

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА

ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

Частина 1

2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА:
ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ**

**матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-
конференції (29 березня 2024 року)**

(ЧАСТИНА 1)

Київ, 2024

УДК 37.04(477.86)

*Друкується за рішенням Вченої ради Педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Редакційна колегія:

Олефіренко Т.О., кандидат педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Матвієнко О.В., доктор педагогічних наук, професор, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків педагогічного факультету, завідувач кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова.

Свириденко Д.Б., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО УДУ імені Михайла Драгоманова.

Шевнюк О.Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва УДУ імені Михайла Драгоманова.

Митник О.Я., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології УДУ імені Михайла Драгоманова.

Цветкова Г.Г., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова.

Кушнірук С.А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова.

Пугач Ю.М., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української й іноземних мов та методик викладання в початковій та дошкільній освіті УДУ імені Михайла Драгоманова.

Коханко О.Г., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова.

Золотаренко Т.О., аспірантка 2-го року навчання, голова НТСА Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Химич М.А., студентка 4-го року навчання, секретар НТСА Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 1): матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (29 березня 2024 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. 469 с.

До збірника увійшли матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції «Науковий простір студента: пошуки і знахідки».

Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, викладачів, студентів.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

о УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

о Автори статей, 2024

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЧНА ОСВІТА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Захарченко Тетяна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	15
<i>Кравченко Микола</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ.....	19
<i>Ткаченко Аліна</i> ЕВОЛЮЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМОК НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В НАУЦІ	23

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

<i>Абліцова Олена</i> ТРИВОЖНІСТЬ ЯК НЕСПРИЯТЛИВИЙ СТАН ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	29
<i>Бойко Яна</i> ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІДПОЧИНКУ	34
<i>Олійник Ольга</i> РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	37
<i>Поліщук Вероніка</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	42
<i>Ревіна Юлія</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ...	48
<i>Соломай Марина</i> ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ.....	52
<i>Шкода Тетяна</i> СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ..	57

Шпилей Вікторія ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ СТИЛЕМ РЕАГУВАННЯ НА КОНФЛІКТНУ СИТУАЦІЮ 60

Ярмолюк Юлія АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 64

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ І ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Акулова Євгенія ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 69

Бабік Анна РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ..... 74

Барилюк Ольга САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ОДНА З КЛЮЧОВИХ МОДЕЛЕЙ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ... 78

Брайлян Наталія ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ В ГРУПАХ В УМОВАХ НУШ..... 83

Васенда Діана-Ольга ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НАОЧНОСТІ ... 86

Василевич Вікторія ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 90

Височина Крістіна ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 94

Волков Владислав ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ 98

Воронік Дар'я ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ В НУШ..... 103

<i>Гаврилюк Анастасія</i> ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГОВИХ МЕТОДІВ	108
<i>Гаглоєв Ігор</i> ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ	111
<i>Гайдук Олена</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЙДЕТИКИ НА РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	114
<i>Гаргаєва Ірина</i> РОЗВИТОК СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	117
<i>Гентош Сніжана</i> РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STORYTELLING	122
<i>Горбач Ауріка, Бершадська Катерина</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ....	124
<i>Денисенко Діана</i> РОЛЬ СІМ'Ї У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	130
<i>Дідківська Ірина</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА.....	134
<i>Долга Олена</i> МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СХЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ НАД СКЛАДЕНИМИ ЗАДАЧАМИ В 2 КЛАСІ	137
<i>Дорош Катерина</i> РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	141
<i>Дрогуль Галина</i> ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	144

<i>Слейнік Анастасія</i> ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ ПЕРВИННОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	150
<i>Завадська Лариса</i> ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	153
<i>Загородня Інна</i> ПРОФІЛАКТИКА ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ.....	159
<i>Запорожець Ірина</i> ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЯДС ЗАСОБАМИ НАОЧНОСТІ.....	163
<i>Запорожець Марина</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ.....	167
<i>Заречна Лілія</i> ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	172
<i>Карандюк Марія</i> НЕСТАНДАРТНІ ЗАДАЧІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	179
<i>Катьолкіна Іванна</i> ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВЗАЄМИН МІЖ ШКОЛОЮ ТА БАТЬКАМИ В СИСТЕМІ НУШ.....	184
<i>Коваленко Галина</i> ПРИЧИНИ ТРУДНОЦІВ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	189
<i>Ковальова Анастасія</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	194
<i>Ковальова Анастасія</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦЕНТРИЧНО-КОНСТРУКТИВНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ АРТ-ПРОЄКТУ	197

<i>Ковбель Ганна</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ З МЕТОЮ ЗАСВОЄННЯ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ.....	202
<i>Ковтун Єлізавета</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ЧАСУ	205
<i>Колотуша Анастасія</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІНШОМОВНИХ ДІАЛОГІЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	210
<i>Косяк Дарина</i> ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В НУШ.....	214
<i>Коченко Вікторія</i> АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ КОНСТРУКТИВНО КЕРУВАТИ ЕМОЦІЯМИ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	218
<i>Криволапчук Любов</i> ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	223
<i>Кузнєцова Вікторія</i> ПРОБЛЕМА РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧИХ ПОКОЛІНЬ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ	227
<i>Куртова Валерія</i> ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	231
<i>Левченко Марія</i> ЕКОЛОГО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	235
<i>Лукавенко Дарина</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ	249

<i>Лукашева Вікторія</i> ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ В НУШІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОБ'ЄКТИВНОЇ САМООЦІНКИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ	253
<i>Лук'яневич Валерія</i> ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	257
<i>Мішина Софія</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ТА ІНІЦІАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ВИКОНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ.....	261
<i>Мозгова Карина</i> РОЛЬ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	264
<i>Ніколаєва Юлія</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	268
<i>Новосад Ірина</i> ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗДАТНОСТІ РОЗВ'ЯЗУВАТИ КОНФЛІКТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	272
<i>Олексенко Яна</i> ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ .	277
<i>Олійник Вікторія</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	281
<i>Онщенко Глона</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ З ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКІВ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У 4 КЛАСІ.....	286
<i>Повар Людмила, Нехай Алла</i> ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	290

<i>Попович Ангеліна</i> ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	294
<i>Прокопенко Марія</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	300
<i>Радченко Анна</i> ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	306
<i>Рашковська Тетяна</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	310
<i>Рудакова Христина</i> ФОРМУВАННЯ БЕРЕЖЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОВКІЛЛЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	314
<i>Руденко Дарина</i> ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	319
<i>Семененко Олена</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТРУКТА LEGO НА УРКАХ МАТЕМАТИКИ В 1-2 КЛАСАХ.....	325
<i>Семенюк Євгенія</i> ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ «СПІВПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ» ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	328
<i>Семко Анастасія</i> ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	332
<i>Сергійко Дар'я</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МАТЕМАТИКИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ У РАМКАХ НУШ.....	340

<i>Сергійчук Андрій</i> ПРО ПОРУШЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У КУРСІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	346
<i>Селекєнова Ангеліна</i> МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	350
<i>Сітарчук Тетяна</i> ЦІННІСТЬ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УСПІШНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	353
<i>Сітнікова Віталіна</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	358
<i>Слободянюк Ілона</i> ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ У МЕЖАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЯДС.....	364
<i>Сподарук Вікторія</i> МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	368
<i>Степаненко Анастасія</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	372
<i>Столбова Катерина</i> ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	375
<i>Ступаченко Олена</i> СУТНІСТЬ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	379
<i>Тарасюк Орина</i> ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ	383
<i>Терещенко Катерина</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ	386

<i>Ткаченко Юлія</i> АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	391
<i>Тросман Каріна</i> МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	396
<i>Фітісова Ірина</i> РОЗВИТОК SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	402
<i>Халаман Єлизавета</i> ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ СВОЮ ДУМКУ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	408
<i>Харін Іван</i> ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	411
<i>Химич Марта</i> КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ	413
<i>Хусейнова Яна</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	420
<i>Цвілій Людмила</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	423
<i>Чеканюк Маргарита</i> ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ.....	429
<i>Черченко Андріана</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	433
<i>Чічеркова Наталія</i> РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....	437

Шевченко Анна РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	444
Шевченко Ганна КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ.....	447
Шинкаренко Аліна ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.	452
Шинкаренко Владислав ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	456
Шнайдер Емма ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 1-2 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР	459
Щербатюк Анастасія ФОРМУВАННЯ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАЦЮВАТИ У ГРУПАХ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	463
Юрченко Анастасія ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	466

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЧНА ОСВІТА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

Захарченко Тетяна,

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник: Горська Г.О.

кандидат психологічних наук, доцент

Постановка проблеми. Мережа Інтернет відкриває широкі можливості для самовираження та активності, які не доступні в реальному житті. Для деяких користувачів це стає настільки привабливим, що вони витрачають на це все більше часу і втрачають здатність контролювати свою активність у віртуальному просторі. Це може призвести до ряду проблем як особистісних, так і соціальних, у тому числі у комунікації та професійній діяльності, а також до соціальної дезадаптації. Цей вид психологічної залежності від віртуального інформаційного середовища відомий як "Інтернет-залежність" або "Internet Addiction Disorder" за Д. Н. Гринфільдом [1, С.172].

Мета статті. Дослідити психологічні особливості та чинники Інтернет-залежної поведінки у підлітковому віці.

Аналіз актуальних наукових досліджень та публікацій. Багато сучасних наукових досліджень присвячені проблемі негативних наслідків великої кількості часу, яку підлітки проводять в Інтернеті. Дослідження О. М. Арестової, Ю. Д. Бабаєвої, К. В. Боярової, О. Є. Войскунського, А. І. Гольдберга, А. Є. Жичкіної, М. С. Іванова, О. В. Сислової, Н. В. Чудової та К. С. Янга показали, що «перевантаження» Інтернетом може призвести до проблем

у комунікації, професійній діяльності та соціальній адаптації. Інші дослідження, такі як ті, що провели І. Г. Белавіна, Дж. Грохол, О. Ю. Дроздов, Т. Ю. Мітельов, Л. В. Подригало та І. В. Тютюнник, досліджували психологічні аспекти користування комп'ютером. Як показують дослідження Дж. Рідчардсона, саме підлітковий вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку Інтернет-залежності.

Виклад основного матеріалу. Підліток - це особистість, яка активно розвивається і шукає відповіді на безліч важливих для нього питань. У підлітковому віці людина вступає на новий рівень соціальної позиції і формує свідоме ставлення до себе як до окремого члена суспільства. Тому важливо, як саме проходить соціальна орієнтація в цей період, оскільки це впливає на формування соціальних установок людини [3, с.172].

Підлітковий вік - це час формування цінностей, розширення соціальних контактів, але дитина, яка залежить від комп'ютера, обмежує своє коло спілкування. Це може призводити до відсутності життєвого досвіду, інфантилізму у вирішенні проблем, труднощів у соціальній адаптації, обмеження кола інтересів, прагнення створити власний світ і уникнути реальності [3, с.183].

Головною причиною виникнення комп'ютерної залежності у підлітків психологи та педагоги беззаперечно вважають недостатнє спілкування і взаєморозуміння з батьками, друзями і значущими людьми.

Більшість людей використовують Інтернет як частину свого життя, а не просто для роботи або пошуку інформації. З'явились безліч чатів, сайтів знайомств, де споживачі інтернет-ресурсу перебувають і вдень і вночі: ведуть переписку, грають в ігри. Згідно з новими діагностичними дослідженнями, інтернет-залежною вважається людина, яка проводить в мережі декілька годин на день і у якої спостерігається щонайменше один з симптомів залежності протягом трьох місяців, зокрема:

- непереборне бажання перебувати в мережі Інтернет;

- нездатність контролювати свій час в Інтернеті;
- психологічне або фізичне виснаження;
- порушення режиму сну або рівня концентрації уваги;
- поява підвищеної дратівливості, депресії, труднощів у комунікації з людьми в реальному житті [2, с. 16].

Чинники, що призводять до комп'ютерної залежності у підлітковому віці, можуть включати недостатню адаптацію до соціуму, складнощі у встановленні спільної мови з однолітками, непорозуміння у родині та страх перед переходом до самостійного життя. Інтернет надає можливість втекти з реального світу у вигадану реальність, що користувач сам створює. Особливості самоставлення Інтернет-користувачів на етапі ранньої дорослості, коли відбувається перехід до самостійного життя, можуть стати передумовами розвитку залежності від Інтернету.

Виділено основні психологічні фактори, що сприяють розвитку комп'ютерної залежності у підлітків [1, с. 35]:

1. Недостатнє спілкування та відсутність емоційного контакту в родині. Якщо батьки або інші члени родини не приділяють дитині уваги, не цікавляться її почуттями та думками, це може спричинити розвиток залежності не лише від комп'ютерних ігор, але й інших форм залежностей та відхилень у поведінці.

2. Відсутність у дитини захоплень та інтересів, не пов'язаних з комп'ютером. Якщо у дитини немає хобі, вона може шукати в комп'ютері спосіб втілення себе, знаходячи в ньому можливість стати ким завгодно.

3. Неуміння встановлювати контакти з оточуючими та відсутність друзів. Це може бути зумовлено сором'язливістю, фізичними недоліками чи особливостями характеру, що ускладнюють спілкування.

4. Невдачі в школі чи в інших сферах життя. Якщо дитина не досягає успіхів у навчанні чи в соціальній сфері, вона може знаходити у комп'ютерних іграх втіху та успіх, які в реальності їй не вдаються.

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ**

Микола Кравченко

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Федоренко Л.П.,

кандидат психологічних наук, доцент

Анотація. У контексті сучасних викликів, що стоять перед українською освітою, особливої актуальності набуває питання формування національної ідентичності серед молоді. Розглянуто особливості психологічного супроводу як ключового елементу у процесі розвитку національної самосвідомості студентів. Визначено основні методи та підходи, які можуть бути застосовані в освітньому процесі для ефективного розвитку національної ідентичності.

Ключові слова: національна ідентичність, психологічний супровід, студентська молодь, освітній процес, національна самосвідомість.

Основний текст статті. Національна ідентичність як феномен займає важливе місце у формуванні особистості, зокрема в молодіжному віці. У сучасних умовах глобалізації та інформаційного простору, важливість психологічного супроводу у процесі розвитку національної ідентичності серед студентської молоді значно зростає. Визначення ефективних методів психологічної підтримки та впливу на формування національної самосвідомості стає ключовим завданням сучасної педагогіки та психології.

Процес психологічного супроводу розвитку національної ідентичності має бути комплексним і включати в себе не тільки пряме навчання історичних

та культурних цінностей нації, але й формування внутрішньої потреби у розумінні та прийнятті цих цінностей, на чому наголошує Бойко С. М [1, с. 17]. Особливу роль у цьому процесі відіграють інтерактивні методи навчання, робота з первинними джерелами, обговорення актуальних суспільних питань, що дозволяє студентам не тільки засвоювати інформацію, але й критично мислити, формуючи власну позицію щодо багатьох аспектів національної ідентичності. Важливим є також використання сучасних медіаресурсів, соціальних мереж та інших засобів масової інформації для стимулювання інтересу та розширення уявлень молоді про власну культуру і історію.

Роль психологічного супроводу полягає також у формуванні відкритості, толерантності й критичного мислення, що дозволяє молодим людям адекватно сприймати різноманіття культурних та національних ідентичностей, які вони зустрічають у глобалізованому світі. Це передбачає виховання поваги до власної культури при одночасному розумінні й прийнятті культурних особливостей інших народів, в чому переконаний Дідич Г. С [4, с. 58].

Ефективний психологічний супровід також включає розвиток емоційної прив'язаності до національних символів, історії та культури через участь у громадських заходах, національних святах, меморіальних акціях, що допомагає формувати глибоке розуміння національної ідентичності та особистісну інтеграцію в соціокультурний простір країни.

Особливу увагу слід приділити роботі зі студентами, які зіткнулися з кризою ідентичності, надаючи їм можливість для діалогу, рефлексії та пошуку власного місця в соціокультурному просторі, що висвітлює у своїх працях Мещерякова Н. П [5, с. 281]. Підтримка в процесі самовизначення стає важливим аспектом психологічного супроводу, спрямованого на зміцнення національної ідентичності студентської молоді, їх власної унікальної ідентичності в контексті національних цінностей і традицій. Значення індивідуального підходу в цьому процесі не можна недооцінювати, адже кожен

студент має свою історію, свої переживання та власний шлях до самоідентифікації.

На думку Савчук В. А., одним із важливих аспектів психологічного супроводу є створення безпечного простору для обговорення чутливих тем, пов'язаних з національною ідентичністю [6, с. 149]. Це може включати дискусії про історичні події, культурні розбіжності, політичні питання, що вимагають відкритості, чуттєвості та готовності слухати та розуміти різні точки зору. Такий підхід сприяє розвитку емпатії, співпереживання та взаємоповаги серед студентів, закладаючи фундамент для міцної національної спільноти.

Виклики та перспективи, що стоять перед психологічним супроводом в процесі розвитку національної ідентичності, є численними. Вони включають необхідність адаптації методів та підходів до сучасних реалій, змін у соціокультурному середовищі, а також розуміння глобальних тенденцій, які впливають на формування ідентичності молодих людей. Тому важливо, аби освітні програми та психологічний супровід були гнучкими, інноваційними та здатними відповідати на потреби студентської молоді в умовах швидких соціальних змін. Зокрема, Урись Т.Ю. вказує на важливості використання художньої літератури як джерела формування національної ідентичності у розвитку особистості [7, с. 185].

Залучення студентів до громадського життя, волонтерських програм, культурних проєктів та інших форм активної участі в соціальному житті країни може слугувати потужним інструментом для зміцнення національної ідентичності. Через ці діяльності молодь не тільки долучається до важливих соціальних процесів, але й набуває важливого досвіду взаємодії та співпраці, вчиться бути частиною спільноти та вносити вклад у її розвиток.

Отже, розвиток національної ідентичності у студентів через психологічний супровід є важливим елементом виховної роботи в освітніх закладах. Використання комплексного підходу, що включає інтерактивні методи, рефлексію, роботу з медіа, а також формування емоційної прив'язаності

до національних символів, дозволяє ефективно впливати на формування глибокої національної самосвідомості.

Список використаних джерел:

1. Бойко С. М. Становлення і розвиток національної самосвідомості українського народу: ціннісний вимір : дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.12. Київ. 2005. 200 с.

2. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ. Український центр політичного менеджменту. 2003. С. 138-144.*

3. Губко О. Психологія українського народу: наук.дослідж.: в 4-х кн. Кн. I: Психологічний склад праукраїнської народності. О. Губко. Видання друге, значно доповнене. Київ. Видавець Сергій Наливайко. 2010. 504 с.

4. Дідич Г. С. Теоретичні основи формування національної самосвідомості особистості. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 170. С. 57-60.*

5. Мещерякова Н. П. Проблема формування національної самосвідомості. Деякі аспекти теорії та історії. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2019. Pp. 279-284.*

6. Савчук В. А. Національна самосвідомість : огляд психологічних концепцій. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія. 2017. Вип. 5. С. 147-157.

7. Урись Т.Ю. Художня література як джерело формування національної ідентичності у культурній парадигмі розвитку особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
2021. № 35. Том 5. С. 183-190.

ЕВОЛЮЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМОК НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В НАУЦІ

Аліна Ткаченко

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

Київ

*Науковий керівник: Федоренко Л.П.,
кандидат психологічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті проаналізовано теорії еволюційної психології як галузі сучасної психології. Доведено її актуальність у психологічній практиці. Визначено, що еволюційна психологія допомагає краще зрозуміти генетичне, біологічне, соціальне середовище у формуванні особистості, її взаємин з оточуючими та природою.*

***Ключові слова:** еволюційна психологія, теорія статевого відбору, теорія відбору генів, теорія сексуальних стратегій, теорія управління помилками.*

***Постановка проблеми.** Однією з новітніх тенденцій у психології, які активно розвиваються та втілюються в наше сучасне життя, є еволюційна психологія. Цей напрямок став біологічно обґрунтованим підґрунтям до вивчення людської поведінки, вказуючи на те, що відповідні внутрішні механізми є адаптаціями — продуктами природного відбору, які допомагали нашим предкам пересуватися по світу, виживати та розмножуватися. Еволюційна психологія демонструє динаміку когнітивних навичок та соціального життя певної історичної епохи. Згідно досліджень Анни Фройд*

еволюційну психологію можна сприймати через аналіз різних психологічних патологій, на які впливають не тільки внутрішні механізми людини, а й зовнішній світ, що надає людині різний цікавий досвід [1]. Американський психолог Девід Басс розглядав ідею про те, що людська поведінка та психологія можуть бути продуктом еволюційного відбору. Дослідник стверджував, що люди розвивалися в умовах, де важливими були чинники розмноження, догляд за нащадками та соціальна взаємодія. Еволюційний відбір створив глибоко закодовані в генах та мозку людські властивості, які формують нашу поведінку, включаючи сексуальний відбір, соціальну поведінку та емоції [2].

Мета статті – проаналізувати теорії еволюційної психології та довести її актуальність у сучасному світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюційна психологія як галузь сучасної психології виникла на початку 1990-х років і поступово стала все більш популярною в науковому середовищі. Цей новітній напрямок базується на таких науках: історія, біологія, психологія, етиологія, генетика, соціологія та антропологія. Великий внесок у еволюційну психологію зробив Чарльз Дарвін. Науковець у своїй книзі "Походження видів" підкреслив вплив еволюції на розвиток інтелектуальних здібностей, вивчаючи взаємозв'язок психіки з еволюцією та навіювання емоцій через міміку людей. Дарвін припускав, що емоційні вирази виконують дуже корисну функцію спілкування з іншими представниками власного виду[3].

Еволюційні психологи Леда Космідес і Джон Тубі розглядали мозок людини як орган, що був створений та розвивався у процесі природного відбору задля того, щоб отримувати інформацію про навколишній світ. Індивідуальна поведінка людини базується на даних щодо навколишнього світу, отриманих мозком. Щоб зрозуміти поведінку людини, треба, насамперед, визначити її досвід сприйняття навколишнього світу (когнітивну програму), який формує таку поведінку. Когнітивні програми людського мозку є адаптаціями, що сформували поведінку наших предків, яка дозволила їм

вижити та розмножуватися. Когнітивні програми людського мозку зараз можуть бути не адаптивними, оскільки, вони були адаптивними саме до середовища предків. Природний відбір гарантував, що мозок складається з багатьох різних програм спеціального призначення, а не із загальної архітектури домену. Опис того, як працює наш мозок, на основі його еволюційного принципу роботи, "дозволяє систематизувати пізнання та розуміння культурних та соціальних явищ (феноменів)" [4].

Психологічні дослідження з галузі еволюційної психології виявили спільні та універсальні «риси», притаманні кожному (страх темряви, незнайомих, емоції гніву, любові, заздрощів). Так, у будь-якій історичній епосі присутня конкуренція між шлюбними партнерами одної статі, вірність у шлюбі, підтримання традицій у сім'ї, гендерні відмінності і гендерні стереотипи; сексуальна привабливість і сексуальна скромність; стандарти привабливості та краси; ревності; виробництво зброя праці і зброя убивства; створення протиборчих коаліцій; колективізм та багато іншого [5].

У еволюційній психології існує велика кількість теорій, які є особливо актуальними у сучасному суспільстві [6]:

- теорія статевого відбору (Чарльз Дарвін, Рональд Фішер, Микола Вавілов, Григорій Сковорода) стверджує, що змагання між особинами однієї статі та вибір іншої статі є основними факторами еволюції статевих характеристик. Це означає, що індивідууми з більшими та привабливішими статевими характеристиками, такими як кольоровість оперення, розмір рогів або складність співу, мають більші шанси залучити собі партнерів та успішно розмножуватись.

- теорія відбору генів (Чарльз Дарвін), показує, які гени можуть передаватися з покоління в покоління і як еволюція може змінювати державний університетвати генетичну структуру цілої популяції. Висувається твердження, що природний відбір діє не на індивідуумах як таких, а на генах, які вони передають нащадкам. Згідно з цією теорією, гени, які сприяють

збереженню і розповсюдженню своїх копій, передаються нащадкам і збільшують свою частоту в популяції, тоді як гени, які не забезпечують своєї репродукції, поступово зникають.

- теорія сексуальних стратегій (Девід Басс, Дональд Саймонс), заснована на теорії сексуального відбору (Річард Докінз, Андерс Меллей, Джон Тубі) висуває припущення, що чоловіки та жінки мають різні стратегії для розмноження і виживання, обумовлені різними еволюційними впливами. Так, чоловіки вкладають більше зусиль у пошук партнерок, зокрема стосовно зовнішньої привабливості, оскільки це дозволяє їм залучити більше самиць та збільшити шанси на розмноження, а жінки збільшують свою цінність для партнерів, зокрема це відноситься до вміння виховувати та піклуватися про дітей. Тому жінки мають тенденцію до довготривалих стосунків, які дозволяють їм максимально використовувати свої ресурси на розмноження та виховання нащадків.

- теорія управління помилками (EMT- Error Management Theory) виникла в контексті еволюційної психології і була розвинена Джозефом Хенсерсоном та Девідом Бассом. Вона стверджує, що в ході еволюції людського виду з'явилися стратегії, які дозволяють нам ефективно управляти помилками в різних сферах життя, включаючи соціальні взаємини, репродуктивні стратегії, оцінку ризику та інші. Це стосується еволюції нашого мислення, способів прийняття рішення та оцінки невизначених ситуацій, коли немає чіткої відповіді, як ми повинні себе вести. В основі теорії закладена ідея, що люди часто змушені приймати рішення, не маючи достатньо повної чи точної інформації про ситуацію. Водночас вони можуть використовувати компенсаторні стратегії, щоб знизити наслідки помилок або незнання. Наприклад, в ситуації невизначеності люди можуть бути схильні до перехресного переоцінювання загроз і вживати більш консервативні стратегії. У відносинах між статями можуть існувати стереотипи, що допомагають людям швидше розрізняти схожість і відмінність.

Еволюційна психологія розкриває причини людської поведінки та її корені. Як новий підхід у вивченні міжособистісних взаємин та соціальної поведінки допомагає краще зрозуміти генетичне, біологічне, соціальне середовище у формуванні особистості та її взаємин з оточуючими та природою [2]. Еволюційна психологія може бути корисною у вирішенні питань виховання дітей, виборі партнера та одруженні, впливу на інших людей, які базуються на еволюційних принципах.

Психолог може послуговуватись методами еволюційної психології у роботі з клієнтом, щоб пояснити поведінку, самопочуття, дії, емоції; зрозуміти, чи є в людини проблеми із психологічним здоров'ям. Також еволюційну психологію можна застосовувати у таких галузях:

1. У соціальній психології – дослідження поведінки людей, формування різних стереотипів та уявлень про взаємодію між партнерами, дитячо-батьківські стосунки.

2. У економіці – дослідження професійної поведінки людини, працевлаштування, особливостей взаємодії в бізнесі.

3. У політичних науках – дослідження поведінки у виборчій кампанії, формування політичних установок та ідеологій, взаємодія людей та кандидатом на політичній арені, дебати.

Висновки. З огляду на зазначене, можемо підсумувати, що еволюційна психологія як сучасна галузь у психології вивчає міжособистісні відносини з точки зору еволюції. Поведінка людини може залежати від адаптації суспільства та її генофонду. Еволюційна психологія дозволяє краще зрозуміти взаємодію людини з оточуючим середовищем та природою. Еволюційна психологія важлива сьогодні як для психології, так і для інших галузей науки та технологій, оскільки допомагає краще зрозуміти людину як частину природного світу і розвивати більш ефективні та природні методи взаємодії з навколишнім середовищем.

Список використаних джерел:

1. Алотт, Ендрю; Міндорф, Девід. Дипломна програма ІВ Біологія. 1-е вид. Оксфорд: Оксфорд. 2014.
2. Басс, Д. М.. Еволюційна психологія: нова наука про людську психіку. Київ: Видавництво "Сфера". 2005, 830 с.
3. Еволюційна психологія. Еволюційна психологія — Вікіпедія (wikipedia.org)
4. Еволюційні теорії в психології Девід Бусс. Техаський університет в Остіні 2.4: Еволюційні теорії в психології - LibreTexts - Ukrayinska
5. Тубі, Дж. і Л. Космідес, 1990, «Про універсальність людської природи та унікальність особистості», *Journal of Personality* , 58: 17–67.
6. Mahon EJ. Anna Freud and the evolution of psychoanalytic technique. *Psychoanal Study Child.* 2001; 56:76-95; discussion 96-100. doi: 10.1080/00797308.2001.11800666. PMID: 12102025 .

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

**ТРИВОЖНІСТЬ ЯК НЕСПРИЯТЛИВИЙ СТАН ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Олена Абліцова,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця

Науковий керівник: Барановська І.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. В статті розкриваються особливості прояву тривожності в дітей-сирит та дітей, позбавлених батьківського піклування та підібрані методики виявлення тривожності.

Ключові слова: тривожність, діти, позбавлені батьківського піклування, центр соціально-психологічної реабілітації дітей.

Протягом усіх років незалежності України проблеми дитячого сирітства та бездоглядності залишаються актуальними. Кількість громадян, які відмовляються від своїх дітей, не виконують батьківські обов'язки і не проявляють інтерес до їх долі, залишається стабільною протягом років. Від січня 2020 року по серпень 2023 року загальна кількість дітей-сирит та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні становила 66,5 тисячі, з яких 22,3 тисячі - діти-сироти.

Проживання дітей у закритих виховних закладах перешкоджає розвитку позитивних психологічних якостей та емоційного стану. У таких дітей спостерігається збільшення недовіри до навколишнього середовища, відчуття замкнутості та підвищений рівень тривожності.

У своїх дослідженнях Г. Айзенк, Р. Кеттелл аналізували тривожність у контексті індивідуально-типологічних характеристик. Згідно зі З. Фрейдом та Ч. Спілбергом, тривога розглядалася як емоційно несприятливий стан. Г. Сельє розглядав тривожність як необхідну фазу загального адаптаційного синдрому. Г.М. Бевз розглядає тривожність як індикатор емоційного неблагополуччя та загрозу порушення функцій підтримки життєдіяльності організму [2].

Проблеми надання підтримки дітям із підвищеною тривожністю були вивчені З. Кісарчуком та Я. Омельченком. Шкільна тривожність, що є одним із варіантів тривожності серед дітей, зокрема серед тих, хто втратив батьківське піклування, досліджували у своїх роботах С. Сарасон і Б. Філіпс.

Я. Гошовський вказує на те, що окрім відставання в розвитку, інституційна форма навчання та виховання дітей, які залишилися без сімейної опіки, також має помітний деприваційний аспект, який моделює сімейне середовище. Інтернатна депривація негативно впливає на психічний розвиток дитини [3].

У сучасній психологічній науці тривожність досліджується як складне явище з різних точок зору. Наприклад, відрізняють поняття "тривога" як стану психіки та "тривожність" як особистісної риси. "Тривога" розглядається як емоційний стан, який виникає у ситуаціях невизначеного ризику і проявляється у стурбованому очікуванні негативних наслідків подій. Тоді як "тривожність" визначається як особистісна особливість, що проявляється у легкому та частому появі тривоги [7].

Для глибшого розуміння проблеми тривожності у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, слід проаналізувати основні психологічні та педагогічні чинники, які сприяють її виникненню[1].

1. Фактори сімейного виховання: вони є ключовою причиною тривожності, оскільки впливають на формування емоційних порушень і неврозів у дітей. Тривожні діти виявляють менше впевненості в собі у сімейному оточенні порівняно з емоційно стабільними своїми ровесниками.

2. Втрата звичного середовища та ізоляція: переїзд у нове місце, відокремлення від друзів і близьких, а також адаптація до нових умов ускладнюються нерозумінням майбутнього та питанням повернення до батьків.

3. Взаємодія з шкільним середовищем: у тривожних дітей спостерігається незадоволеність власною успішністю, незалежно від оцінок. Вони сприймають свої оцінки як несправедливі, що призводить до стресу. Конфлікти з вчителями також поглиблюють тривожність.

4. Взаємини з однолітками: тривожні діти можуть відчувати себе відстороненими або неприйнятими своїми ровесниками, що відображається на їхньому спілкуванні.

5. Внутрішній конфлікт: ставлення до себе та самооцінка можуть стати джерелом внутрішньої тривожності, особливо у дітей з нестабільними взаєминами.

6. Емоційний досвід: негативний емоційний досвід ускладнює тривожність, оскільки діти легше запам'ятовують негативні події.

7. Відсутність значущого дорослого: недостатня підтримка та відсутність стабільного дорослого важливі для емоційного розвитку та соціалізації дитини [1; 6].

Розуміння цих факторів дозволить ефективніше розробляти програми та стратегії допомоги для дітей, що переживають тривожність у сирітських закладах.

Існує широкий спектр методик для виявлення тривожності як у дітей, так і у дорослих. Ці методи були розроблені, випробувані та удосконалені численними фахівцями в галузі психологічної науки. Для діагностики ситуативної та особистісної тривожності застосовуються такі інструменти, як опитувальник Ч. Спілберга та Ю. Ханіна "Шкала самооцінки тривожності", тест тривожності, розроблений американськими психологами Р. Темплом, М. Доркі та В. Аменом, проєктивна методика для діагностики шкільної тривожності (А.

Прихожан), методика "Шкала явної тривожності для дітей" (CMAS), а також методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса.

Наша думка полягає в тому, що методика "Шкала явної тривожності для дітей" (CMAS) та методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса є найбільш підходящими для виявлення тривожності у дітей, які позбавлені батьківського піклування. Шкала тривожності дозволяє виявити прояви хронічних тривожних реакцій у дітей, тоді як тест шкільної тривожності Філіпса допомагає оцінити рівні шкільної тривожності у дітей молодшого та середнього шкільного віку.

Методика "Шкала явної тривожності" (CMAS) була розроблена американськими психологами, адаптація для дітей була здійснена А. Прихожан. Сам тест включає 53 запитання, на кожне з яких слід відповісти "вірно" або "невірно". Цю методику можна застосовувати як у груповій, так і у індивідуальній формі. Для дітей молодшого шкільного віку або тих, хто має проблеми з читанням, може бути застосований усний спосіб подання. Тестування зазвичай займає від 15 до 25 хвилин.

Методика діагностики шкільної тривожності Філіпса містить 58 запитань, на які дітям необхідно відповісти "так" або "ні". Цю діагностику можна проводити усно або за допомогою письмового тестування. В інструкціях до обох методик було зазначено, що дітям не потрібно довго думати над відповіддю, хоча вони мали можливість обдумати запитання. Під час проведення тесту іноді доводилося повторювати та пояснювати деякі питання для дітей, які не розуміли їх.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Центру соціально-психологічної реабілітації дітей служби у справах дітей Одеської обласної державної адміністрації (м. Одеса). Діагностичним дослідженням охоплено 15 дітей – вихованців центру віком від 6 до 9 років.

Ми провели експеримент, щоб вивчити тривожність дітей, які не мають батьківського піклування, як стійке явище, а також щоб визначити рівень

шкільної тривожності та її вплив на особистість дитини, яка виростає без сімейного оточення. У дослідженні брали участь 8 хлопчиків і 7 дівчат. Аналізуючи результати тесту "Шкала явної тривожності" (CMAS), ми виявили, що 73% дівчат мали високий рівень тривожності, 27% показали нормальний рівень, необхідний для адаптації та успішної діяльності. Не було випадків повної відсутності тривожності серед опитаних, але також не було осіб з надмірною тривожністю. Серед хлопчиків ми спостерігали подібну динаміку: 77% мали тривожність, а 23% мали нормальний рівень тривожності.

Отримані результати свідчать, що більшість дівчат та хлопців, які виростають поза сімейним оточенням, мають високий рівень особистісної тривожності. Це відображає депривацію сімейних зв'язків та різку зміну життя зі звичного сімейного оточення до проживання в закладі закритого типу.

Для визначення рівня шкільної тривожності ми використали тест шкільної тривожності Філіпса.

На підставі проведеного дослідження за вказаною методикою було встановлено, що половина опитаних хлопчиків виявили підвищений рівень тривожності, ще 25% - середній рівень, а у чверті – високий рівень тривожності. Щодо дівчат, результати показали, що у більшості, а саме 56%, виявлено підвищений рівень тривожності, у 22% - середній, а також у 22% - високий.

Після узагальнення отриманих даних методики можна відзначити, що найбільш поширеною серед дітей є шкільна тривожність. Це обумовлено особливостями навчання в школі, складними відносинами з однокласниками та вчителями. Результати дослідження підтвердили припущення, що у більшості дітей, які зазнають втрати батьківського піклування та перебувають у закладах закритого типу, спостерігається підвищена особистісна тривожність та рівень шкільної тривожності.

Список використаних джерел:

1. Baidarova O. O., Udovenko J. M. Mentor's competence model used to build a relationship with a child living in a residential care institution, P. 44 – 67 / Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – 1st ed. – Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2018. – 626 p.
2. Бевз Г.М. Особистісний розвиток дитини-сироти: діагностика деприваційних уражень. Вісник післядипломної освіти. Соціальні та поведінкові науки, 2018. Вип. 6. С. 22–34.
3. Гошовський Я. О. Феноменологія інституційної депривації: ревіталізаційні аспекти. Психологічні перспективи. 2015. Вип. 26. С. 84–96.
4. Гошовський Я.А. Ревіталізація депривованої особистості: концептуальні засади : монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2015. С. 10–41.
5. Омельченко Я. М., Кісарчук З. Г. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. Київ : Шкільний світ, 2008. 112 с.
6. Удовенко Ю. Методичний посібник до впровадження Програми наставництва для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Ю. Удовенко, О. Смаль. – Київ : 2012. – 121 с.
7. Ясточкіна І. А. Психологічні чинники виникнення та корекція особистісної тривожності у ранньому юнацькому віці : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2011. 21 с.

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІДПОЧИНКУ

***Яна Бойко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ***

**Науковий керівник : Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент**

Анотація: у тезах розглянуті питання впливу мистецтва на психологічний стан людини. Розкриті особливості ролі мистецтва, як джерела натхнення та релаксації. Також роль мистецтва у зниженні стресу та підвищенні психологічного комфорту людини.

Ключові слова: мистецтво, психологічний стан людини, відпочинок, релаксація, стрес, психологічний комфорт.

Мистецтво має надзвичайний вплив на психологічний стан людини під час відпочинку. Під час відпочинку ми часто шукаємо релаксації та відновлення емоційного балансу, існує багато способів, які можуть допомогти у цьому, але мистецтво має унікальну здатність створювати глибокі зв'язки з нашою емоційною стороною.

Мистецтво може бути чудовим засобом відпочинку та релаксації, оскільки воно відкриває нові перспективи та надихає нас. Це може бути подорож у світ фантазій через картини, малюнки або відчуття величі та гармонії через музику та танець. Через мистецтво людина може відчути спокій, зосередження та навіть знаходження себе, оскільки воно може розкрити нові сторони нашої внутрішньої сутності.

Мистецтво, бУкраїнський державний університетчи важливою частиною культури та суспільства, має потужний вплив на наші почуття та емоції. Час відпочинку — це час, коли ми шукаємо відповідь на питання "хто я?", "що мені важливо?" та "що мені потрібно?". Мистецтво в цьому контексті може допомогти нам зміцнити наші відносини з власним "Я", знайти внутрішній мир та спокій [2, с.34].

Одним із прикладів впливу мистецтва на психологічний стан людини є цитата Вінсента Ван Гога: "Мистецтво — це те, що робить життя більш цінним,

більш багатим, більш яскравим". Його роботи відомі своєю емоційною напругою та виразністю, і вони можуть викликати глибокі відчуття у тих, хто дивиться на них [3, с.18].

Можемо сказати, що мистецтво має надзвичайну силу трансформації. Воно може відкривати нові горизонти, змінювати наше сприйняття світу та навколишнього середовища. Тому використання мистецтва як засобу відпочинку має величезний потенціал у поліпшенні нашого психологічного стану та загального самопочуття.

У світі, де стрес та напруженість стає нормою, мистецтво може бути бар'єром, за яким ми можемо тимчасово втекти від щоденних турбот та зануритися у світ краси та емоцій, що навколо нас. Таким чином, виправдано стверджувати, що мистецтво має великий вплив на психологічний стан людини під час відпочинку.

Перш за все, мистецтво може бути джерелом натхнення та рефлексії. Наприклад, вистава в театрі, картина в художньому музеї або мелодія в музеї можуть стати вікном до іншого світу, де ми можемо відпочити від повсякденних турбот та зануритися у світ фантазії.

По-друге, мистецтво сприяє розвитку нашої емоційної інтелігентності. Коли ми спостерігаємо за творами мистецтва, ми вчимося відчувати, розуміти та виражати свої емоції. Як сказав Пабло Пікассо, "мистецтво відкриває вікно у світ, відмінний від того, в якому ми живемо" [4, с.34].

Не менш важливою є роль мистецтва у зниженні стресу та підвищенні нашого психологічного комфорту. Ціла галузь мистецтва терапії показує, як творчість може допомогти нам зняти напругу та заспокоїти розум. Мистецтво має надзвичайну силу впливати на наш психологічний стан, особливо під час відпочинку. Це може бути музика, кіно, малярство, література, скульптура, танець — будь-яка форма мистецтва, яка змушує нас відчувати, роздумувати, переживати [1, с.16].

Мистецтво може надати нам втіху, натхнення та відпочинок від стресу. Як сказав Пабло Пікассо: "Мистецтво відштовхує пил повсякденності з життя." Наприклад, слухання класичної музики або перегляд красивого образу може заспокоїти нервову систему та забезпечити відчуття гармонії.

Отже, мистецтво відіграє важливу роль у підтриманні нашого психологічного стану під час відпочинку. Воно надає нам можливість відкритися для нових емоцій та переживань, знайти гармонію та спокій у світі, який іноді може бути таким безжальним. Дозвольте мистецтву бути вашим компаньйоном у подорожі до власного "Я" та дарувати вам унікальний досвід розкриття внутрішнього світу. Крім того, мистецтво може бути засобом виявлення та вираження наших внутрішніх почуттів. Також, воно може відкривати нам нові світи та реалізації, здатне привертати увагу людей протягом тривалого часу.

Список використаних джерел :

1. Головка А. Духовне мистецтво. К., 2016.
2. Горностай П., Титаренко Т. Психологія особистості. К., 2010.
3. Мудрак Л. Мистецтво радіти життю. К., 2012.
4. Овчаренко Н. Мистецтво впливати. К., 2001.

**РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
ЮНАЦЬКОГО ВІКУ**

***Ольга Олійник,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ,
Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

Анотація. У статті розкривається поняття мотивації учбової діяльності особистості юнацького віку. Шляхи та методи розвитку мотивації учбової діяльності. Роль менталітету у розвитку мотивації.

Ключові слова: мотивація, досягнення, стимул, менталітет, розвиток, автономія, майстерність.

Фундаментальний внесок у питання та дослідження мотивації учбової діяльності внесли Д. Пінк, Річард М. Райан, Едвард Л. Декі, Керол С. Двек. Саме ці дослідники розглядали розвиток мотивації та її вплив на учбову діяльність особистості.

У сучасному світі, де навчання та досягнення важливі, особливо актуально розглядати питання мотивації учбової діяльності особистості юнацького віку.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил (внутрішня та зовнішня мотивації), які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації.

Д.Пінк стверджує, що внутрішня мотивація, яка виникає із задоволення від самої діяльності, є ключовою для досягнення високих результатів у навчанні.

Річард М. Райан, Едвард Л. Декі розглядають внутрішню мотивацію як ключовий фактор для стимулювання навчальної діяльності у молоді. Вони підкреслюють, що внутрішня мотивація базується на особистісних потребах і стимулах, що виникають зсередини особистості [2].

Характерною рисою внутрішньої мотивації у роботах М. Чікзентміхалі постає особливе почуття, назване “почуттям потоку”. Почуття потоку – це особливе цілісне та радісне відчуття активності. За результатами досліджень М. Чікзентміхалі було виділено таке наповнення “почуття потоку”: почуття повного (розумового та фізичного) занурення у діяльність; повна концентрація уваги, думок, почуттів на справі; чітке знання того, що слід робити у певний момент часу, ясне усвідомлення мети діяльності, повне підкорення вимогам, що

йдуть від самої діяльності; чітке усвідомлення того, наскільки вдало виконуєш свою роботу; чіткий та визначений зворотній зв'язок; відсутність тривоги з приводу можливої невдачі, помилки; почуття суб'єктивної зупинки часу; втрата звичного відчуття чіткого усвідомлення себе і свого оточення, “розчинення” у справ [1, с. 9].

Стосовно зовнішньої мотивації Д.Пінк стверджує, що зовнішні стимули, такі як нагороди чи покарання, можуть викликати тимчасову мотивацію, але не сприяють тривалому і стійкому навчанню та досягненню успіху.

Д.Пінк також вводить концепцію трьох основних складових мотивації: автономія, майстерність та цільова орієнтованість. Він наголошує, що мотивація, яка впливає із внутрішніх потреб та бажань, є більш потужним стимулом для досягнень, ніж зовнішній контроль або нагороди.

Автономія – це бажання контролювати свою власну діяльність та приймати власні рішення. Учня юнацького віку потрібно мати можливість вибору та самостійності в навчанні, щоб вони відчували себе вільними та відповідальними за свої навчальні досягнення.

Майстерність – це бажання розвивати власні навички та досягати високих результатів. Юнацький вік – це час, коли учні починають розуміти свої інтереси та потенціал. Створення стимулюючого середовища, де вони можуть вільно експериментувати та вдосконалювати свої навички, є важливим для стимулювання їхньої мотивації.

Цільова орієнтованість – це бажання робити щось значуще та спрямоване на досягнення цілей. Учня юнацького віку потрібно мати чіткі цілі та бачити зв'язок між їхніми зусиллями та досягненнями. Сприяння встановленню та досягненню їхніх цілей може допомогти зберегти внутрішню мотивацію [3].

Також Д.Пінк звертає увагу на важливість творчої роботи та викликів у навчанні. Юнацький вік – це час, коли учні хочуть відчувати себе активними творцями свого власного навчання. Забезпечення їм можливостей для

самостійного дослідження та розв'язання складних завдань може сприяти розвитку їхньої мотивації та саморозвитку [3].

Річард М. Райан та Едвард Л. Декі розглядають важливість задоволення основних психологічних потреб – автономії, компетентності та пов'язаності - для стимулювання мотивації учбової діяльності.

Потреба в автономії виявляється в бажанні особистості бути майстром власного життя та приймати власні рішення. Забезпечення учням можливості вибору, самостійності та контролю над своєю навчальною діяльністю сприяє розвитку їхньої внутрішньої мотивації.

Потреба в компетентності визначається бажанням особистості відчувати себе успішною та ефективною у своїх діях. Створення умов для розвитку навичок та вмінь, які дозволяють учням відчувати себе компетентними у навчанні, є ключовим елементом мотивації.

Потреба у пов'язаності виявляється у бажанні бути частиною спільноти, мати підтримку та взаємодію з іншими. Створення позитивного соціального середовища, де учні відчуються підтриманими та прийнятими, може значно збільшити їхню мотивацію до навчання [2].

Авторка Карол Двек розглядає розвиток мотивації учбової діяльності через менталітет. Карол С. Двек пропонує унікальну перспективу на цю тему, досліджуючи вплив різних менталітетів на мотивацію та навчальні досягнення [4].

Перш за все, Карол С. Двек розрізняє два типи менталітету: фіксований та зростаючий. Особистості з фіксованим менталітетом вважають, що їхні здібності та інтелект фіксовані і не можуть змінюватися, тоді як особистості з зростаючим менталітетом вірять у потенціал власного розвитку та відкриті до викликів та навчання.

Вплив менталітету на мотивацію учбової діяльності особливо важливий у юнацькому віці. Молоді люди, які мають зростаючий менталітет, схильні до пошуку викликів, розвитку навичок та подоланню перешкод. Вони більш

відкриті до вивчення нового матеріалу та створення стратегій для досягнення своїх цілей [4].

Дослідження Карол С. Двек підтверджують важливість установлення мети як джерела мотивації. Учні, які ставлять перед собою конкретні цілі та розуміють, як досягти їх, зазвичай є більш мотивованими для навчання. Вони можуть відчувати себе більш задоволеними від досягнення цих цілей та більш готовими зосередитися на навчанні.

Особливу увагу Керол Двек приділяє ролі зусиль та тривалості у досягненні успіху [4].

Проаналізувавши роботи вищезазначених авторів, можемо прийти до висновку, що більшість з них в основі розглядають внутрішню та зовнішню мотивацію та їх взаємозв'язок. Внутрішня мотивація, яка виникає з особистих цінностей та інтересів, є більш стійкою та продуктивною у довгостроковому плані, ніж зовнішня мотивація, яка виникає з нагород та покарань.

Учні, які розуміють, що успіх потребує праці та відданості, зазвичай є більш мотивованими для розвитку своїх навичок та досягнення своїх цілей. Важливою є і підтримка від рідних, вчителів та оточення в цілому. Позитивний вплив оточення може бути каталізатором для розвитку мотивації та навчальних досягнень.

Список використаних джерел:

1. Климчук В., Горбунова В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 110 с., іл.
2. "Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness" by Richard M. Ryan and Edward L. Deci / "Теорія самовизначеності: Основні психологічні потреби у мотивації, розвитку та благополуччі" за Річардом М. Райаном та Едвардом Л. Деці. – 750 с.

3. "Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us" by Daniel H. Pink / "Причина: Неймовірна правда про те, що нас мотивує" за Деніелом Г. Пінком – 256 с.

4. "Mindset: The New Psychology of Success" by Carol S. Dweck / "Менталітет: Нова психологія успіху" за Керол С. Двек – 320 с.

**ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ**

*Вероніка Поліщук,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ,
Науковий керівник доцент Севастюк М. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація:** у статті розглянуто проблеми формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів засобами діалогічного мовлення, подано зразки діалогів, які сприяють розвитку мовлення школярів.*

***Ключові слова:** мовленнєва компетентність, діалог, проблеми розвитку мовлення дітей.*

Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, розробленому в рамках реформи «Нова українська школа», однією з ключових компетентностей учнів початкової школи є вільне володіння державною мовою, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади тощо [6, с. 281-283].

Формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів за допомогою діалогічного мовлення стикається з рядом педагогічних проблем. Для успішного вирішення цих проблем необхідно впроваджувати комплексний підхід до навчання, який базується на використанні різноманітних методів та стратегій. Важливо створити сприятливе середовище для комунікації, забезпечити заохочення та підтримку учнів у їхньому навчанні та стимулювати їхню мотивацію до вивчення мовленнєвих навичок. Серед науковців, які різноаспектно досліджували проблему формування мовленнєвої компетентності, слід виокремити таких: В. І. Бадер, А. М. Богуш, Л. О. Варзацька, М. С. Вашуленко, Л. І. Мамчур, Л. М. Паламар ін.

Діалогічне мовлення виступає як ключовий інструмент у цьому процесі, оскільки воно сприяє активній взаємодії, обміну думками та ідеями, розвитку аналітичного та критичного мислення. Застосування цього підходу дозволяє створити учням можливість вільно та ефективно висловлювати свої думки, розширювати словниковий запас та покращувати загальний рівень мовленнєвої компетентності.

Найбільш розповсюдженими проблемами формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів є:

- низький рівень сформованості комунікативних навичок молодших школярів;
- відсутність мотивації до активної участі в діалогах;
- обмежений словниковий запас та порушення граматичних норм;
- недостатній розвиток навичок слухання і розуміння;
- невідповідність вчителів до роботи з розвитку діалогічного мовлення учнів та інші.

Недостатня розвиненість комунікативних навичок серед молодших школярів становить серйозну проблему у формуванні їхньої мовленнєвої компетентності, яка в свою чергу значно ускладнює їхню здатність ефективно спілкуватися та висловлювати свої думки. Спостереження за рівнем

сформованості мовлення учнів свідчить, що значна кількість молодших школярів мають обмежений словниковий запас, що обмежує їхню можливість виражати свої думки та почуття різноманітними способами. Також, деякі учні можуть стикатися з проблемами виразності мовлення, через що їхні висловлювання стають нечіткими та неясними. Крім того, важливою є навичка сприймання та відтворення інформації, яка також може бути недостатньо розвинена у деяких учнів, що ускладнює їхню здатність ефективно спілкуватися в класі. Багато дітей можуть виявляти складнощі у веденні діалогу, встановленні контакту з партнером та висловленні своїх думок чітко та послідовно.

Для вирішення цих проблем необхідно активно впроваджувати методи та прийоми діалогічного мовлення в навчальний процес, створювати сприятливу атмосферу для комунікації в класі та проводити індивідуальну роботу з учнями. Такий підхід допоможе забезпечити ефективний розвиток комунікативних навичок у молодших школярів і сприятиме подальшому формуванню їхньої мовленнєвої компетентності.

Відсутність мотивації до активної участі в діалогах серед молодших школярів також є серйозною педагогічною проблемою, яка може суттєво ускладнювати їхній розвиток мовленнєвої компетентності. Деякі учні можуть відчувати невпевненість у власних здібностях або не бачити важливості активної участі в діалогах. Це може бути пов'язано зі страхом перед помилками, негативним досвідом в минулому або недостатньою усвідомленістю важливості комунікації для їхнього особистісного та навчального розвитку. До того ж учні можуть відчувати нестачу заохочення до активної участі в діалогах через відсутність підтримки вчителя чи співрозмовників. Брак позитивного відгуку чи заохочення може пригнічувати бажання. Часто учні відчувають незацікавленість до теми обговорення. Це може бути пов'язано з неактуальністю теми для учня, недостатньою структурованістю обговорення або відчуттям, що їхні думки не враховуються.

Для подолання цих проблем важливо впроваджувати різноманітні методи та стратегії, які стимулюють мотивацію учнів до активної участі в діалогах:

1. В школі потрібно створювати позитивне, підтримуюче середовище, де помилки вважатимуться нормою та частиною процесу навчання, а кожен учень відчувається важливим та поважається за свої зусилля.

2. Використовувати цікаві та актуальні теми, ігри, технології та інші інтерактивні методи може збільшити зацікавленість учнів у діалогах. Можна використати теми пов'язані із сучасними героями, мультиками, блогерами та інше.

3. Заохочувати учнів висловлювати свої думки, навіть якщо вони відрізняються від загальноприйнятих, сприяє їхньому бажанню приймати активну участь у діалогах.

4. Вчителі повинні сприяти створенню атмосфери взаємоповаги та довіри в класі, що сприяє більш вільному обміну думками та ідеями.

5. Важливо враховувати індивідуальні особливості та інтереси учнів при плануванні завдань на діалогічне мовлення, щоб забезпечити їхню максимальну мотивацію та зацікавленість.

Учні можуть мати труднощі у слуханні і розумінні виступів товаришів або вчителя, а також в умінні чітко і послідовно висловлювати власні думки. Для їх попередження та подолання варто розвивати мислення дитини. Тому доцільно впроваджувати в освітній процес наступні вправи:

- Практичний прийом «Пустотливий двійник». Учитель домовляється з дітьми про те, що вони повторюватимуть за ним усі жести, крім одного. Кожен учень до початку гри має обрати рух, який виконуватиме інакше (наприклад, коли учитель стрибає, дитина присідає). Той, хто помилиться, вибуває з гри.

- Аналіз фільмів та книг. Педагоги можуть обрати дітям для аналізу фільм/мультфільм чи книгу, які якраз активно обговорює спільнота. Учні мають вдома опрацювати завдання (прочитати книгу чи переглянути відео) і намалювати невеличку таблицю з колонками «що сподобалось» та «що не

зачепило». У кожній із колонок потрібно вписати свою думку. Далі клас аргументовано обговорює побачене/почуте і визначає, які з думок збігаються, а які – унікальні.

•Вправа «Аргументи і спростування». Учитель називає будь-яке твердження, а діти мають назвати якомога більше аргументів чи спростувань стосовно нього. Можна наводити приклади з життя. Приклади тверджень: читати корисно, тому що...; сваритися погано, тому що...; краще мати багато друзів, ніж мало...; краще тримати вдома собаку, ніж kota; добре завжди перемагати; дорослі завжди мають рацію; дивитися телевізор – шкідливо і т.д. Діти мають бути дуже уважними, оскільки деякі із тверджень лише на перший погляд можуть сприйматися як аксіома.

Для розвитку діалогічного мовлення молодших школярів нами були розроблені та впроваджені наступні тренувальні вправи [1]:

1. «Слухай уважно – відповідай»	2. «Питання – відповідь»	3. «Пропозиція-згода або незгода»
Наприклад. - Ти підеш сьогодні разом зі мною до школи? - Так, я. - Ти підеш сьогодні разом зі мною до школи? - Так, піду. - Ти підеш сьогодні разом зі мною до	- Пропонується учням розглянути предметні малюнки та з'ясувати, хто на них зображений. Учні працюють парами за малюнками, ставлять одне одному запитання, слідкують за правильністю відповіді. - Хто зображений на	- Пропоную дітям розглянути сюжетний малюнок та з'ясувати, хто на ньому зображений. - Що роблять дівчатка? Придумайте їм імена. - Які слова могла сказати одна дівчинка? Що відповіла їй подруга? - Олю, візьми яблуко, пригощайся!

школи? - Так, піду сьогодні. - Ти підеш сьогодні разом зі мною до школи? - Так, із тобою.	малюнку? - На малюнку зображена дівчинка? - Що вона тримає у руках?	- Дякую, Віро. Воно дуже велике. Давай з'їмо його разом. (Ні, Віро, я бажаю його з'їти сама, наступного разу я візьму із собою ще одне і поділюся з тобою. - Добре.
--	---	--

Отже, вирішення актуальної проблеми формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів засобами діалогічного мовлення вимагає спільних зусиль учителів, батьків та інших учасників освітнього процесу, а також використання інноваційних методів та підходів до навчання. Лише завдяки цьому можна забезпечити повноцінний розвиток мовленнєвої компетентності та комунікативних навичок у молодших школярів, що є важливою складовою їхнього особистісного та навчального успіху.

Список використаних джерел:

1. Глазова О. «Навчання діалогічного мовлення»// Дивослово. 2003. №1
2. Гончарова О.М. Діалогічне мовлення. Навчальні вправи та ситуативні завдання.1-4 класи // Початкове навчання та виховання. 2009. №19-21 (203-205), липень. С. 76-80.
3. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Петрик О., Грищенко О. «Формування діалогічного мовлення учнів 2 – 4 класів» // Початкова школа. 2007. №8.

5. Пономарьова К. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови. URL: https://lib.iitta.gov.ua/8027/1/Формування_мовленнєвої_компетентності_молодших_школярів.pdf (дата звернення: 15.03.2024).

6. Островка А. І., Фенцик О. Проблема формування мовленнєвої компетенції молодших школярів: теоретичний аналіз. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : Міжнар. науково-практ. конф., м. Мукачево, 26–27 жовт. 2017 р. С. 208.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Юлія Ревіна,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Ортікова Н. В.,

доктор філософії (PhD) з психології, доцент

Анотація. У дослідженні виявлено вплив соціального середовища на формування емоційного інтелекту у молоді. Проаналізовано роль родини, ровесників, освітніх установ та інших соціальних факторів у формуванні емоційних компетенцій у осіб юнацького віку. Робота базується на аналізі наукових джерел та емпіричних досліджень. Доведено, що створення підтримуючого соціального середовища сприяє позитивному розвитку емоційного інтелекту у молоді.

Ключові слова: соціальне середовище, емоційний інтелект, юнацький вік, розвиток, соціальні взаємодії.

Емоційний інтелект, що визначається як сукупність здібностей розуміти та керувати емоціями, як власними, так і оточуючих, стає все більш необхідним у сучасному світі, де темп життя та рівень складності проблем постійно зростають. Особливо важливим емоційний інтелект стає у юнацькому віці, коли перед молодими людьми постають нові виклики та можливості [1, 20].

Соціальне середовище у психології описує комплекс взаємодій між індивідами та групами, які включають у себе міжособистісні відносини, соціальний вплив, культурні норми, соціальну підтримку, групову приналежність, соціальну ізоляцію, статус та роль, а також соціальну компарацію.

Вплив стереотипів на емоційний інтелект вивчав психолог Д. Гоулман, він висвітлив взаємозв'язок: стереотипи, що існують у суспільстві, можуть впливати на те, як люди розуміють та виражають свої емоції [2, 42]. Наприклад, у мексиканській культурі важливо зберігати гідність і честь. Тому вираження гніву або смутку публічно може розглядатися як ознака слабкості. Це може призвести до того, що люди придушуватимуть ці емоції, що може мати негативний вплив на психічне здоров'я.

Ми пам'ятаємо із вікової психології, що юнаки опановують навички через спостереження, наслідування та моделювання. Сімейна среда стає основою для вивчення моделей емоційного сприйняття та вираження. Родина виступає першою соціальною середою, де формуються основні навички емоційного інтелекту. Якщо в родині існує підтримка та відкритість до вираження емоцій, це сприяє позитивному розвитку емоційного інтелекту. Зокрема, юнаки найчастіше наслідують емоційні реакції батьків та інших родичів. Забезпечення підтримки в сімейному оточенні та можливість вільно виражати свої почуття сприяє розвитку емоційної виразності та вмінню адекватно реагувати на різноманітні ситуації.[3]

Дослідження показують, що теплота та підтримка з боку батьків, чітка та послідовна дисципліна, відкрите спілкування про емоції, вміння батьків

регулювати власні емоції - сприяють розвитку емоційного інтелекту у молодих людей. Юнаки, які виростили у з підтримуючими стосунками, мали більш високий рівень емоційного інтелекту, ніж ті, що виростили у сім'ях з конфліктними відносинами. Психолог Дж. Готтман висловлює ідею, що батьківщина відіграє ключову роль у формуванні навичок розуміння та контролю емоцій. Наоборот, діти, які виростають у сім'ях з конфліктними чи дисфункціональними відносинами, з більшою ймовірністю матиме проблеми з емоційним регулюванням.

Важливим за впливом на емоційний інтелект є спілкування з ровесниками, оскільки у процесі формуються соціальні навички, а конфліктні ситуації допомагають вчитися ефективно керувати власними емоціями. Тому взаємодія з однолітками допомагає розвивати соціальні навички та емоційну компетентність. Конфлікти та спільні досягнення навчають ефективно взаємодіяти.

Дж. Майер у своїх дослідженнях також акцентував увагу на тому, що спілкування зі сверстниками може сприяти розвитку у молоді таких важливих навичок емоційного інтелекту, як емпатія, самосвідомість та управління емоціями. Юнаки, які мають близькі та підтримуючі стосунки з ровесниками, з великою ймовірністю відчують себе щасливими та задоволеними, мають вищу самооцінку, відчують себе більш стійкими до стресу та мають кращі навички спілкування. [4]

Відчуття відокремленості та відсутність соціальної взаємодії негативно впливають на розвиток емоційного інтелекту, юнаки, які переживають таке відокремлення, з більшою ймовірністю стикаються з труднощами у розумінні, вираженні та регулюванні своїх емоцій. Джон Готтман, у своїх дослідницьких роботах, відзначає, що соціальна взаємодія є необхідною для повноцінного розвитку емоційного інтелекту. [5, 246]

І, звісно, найбільш актуальним аспектом у сучасному світі є вплив використання соціальних мереж на емоційний інтелект у молоді. Це складне та

багатогранне питання, оскільки платформи для віртуального спілкування можуть допомагати підтримувати зв'язок зі знайомими, а також відкривати можливість познайомитися з новими людьми та мати вільний доступ до інформації та ресурсів. Проте, з іншого боку, вони можуть призвести до порівняння себе з іншими, сприяти кібербулінгу та підвищити ризик розвитку депресії та тривоги. Дослідження показують, що 69% юнаків вважають, що соціальні мережі роблять їх більш тривожними, а також 58% вважають, що вони роблять їх більш самотніми.

Психолог Є. Меттьюз виявив, що в контексті впливу соціального середовища на розвиток емоційного інтелекту важливо пам'ятати про соціально-економічний статус. Юнаки з низьким статусом частіше відчують емоційний стрес, що негативно впливає на когнітивні здібності та емоційний розвиток. Із можливих причин це може бути, по-перше, хронічний стрес через фінансову нестабільність та небезпечне оточення; по-друге, обмежений доступ до ресурсів, таких як освіта, психологічна допомога, програми розвитку емоційного інтелекту; по-третє, негативний соціальний досвід, оскільки юнаки з низьким соціально-економічним статусом найчастіше стикаються з дискримінацією, знущаннями чи іншими формами негативного соціального досвіду. Важливо зауважити, що цей вплив не є фатальним. Молодь може розвинути високий емоційний інтелект за допомогою відповідних програм та підтримки. [6]

Отже, спрямованість на розвиток емоційних навичок під час юнацького віку допомагає побудувати стійкі та здорові міжособистісні відносини, а також підготувати молодь до подальших викликів дорослої життя. Розуміння впливу соціальної середовища на емоційний інтелект є ключовим аспектом для вихованців, батьків, педагогів та інших учасників процесу виховання.

Список використаних джерел:

1. Опанасюк І. В. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії. Івано-Франківськ, 2017. 333 с.
2. Goleman D. Emotional Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ. Publ. Bantam, 2005. 352 с.
3. Gottman John. Emotional Intelligence 2.0. 2009. 400 с.
4. Heaven PCL. The social psychology of adolescence. Palgrave Macmillan; New York City: 2001. 97-116 с.
5. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence. Intelligence. 1993. V.17. № 4. 433-442 с.
6. Roberts R. D., Matthews J., Seidner M., & Lucin D. V. (2004). Emotional intelligence: Problems of theory, measurement, and application in practice. Psychology. Journal of Higher School of Economics. 3-26 с.

**ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ**

Марина Соломай,

ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж РДГУ»,

м. Сарни

Науковий керівник: Білецька О.Д.,

викладач психології

Анотація. Було представлено дані про те, як ідентичність визначається та як вона впливає на самовизначення підлітків. Також було відзначено, як соціальне оточення впливає на їхню самооцінку та розвиток соціальних навичок у цьому віці. Узагальнено, що взаємодія з різними соціальними групами та прийняття різних ролей у спільноті відіграють ключову роль у формуванні ідентичності та соціальної компетентності підлітків.

Ключові слова: підлітки, ідентичність, самовизначення, соціалізація, чинники, формування, суспільство.

Особистісна ідентичність грає ключову роль у психічному стані та взаємодіях з іншими людьми. Кожна особа постійно стикається з питанням "Хто я?" і намагається з'ясувати унікальні характеристики, щоб знайти своє місце в світі. Шляхом самоідентифікації вона усвідомлює роль у суспільстві та адаптується до його цінностей, норм і очікувань через особистісний розвиток.

Проблема ідентичності як основа соціального самовизначення підлітків залишається актуальною і в сучасному світі. Підлітки постійно стикаються з різноманітними впливами, такими як соціальні мережі, культурні тенденції та сімейне середовище, що створює складні умови для формування їхньої ідентичності.

Для нас, як для підлітків, ідентичність є важливою, оскільки ми в процесі підліткового розвитку маємо справу з безліччю нових вражень, викликів і питань щодо свого самовизначення. Цей період допомагає мені визначити свої цінності, переконання та мрії. Тобто, формування нашої ідентичності допомагає нам зрозуміти власні можливості, межі та прийняти себе такими, якими ми є.

Ідентичність - це складний конструкт, який охоплює усвідомлення себе як унікальної особистості та приналежність до певної соціальної групи чи культурного середовища. Самовизначення, з іншого боку, визначається як процес формування і визначення власної ідентичності через взаємодію з оточуючим світом.

Ерік Еріксон розуміє ідентичність як процес переживання людиною узагальненого смислу свого «Я»: «суб'єктивне натхненне відчуття тотожності і цілісності», «переживання відповідності самому собі». Отже, ключовим у структурі ідентичності виступає не лише зрілість когнітивних складових, але й втілення ціннісного, емоційного ставлення до своєї сутності.

Але ідентичність - це не статичний стан. Вона постійно змінюється і розвивається разом з нами. Іноді ми можемо відчувати сумніви щодо своїх цінностей або змінювати свої переконання. Це нормально, це частина процесу самовідкриття. Ми вивчаємо себе крізь взаємодію з іншими людьми, з культурою, з досвідами, які нам пропонує життя.

Процес становлення ідентичності починається з моменту народження та продовжується протягом усього життя. Ідентичність є необхідною характеристикою, яка визначає особистість кожної людини. Її формування сприяє збереженню унікальності кожної особи і виявляється в її особистісних якостях, характері та цінностях. Таким чином, процес формування ідентичності є складним та багатограним.

У структурі ідентичності виокремлюються два рівні: особистісний і соціальний. Особистісний рівень охоплює індивідуальні характеристики особи, в той час як соціальний рівень відноситься до її соціалізації, оскільки у процесі дорослішання ми вступаємо в різні соціальні групи та спільноти.

Підлітковий вік є одним з найбільш важливих та відповідальних періодів розвитку людини. На цьому етапі «відбувається інтенсивне формування особистості, енергійне зростання моральних та інтелектуальних сил і можливостей формуються перші переконання особистості» [2, с. 260].

На думку Ірини Філіппової «Ідентичність є дуже суттєвою характеристикою людини, без якої вона не може бути особистістю». Дослідниця переконана, що ефективне та змістове входження в систему соціальних відносин реалізується підлітком в трьох основних сферах: діяльності (пізнаючи нові її види, через оволодіння новими формами рольової поведінки в системі соціальних ролей та опановуючи нові ролі); спілкуванні (цей процес передбачає розширення соціальних зв'язків особистості, яка виступає суб'єктом діяльності); самовизначенні та самореалізації (спілкування сприяє становленню образу «Я», формуванню самосвідомості підлітка, що

пов'язано з процесом соціального самовизначення, становленням соціальної ідентичності особистості та її успішної самореалізації [3, с. 207].

У своїх дослідженнях особливостей становлення ідентичності у підлітковому віці Тамара Яновська виявила, що підліткам властивий емоційно-полярний тип міри урівноваженості, що характеризується залежністю стосунків із іншими від міри уподобань. У них спостерігається рівновага між позитивними і негативними самоідентифікаціями. Серед ідентифікаційних характеристик переважає показник «соціальне Я» [10, с. 402].

Інші українські дослідниці Олена Горецька та Оксана Краєва, порівнюючи психологічні особливості ідентичності підлітків 13–14 років, встановили, що криза ідентичності найбільш розгортається у дітей 14 років, що виявляється у неадекватних і невизначених характеристик ідентичності, психологічному дисбалансу часової перспективи «сьогодення-майбутнє» [1, с. 57–58].

У період підліткового віку міжособистісні відносини мають вирішальне значення для розвитку особистості. Ровесники, родина і соціальне середовище суттєво впливають на самооцінку та формування соціальних вмінь підлітків. Зокрема, позитивна підтримка від педагогів і визнання у суспільстві сприяють їхньому самовизначенню та пошуку ідентичності.

Формування ідентичності підлітків значно визначається кількома ключовими факторами. По-перше, роль сімейного оточення неможливо недооцінити: взаємовідносини в родині, їхні цінності та стиль виховання формують сприйняття себе молодою людиною. Друге важливе впливове середовище - ровесники. Спілкування з ними, відчуття приналежності до певної групи, а також прийняття соціальних норм грають величезну роль у формуванні самоідентифікації. Крім того, шкільне середовище, з його вчителями і однокласниками, також має важливе значення для підлітка. Нарешті, великий вплив на ідентичність мають сучасні медіа, що передають цінності, ідеали та стереотипи через телебачення, Інтернет і соціальні мережі.

Важливо враховувати, що кожен підліток унікальний, і вплив цих факторів може варіюватися в залежності від його унікальних особливостей та контексту.

Таким чином, соціальна взаємодія є ключовим фактором у формуванні особистості підлітків, що дозволяє їм розкрити свої здібності, знайти своє місце у суспільстві та збагатитися досвідом міжособистісної взаємодії.

В подальшому хотіла б дослідити життя підлітків з добре сформованою ідентичністю, з середнього сформованою ідентичністю і погано сформованою ідентичністю. Маю намір зрівняти життя молоді з різним ступенем сформованості ідентичності, та вивчити які дії потрібно робити щоб бути особистістю.

Список використаних джерел:

1. Горещька О. В., Краєва О. А. Порівняльний аналіз психологічних особливостей ідентичності підлітків 13–14 років на етапі перебігу кризи. Збірник наукових праць. Психологічні науки. 2014. Вип. 21 (103). С. 57–62.

2. Еріксон Е. Ідентичність, юність і криза // Режим доступу. –URL:

<https://readli.net/chitat-online/?b=375522&pg=1> (дата звернення 24.03.2024)

3. Філіппова І. Ю. Рольова соціалізація підлітка як засвоєння соціального досвіду / І. Ю. Філіппова /Актуальні проблеми сучасної психології: Збірник наукових статей; [гол. ред. Ж. П. Вірна]. Луцьк: Східноєвроп.нац.ун-т ім.Лесі Українки, 2014. С.204-215

4. Що таке ідентичність? URL:

https://www.citizen.in.ua/photos/topic/f/20190822_135133_%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%201..pdf (дата звернення 24.03.2024).

5. Яблонська Т.М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу / Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. акад.С. Д. Максименка. К.: Ніка-Центр, 2010. Вип.38. 392 с. С. 378-387

6. Яновська Т. А. Особливості становлення ідентичності у підлітковому віці. «Молодий вчений». 2016. № 11 (38). С. 401–404

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тетяна Шкода,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Войналович О.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. Дослідження присвячене актуальній проблемі посилення стресостійкості студентів в умовах війни. Дано визначення стресостійкості студентів. Охарактеризовано вплив війни в Україні на стресостійкість студентів. Окреслено перспективи посилення стресостійкості студентів.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, студенти, умови війни, ментальне здоров'я, стресогенні ситуації

На різних етапах свого життєвого шляху особистість проживає неочікувані ситуації, які мають стресовий вплив різного ступеня на її психіку та потребують швидкого опанування шляхом застосування інструментів посилення стресостійкості та збереження ментального здоров'я. Студентство розглядається дослідниками як одна з найбільш соціально й психологічно вразливих категорій [3, с. 128].

Повномасштабна війна, яку розв'язала росія проти України 24.02.2022 року, є потужним руйнівним чинником для психіки людей. З усіх боків люди отримують стресоутворюючу інформацію у вигляді звуків повітряної тривоги, сумних повідомлень про смерті українських захисників, маленьких дітей разом з батьками, новин про депортацію українських дітей у росію, руйнування прикордонних сіл і об'єктів енергетичної інфраструктури створюють велике

нервові навантаження на ментальне здоров'я українців. Внутрішня напруга, страх і пригнічення є супутниками людей, зокрема студентів. У таких умовах надзвичайно важливого значення набуває розвиток стресостійкості для покращення як психоемоційного стану людей, так і ментального здоров'я їх в цілому.

З огляду на вищезазначене, розглянемо визначення психологічних умов посилення стресостійкості студентів в умовах війни.

Проблемі стресостійкості присвячені праці відомих українських і зарубіжних дослідників: Н. Жигайло, О. Когут, Р. Лазарус, Л. Потапюк, В. Шмаргун, М. Шпак, Р.А. Thoits, Н. Wersbe та ін.

Зокрема, стресостійкість у психології визначається як здатність особистості протистояти стресу, чинити йому опір. О. Когут дає більш структуроване визначення стресостійкості особистості, описуючи її як «системно-інтегративну властивість особистості, що забезпечує прогнозованість психобіологічних реакцій на стрес; оптимізацію соціокультурних та організаційно-поведінкових стратегій подолання надскладних і надзвичайних ситуацій; визначення ціннісно-сміслових трансформацій постстресових наслідків» [1, с.89].

Узагальнюючи, зазначимо, що стресостійкість студента розглядаємо як властивість психіки, яка формується в процесі індивідуального розвитку організму студента та відображає його здатність успішно здійснювати навчальну та життєву діяльність в умовах стресу.

Залежно від рівня прояву стресостійкості під час навчання студентів класифікують наступним чином : 1) до першої групи відносяться «стресостійкі студенти, які готові до змін та легко до них пристосовуються, можуть активізувати свої адаптивні ресурси»; 2) до другої групи належать «стресотренуючі студенти, які завжди готові до змін, і адаптація до нормального життя у них відбувається поступово»; 3) до третьої групи

відносяться «стресогальмуючі студенти, які не здатні до змін, важко адаптуються до нових умов життя» [2, с.36].

Війна як серйозна травматична та стресогенна подія може спричиняти гострий стресовий розлад у студентів і проявляти стрес у вигляді різноманітних симптомів: фізичних реакцій, емоційних реакцій, когнітивних реакцій, міжособистісних реакцій. Важливе значення для посилення стресостійкості студентів має психологічна підтримка, яку мають надавати заклади вищої освіти, у яких вони навчаються, з метою створення безпечних і психологічно комфортних умов навчання. Для забезпечення належних умов відновлення ментального здоров'я студентів в освітньому середовищі, важливим завданням закладів вищої освіти є пошук інноваційних форм, методів та прийомів навчання у закладах вищої освіти [4, с. 4].

Посилення стресостійкості студентів значною мірою пов'язане з віднайденням внутрішніх і зовнішніх ресурсів, які забезпечують їх стійкість у стресогенних ситуаціях і допомагають подолати негативні наслідки стресу. Одним із таких інструментів є застосування копінг-стратегій.

Список використаних джерел:

1. Когут О. Стресостійкість особистості в сучасному вимірі соціокультурного простора. Psychological Journal. 2021. Vol. 7, Issue 7 (51). DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.7.9>

2. Потапюк Л. Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Серія ПСИХОЛОГІЯ. Випуск 2. DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.2.6>

3. Цимбалюк М., Жигайло Н. Формування стресостійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Спецвипуск. С. 128-136. DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.17>

4. Психологія стресостійкості студентської молоді / Л. Афанасенко, І. Мартинюк, Л. Омельченко, А. Шамне, В. Шмаргун, С. Яшник / За заг. ред. В. Шмаргуна. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2018. 198 с.
<https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/423be051-1364-4d77-93a6-68d625066c4e/content>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ СТИЛЕМ РЕАГУВАННЯ НА КОНФЛІКТНУ СИТУАЦІЮ

*Вікторія Шпилей,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Лубни
Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент,*

Анотація. У статті розглядаються питання психологічних особливостей студентів із різним стилем реагування на конфліктну ситуацію. Проаналізовані поведінкові реакції студентів, їхні емоційні відгуки, а також когнітивні процеси, які виникають у відповідь на конфліктну ситуацію.

Розкрито широкий спектр реакцій – від активного опору до уникнення конфлікту, включаючи різні емоційні та когнітивні реакції, які можуть супроводжувати ці відповіді.

Ключові слова: психологія, студенти, конфлікт, стиль реагування, поведінка, емоції, когнітивні процеси.

Конфліктні ситуації є невід'ємною частиною будь-якої соціальної спільноти, в тому числі й освітніх закладів. Вони є неминучим аспектом соціальної динаміки і притаманні будь-якій групі. Реакція студентів на ці конфлікти може суттєво відрізнитися під впливом складного набору факторів,

таких як індивідуальні психологічні особливості, особистий досвід, виховання та культурне середовище. Цей всебічний і детальний опис має на меті заглибитися в психологічні риси та характеристики студентів, які демонструють різні стилі реагування на конфліктні ситуації. Основна мета – отримати детальне розуміння їхньої поведінки, реакцій та механізмів подолання конфліктів. Таке розуміння сприятиме створенню сприятливого та ефективного освітнього середовища, яке задовольнятиме різноманітні потреби студентів.

Агресивні респонденти – це студенти, які підходять до конфліктних ситуацій з відкритою ворожістю або, в крайньому випадку, вдаються до фізичного насильства. Такі студенти часто демонструють високий рівень емоційної реактивності та імпульсивності в поєднанні з очевидним браком самоконтролю. Цей брак самоконтролю може проявлятися по-різному, від словесних спалахів до фізичних сутичок. Їхню агресивну поведінку можна пояснити складним поєднанням психологічних характеристик [3, с. 110].

Наприклад, у них може бути надзвичайно висока потреба у владі, часто пов'язана з почуттям незахищеності або необхідністю заявити про свою присутність. Вони можуть демонструвати низький рівень емпатії, що заважає їм розуміти точку зору і почуття інших людей. Вони також можуть мати виражену тенденцію до домінування, що може ще більше підживлювати їхню агресивну поведінку. Така гіперагресивна поведінка часто призводить до труднощів у формуванні та підтримці соціальних стосунків, оскільки однолітки зазвичай сприймають їх як залякуючих або загрозливих [1, с. 36].

Крім того, такі студенти можуть мати проблеми з емоційною регуляцією, що є фундаментальною навичкою в управлінні конфліктними ситуаціями. Ця боротьба з емоційним контролем може ще більше посилити їхні агресивні реакції, що призводить до неспокійного емоційного клімату. Їхні нестабільні емоційні реакції можуть підживлювати повторюваний цикл конфлікту, що ускладнює для них вихід з цього вкоріненого шаблону агресії [2, с. 118].

З іншого боку, пасивні респонденти – це студенти, які зазвичай уникають конфліктів або швидко капітулюють, щоб уникнути будь-якої форми конфронтації. Ці студенти часто характеризуються низькою самооцінкою і глибоко вкоріненим страхом бути відкинутими, що й зумовлює їхню конфліктну реакцію. Вони можуть відчувати високий рівень тривоги і, за статистикою, більш схильні до депресії. Всепроникне відчуття безсилля в конфліктних ситуаціях часто мучить цих студентів, що призводить до труднощів з ефективним самоствердженням [4, с.17].

Пасивні респонденти, як правило, уникають конфліктів, часто надаючи перевагу збереженню миру, а не задоволенню власних потреб і бажань. Хоча в короткостроковій перспективі це може здаватися практичним підходом, з часом це може призвести до самопожертви. Така модель, хоча і дозволяє тимчасово уникнути конфлікту, може призвести до довгострокового незадоволення, жалю і образи, тим самим поглиблюючи психологічний дистрес людини. Вони також можуть мати незадоволені потреби, які ще більше посилюють їхній психічний та емоційний дистрес [2, с. 37].

Асертивні респонденти представляють збалансований і здоровий підхід до вирішення конфліктів. Такі студенти висловлюють свої думки та почуття в конфліктній ситуації впевнено, але з повагою. Вони зазвичай демонструють високий рівень впевненості в собі, емпатії та володіють похвальними навичками вирішення проблем. Ці люди комфортно і вправно висловлюють свої почуття і претензії, а також керують своїми емоціями в здоровий і ефективний спосіб.

Асертивні респонденти часто прагнуть до "взаємовигідного" рішення під час конфліктів, сприяючи створенню атмосфери взаємної поваги та співпраці. Вони, як правило, добре володіють навичками ведення переговорів і медіації, які дозволяють їм сприяти конструктивному діалогу і досягненню компромісу в конфліктних ситуаціях. Їхній підхід до вирішення конфліктів часто розглядається як стійкий і зрілий спосіб подолання розбіжностей [4, с.11].

Отже, на те, як студенти реагують на конфліктні ситуації, значною мірою впливають на їхні унікальні психологічні особливості. Глибоке розуміння цих особливостей може допомогти педагогам, батькам та одноліткам краще розпізнавати та розуміти різні стилі реагування. Таке розуміння може слугувати сходиною до надання відповідної підтримки та настанов таким студентам, гарантуючи, що втручання та підтримка БУкраїнський державний університетть пристосовані до їхніх конкретних потреб та психологічних особливостей.

Крім того, таке розуміння може сприяти розробці більш ефективних стратегій вирішення конфліктів, адаптованих до психологічних особливостей окремих студентів. Таким чином, це може значно підвищити гармонію і продуктивність освітнього середовища, сприяти розвитку культури розуміння, емпатії та ефективної комунікації. Більше того, це може посприяти створенню середовища, в якому конфлікт розглядається не як перешкода, а як можливість для зростання, розуміння і поглиблення стосунків. Така зміна перспективи може сприяти створенню більш прийняттого освітнього середовища, яке заохочує позитивне розв'язання конфліктів, а також поліпшити загальне благополуччя студентів та їхню академічну успішність.

Список використаних джерел:

1. Ляхович І. М. Соколова О. С. Генезис невротичних розладів. Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів і трансформацій : матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2019. С. 36–40.
2. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П. Психологія життєвих криз : навч. посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 292 с.
3. Мазяр О. Психофізіологічний механізм формування невротичного розладу. Лікарська справа. 2017. № 7. С. 110 –116.

4. Невротичні, пов'язані зі стресом розлади, посттравматичній стресовий розлад : метод. вказівки / Г. М. Кожина та ін. Харків : ХНМУ, 2018. 17 с.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Юлія Ярмолюк,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Дубініна К.В.,

кандидат психологічних наук, доцент

Анотація. У статті розглядається феномен агресії, аналізуються різні підходи до тлумачення поняття «агресія» та «агресивна поведінка», аналізуються її причини та прояви у підлітковому віці.

Ключові слова: *агресія, агресивна поведінка, підлітковий вік.*

Дослідження проблеми агресивної поведінки у підлітковому віці є вельми актуальним і важливим напрямом наукових досліджень. Сучасні технології, швидкі зміни у суспільстві та соціальних мережах впливають на психічний стан підлітків і можуть спонукати їх до агресивної поведінки. Значний слід на її прояв накладають й воєнні дії, що тривають в нашій країні. Для профілактики даного феномену, необхідно детально дослідити природу агресивності у підлітків.

Проблематика агресії та агресивної поведінки займає важливе місце у психологічній науці, і її вивченню приділяли увагу такі видатні вчені, як А. Басс, А. Бандура, С. Берковіц, К. Лоренц, З. Фрейд та інші. Упродовж останніх

років проблема проявів насильства та агресії у дітей привертала увагу як вітчизняних, так і закордонних соціологів, таких як: Р. Арона, Т. Авельцева, А. Бови, К. Вільсона, Н. Зіновьевої, Г. Ковганича, В. Кудрявцева, Н. Максимової, Г. Міньковського, Г. Моргентау, Ю. Онишка, В. Оржеховської, Т. Федорченка, О. Янчука, В. Юстицького та інших. Багато досліджень, зокрема вітчизняних вчених, присвячено аналізу різноманітних форм агресивної поведінки серед дітей та підлітків, зокрема праці О. Бовтя, Р. Благути, В. Татенко, Б. Ткача, С. Харченка, Л. Чаговця та інших.

Аналіз психологічної літератури показав, що серед науковців спостерігається неоднозначність у трактуванні агресії. Пояснення даному феномену намагалися знайти біологи, психологи, психіатри, філософи, соціологи, педагоги, правники.

У психології під агресією часто розуміють таку поведінку, яка спричиняє фізичну або психологічну шкоду об'єкту агресії. Агресія може проявлятися у використанні фізичної сили проти істоти чи об'єкта: бійка, стусани, ляпаси, нанесення тілесних ушкоджень, псування майна. А може проявлятися і в вербальних образах, погрозах, насмішках, жартах, ворожій міміці, ігноруванні та жестикуляції [5].

У підлітковому віці відбуваються суттєві структурні та функціональні зміни у мозку. Частина мозку, відповідальні за вирішення проблем, планування, контроль і оцінку ризиків, розвиваються, але не завершуються до повного дорослого рівня. Також значні гормональні зміни можуть призводити до емоційної нестабільності та імпульсивності. Підлітковий вік характеризується появою такого новоутворення як самосвідомість. Підліток намагається зрозуміти себе та своє місце в світі. Відповідно це може стати причиною почуття невпевненості та самотності, що може виражатися в агресії. Появ агресивної поведінки може бути й тоді, коли підлітку навпаки перешкоджають на шляху до самоідентифікації. Змінюється соціальна ситуація розвитку, підліток прагне до самостійності, незалежності від батьків, проте в

той же час у нього виникає потреба відчувати приналежність до групи однолітків та прийняття інших. Нерідко підлітки стикаються з тиском з боку однолітків, щодо відповідності певним нормам поведінки, які можуть бути деструктивними. Це може призвести до того, що вони в Україні державний університет використовувати агресію, як спосіб отримання прихильності від групи.

Науковці запевняють, оскільки підлітковий вік є доволі чутливим, то зовнішні фактори такі як: розлучення батьків, смерть близької людини, політична ситуація, також впливають на появу агресивної поведінки в підлітка. Вона може проявлятися не лише зовні, але і на власну особистість, що виявляється, найчастіше, суїцидальною поведінкою або самоушкодженням. Самоушкоджуюча поведінка характеризується навмисним нанесенням собі тілесних пошкоджень, наприклад порізи, подряпини, опіки, само побиття, голодування з метою покарання, проте іноді вона проявляється у більш прихованих видах, таких як прагнення до небезпеки та пошук адреналіну, непорядковані статеві відносини, зловживанням алкоголю та наркотиків.

Агресивна поведінка у підлітка визначається багатьма факторами. Вона формується під впливом сім'ї, однолітків, соціальних мереж. Підлітки набувають агресивної поведінки як за допомогою прямих підкріплень, так і шляхом спостереження за агресивними діями [1].

3. Фройд, відповідно до своєї психоаналітичної теорії, наголошував про те, що людська поведінка є взаємодією інстинкту смерті Танатоса з інстинктом життя Еросом, і між ними постійно існує конфлікт. І саме цей конфлікт стимулює перетворення енергії Танатоса до вираження назовні у різноманітних проявах агресивної поведінки. В подальшому цю тему розвив і поглибив у своїх роботах К. Юнг. Він у переліку архетипів виділив «Тінь», яка уособлює все, що суб'єкт не визнає в собі і, що відповідає за всі деструктивні в тому числі та агресивні прояви людської особистості[4].

А. Бандура, згідно теорії соціального научіння, писав, що люди засвоюють навички агресивної поведінки шляхом спостереження та імітації за поведінкою інших, зокрема під впливом нагород та покарань. На думку вченого, сім'я, субкультура і засоби масової інформації «навчають» агресивній поведінці дітей [6].

Біополітичний підхід до феномену агресії, розглядає її не як емоцію, а як модель людської поведінки. Водночас біополітики наполягають на тому, що агресія, як і егоїзм, закладена в людину природою, але може бути приборкана у процесі соціалізації та виховання [3].

Під «агресивною поведінкою» розуміють дії, що мають на меті заподіяння моральної або фізичної шкоди іншим [2].

Відомий дослідник агресії А. Басс пропонує класифікувати її за такими критеріями: 1) фізична-вербальна; 2) активна-пасивна; 3) пряма-непряма [4]. Разом з дослідником А. Даркою, вони розробили загальну схему форм проявів агресивної поведінки: фізична; непряма; схильність до подразнення; негативізм; образа; підозрілість у діапазоні від недовіри й обережності до переконання, що всі інші люди приносять шкоду або планують її; вербальна □1□.

У підлітків агресивна поведінка може проявлятися в нападі, плітках, злобних плітках чи жартах, крику, подразливості, образі, сварках, загрозах, лайці.

Підсумовуючи вище сказане, констатуємо, що поняття агресивної поведінки є багатограним та складним, як і природа її появи. Перспективами подальшого вивчення проблеми вбачаємо у емпіричному дослідженні агресивної поведінки підлітків та розробці засобів її профілактики.

Список використаних джерел:

1. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету "Юридична*

академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Соціологія. 2016. № 3. С. 117-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuas_2016_3_13.

2. Качанова Ю. В. Агресивність та агресія як соціологічні категорії. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Сер. : Соціологія. 2010. Т. 146, Вип. 133. С. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2010_146_133_12.

3. Кравець А.Ю., Алексеєнко І.В. Біодипломатія як нова біополітична модель міжнародних відносин. *Науковий журнал «Політикус»*, Дніпро, 2020. №4. С. 124-128.

4. Мойсеєва О. Є. Порівняльний аналіз психологічних концепцій агресії. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвой*. Вип. 6., Ч.2. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 94-102.

5. Тимошенко В. І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6 (164). С. 55–63.

6. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ І ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ
МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Євгенія Акулова,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Бернацька О.В.,

кандидат педагогічних наук, професор

***Анотація.** Головна мета школи на сучасному етапі - створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного вчитися впродовж життя. У статті розкрито зміст поняття «мотивація», необхідні умови для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів.*

***Ключові слова:** мотивація, зовнішні і внутрішні мотиви, мотивація навчання, молодші школярі.*

Проблема формування мотивації навчальної діяльності у молодших школярів набуває особливо важливого значення з огляду на те, що її становлення відбувається саме в перші роки шкільного життя, і надалі багато в чому зумовлює успішність навчальної діяльності у старших класах. В перші місяці відвідування дитиною школи формується особливе новоутворення цього віку- мотивація навчальної діяльності і дуже важливо, щоб вона була позитивною, спрямованою на досягнення, що здебільшого залежить від вчителя [4,228].

На сьогоднішній день проблема формування мотивації мовленнєвої діяльності молодших школярів є дуже актуальною, адже сучасні діти не завжди можуть чітко і стисло сформулювати свою думку, у них часто обмежений активний словниковий запас, а коли вони не можуть підібрати потрібне слово, то довго думають, «екають», «нукають», замінюють словами-паразитами, русизмами, а також запозичують слова, популярні в соціальних мережах, значення яких, частіше за все, вони не розуміють. Невміння зв'язно висловлювати свої думки, неправильна вимова слів, помилки в усному та писемному мовленні створюють дискомфорт у процесі спілкування з дорослими та однолітками, не дають учневі можливості в повній мірі розкрити свої здібності і задатки, проявити себе як особистість.

Ефективність учбової діяльності безпосередньо залежить від мотивів, які спонукають учня до активності і визначають її спрямованість. БУкРАїнський державний університетчи невід'ємним компонентом учіння, мотивація чинить вплив як на перебіг, так і на ефективність діяльності школярів. Взагалі, поняття «мотив» неоднозначне. Під мотивом розумілися такі феномени, як уявлення і ідеї, відчуття і переживання (Л. Божович), потреби і потяги, спонуки і схильності (Х. Хекхаузен), морально-політичні установки і помисли (А. Ковальов), психічні процеси, стани і властивості особистості (К. Платонов), предмети зовнішнього світу (О. Леонт'єв), установки (А. Маслоу) і навіть умови існування (В. Вілюнас). Мотив (від лат. *moveo* - рухаю) - спонукальна причина дій і вчинків людини [5, 71].

Мотивація – це один із найважливіших факторів поряд із здібностями, знаннями, навичками, який забезпечує успіх у діяльності. Це сукупність спонукальних факторів, які викликають активність в організмі і визначають його спрямованість. Продуктивність діяльності, її процес і результат визначаються, по-перше спрямованістю мотивів і змістом, по-друге, силою, активністю мотивів.

Мотив – це реальне спонукання, яке змушує людину діяти у певній життєвій ситуації, за певних умов. Вивчення мотивації і її формування – це дві сторони того самого процесу виховання мотиваційної сфери цілісної особистості учня. Вивчення мотивації – це виявлення її реального рівня і можливих перспектив, зони її найближчого розвитку в кожного учня і класу в цілому. Результати вивчення стають основою для планування процесу формування[1,86].

Мотивація навчання (цілі, потреби, інтереси) спрямовує й організовує процес пізнання, надає йому спонукального особистісного значення. Мотиви, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю, але позитивно впливають на її успішність, є зовнішніми. До них, наприклад, можна віднести позитивне ставлення дітей до школи, загальну допитливість, довіру до вчителя, готовність сприйняти його цілі, прагнення мати певні речі, змінити свій статус тощо. Внутрішні мотиви пов'язані безпосередньо із самим процесом учіння і його результатами. Внутрішня мотивація учіння виникає поступово, у багатьох учнів початкових класів вона нестійка й залежить від ситуації (цікаве завдання, змагальність, підтримка вчителя та ін.). Мотиви учіння в кожній дитини — глибоко особистісні, індивідуальні. Зовнішня поведінка учня, його ставлення до навчання – це «вершки» від багатьох корінців, що живлять бажання вчитися й долати пізнавальні труднощі. Відомо, що мотиви учіння школярів дуже різні, найбільш значущою для ефективності навчальної діяльності й саморозвитку учнів є мотивація, зумовлена інтелектуальними почуттями й досягненнями та пізнавальними інтересами [6].

Для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів особливо важливо забезпечити такі умови: збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом; утверджувати справді гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість; задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання; збагачувати мислення інтелектуальними почуттями; формувати допитливість і пізнавальний інтерес;

формувати адекватну самооцінку своїх можливостей; утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення; використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям; виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку [2].

Доцільно зосередити увагу на позитивному прикладі, звертаючись до всіх, називати й окремих учнів. Позитивний емоційний фон мовленнєвої поведінки вчителя на уроці створюють невербальні сигнали, які він подає учням, коли виразом очей, рухами засвідчує своє ставлення. Наприклад: «Я тобою цікавлюсь!», «Я хочу, щоб ти все зрозумів!», «Тобі залишилось ще одне зусилля, зроби його», «Зараз я підійду до тебе». Треба обережно користуватися зауваженнями, цінувати вміння дитини слухати, зосереджуватися на головному, бо більшість інформації на уроці надходить через органи слуху. Тому гострота, довільність, чіткість слухового сприймання учнів мають бути об'єктом доброзичливої уваги педагога [7, 91].

Таким чином, у вихованні бажання вчитися головне – у внутрішньому змісті, тобто в тих стосунках, які виникають і розвиваються у навчальній діяльності між учителем та учнями. Дуже важливо, щоб розумна вимогливість поєднувалася з неоціненою рисою гуманного вчителя – умінням не пропускати момент, коли дитині особливо потрібні допомога та увага. Нами було виявлено, що вчителі найкраще розрізняють і швидко реагують на такі стани молодших школярів, як зосередженість, старанність у роботі, втома, тривога, страх і радість. Серед психічних станів дітей, які вчителі слабо розпізнають, а отже, належною мірою не зважають на них під час уроку: сумніви, нудьга, сум, образа, натхнення, сором, задоволення, злість. Від того, наскільки адекватно вчитель розпізнає психічні стани дітей, їхні почуття, залежать своєчасність і адекватність емоційної регуляції навчально-пізнавальної діяльності молодшого школяра, що, у свою чергу, впливає на мотивацію учіння [7, 93].

Для ефективного розвитку навчальної мотивації молодших школярів важливим є застосування різних форм організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, колективної, групової) та їх чергування. Практичний досвід показує, що колективні та групові форми діяльності на уроці створюють кращу мотивацію, оскільки задовольняють велику потребу молодших школярів у спілкуванні.

У колективній навчальній праці складається вміння школяра оцінювати себе з точки зору іншої людини, підвищується відповідальність перед іншою людиною, вміння приймати рішення, що стосується не лише себе, але й інших людей. Це сприяє вихованню активної життєвої позиції, здібностей до самооцінки, вміння долати конфлікти.

Групова форма навчання включає в активну роботу навіть пасивних, слабо мотивованих учнів, оскільки вони не можуть відмовитися від виконання своєї частини роботи. Крім того виникає налаштування на змагання, бажання бути не гірше за інших. Таким чином, можна говорити про вплив колективної та групової роботи на всі види соціальної мотивації. Соціальні мотиви можуть підтримувати інтерес до навчання там, де не сформовані пізнавальні. Вибір тієї або іншої форми колективної та групової діяльності залежить від віку учнів, особливостей даного класу, та нарешті, від темпераменту й характеру вчителя [3,20].

Найважливішими дидактичними умовами успішного формування в учнів позитивної мотивації є забезпечення суб'єктності навчання, гуманізація навчальної взаємодії, урізноманітнення організаційних форм, справедливе оцінювання, сприятливе розвивальне середовище, емоційність і проблемність змісту та методики навчання. Отже, вчитель повинен володіти різними засобами, прийомами та методами стимулювання навчальної діяльності учнів та вести спостереження за розвитком їхніх пізнавальних інтересів.

Список використаних джерел:

1.Воронова Н. Мотивація як фактор успіху молодших школярів. Початкова школа. – 2007. - № 3. – С. 5-6.

2.Гнатюк, Ольга Владиславівна. "Проблема мотивації до навчання молодших школярів: теоретичний аспект." URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722376/1/Текст.pdf> (дата звернення: 08.09. 2023) (2020).

3.Демченко Я. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія».-Харків,2015.-№47.,С.14-24

4.Зелінська Л. Підвищення знань молодших школярів шляхом мотивації навчальної діяльності.// Актуальні питання педагогічних наук. Вип.8,2014.С.228-232

5.Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації / В. О. Климчук // Соціальна психологія. – 2008. - №6 (32). – С. 70-77

6.Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами : метод. по-сіб. / С. Л. Коробко, О. І. Коробко ; за ред. С. Д. Максименка. – 2-ге вид. – К. : Літера ЛТД, 2008. – 416 с

7.Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. Український педагогічний журнал. 2015-№1.С.85-98

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Бабік Анна,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Кондратюк О. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті висвітлено актуальність пошуку шляхів розв'язання проблеми розвитку логічного мислення молодших школярів. Зроблено акценти на засобах розвитку логічного мислення учнів початкової школи. В цьому контексті розкрито деякі можливості технології розвивального навчання.

Ключові слова: логічне мислення, молодші школярі, технологія розвивального навчання.

Одним із найважливіших періодів розвитку логічного мислення є молодший шкільний вік. Саме у молодшому шкільному віці мислення є домінуючою функцією. Перехід від наочно-образного мислення до словесно-логічного мислення, що відбувається у цей період, вимагає організації навчання, яке враховує особливості розвитку дитячого інтелекту: засвоєння і активне використання мовлення як засобу мислення, поєднання і взаємозбагачення усіх видів мислення, формування понять, уміння мислити логічно. [2, 43]

Молодші школярі, отримуючи завдання, що вимагають уміння мислити логічно, несвідомо використовують прості логічні прийоми та виконують знайомі завдання, разом із тим, часто припускаються помилок. Застосування логічних законів та чітке мислення може допомогти уникнути багатьох з них. Логічне мислення - навичка, яка не є вродженою, тому її можливо й необхідно розвивати. [3;5]

Педагогічні аспекти розвитку логічного мислення школярів у навчальному процесі знайшли відображення в працях педагогів і психологів: Н. Баглаєвої, Н. Бібік, П. Гальперіна, Б. Головіна, М. Задесенець, Г. Костюк, О. Ласкевич, Н. Листопад, А. Лурія, Л. Макарова, І. Остапйовської, В. Панченко, Ж. Піаже, Л. Рехтети, О.Савченко, Н. Скрипченко та інших. Дослідники розглядають логічне мислення дитини молодшого шкільного віку «як її здатність й уміння самостійно проводити прості логічні дії (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та ін.), а також складені логічні операції (побудова заперечення,

твердження і спростування як побудова міркування з використанням різних логічних схем – індуктивної або дедуктивної)». [4, 9]

Однією з освітніх технологій, що спрямована на розвиток логічного мислення в молодших школярів є технологія розвивального навчання (В. Давидов, О. Дусавицький, Д. Ельконін, В. Репкін, С. Максименко та інші).

За концепцією розвивального навчання учень виступає суб'єктом цілеспрямованої навчальної діяльності. «Молодший школяр здійснює власну навчальну діяльність спочатку разом з іншими і з допомогою вчителя. У цій взаємодії він поступово, розвиваючись як суб'єкт навчальної діяльності, стає учнем, тобто дитиною, яка змінює і вдосконалює саму себе. Така діяльність орієнтована не на здобуття матеріальних або інших результатів, а безпосередньо на розвиток учнів». [1, III]

Велику цінність для розвивального навчання становлять завдання евристичного рівня. Метод евристичних запитань допомагає впорядкувати вже наявну інформацію та сприяє виявленню творчості учнів. Комплекс таких запитань вказує учню шлях до правильної відповіді, як результату власної активної пізнавальної діяльності. Завдяки евристичному підходу вчитель може створити умови для того, щоб учень переосмислив стереотипне уявлення або поняття, що було сформовані несвідомо неправильно та зрозумів його наукове підґрунтя. Завдяки систематичному використанню вчителем правильно побудованих ланцюжків запитань у молодших школярів формується математична інтуїція та розвивається критичність мислення [6].

Вкрай важливим у системі розвивального навчання є й дослідницький метод. «Сутність дослідницького методу навчання можна визначити як спосіб організації самостійної пізнавальної діяльності з метою розв'язування навчальних (навчально-професійних) задач-проблем. Дослідницький метод навчання створює реальні можливості для перетворення колективної навчальної діяльності в індивідуальну» [7,183]. Під час такої діяльності учні вчать ся виділяти головні ідеї, оцінювати, аналізувати, знаходити закономірності,

проводити порівняльний аналіз, вибудовувати послідовності та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. «Саме цей метод найбільшою мірою забезпечує виконання поставлених цілей розвитку теоретичного мислення (здатності до аналізу, планування, абстрагування, змістових узагальнень та рефлексії)» [7,183].

Отже, логічне мислення є необхідною навичкою, яку потрібно активно розвивати в учнів початкової школи. Для досягнення цієї мети доцільно спонукати молодших школярів до самостійного пошуку відповідей на проблемні питання, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, їх класифікацію, порівняння, конкретизацію чи аналіз. Змістову основу для цього надає технологія розвивального навчання.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2004. 218 с.
2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). Навчальний посібник. Київ. 2005. 125 с.
3. Листопад Н. Розвиток логічного мислення молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711668/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C.pdf
4. Метенчук А.В. Міркуємо логічно. З досвіду викладання інформатики у початковій школі. Навчальний посібник. Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1 імені Героя України Андрія Снітка смт Маневичі. 2018. 54 с.
5. Полячковська А. Логічне мислення учнів початкової школи як педагогічний феномен. *Науково-методична робота.* URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/88-rpldoldol/121-logichne-mislennya-uchniv-pochatkovoji-shkoli-yak-pedagogichnij-fenomen>

6. Руденко В.О. Метод евристичних запитань. URL: <https://naurok.com.ua/metod-evristichnih-zapitan-92451.html>

7. Семенець С.П. Методи навчання в системі розвивальної освіти. *Вісник Запорізького національного університету*. 2006, №1. С. 178-184.

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ОДНА З КЛЮЧОВИХ МОДЕЛЕЙ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ольга Барилюк,

Національний університет

«Чернігівській колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів

Науковий керівник: Кисла О.Ф.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. Дослідження зосереджено на визначенні ролі самостійної діяльності молодших школярів як ключової моделі освітнього процесу. Розглянуто основні аспекти самостійної роботи учнів: активна участь у власному навчанні, вирішення завдань без прямого керівництва вчителя та розвиток самостійності й креативності. Проаналізовано позитивні наслідки застосування цієї моделі навчання: формування позитивного ставлення до навчання, розвиток внутрішньої мотивації та активної життєвої позиції. Дослідження висвітлює важливість самостійної діяльності для підготовки дітей до успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Ключові слова: самостійна діяльність, самостійність, молодший шкільний вік, освіта, навчання.

Сучасне суспільство переживає переверот в суспільній свідомості, що призвело до зміни підходів до оновлення освіти, яка визнає людину як найвищу

цінність. Оновлення освітньої сфери породило нову компетентнісну парадигму, спрямовану на особистість, засновану на підтримці саморозвитку дитини та увазі до її індивідуальності. Нова українська школа ставить перед собою завдання виховання розумної особистості, здатної аналізувати, порівнювати, узагальнювати, самостійно здобувати інформацію та висловлювати свою думку.

У цьому контексті для вчителів виникає проблема пошуку ефективних шляхів та інноваційних підходів, які сприятимуть реалізації основного завдання – навчити дітей вчитися. Одним із можливих шляхів розв'язання цієї проблеми є процес формування самостійності здобувачів освіти.

Проте в сучасних умовах існують проблеми, пов'язані з ефективним впровадженням цієї моделі. Важливо визначити, які саме аспекти самостійної роботи дітей є ключовими для їх успішного навчання та розвитку у молодшому віці, а також, як вчителям та батькам підтримати та сприяти розвитку цієї навички у молодших школярів.

Метою статті є висвітлення ролі та значення самостійної діяльності у формуванні особистості молодших школярів.

Аналіз досліджень та наукових публікацій свідчить про розширення інтересу до пошуку нових моделей навчання молодших школярів. Проблема розвитку самостійності в учнів початкової школи стала предметом дослідження таких психологів і педагогів, як: А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Буряк, М. Данилов, Т. Донченко, Т. Дуткевич, Л. Журавльова, Т. Ільїна, Л. Калініченко, Н. Кічук, В. Підкасистий, Л. Романюк, О. Савченко, Н. Тализіна, В. Ушинський та інших фахівців.

Хронологічні межі молодшого шкільного віку, які охоплюють період від 6-7 до 10-11 років, визначають критичний етап дитячого розвитку. В цей період дитина вступає у світ навчання, що є вирішальним для формування центральних аспектів психічного розвитку, таких як увага, мислення, пам'ять та організація діяльності.

Соціальна трансформація стає ключовою особливістю молодшого шкільного віку: колишній дошкільник перетворюється на учня та стає частиною шкільного та класного колективів. Дитина навчається самостійно керувати своєю поведінкою, вирішувати завдання й контролювати свої дії, спираючись на встановлені норми та приклади. Адже з перших днів перебування у школі учень залишається без підтримки своїх батьків і йому потрібно самостійно керувати собою [2, 122-123].

Згідно з О. Савченко, самостійність учнів у процесі навчання є вирішальною умовою для повноцінного засвоєння знань, умінь та навичок. Ефективне застосування самостійної роботи сприяє розвитку в дітей довільної уваги, формує їх здатність до аналізу та запобігає формалізму в процесі навчання, що в свою чергу сприяє розвитку самостійності як ключової риси характеру [5, 133-134].

У Державному стандарті початкової освіти теж акцентується на важливості розвитку самостійності учнів. У документі підкреслюється, що одним із ключових принципів є стимулювання вільного саморозвитку особистості, що є фундаментом для успішного вивчення навчального матеріалу та виховання гармонійної особистості [4].

Самостійність постає важливою умовою розвитку молодших школярів. Чим більше дій вони можуть самостійно спланувати, тим ефективніше вони контролюватимуть виконання завдань. Розвиток самостійності школярів визначається поступовим збільшенням обсягу самостійних домашніх завдань і їх різноманітність, застосування різних творчих робіт у поєднанні з практичними роботами. Це сприяє розвитку творчих й аналітичних здібностей дітей, формуванню у дітей гнучкості мислення та навичок саморегуляції.

Також самостійна діяльність розвиває в учнів вміння працювати в команді та співпрацювати з однолітками, оскільки вони часто стикаються з завданнями, які потребують колективного розв'язання. Таким чином відбувається формування соціальних навичок та осмислення важливості співпраці.

Самостійна робота учнів відбувається на всіх стадіях процесу навчання. При цьому один і той же вид роботи може вимагати від молодших школярів більшою чи меншою мірою самостійності при різному характері завдань. Трапляється, що робота, яка виконувалася спочатку за участю вчителя, потім виконується учнями самостійно.

Під час самостійного виконання різноманітних навчальних завдань діти виявляють здатність обирати та порівнювати різні методи, планувати послідовність дій та обирати оптимальні засоби для досягнення мети. Більш того учень починає усвідомлювати та оцінювати власні дії. Це вміння є основою рефлексії, тобто осмислення своїх суджень і вчинків. В цьому віці рефлексія тільки починає розвиватися.

Потреба в самооцінюванні, самоорганізації й самоконтролі у навчальній діяльності створює комфортні умови для саморозвитку та успішного навчання школярів. Школяр з об'єкта навчання перетворюється на його суб'єкт [1, 350-351].

Поняття самостійності нерозривно пов'язане з поняттям пізнавальної активності. О. Савченко вдалося розробити ефективну педагогічну систему, спрямовану на формування пізнавальної самостійності молодших школярів. Для підготовки дітей до самостійного життя важливо, щоб вони відчували потребу у знаннях і прагнули їх засвоєння [3, 17-18].

Кожен вчитель знає, що успішне навчання стає можливим лише за наявності в учнів внутрішньої мотивації: бажання набувати знання, відчуття відповідальності та обов'язку. Мотиваційна готовність молодших школярів є ключовим аспектом у формуванні їхньої самостійної роботи. Самостійна діяльність охоплює не лише виконання домашніх завдань, але й активну участь у різноманітних позакласних заходах. Тому не можна погодитися з думкою дослідниці О. Савченко, що «розвиток пізнавальної активності та самостійності учнів неможливий без формування у них навичок самостійного навчання» [5, 134].

Однак варто пам'ятати, що включаючи в процес навчання самостійну роботу учнів, вчитель повинен піклуватися про те, щоб освоєння учнями кожного нового виду роботи було підготовлено попередніми заняттями.

Процес навчання, що не викликає труднощів у навчальній роботі, не може розвивати пізнавальні сили школярів, занадто легкі завдання не викликають інтересу учнів. Учителю слід планувати самостійну навчальну роботу учнів у системі уроків по обраній темі. Важливо, щоб діти не зупинялися надовго на одному рівні, а опанували наступні види роботи, яка вимагає від них вищого ступеня самостійності. Кожен учень працює у своєму темпі та використовує залежно від своїх можливостей і потреб необхідне джерело інформації [1, 352].

Таким чином, дитяча самостійність розвивається через постійне розв'язання суперечностей між прагненням дитини до спільної діяльності з дорослим і тенденцією дорослих привчати дітей до самостійності.

Отже, самостійна діяльність дітей у молодшому шкільному віці виявляється важливим елементом їхнього навчання та розвитку. Дана модель освітнього процесу допомагає учням розвивати власні навички, здібності та відповідальність за власне навчання. Вона сприяє формуванню у дітей мислення, творчості та навичок працювати в команді. Крім того, самостійна діяльність стимулює їхній інтелектуальний розвиток. Важливою складовою цієї моделі є мотивація учнів до навчання та готовність до виконання завдань.

Засвоєння навичок самостійності в молодшому шкільному віці є важливим кроком у цілісному опануванні школярами різноманітних наук, підготовці до подальшого навчання та успішної адаптації та інтеграції у суспільство ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

2. Журавльова Л. Формування самостійності молодших школярів в умовах початкової школи. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогіка». 2015. № 2. С. 121-125.

3. Калініченко Л. Ідеї Олександри Савченко про вплив пізнавальної активності та самостійності на формування творчого мислення молодших школярів (1970–1990-ті рр.). Педагогічна освіта: теорія і практика. Серія: «Психологія і педагогіка». Київ, 2017. № 28. С. 16–22.

4. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Державного стандарту початкової освіти від 21 лютого 2018 р. № 87. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

5. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2013. 504 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ В ГРУПАХ В УМОВАХ НУШ

*Наталія Брайлян,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

У контексті освітньої реформи в Україні саме початкова освіта зазнає значних змін. Нова українська школа спрямована на підвищення рівня активності та самостійності, розвиток творчого потенціалу молодших школярів у навчальному процесі.

Державний стандарт загальної початкової освіти встановлює певні принципи навчання і виховання, які є обов'язковими для всіх шкіл України. Деякі з цих принципів найкраще можна реалізувати на уроках, використовуючи технології групової роботи, які охоплюють життєві навички. Це полегшує процес засвоєння програмного матеріалу, підтримує інтерес до навчання та розвиває пізнавальну активність молодших школярів.

У сучасному класі спосіб організації діяльності учнів у групах посідає чільне місце. Вчителі початкових класів високо оцінюють ефективність і продуктивність діяльності учнів у групах. Встановлено, що групові форми навчальної діяльності містять великі потенційні можливості впливу на ефективність навчання, оскільки: забезпечують безпосередній контакт між усіма учнями, що зумовлено об'єктивною потребою у спільній діяльності та суб'єктивною потребою у спілкуванні; створюють умови для реалізації особистості учня, виявлення його індивідуальності; сприяють утвердженню моральних цінностей і норм взаємодії та співробітництва, вчать учнів відчувати відповідальність за свою роботу; заохочують до самостійної роботи; спонукають учнів до самостійної роботи [1].

Ефективність групової роботи в набутті ключових навичок доведена, тому цінність методів групової роботи зростає. Однак слід зазначити, що учнів слід привчати до роботи в групах, тобто розвивати у дітей вміння співпрацювати в команді та прислухатися до думки інших.

Результатом успішної групової роботи є вміння учнів розподіляти ролі, планувати дії та вміти робити висновки. Учні початкової школи повинні вміти самостійно обирати форму роботи та ініціювати групову роботу. Молодших школярів вчать працювати в групах, починаючи з другого класу. Тому, плануючи роботу з учнями на уроці, вчитель має пам'ятати, що для використання групової роботи ініціатива має виходити від дітей, тому слід передбачити альтернативні способи роботи на уроці [2].

Так, на уроках літературного читання в 4 класі змістова лінія "Трансформуємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти" передбачає опанування учнями вербальних і невербальних засобів, розкриття їхньої художньої уяви та мислення [3]. Цю змістову лінію найкраще реалізовувати за допомогою методів групової роботи, наприклад, можна запропонувати учням об'єднатися в малі групи і підготувати інсценізацію уривка з казки, або поділити дітей на команди і дати завдання капітану пояснити одного з персонажів твору за допомогою невербальних засобів.

Учні повинні мати потребу працювати разом, тобто усвідомлювати, що, об'єднавши зусилля, вони швидше знайдуть відповідь на запитання, швидше розв'яжуть задачу і виконають вправу. Так, на уроці математики ми вказуємо учням на те, що індивідуальне завдання неможливо виконати за певний час, а спільне обговорення допоможе прискорити процес пошуку правильної відповіді. У такий спосіб також розвиваються деякі види навичок, формуються навички роботи в групі. На уроці математики навичка "колективного мислення" формується під час пошуку шляхів розв'язання певних завдань. Під час роботи в групах в учнів розвивається вміння організувати спільну роботу так, щоб один з учнів виконував роль лідера. Здатність до рефлексії формується через пошук і формулювання висновків з роботи.

На уроках музичного мистецтва очікувані результати учнів, запропоновані навчальною програмою, такі: "визнає досягнення однолітків у художньо-творчій діяльності, виявляючи доброзичливість у висловлюваннях; обговорює з іншими враження від сприйняття творів різних видів мистецтва і творчої діяльності, поважаючи уподобання інших; бере участь у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, виставках, фестивалях, інсценізаціях народних обрядів, арт-мобах, тижнях мистецтва тощо), у колективних мистецьких проєктах, зокрема засобами улюбленого виду мистецтва і художньо-творчої діяльності, у колективних мистецьких проєктах), у колективних творчих проєктах, зокрема засобами улюбленого виду мистецтва та художньо-творчої

діяльності; виконує різні дії/ролі в колективному творчому процесі, виявляючи повагу до інших" [3].

Отже, учні повинні вміти готувати колективні творчі справи, вміти аналізувати роботи своїх однолітків, що можливо лише тоді, коли в учнів добре сформовані навички роботи в групі, соціальні, комунікативні та громадянські навички.

Список використаних джерел:

1. Взаємодія учня і вчителя у площині проєктної діяльності. 2006. № 5. С.32-40.
2. Нор Е. Ф. Технологія організації групової навчальної діяльності. - Миколаїв, 1998.
3. Типові освітні програми для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти. <https://mon.gov.ua/ua/osyita/zagalna.-serednya-osvita/navchalni-programi/>

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НАОЧНОСТІ**

***Васенда Діана-Ольга,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Комогорова М.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

Анотація. У тезах висвітлено значення формування навичок аудіювання у школярів засобами наочності, розглядаються основні аспекти продуктивного використання засобів наочності та застосування на уроках.

Ключові слова: навички аудіювання, технології використання засобів наочності, молодші школярі, наукова проблема.

Сучасний етап розвитку національної школи характеризується посиленням уваги до мовної освіти в країні, необхідністю формування особистості, яка відзначалася б свідомим ставленням до рідної мови, мовленнєвою активністю на всіх етапах оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання і впливу, високою культурою спілкування.

Вирішальну роль у мовленнєвому розвитку учнів відіграє загальноосвітня школа, адже саме тут формуються комунікативні вміння і навички, необхідні для виробничої й суспільної діяльності. Практичне оволодіння мовою потребує передусім сформованості й розвитку в учнів умінь та навичок у всіх чотирьох взаємопов'язаних видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні (слуханні й розумінні усних висловлювань), читанні, говорінні, письмі. Однак вивчення питань розвитку вмінь і навичок різних видів мовленнєвої діяльності дало змогу з'ясувати, що проблема формування і розвитку в учнів умінь та навичок читання, говоріння і письма здебільшого розроблена (Л.А. Булаховський, Ф.І. Буслаєв, В.П. Вахтеров, Є.М. Дмитровський, В.І. Масальський, С.Ф. Русова, І.І. Срезневський, Д.І. Тихомиров, К.Д. Ушинський, С.Х. Чавдаров та інші); щодо аудіювання питання залишається відкритим. [1].

Проблемі формування та розвитку аудіативних вмінь і навичок

Аудіювання є основою спілкування, саме з нього починається оволодіння усною комунікацією. БУкраїнський державний університетчи необхідною умовою спілкування, аудіювання забезпечує успіх в оволодінні усним мовленням. Аудіювання – комплексна мовленнєва розумова діяльність, яка базується на природній здатності, яка удосконалюється в процесі індивідуального розвитку людини. Важливі фактори формування такої здатності є: перцептивні та мовленнєві передумови; загальні інтелектуальні

передумови; фактичні знання; знання та вміння в рідній мові; іншомовні знання та вміння; мотивація. [1].

Уроки з аудіювання передбачені у програмі з української мови вже майже п'ять років. До цього часу мовленнєва діяльність складалась лише з творів (усних, письмових), переказів (усних, письмових) та уроків ділового мовлення.

Сьогодні на перше місце вченими висувається проблема вдосконалювання аудіативних навичок, оскільки вміння слухати, розуміти сказане лежить в основі оволодіння мовою. Однак питанням підвищення результативності роботи з удосконалювання навичок сприйняття на слух в практиці навчання рідній мові ще не приділяється досить уваги.

Ефективність аудіювання залежить, у першу чергу, від точного проходження методики його проведення, що припускає обов'язкове дотримання трьох етапів: мотиваційного (заклик до уваги, установка на сприйняття, інструкція); аналітико-синтетичного (сприйняття, розуміння); виконавчого (ухвалення рішення на основі сприйнятої інформації, контроль розуміння прослуханого) [1].

Рівень труднощів текстів для аудіювання завжди повинен бути трохи вище мовних можливостей учнів на даному етапі навчання.

Доцільно підбирати тексти по ступеню їх важкості:

- цікаві, з одним героєм;
- розповіді, в яких діє кілька персонажів;
- включення в текст надлишкової інформації (порушена хронологічна послідовність або ланцюг подій «обростає» поясненням причини, місця, часу);
- розповіді із двома паралельними лініями оповідання;
- тексти, що представляють собою опис або складне міркування тощо. [2, с.32]

Розвивати й удосконалювати навички слухання й розуміння потрібно на різних стилях і типах мови. У вимогах до аудіоматеріалів дотримується принцип поступового зростання складності.

Наочність навчання, як дидактичний принцип побудови навчального процесу з опорою на засоби наочності у процесі навчання може бути використаний і при викладенні нового матеріалу, і при перевірці засвоєння навчального матеріалу, і в оформленні навчальних посібників, книжок, карт, схем, таблиць і т. д.

Наочність у навчанні відноситься до різних видів сприйняття (зоровим, слуховим, дотикальним та ін.) Жоден з видів наочних посібників не володіє абсолютною перевагою перед іншими. Нерідко виникає необхідність використовувати різні види наочних засобів при ознайомленні з одними і тими ж питаннями. Дуже важливо використовувати наочні засоби цілеспрямовано, не захаращуючи уроки великою кількістю наочних посібників, бо це заважає учням зосередитися, і обдумати найбільш суттєві питання [4].

Основну трудність при оволодінні мовою являє вироблення навичок і вмінь аудіювання та говоріння. Причому, говорінню неможливо навчитися без аудіювання. Вони разом утворюють один акт усного спілкування. Аудіювання є похідним, вторинним у процесі комунікації, воно супроводжує говоріння і синхронно йому. Розвиток навичок аудіювання як виду мовленнєвої діяльності є однією з самостійних завдань навчання

Застосування різних видів наочності на уроках іноземної мови у початковій школі дуже актуальна в сучасній освіті. Особливо важлива роль наочності в процесі розвитку мислення у школярів молодшого віку. Ефективність оволодіння мовним матеріалом молодшими школярами залежить від правильного поєднання різних видів наочності, використання різних видів наочності в тісному зв'язку з різними формами, методами та прийомами навчання, підтримання мотивації до вивчення іноземної мови в цілому. Формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей молодшого

шкільного віку неможливе без доцільного застосування різних видів наочності. [5].

Різні види наочності можуть бути застосовані на всіх етапах навчального процесу: при поясненні нового матеріалу, при закріпленні знань, формуванні умінь і навичок, при виконанні домашніх завдань, при перевірці засвоєння навчального матеріалу. Найбільш широко наочність застосовується на початкових етапах, де досить часто застосовується індуктивний шлях набуття знань.

Список використаних джерел:

1. <https://vseosvita.ua/library/embed/0100c8dk-a4a3.doc.html>
2. Білецька М. А. Українська мова в 2 класі чотирирічної початкової школи. – К.: Основи, 1997. – 127 с.
3. Вашуленко М. С. Державний освітній стандарт з української мови (початкова ланка) // Початкова школа. - 1997. - № 2. - С.2-5.
4. https://vchcole.blogspot.com/2015/11/blog-post_8.html
5. Василевська М.В. Інтегровані уроки // Поч. школа. - 1996. - №11. - С.11-12.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ В
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

***Вікторія Василевич,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Григоренко В.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

***Анотація.** У Національній доктрині розвитку освіти, актуальною є проблема формування свідомості та громадянської свідомості молодших школярів. Усвідомлення своєї національної ідентичності має бути глибоко закоріненим у серцях та виховуватися з самого дитинства. Діти з розвиненою громадянською свідомістю володіють мотивами приналежності до свого народу та користі для нього, а також виявляють високу громадянську відповідальність за свої вчинки.*

***Ключові слова:** свідомість, громадянська свідомість, формування, молодші школярі, діяльність.*

Наша Україна – молода держава, яка переживає перехід від тоталітаризму до свободи і демократії, національного відродження та будівництва нового громадянського суспільства. Україні потрібні громадяни з виразною та стійкою позицією. Формування свідомих громадян можливе завдяки розвитку національної та громадянської освіти. Важливо відновлювати почуття справжнього патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, пов'язаного з захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на користь України.

Актуальними були і є питання формування свідомості та громадянської свідомості в працях багатьох вчених, фахівців, дослідників та педагогів, а саме: О. Вишневський, Т. Дем'янюк, П. Ігнатенко, Н. Крицька, Ю. Руденко, К. Чорна. Психологопедагогічні основи громадянського виховання молоді вивчали: І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук. Питання громадянської освіти досліджували Р. Арцишевський, Т. Грабовська, І. Жадан, І. Тараненка [1]. В своїх роботах чітко визначав теоретичні засади виховання громадянських почуттів дітей В.Сухомлинський [2].

Сучасні тенденції розвитку України як демократичної правової держави актуалізували проблему свідомості та громадянської свідомості в суспільстві. Це актуальне питання знайшло відображення в таких державних документах як:

Закону України «Про освіту», «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні», Концепції «Нова українська школа», «Положення про загальноосвітній навчальний заклад», «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», Державного стандарту початкової освіти, говориться про важливу складову громадянської свідомості якими ми оперуємо. На підставі цих документів ми скеровуємося такими визначеннями необхідних понять що є ключовим і важливим для нас. А саме, свідомість- це здатність людини пізнавати навколишній світ та саму себе за допомогою мислення та розуму, в результаті чого формується інтелект особистості. Та громадянська свідомість - це усвідомлення молодшими школярами своєї приналежності до певного суспільства, розуміння власних прав та обов'язків, а також участь у громадському житті і прийняття рішень, спрямованих на покращення суспільства. Це включає в себе знання про громадянські права, свободи і обов'язки, усвідомлення демократичних цінностей, розвиток навичок громадянської активності, сприйняття і розуміння різноманітності суспільства та участь у громадських заходах. Громадянська свідомість у дітей важлива для формування активних, відповідальних і свідомих громадян, які здатні приймати обдумані рішення та долучатися до будівництва демократичного суспільства.

На підставі вище сказаного можемо зазначити, що формування особистості зумовлює необхідність появи в учнів життєвої активності, тобто потреби в діяльності відповідно до соціальних норм і очікувань соціуму.

На нашу думку, зазначимо складові громадянської свідомості які ми вважаємо ключовим для нашого дослідження: традиції України та області в якій ти проживаєш; звичаї, обряди завдяки яким пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми в яких відтворюється світовідчуття та світосприймання нашого народу; важливість мови якою ми спілкуємось; досвід батьків, соціального оточення в процесі спілкування, формування моральних

якостей, нахилів, вольових якостей, здібностей, усвідомлення себе членом родини, а пізніше – членом колективу, суспільства.

Певна увага приділяється впливу мистецької творчості в збереженні нації. Тому важливим джерелом формування громадянської свідомості, особливо для молодших школярів, виступає зв'язок із ремеслом. Ці заняття сприяють формуванню в дітей знань з історії, різновиди професіями, укладом та устроєм людей, природними ресурсами України, сприяють збереженню традицій та культурної спадщини, розвивають почуття національної гідності та гордості за свою країну. Вони допомагають учням розкрити свої таланти, розвивають у них креативність та ручні навички. Крім того, через виготовлення виробів молодші школярі вчаться цінувати роботу своїх рук, виховується відповідальність, терпіння, розуміння та важливість співпраці і толерантності, цінність праці своєї країни.

На сьогодні є величезна потреба у вихованні громадянської свідомості підростаючого покоління та формуванні цінностей за допомогою співпраці батьків, навчальних закладів, державних установ.

Для того, щоб повноцінно жити і бути творцем свого життя та історії, українському суспільству потрібно мати цілісне уявлення про себе, свої потреби, інтереси та завдання через призму національних цінностей та ідеалів, усвідомлювати своє місце і роль у всесвіті.

Саме тому життя ставить завдання - виховувати дітей як громадян, які люблять свою Батьківщину - Україну, свій народ, мають громадянську свідомість. Тоді завдяки освіті та її усвідомленню певних морально-правових категорій дитина прагне до їх реалізації у своїй поведінці у докільлі. У кожному освітньому закладі складаються свої традиції громадянського виховання. Адже цілісну особистість патріота-громадянина формує активна участь дітей у різноманітних видах діяльності.

Список використаних джерел:

1. Процес формування громадянської свідомості та громадянської позиції молоді [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/17035409.pdf>.
2. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибр. твори: В 5-ти. - К.: Рад. школа, 1997. - Т. 4. - 629 с.
3. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Височина Крістіна,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти побудована на основних засадах Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту». Зміст освітнього процесу в закладах дошкільної освіти визначається Базовим компонентом дошкільної освіти, а також має бути реалізований відповідно до програм розвитку дітей «Впевнений старт», «Дитина», «Українське дошкілля» та ін.

Теоретичні основи використання інноваційних технологій в освітньому процесі розглядали – Г.Ващенко, А.Макаренко, С.Русова, В.Сухомлинський, А.Алексюк, А.Богуш та ін.

Своєчасне оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань малюка. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників є однією із головних проблем.

На сьогодні одним із продуктивних напрямів розвитку мовленнєвої активності дитини визнано театралізовані ігри з творчим та інтелектуальним навантаженням, як одна із новітніх технологій навчання. І це не випадково, адже саме театралізована гра є провідним видом, ефективним засобом розвитку мовленнєвої діяльності в дошкільному віці. Діти одержують приклад гарного, чистого, емоційного та насиченого зв'язного мовлення для розв'язання певних ігрових ситуацій.

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів.

Театралізована діяльність у дошкільному віці є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості.

У театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів [1, с.68].

У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

Театралізована діяльність дитини дошкільного віку має такі види:

- ✓ сприймання театрального видовища, що сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення;
- ✓ театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, складання сюжету;

✓ підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Відповідно до видів, організація театралізованої діяльності передбачає три основних напрями роботи:

✓ пізнавальний – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання;

✓ ігровий – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри;

✓ сценічний – у дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави.

З-поміж ключових понять театралізованої діяльності виділяємо: сюжет, сценарій, гру за сюжетом літературного твору, театралізацію.

Сюжет – це усне зв'язне висловлювання, що складає живу тканину гри, та визначає розвиток у стислій формі різноманітність та взаємозв'язок ігрових дій, взаємовідносини дітей.

Існує три рівні складності сюжету:

✓ сюжети з єдиним персонажем і чітко визначеними предметами;

✓ сюжет з кількома персонажами та набором відповідних дій, які пов'язують персонажів між собою;

✓ сюжети, в яких, окрім набору дій і зв'язків між персонажами, додано взаємини між ними [2, с. 51].

Під час роботи над виразністю слів персонажів активізується словник дитини дошкільного віку, вдосконалюється звукова культура мовлення, інтонація. Виконуючи роль, дитина зрозуміло, чітко промовляє текст, оволодіває літературною мовою, розвиває свою увагу (відбувається перехід від мимовільної уваги до довільної). У неї покращується діалогічне мовлення, його

граматична будова, формується інтонаційна виразність, удосконалюється фонематичний слух.

Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. Дитина починає активно користуватися словником, який, у свою чергу, теж поповнюється.

Театралізована діяльність передбачає також розвиток морально-вольової сфери, тобто вміння впізнавати героїв та персонажів у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них, робити самостійні оцінні судження, давати морально-етичні та естетичні оцінки, визначати альтернативу в оцінці героїв.

У педагогічній науці існують різні класифікації театралізованих ігор. Театралізовані ігри охоплюють:

- ✓ дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями;
- ✓ літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо);
- ✓ образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів);
- ✓ музичну діяльність (виконання пісеньок, інсценування музичних творів) [3, с. 70].

Важлива особливість рольової гри – те, що вона потребує товариша. Сенс ігрових дій полягає у розгортанні взаємин, спільному відтворенні реальної людської діяльності. Граючи, дитина усвідомлює, що діяльність потребує виконання певних обов'язків і надає ряд прав: обов'язки накладаються ігровою роллю, а права регулюються взаєминами з товаришами. Так дошкільник навчається узгоджувати свої дії, орієнтуватися на однолітків, поводитися відповідно до загальної ситуації гри, підкорятися вимогам партнерів, покладатися на свої можливості. Внаслідок цього формуються соціальні почуття – радість, співчуття, відчуття своєї причетності до інших. Вибір

дитиною тієї чи іншої поведінки залежить від багатьох чинників: склад групи; оцінка власних можливостей; досвід попередньої діяльності [4, с.152].

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. К.: Слово, 2004. 374 с.
2. Гавриш Н.В. Про розвиток мовотворчої діяльності дошкільників // *Наша школа*. 2012. №3. С. 51–57.
3. Кравченко О. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. Навчально-методичний посібник. № 3 м. Прилуки Чернігівської області, 2012. – 75 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. К.: Академ-видав, 2004. 456 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

***Владислав Волков,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Чайченко В.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

Анотація: У тезах висвітлено результати емпіричного дослідження впровадження засобів інтернет-ресурсів з метою формування ключових компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: інтернет-ресурси, початкова освіта, ключові компетентності.

Актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей особистості.

Ключова компетентність розвивається у навчанні всіх предметів і є результатом всієї загальної середньої освіти. Цим результатом є формування загальної життєвої компетентності людини як сукупності ключових компетентностей, інтегрованої характеристики особистості [1].

Відповідно до базового Закону «Про освіту» ключовими для Нової української школи визначено такі компетентності:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність..
10. Екологічна грамотність і здорове життя [2].

Запровадження компетентнісного підходу в навчанні передбачає *добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.*

Аналіз наукових досліджень вказує на те, що інтернет-ресурси стають все більш важливим інструментом для навчання та розвитку ключових компетентностей молодших школярів. Дослідження в цій області фокусуються на різних аспектах використання інтернет-ресурсів у навчальному процесі та їх впливі на формування компетентностей учнів.

Перш за все, багато досліджень вказують на важливість розвитку інформаційної грамотності серед молодших школярів. Інтернет дозволяє їм

знаходити, відбирати та оцінювати інформацію. Дослідження показують, що діти, які вміють користуватися інтернет-ресурсами, мають кращі навички критичного мислення та аналізу інформації.

Важливим аспектом є розвиток комунікативних навичок через співпрацю та спілкування з іншими учнями чи експертами за допомогою інтернет-ресурсів. Дослідження показують, що колективна робота над проектами в Інтернеті може сприяти розвитку співпраці, лідерських навичок та взаєморозуміння між учнями.

Інтернет-ресурси можуть бути використані для розвитку творчих навичок молодших школярів. Вони можуть створювати власний вміст, відео, презентації та інші творчі проекти, що сприяє розвитку їхньої творчої уяви та технічних навичок.

Пропонуємо кращі онлайн-ресурси, які допоможуть сучасному вчителю урізноманітнити освітній процес та мотивувати учнів до навчання.

Добірка предметно-орієнтованих онлайн-ресурсів:

- Онлайн-ресурс [mattific](#) доцільний для ефективного засвоєння математичного змісту. Серед великої кількості анімованих завдань, персонажів та вправ є можливість доступно та наочно пояснити дітям найскладніші теми початкового курсу математики.

- Новатіка навчання - доцільний ресурс для ефективного формування математичної компетентності учнів як початкової школи, так і середньої ланки.

- Програма [Edge Games](#) рекомендована МОН України для ефективного засвоєння змісту мовно-літературної, математичної та природничої освітніх галузей. Матеріал структурований відповідно до Типових освітніх програм, що дає можливість вчителю індивідуально, парно чи фронтально надати матеріал з використанням анімованих персонажів та технологію сторітеллінгу.

- Міжнародна онлайн платформа [vchi.ua](#) засобами персоніфікованих героїв допомагає учням формувати предметні компетентності з різних освітніх галузей.

•Онлайн-ресурс Logic like працює на основах асоціацій, має багато персоніфікованих героїв та анімований дизайн, тому буде доречним для розвитку логічного та критичного мислення молодших школярів.

Добірка доцільних ресурсів для реалізації академічної свободи та творчого потенціалу вчителя НУШ:

•Ресурс learningapps є Платформою для створення різних інтерактивних роздаткових творчих завдань, які учні можуть виконувати на різних етапах уроку. На даному онлайн ресурсі вчитель зможе знайти велику кількість вже готових матеріалів від колег, які діляться своїм передовим педагогічним досвідом та ідеями.

•Онлайн-ресурс - Education (mozabook) є надзвичайно доречним у навчання молодших школярів. Вчитель має можливість приєднати до уроку будь-які 3D сцени, інструменти та ігри, створювати та додавати панорамні зображення, використовувати онлайнвідео, зображення та аудіо, та мати вже готові цифрові уроки та книги, дає змогу створити інтерактивну книгу, персоналізувати освітній процес протягом усього року добираючи відповідні теми.

•Електронний помічник вчителя – онлайн-ресурс українського виробника, пропонує нам велику базу матеріалів які періодично оновлюється. Вчитель має змогу знайти матеріали для проведення годин спілкування, нетрадиційних видів уроків, інтерактивних завдань, які є практико-орієнтованими у формуванні вмінь та навичок молодших школярів.

•Онлайнресурс World Wall допоможе створювати вправи за шаблонами, використовуючи інтегровані у нього матеріали, такі як: зображення, Емої, відео, аудіо. Створення вебквестів, проведення тестувань, анімованих відеоматеріалів – знадобиться вчителю на різних етапах уроку при роботі з молодшими школярами.

•Онлайн-ресурс Розвиток дитини пропонує згенеровані завдання для відпрацювання прописів усного рахунку, встановлення відповідності будь-якої з тем освітніх галузей початкової школи.

•Українські освітній портал надає вчителю добірку завдань, активностей, інтерактивних робочих аркушів, дидактичних ігор згідно з темами тематичних днів, тижнів та місяців у НУШ. Також він надає вчителю робочі аркуші, інтерактивні завдання та матеріали для організації освітнього простору, які допоможуть сформувати у дітей ключові компетентності визначені Концепцією НУШ.

•Платформа Всеосвіти є доцільним засобом для підвищення кваліфікації вчителів під час проходження курсів, вебінарів та конференцій. Платформа дає змогу вчителям навчитися використовувати сучасні онлайн-ресурси, опанувати новітні методики викладання матеріалу, самостійно створювати освітні матеріали.

•Платформа на урок є популярною у зв'язку з великою кількістю методичних матеріалів: календарно-тематичні планування, конспекти виховних заходів, плани тематичних днів та тижнів, презентації до батьківських зборів, документації для учнів сімейної форми навчання. Це дає змогу підвищувати усі складові педагогічної роботи вчителя, зокрема проведення заходів, уроків, екскурсій, ведення шкільної документації та іншого у закладі освіти.

Таким чином, вивчивши стан розробленості проблеми використання освітніх інтернет-ресурсів для формування ключових компетентностей молодших школярів в психолого-педагогічній і методичній літературі можна зробити висновок про її актуальність і необхідність впровадження.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М., Вашуленко, М. С., Мартиненко В. О., Коваль Н. С., Прищепа О. Ю., Пономарьова, К. І., Андрусенко І. В. Формування предметних

компетентностей в учнів початкової школи: бібліографічний покажчик. Київ, 2023. 120 с.

2. Закон України про освіту

https://urst.com.ua/act/pro_osvitu#google_vignette

3. **Методичні матеріали для вчителів**

<https://vseosvita.ua/library/mistectvo>

4. **Сервіси для дистанційного навчання**

https://thedigital.gov.ua/news/servisi-distantsiynogo-navchannya-dlya-vchiteliv?fbclid=IwAR33TzCswuVR3raq-yhrrZPz_Qi3LzvM1SHP7z17-dpm9ba47EJkclY1uc

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ В НУШ

Воронік Дар'я,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м.Київ

Науковий керівник: Чайченко В.Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання розвитку соціальної компетентності молодшого школяра шляхом проведення ранкових зустрічей як педагогічної технології, яка була запроваджена в умовах Нової української школи. Розкрито зміст понять «соціальна компетентність», «ранкова зустріч». Охарактеризовано основні компоненти ранкової зустрічі, зокрема: вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини.

Ключові слова: ранкові зустрічі, соціальна компетентність, початкова освіта.

Сучасні освітні реалії України мають ряд негативних тенденцій: погіршення психоемоційного стану учнів через вплив війни, дезадаптованість, асоціальність багатьох школярів, спричиненні тривалим перебуванням поза дитячим колективом в умовах дистанційного навчання. Особливо гостро ці проблеми проявляються в учнів початкової школи, які ще не мають достатньо сформованої соціальної компетентності. Це змушує педагогів початкової школи шукати найбільш дієві та ефективні методи та форми роботи, що сприяють формуванню соціальних навичок.

Реформування загальної середньої освіти передбачало не лише принципову зміну підходу до навчання: орієнтацію на компетентності замість знань, умінь та навичок, а й оновлення формату. Так, у початковій школі з'явилася нова форма взаємодії вчителя та учнів – ранкові зустрічі.

Ранкові зустрічі вивчалися українськими педагогами й методистами ще на початку XXI століття. Це праці І.Сухопарі, Н. Іщук, Н.Скрипець, у яких окреслювались загальні питання методики проведення ранкових зустрічей, а також їх дидактичних можливостей. Особливо активно досліджувати ранкові зустрічі, як форму роботи в початковій школі, почали після затвердження Концепції Нової української школи. Такі науковці як Н.Гецько, М.Лавренова, Н.Стрілецька, Ю.Чеботар, Н. Ларіоновв, Д.Зеленко та інші досліджували ранкові зустрічі з різних аспектів.

Повне та вичерпне визначення цього педагогічного явища визначається, як збір групи (класу) призначений для того, щоб забезпечити можливість конструктивного, пізнавально-ділового розвитку дітей у ситуації природного соціально-емоційного спілкування з однолітками та дорослими, для формування навичок розуміння себе та інших, узгодження цілеспрямованої діяльності всієї групи та кожного окремо [1, с. 668].

Ранкові зустрічі формують основні цінності для створення відповідальної та турботливої спільноти. Це дає вчителям можливість навчити дітей взаємній

повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяючи формуванню згуртованої команди [4, с. 4].

Педагоги визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті дітей і присвячують 20-25 хвилин кожного ранку для створення позитивної атмосфери на весь період перебування дітей у школі [5].

Науковці виділяють чотири основні компоненти ранкової зустрічі:

1. *Вітання.* Учні разом із вчителем (асистентом учителя) розміщуються в колі. Усі діти вітаються, і це забезпечує розуміння, що вони є важливими членами групи. Всі звертаються один до одного на ім'я, що допомагає створити атмосферу дружби та приналежності до групи. Вітання створює спокійний і розважливий настрій для наступного елементу зустрічі.

2. *Групове заняття.* Розпочинається після спокійного обмірковування інформації. У класі створюється відчуття єдності, радості через виконання пісень, участі в іграх, коротких і швидких заняттях. Ігри та заняття, позбавлені елементів суперництва, кооперативні за суттю, враховують індивідуальний рівень розвитку певних навичок дітей. Такі групові заняття, здебільшого, пов'язані з навчальною програмою чи темою, яка в цей час вивчається в класі.

3. *Обмін інформацією.* Учні висловлюють свої думки, обмінюються ідеями та пропонують важливі для них теми для обговорення. Діти мають змогу дізнатися щось один про одного. Обмін інформацією допомагає розвивати навички, які дають змогу навчатися впевнено говорити й слухати. Кожна дитина може поставити запитання чи прокоментувати, а учень, який повідомляє інформацію, відповідає на запитання та коментарі товаришів.

4. *Щоденні новини.* Це коментування письмового оголошення, яке щодня вивішується на відповідному стенді чи дошці. Письмове оголошення налаштовує учнів на те, що має вивчатися цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів. Щоденні новини допомагають дітям тренувати навчальні навички, що сприяють розвиткові математичних та мовленнєвих навичок. Щоденні новини можуть містити різноманітні завдання

(заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди), що активізує початок індивідуальної роботи або діяльність у центрах активності [2].

Такі заняття дають дітям змогу розвивати соціальні та навчальні навички, поєднуючи соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток кожного учня. Повторення позитивного досвіду сприяє розвитку доброти, емпатії та інклюзії, а також дає результати як у спільноті класу, так і поза його межами.

Вчителі-практики відзначають важливе значення ранкових зустрічей у навчанні молодших школярів – це розвиток соціальних навичок, які є складовою соціальної компетентності.

Соціальна компетентність – вміння встановлювати та підтримувати відносини з різними людьми (знайомими та незнайомими дорослими, однолітками, старшими, молодшими) у різних ситуаціях, здібності приймати різні соціальні ролі та діяти відповідно до них, аналізувати дії та вчинки, керувати своєю поведінкою, самостійно вирішувати конфліктні ситуації, включатися у розмову та підтримувати її, вибирати стиль спілкування тощо [1].

Завдяки практиці ранкової зустрічі, учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, навчають дітей розуміти позиції інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності та визнанню відмінностей. Такі соціальні компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства. Це основні навички, необхідні для демократії.

Рекомендовану послідовність компонентів – *вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини* – можна змінити відповідно до потреб кожного класу. Деякі педагоги закінчують ранкову зустріч груповим заняттям, оскільки воно створює відчуття спільноти, готує клас до роботи впродовж дня.

Інші завершують ранкову зустріч щоденними новинами, оскільки це створює перехід до навчального матеріалу. Дехто проводить обмін інформацією окремо від ранкової зустрічі задля її скорочення або для підвищення уваги до цього компоненту. Педагоги можуть експериментувати й знаходити те, що ідеально підходить для їхнього класу. Задовольняючи потреби й інтереси класу, ранкова зустріч стає їхнім набуттям і відтак – набуває більшого сенсу для дітей [3].

Отже, ранкова зустріч з дітьми дає педагогам можливість навчити дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяти формуванню цілісного колективу. Під час ранкової зустрічі вчителі моделюють поведінку, яку вони очікують від дітей: як слід розмовляти з людьми, як слухати їх, як дивитись один одному в очі, як читати повідомлення, як обмінюватись думками, правильно відповідати тощо. Таким чином, навчаючи особистість знаходити комфортні шляхи реалізації у соціумі, ранкові зустрічі допомагають розвинути учням соціальні навички, що є складовою соціальної компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Зеленко Д. І. Ранкова зустріч як освітній пазл в системі нової української школи. *The 11 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”*(January 29-31, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2023. p. 668.
2. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. наук. пр. – Вип. 47. – Київ-Вінниця, 2017. – С.70-75
3. Нова українська школа/ <http://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/>

4. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр. / авт.-упоряд. Н. Ю. Бабіченко, О. А. Нечипоренко, С. М. Хівренко. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 141 с.

5. Стрілецька Н., Чеботар Ю. Формування елементів культури демократії молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 185-192. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-42>.

**ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ
ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГОВИХ
МЕТОДІВ**

Гаврилюк Анастасія,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Кондратюк О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесу формування умінь висловлювати власну думку серед молодших школярів з використанням діалогових методів. Результати численних досліджень демонструють, що застосування діалогових методів сприяє активному включенню дітей у навчальний процес, підвищує їхню самосвідомість та розвиває навички ефективного спілкування.

Ключові слова: мовлення, діалогові методи, висловлення думки, навчальний процес, молодший школяр.

У сучасній освіті, яка стрімко адаптується до вимог суспільства, особливу увагу приділяють розвитку не тільки предметних знань, а й загальних навичок

учнів. Серед цих навичок особливе значення посідає вміння висловлювати свої думки та вести діалог.

Молодший шкільний вік характеризується активним розвитком комунікативних навичок, саме тому, учні початкових класів потребують додаткової уваги та допомоги у розвитку їхньої здатності чітко висловлювати свої думки та взаємодіяти з дорослими й однолітками. Ця проблема стає особливо актуальною в сучасному інформаційному суспільстві, де вміння виражати власну думку стає важливою складовою розвитку особистості та здатністю ефективно взаємодіяти з навколишнім світом.

Тамаркіна О. Л. зазначає, що діалог, як первинна форма міжособистісного спілкування, відзначається безпосереднім контактом людини з іншими, де вони обмінюються судженнями, діляться своїми думками і прагнуть з'ясувати різні аспекти питань. У діалозі головну роль відіграє заклик до співучасті, взаєморозуміння і спільний пошук рішень, не обмежуючись жорсткою логічною послідовністю або стандартними граматичними правилами [2].

Цибульська С. описує діалог як розмову декількох осіб. Діалог є основною формою мовленнєвої діяльності, що передбачає обмін взаємопов'язаними висловлюваннями, використовується молодшими школярами у спілкуванні з учителем та однокласниками [3, с. 64].

Суть діалогового навчання полягає в тому, що у навчальному процесі всі молодші школярі активно залучаються до пізнавальної діяльності, де вони можуть обмінюватися своїми думками та ідеями в спокійній, емоційно комфортній атмосфері.

Масич В. підкреслює важливість та потенціал діалогового навчання, звертаючи увагу на його міжособистісний характер та здатність спонукати учасників до співпраці та генерації нових ідей. Він підкреслює, що діалог, що базується на рівності сторін, є більш прогресивним, оскільки впливає на рольову та емоційну сфери, розвиває наполегливість та підкреслює важливість самоосвіти [1].

Діалогові методи передбачають активну взаємодію між учнями та вчителем, створюючи атмосферу відкритості, поваги та співпраці. Основна ідея полягає в тому, щоб діти не лише отримували інформацію, а й могли вільно висловлювати свої думки, обговорювати їх з однолітками та вчителем, а також аргументувати свої погляди на ту чи іншу ситуацію.

Переваги використання діалогових методів. По-перше, такий підхід сприяє розвитку критичного мислення та вміння аналізувати інформацію. Діти навчаються розрізняти різні точки зору та розуміти їх підґрунтя. По-друге, діалог стимулює творчий потенціал учнів, адже вони мають можливість висловлювати власні ідеї та розвивати їх разом зі своїми однолітками. По-третє, діалогові методи сприяють формуванню вміння ефективно спілкуватися, включаючи навички слухання, виявлення емпатії та взаєморозуміння.

Одним із ефективних діалогових методів є метод «круглого столу», де учні зібрані в коло обговорюють певну проблему чи тему під керівництвом вчителя. Цей метод дозволяє кожному учню висловити свою думку, відчувати власну важливість у процесі обговорення та навчитися поважати думку інших. Ще одним ефективним інструментом є метод «дискусії в парах», де учні обговорюють певну тему в парах, висловлюючи свої погляди та аргументуючи їх перед партнером. Цей метод сприяє розвитку вміння висловлювати свою думку та вести діалог з партнером.

Отже, використання діалогових методів у навчальному процесі молодших школярів має великий потенціал для формування їхніх комунікативних навичок. Ці методи сприяють розвитку критичного мислення, творчого потенціалу та навичок ефективного спілкування, що є важливими компонентами успішної соціалізації та освіти.

Список використаних джерел:

1. Масич В. Розвиток діалогового навчання в сучасній педагогіці. *Education and Science*. URL:

http://www.rusnauka.com/9._EISN_2007/Pedagogica/21408.doc.htm(дата звернення: 26.03.2024).

2. Тамаркіна О. Л. Діалогові технології навчання. *Електронна бібліотека Житомирського державного університету вітає вас! - Електронна бібліотека Житомирського державного університету.* URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23142/1/9.pdf>(дата звернення: 26.03.2024).

3. Цибульська С. Спілкуємось ефективно: що треба знати про діалог?. *Педагогічний вісник.* 2023. № 2. С. 63–66.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

*Ігор Гаглоєв,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Себало Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Ця теза розглядає важливість використання ігрових технологій у початковій освіті для формування комунікативної культури учнів перших класів. Зосереджуючись на використанні ігор як засобу навчання та виховання, висвітлюються ключові аспекти впливу ігрових технологій на розвиток комунікативних навичок та соціальної адаптації у молодших школярів.

Ключові слова: ігрові технології, першокласники, комунікативна культура, навчання, виховання.

Марія Монтесорі стверджувала, що "Ігри — це не просто джерело задоволення, але і найважливіший засіб, за допомогою якого дитина освоює світ, розвивається, спілкується з оточуючими. У навчанні вони виступають важливим каналом передачі знань та навичок, а також стимулюють активну пізнавальну діяльність та соціальне взаємодію."

У сучасному освітньому середовищі, де швидкість змін та розвиток технологій є неухильними, питання ефективності навчання та виховання першокласників стає надзвичайно актуальним. Ігрові технології виступають як один із ключових інструментів у формуванні комунікативної культури учнів початкових класів. Оскільки спілкування та взаємодія є важливими складовими успішної соціалізації та навчання, вивчення ефективності застосування ігрових технологій у цьому контексті має велике значення. Розуміння цієї теми дозволить вчителям та педагогам максимально використовувати потенціал ігор для створення сприятливого середовища, де кожен учень зможе розвивати свої комунікативні навички та досягти успіху у навчанні та житті [3].

Ігрові технології відіграють важливу роль у формуванні комунікативної культури у першокласників через свою здатність створювати сприятливі умови для навчання та розвитку. Наприклад, рольові ігри можуть імітувати реальні ситуації спілкування, такі як взаємодія з однолітками, родинні відносини або взаємодія з вчителем. Це дозволяє дітям не лише вчитися ефективно спілкуватися, але і розуміти важливість взаєморозуміння та взаємодії в різних життєвих ситуаціях. Крім того, ігрові технології сприяють розвитку творчих та аналітичних здібностей дітей, адже вони стимулюють уяву та креативне мислення [2].

Важливо також відзначити, що ігри створюють можливість для навчання співпраці та взаємодії в команді. Під час групових ігор діти вчаться слухати інших, враховувати думки та почуття інших учасників гри, ділитися інформацією та вирішувати конфлікти. Це сприяє розвитку вмінь працювати у

колективі, що є важливим аспектом формування комунікативної культури у першокласників [1].

Зокрема, ігрові технології створюють унікальні можливості для інтерактивного навчання та практичного використання отриманих знань. Їхня особлива сила полягає в тому, що вони перетворюють навчальний процес на захоплюючу пригоду, в якій кожен учень може брати активну участь. Гра як засіб навчання дозволяє дітям вчитися ефективно, відчуваючи радість від процесу [4]. Крім того, використання ігор в навчанні першокласників сприяє формуванню творчого мислення, розвитку критичного мислення та навичок розв'язання проблем. Таким чином, ігрові технології не лише розвивають комунікативні навички учнів, але й сприяють їхньому загальному когнітивному розвитку [5].

Отже, використання ігрових технологій в початковій освіті є ключовим фактором для формування комунікативної культури учнів перших класів. Їхня ефективність полягає в їхній здатності створювати навчальне середовище, що стимулює розвиток навичок спілкування, творчого мислення та соціальних умінь. Ігрові технології допомагають дітям розкрити свій потенціал та готовість до взаємодії з оточуючим світом, що є важливим для успішної адаптації у суспільстві. Таким чином, використання ігор у навчальному процесі першокласників має великий потенціал для подальшого розвитку освіти та покращання якості навчання.

Список використаних джерел:

1. Грищук, І.С. (2018). Роль ігрових технологій у формуванні комунікативної культури першокласників. Педагогічна наука, 3(18), 78-85.
2. Демченко, Н. М. (2020). Ігрові технології як засіб підвищення ефективності навчання першокласників. Педагогічний процес, 1(35), 56-62.
3. Ковальчук, Н. В. (2020). Використання ігор як засобу навчання та виховання першокласників. Педагогічний процес, 2(25), 42-49.

4. Степаненко, О. В. (2019). Роль ігрових технологій у формуванні комунікативної культури учнів початкових класів. Початкова школа, 3(30), 18-23.

5. Шевченко, Л. М. (2019). Ігрові технології в початковій освіті: педагогічні аспекти та ефективність застосування. Початкова школа, 4(20), 15-22.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЙДЕТИКИ НА РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Гайдук Олена,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м.Київ

Науковий керівник: Губарева Д.В.,

доктор філософії, старший викладач

***Анотація.** Розвиток когнітивних можливостей молодших школярів – це одне з найважливіших завдань сучасної освіти. Ейдетика може стати ефективним інструментом для спрямованих на розвиток пам'яті, уваги, уяви та мислення тренувань пам'яті та уяви, що сприяє розвитку когнітивних можливостей. Мета дослідити вплив елементів ейдетики на розвиток когнітивних можливостей молодших школярів.*

***Ключові слова:** ейдетика, когнітивні можливості, молодші школярі, пам'ять, уява, навчання, розвиток. Ейдетика, як система методів та прийомів,*

Хочу зауважити, що історія ейдетики використовується століттями. Найдавніші записи про використання ейдетики можна знайти в давньогрецьких і римських текстах. У XVI столітті італійський філософ і письменник Джуліо Камілло делла Порта розробив систему пам'яті, яка вважається однією з перших

сучасних ейдетичних систем. Також ейдетика була описана ще Арістотелем, який вважав, що вона має неоціненне значення. У процесі розвитку систем і методик, спрямованих на покращення пам'яті, педагоги й науковці почали активно шукати максимально ефективних способів, запам'ятовування, які були б сприйнятливі для психіки. Поступово склалася методика ейдетики, що передбачає запам'ятовування на основі образного сприйняття навколишнього світу та образного мислення [5]. Методи ґрунтуються на мнемотехніки, які допомагають запам'ятовувати інформацію за допомогою візуальних образів, асоціацій та логічних зв'язків. Ейдетика може бути ефективним інструментом для розвитку когнітивних можливостей школярів. Когнітивні можливості - це комплекс психічних процесів, які дозволяють людині сприймати, обробляти та використовувати інформацію. До них відносяться пам'ять, увага, уява, мислення, мова, сприйняття та інші.

Розвиток когнітивних можливостей у молодшому шкільному віці є важливим для успішного навчання та адаптація до шкільного життя.

Враховуючи, що шкільна програма складна, ейдетика може допомогти молодшим школярам:

Легше запам'ятовувати навчальний матеріал: вірші, правила, дати, словникові слова тощо.

Підвищити концентрацію уваги: ейдетичні методи тренують фокусування та утримання уваги на завданні.

Розвинути образне мислення: використання візуальних образів допомагає краще розуміти та запам'ятовувати інформацію.

Стимулювати творчі здібності: ейдетика дає можливість генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення.

Деякі приклади ейдетичних методів, які можна використовувати з молодшими школярами:

Метод опорних образів: асоціювання інформації з візуальними образами.

Метод Цицерона: запам'ятовування інформації за допомогою розташування її на уявному маршруті.

Метод ключових слів: виділення ключових слів у тексті та асоціювання їх з візуальними образами.

Мнемонічні вірші та розповіді: використання римовних рядків та історій для запам'ятовування.

Важливо зазначити, що ейдетика не є панацеєю.

Її ефективність залежить від багатьох факторів, таких як вік дитини, її індивідуальні особливості, мотивація та правильне використання методів.

Хочу зазначити, що ейдетика повинна використовуватися як доповнення до традиційних методів навчання.

Сучасний вчитель повинен вміло знаходити стежку для творчого розвитку кожного учня для того, аби кожна дитина могла реалізувати свій потенціал у навчанні. Робота вчителів початкової школи спрямована не на заучування, а на розуміння, на здобуття вмінь й навичок, не на експлуатацію інтелекту, а на його розвиток, що сприяє формуванню творчої компетенції молодших школярів [57,60].

Використання елементів ейдетики може стати ефективним інструментом для розвитку когнітивних можливостей молодших школярів, покращити їх пам'ять, увагу та мислення, а також стимулювати їх творчі здібності.

Для отримання максимального ефекту важливо використовувати ейдетичні методи з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини та під керівництвом кваліфікованого педагога.

Ейдетика робить процес навчання навчання більш цікавим та захоплюючим, що може підвищити мотивацію дітей до навчання.

Отже, навички, які розвиваються за допомогою ейдетики, такі як пам'ять, увага, та концентрація, є важливим для успішного навчання протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Кривоніс М.Л. Ейдетика як засіб підготовки дитини до школи. Видавництво: Ранок. 2012.
2. Смирнова О.А. Мнемотехніка: система запам'ятовування інформації. Корисні посилання:- <https://www.pedrada.com.ua/article/2203-yak-zastosovuvati-mnemotehniku-v-robot-z>.
3. Сисоєва, С.О. і Рейпольська, О.Д.2020 Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: Новий погляд: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 27 лютого 2020 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України.2, 1 (Бер2020), 1 – 10.
4. Нечипоренко О. Таємниці Школи ейдетики/Олена Нечипоренко//Початкова школа. – 2008. - №6 – С.57-60.
5. Матюгін І.: <http://wiki.iteach.com.ua> Школа ейдетики Ігоря Матюгіна.

**РОЗВИТОК СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ**

***Ірина Гаргаєва,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В,
кандидат педагогічних наук, доцент***

Анотація. У даній статті розглянуто актуальну проблему розвитку спостережливості у молодших школярів як засобу формування природничої компетентності під час освітнього процесу, використовуючи різні

організаційні форми навчальної діяльності. Описано ключові аспекти цього процесу, включаючи ціннісні, когнітивні, діяльнісні складові.

Ключові слова: *природознавча компетентність, ключова компетентність, спостереження, Нова українська школа, знання, уміння, навички, ціннісний, когнітивний і діяльнісний складник, організаційні форми - індивідуальні, групові й фронтальні.*

Сьогодні відбуваються значні зміни в українській освіті. Сучасність висуває нові вимоги до формування особистостей майбутніх громадян країни, членів суспільства. Тому, завдання Нової української школи – допомогти дітям вирости творчими, всебічно розвиненими, конкурентоспроможними та відповідальними, здатними займатися самоосвітою та самовихованням. Дитина, згідно Концепції НУШ, під час навчання повинна оволодіти ключовими життєвими компетентностями, однією з котрих є природнича.

Умовою розвитку природознавчої компетентності учнів початкової школи є спостережливість, яка базується на адекватному сприйманні навколишньої дійсності, і відома здатністю бачити, сприймати, розпізнавати та досліджувати окремі об'єкти та явища природи. Здатність вести спостереження залежить від ступеня володіння цією технікою, оскільки спостережливість як якість особистості, що полягає в готовності особистості до систематичного сприймання та опрацювання природничих даних. Розвиток спостережливості відіграє також важливу роль у вихованні допитливих та аналітично налаштованих особистостей, впливає на розвиток різних аспектів особистості, включаючи наукову культуру та екологічну свідомість.

Серед основних ключових компетентностей, зазначених у Концепції Нової української школи, нашу увагу привернули наступні: «наукове розуміння природи і сучасних технологій, здатність застосовувати його в практичній діяльності (уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати) та

екологічна грамотність і здорове життя (уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини)» [3].

Природознавча компетентність учня являє собою поєднання природничих уявлень, знань, умінь і навичок, ставлень, оцінних суджень та досвіду діяльності, що дозволяють формулювати обґрунтовані й усвідомлені судження про об'єкти та явища природи і проявляються у процесі активних самостійних, практичних, дослідницьких, природоохоронних дій школяра [1].

Відповідно до державного стандарту і типової освітньої програми, природознавчу компетентність утворюють такі структурні складники: ціннісний, когнітивний, діяльнісний.

Ціннісний складник предметної природознавчої компетентності учнів – це система цінностей молодших школярів у сфері відносин «людина-природа» та природоохоронної практики.

Діяльнісний складник предметної природознавчої компетентності учнів складають уміння, навички й оволодіння різноманітними способами діяльності. Ю. Фокін зазначає, що «учень у процесі навчання постійно здійснює безліч дій: слухає, записує, розглядає, порівнює, тому необхідно створювати умови для максимальної самостійної діяльності школярів через різноманітні форми, методи і засоби навчання» [4].

Діяльнісний складник предметної природознавчої компетентності учнів ґрунтується на пізнавальній і творчій активності учнів і включає ведення спостережень за об'єктами природи з виявленням причинно-наслідкових зв'язків між явищами природи та життєдіяльністю людини, уміння здійснювати пошуково-дослідницьку, практичну та природоохоронну адіяльність, робити висновки та узагальнення, створювати проекти для стимулювання пізнавального інтересу, розвитку спостережливості, мовленнєвої діяльності [4].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» є першою сходинкою до формування природничо-наукової картини світу і відіграє особливо важливу

роль у становленні особистості, розвитку її пізнавального інтересу та виховання. Спостереження є джерелом знань про тіла та явища навколишнього світу. Вони використовуються на уроках під час розповіді вчителя, під час демонстрування різних наочних посібників, на предметних уроках і уроках-екскурсіях, упродовж роботи на пришкольній навчально-дослідній земельній ділянці, а також у позакласній роботі в куточку живої природи, на полі, в шкільному саду.

Спостереження - обов'язкова ланка у пізнанні природи. Тому вчитель має приділяти їм більше уваги. Він повинен організовувати спостереження і керувати ними, спрямовувати увагу учнів на окремі сторони об'єктів, явищ тощо.

У процесі навчання спостереження виступає одним із методів його організації. З позиції розуміння методу навчання як дидактичної категорії спостереження є способом організації взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів і полягає у тому, що вчитель організовує, стимулює, здійснює поточний контроль, аналізує, корегує та оцінює цілеспрямоване, планомірне сприймання учнями об'єктів природи.

Зміст діяльності вчителя під час використання цього методу зумовлюється, по-перше, об'єктивною сутністю спостереження (пізнавальною діяльністю суб'єкта), його структурою, змістом її компонентів та закономірностями реалізації; по-друге, віковими особливостями психічного розвитку молодших школярів; по-третє, наявністю в учнів опорних знань, умінь, навичок та життєвого досвіду.

Як зазначають О.Ф.Козіна і О.М.Степанян, в методиці викладання природознавства існують різні класифікації спостереження, як практичного методу навчання, зокрема: за організаційними формами - індивідуальні, групові й фронтальні [2].

Фронтальні спостереження здійснюються усім класом за однаковим завданням під безпосереднім керівництвом вчителя. Під час бесіди діти

осмислюють і конкретизують об'єкти та цілі спостережень, актуалізують опорні знання та уміння, визначають задачі й складають плани.

Під час групових спостережень завдання виконується групами по 2-4 учні. Групи можуть складатися із учнів з однаковим і різним рівнем підготовки. Такі групи не стабільні. Їх склад рухомий і визначається "зоною актуального розвитку" дітей на кожному конкретному етапі навчання.

Індивідуальні спостереження виконуються кожним учнем самостійно. В основному вони ведуться під час виконання домашньої роботи. В індивідуальних завданнях найповніше враховуються індивідуальні особливості, рівень розвитку та підготовки, пізнавальні інтереси молодших школярів [2].

Отже, розвиток спостережливості є однією з головних цілей вчителя у навчально-виховному процесі. На ефективність цього процесу впливає ряд багатьох факторів, серед них: підвищення пізнавальної мотивації, розвиток уваги та вдосконалення уміння спостерігати, а аналіз наукової психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що вивчення даного питання було і залишається актуальним, оскільки спостережливість відіграє велику роль в навчальній діяльності учня та в становленні його як особистості.

Список використаних джерел:

1. Борисенко Н. М. Пропедевтика формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі фенологічних спостережень [Електронний ресурс] / Н. М. Борисенко, Г. М. Семашкіна // Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. Вип. 65. Херсон, 2014. С. 80-85.

2. Жаркова І. І. Формування предметної природознавчої компетентності молодших школярів шляхом використання проектної технології / І. І. Жаркова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль. 2015. № 1. С. 43-49.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. 2015. № 1. С. 65-69.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STORYTELLING

*Сніжана Гентош,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Севастюк М.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У даній тезі підкреслено актуальність використання сторітелінгу в початковій школі через його потенціал у поліпшенні навчального процесу, підвищенні мотивації учнів та розвитку необхідних навичок для їхнього успіху, а також наведені приклади цікавих вправ, які можна виконувати під час освітньо-виховного процесу.*

***Ключові слова:** storytelling, зв'язне мовлення, молодші школярі, комунікація.*

Важливим умінням сучасних дітей є комунікація – це (від лат. Communicatio – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. Comunico – роблю спільним, повідомляю, з'єдную – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

Сторітеллінг (storytelling) – це мистецтво розповідати історії з метою навчання, керування шляхом донесення змісту повідомлення за допомогою спеціальної методики [3].

Сторітеллінг як формат навчання у школі має величезну практичну користь: легке засвоєння матеріалу, розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями, самопізнання. Тож не дивно, що з кожним роком він стає все більш популярним [3].

Важливе значення має стиль сторітелінгу: розважальним, дидактичним, науково-популярним. Жанрова диференціація сторітелінгу тісно пов'язана зі стилями. Серед таких основних жанрів можна виділити пригоди, трагедію, комедію, перевтілення, відродження тощо. Сторітелінг може бути різного стилю та виду, однак його основною функцією завжди буде залишатися розвиток зв'язного мовлення та мовленнєвий розвиток особистості. Ще одним важливим чинником у формуванні комунікативної компетентності є досвід творчої діяльності. Один із способів отримання такого досвіду – створення власних висловлювань у різний спосіб [1].

Не секрет, що на уроках діти люблять не тільки слухати історії, але й доповнювати, змінювати хід їх сюжету, втілюючи власні ідеї. Тому вчитель може використовувати такі творчі завдання, адже для школярів це дасть можливість вільно фантазувати, розширювати свої креативні здібності під час розповіді, висловлювати власні думки [2].

Перевагою сторітелінгу як методу розвитку зв'язного мовлення є й те, що на його основі можна розробляти безліч цікавих вправ, підлаштовуючись під тему уроку, настрій та можливості класу, навчальні завдання тощо. Крім того, мистецтво розповідати історії стане в нагоді й на інших уроках, а згодом – в реальних життєвих ситуаціях.

Отже, дана технологія сприяє розвитку навичок зв'язного мовлення, сприйняття усного мовлення на слух, читання, розширює кругозір, розвиває комунікативні навички, морально-етичні цінності, допомагає застосовувати

накопичений досвід у життєвих ситуаціях, доповнює та збагачує цікавим матеріалом навчальні предмети шкільної програми.

Список використаних джерел:

1. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: посібник для вчителів, студ. педінститутів та педучилищ. Житомир: Житомир-РІКО-ПРЕС-РЕКЛАМА, 1995. 128 с.
2. Горбач Н. В. Техніка сторітеллінгу в педагогічній практиці. Академічні студії: Серія «Педагогіка». 2021. № 3. С. 187–192.
3. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-diteyrozpovidayuchi-istori>

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО
ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

*Горбач Ауріка,
Бершадська Катерина,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів
Науковий керівник: Бірюк Л.Я.,
доктор педагогічних наук, професор*

Анотація: в статті розглянуто психолого-педагогічні основи формування емоційного інтелекту у молодших школярів, схарактеризовано особливості психічного розвитку учнів молодшого шкільного віку (від 6 до 11 років), зацентровано увагу на особливостях емоційної сфери учнів початкових класів.

Ключові слова: молодші школярі, емоції, емоційна сфера, емоційний інтелект, психологічні основи.

Постановка проблеми. Кожна людина, орієнтуючись протягом життя в навколишньому середовищі, певним чином відображає своє ставлення до нього через призму власних емоцій. Інколи невміння стримувати власні емоції та керувати ними призводить до зміни оточення, цілей, діяльності тощо. Це має стати дієвою мотивацією для самопізнання й розвитку, зокрема й учнів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування емоційного інтелекту в освітньому процесі розглядають як закордонні (Р.Бар-Он, Дж.Мейер, Д.Гоулман [3], Г.Гарднер [2], П.Селовой та ін.), так вітчизняні дослідники (Є Носенко, Н.Коврига, С.Дерев'янка, С.Луців [5], Л.Колісник, О.Мельник [6], О.Саннікова та ін.) з огляду на сприйняття та усвідомлення емоцій, керування ними, формування та їх розвитку, самоконтролю, здатності протистояти тиску оточуючих тощо.

Мета статті: розглянути психолого-педагогічні основи формування емоційного інтелекту у молодших школярів, схарактеризувати особливості психічного розвитку учнів молодшого шкільного віку (від 6 до 11 років), зацентувати увагу на особливостях емоційної сфери учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Внутрішній світ людини пов'язаний з емоціями як відображенням ставлення до тих чи тих явищ. Дослідники традиційно виокремлюють дві сфери психіки: когнітивну та емоційну і виокремлюють дві головні функції – пізнавальну та регулятивну.

Розвиток емоційної сфери особистості лежить в основі її психічного здоров'я, біологічне призначення якого – сигналізувати про задоволення або незадоволення біологічних потреб організму. Так закріплюється поведінка особистості з позитивним ефектом, регулюється її діяльність.

Емоції – це відносно короткочасні переживання, що мають чітко виражений ситуативний характер, тобто пов'язані зі ставленням людини до ситуацій, що виникають або можливих ситуацій, до своєї діяльності, до конкретних вчинків та людей. Зазначені характеристики людської психіки є продуктом суспільно-історичного розвитку й впливу соціального середовища, у якому вона розвивається [7].

Активно розвивати емоційну сферу людина починає вже після народження, з перших днів сигналізуючи про потреби задля повного задоволення матір'ю. Що старшою стає дитина, то різноманітнішими стають її потреби. Подальший онтогенез емоцій спрямований на формування стійких зв'язків дитини з культурою і приводить, зрештою, до формування почуттів.

Дослідниками теорії емоцій виокремлено основні прототипи емоційної поведінки та відповідні їм первинні емоції. Зазвичай, більшість дослідників розглядають емоції *задоволення* і *незадоволення* як первинні. При цьому порядок їх прояву в перебігу формування емоційної сфери людини, як правило, розглядають таким чином: спочатку проявляється незадоволення, а задоволення – як відповідь на погашення першої емоції [1].

На розвиток емоційної сфери особистості впливає рівень розвитку індивіда як суб'єкта діяльності. Загальновідомо, що освітній процес проходить успішніше, якщо педагог наповнює їх емоціями. Тому для розуміння розвитку емоційної сфери особистості, зокрема учнів початкових класів, звернемося до короткої характеристики цього етапу.

Учні молодшого шкільного віку (від 6 до 11 років) мають такі *особливості психічного розвитку*: перехід психічної саморегуляції від мимовільної до свідомо-рольової. У них з'являються такі *новоутворення*: довільність, психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія. У зв'язку зі *зміною соціальної ситуації* у молодших школярів: змінюється спосіб життя; перехід від ігрової до навчальної діяльності, змінюється соціальна роль дитини. Все вище зазначене актуалізує

емоційний розвиток школяра, а саме: через появу рефлексії дитина здатна оцінювати власні емоції та емоції інших, за допомогою чого формуються сталі відносини з оточенням, вибудовується певна ієрархія емоційних рівнів. Дослідники наголошують і про урахування психофізіологічних особливостей у хлопчиків і дівчаток, що проявляються у *відмінностях емоційної сфери* [2].

У процесі формування емоційного інтелекту молодших школярів необхідно враховувати і етапи емоційного розвитку (за А.Ягелло). Вони подані нижче.

I етап – емоційну реакцію можуть викликати події, які відбуваються цієї миті.

II етап – емоційної цінності набувають уявлення, а пропорційно до розвитку образного сприйняття світу виникає інтеріоризація (створення внутрішнього плану) емоцій.

III етап – утворюються поняття й поняттєво-символічне сприйняття світу. На цьому етапі можна говорити не лише про емоції, а й про почуття.

IV етап – свідоме формування власних почуттів.

Дослідники наголошують [4], що під час вивчення емоційної сфери складно розмежовувати норму і патологію, оскільки ті самі поведінкові явища можуть розглядатися як вікові особливості, як тимчасовий прояв, зумовлений конкретною ситуацією, як індивідуальна особливість: негативізм, тривожність, агресивність, імпульсивність, некоммунікабельність тощо.

Ученими доведено, що розвитку імпульсивної поведінки й слабкості самоконтролю сприяє сімейне виховання за типом гіпопротекції, коли дитиною мало опікуються, ігноруються її потреби. Встановлено, що це відбувається й тоді, коли учні початкових класів не мають жодних обов'язків, їм нічого не забороняють, від них нічого не вимагають, ними ніхто не цікавиться, їх ніхто не контролює.

Ієрархія мотивів у таких дітей у молодшому шкільному віці не вибудовується, тому вони не можуть відмовитися від бажаного задля чогось

більш важливого. Інтереси в них дуже нестійкі, до активності їх, як правило, стимулюють ігрові, яскраво емоційно забарвлені стимули. Мотивація досягнення успіху виявляється зниженою, переважає прагнення уникнення невдач.

Іноді дитина такого віку завжди неспроможна організувати свою діяльність, визначити цілі, здійснювати орієнтацію, планувати, передбачати результати, контролювати відповідність проміжних цілей та кінцевої мети, не може долати щонайменші труднощі, докладати зусилля; може бути метушливою, неохайною.

Постійні життєві невдачі викликають у молодших школярів різку втрату інтересу. Тому у таких дітей відзначається виразне прагнення уникати труднощів, знімати з себе відповідальність за їх подолання. Перешкоди на шляху досягнення бажаного викликають негативні афективні реакції, призводять до відмови від мети й переключення на інший вид діяльності. Схильність таких дітей до енерговитрат зумовлює швидку виснажливість нервової системи й наростання втоми. Вони погано почувуються в умовах тривалої діяльності, яка має декілька етапів і вимагає зосередженості [6].

Діти з несформованим емоційним інтелектом в процесі освітньої діяльності не дослуховують інструкції до кінця, виконуючи завдання, відволікаються на сторонні справи, втрачають мету роботи, не завершують розпочату справу, переносять увагу на інші стимули. Через неорганізованість вони самі не можуть впоратися з доступними для них завданнями і тому іноді справляють враження дітей з недостатнім рівнем інтелектуального (когнітивного) розвитку.

Загостренню й закріпленню негативних якостей у молодших школярів сприяє виховання в сім'ї за типом домінантної гіперпротекції, коли батьки приділяють дитині дуже багато сил та часу, дитина завжди перебуває в центрі уваги. Водночас самостійність дитини обмежують, а вимоги і заборони щодо

неї висувають надмірні. Як правило, діти із сильним (стенічним) типом нервової системи активно протестують проти такого ставлення.

Дисгармонійному розвитку емоційного інтелекту сприяє також і потуральна гіперпротекція в родині, коли дитину опікають, усе дозволяють, не обмежують її поведінку заборонами та обов'язками. У разі порушення поведінкових норм відсутні методи покарання, сім'я прагне максимально задовольнити потреби дитини.

Поведінку дітей з несформованим емоційним інтелектом вирізняє прагнення задовольнити власні егоцентричні потреби, протистояти вимогам дорослих (вчителів, батьків), привертати увагу. Однак, слід зауважити, що такі діти виявляють інтерес до тих видів діяльності, які їм добре вдаються. Якщо дитина зацікавлена в досягненні мети, вона може проявляти високу цілеспрямованість і наполегливість, спроможна зорієнтуватися в умовах, спланувати свою роботу й довести розпочату роботу до кінця, долаючи труднощі й перешкоди. Часом перешкоди можуть провокувати бурхливі афективні реакції, вербальну або фізичну агресію [5; 6].

Діти з несформованим емоційним інтелектом є працездатними, але швидко виснажуються від однотипної діяльності, яка їм набридає й викликає бурхливий протест. Розвиток пізнавальної діяльності відповідає віковій нормі. Високий рівень вимогливості до оточення поєднується із завищеною самооцінкою.

Дуже часто у молодших школярів такого типу яскраво вираженим є негативне ставлення до навчання. Воно може проявлятися у відмові відвідувати школу, працювати на уроці, виконувати домашні завдання, у відсутності старанності, а також у прогулюванні шкільних уроків. Для виправдання своєї поведінки такі діти можуть вдаватися до звинувачення інших, фантазування і, навіть, до брехні. Успішність молодших школярів з несформованим ЕІ з окремих предметів значною мірою залежить від їхніх здібностей, особливостей взаємин з учителем, від уваги батьків до освітньої діяльності дітей.

Висновок. Таким чином, розвиток емоційної сфери молодших школярів лежить в основі їх психічного здоров'я. Активно розвивати емоційний інтелект учнів мають і вчителі, і батьки. Це є запорукою успішного майбутнього дітей.

Список використаних джерел:

1. Батурич М.А., Матвеева Л.Г. Соціальний і емоційний інтелект: міфи і реальність. Вісник ПУкрГУ, 2009. № 42. С. 4-7.
2. Гарднер Г. Множинні інтелекти. Теорія у практиці. Хрестоматія. К.: Мегатайм, 2004. 288 с.
3. Голман Даніель. Емоційний інтелект. Чому він може значно більше, ніж IQ? 2013. 186 с.
4. Дьюї Д. Психологія і педагогіка мислення. Вінниця: Лабіринт, 2016. 192 с.
5. Луців С. Формування емоційного інтелекту на уроках української мови в початковій школі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2022. №3. С. 284-291.
6. Мельник О.М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №73. Т.1. С.128-133.
7. Нетрусова С. Нейрохімія емоцій. URL: <https://psyhosoma.com/nejroximiya-emosij/> (дата звернення 21.01.2024)

РОЛЬ СІМ'Ї У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

*Денисенко Діана,
Національний університет,
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів
Науковий керівник Коновальчук М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Актуальність дослідження. У сучасному українському суспільстві, яке переживає складні історичні та політичні трансформації, питання патріотичного виховання дітей набуває особливої гостроти. Родина та заклади освіти відіграють ключову роль у формуванні особистості дитини, її ціннісних орієнтирів, любові до Батьківщини та готовності захищати її інтереси.

Ключові слова: патріотизм, сім'я, виховання дітей.

Вирішальну роль у патріотичному вихованні дошкільників відіграє родина, адже батьки є першими та найвпливовішими вчителями в житті дитини[1]. Як мікроколектив сім'я забезпечує ідеальне середовище для передачі досвіду та знань між поколіннями[2]. В Україні батьківсько-сімейну педагогіку вважають стрижнем вітчизняної виховної практики, наголошуючи на важливості ролі сім'ї в патріотичному вихованні. Вплив сім'ї на виховання дитини є значним, оскільки це безперервний процес внутрішньосімейного спілкування, основним зразком для наслідування якого є батьки. Тому вкрай важливо, щоб родини брали активну участь у патріотичному вихованні дошкільників.

Виховання любові та поваги до Батьківщини є важливим аспектом патріотичного виховання, і обов'язком сім'ї є прищеплення цих цінностей своїм дітям[3]. Відповідальність за виховання патріотичних почуттів, поваги до свого родоводу, любові до Батьківщини та рідного краю лежить на родині. Виховуючи почуття зв'язку зі своєю країною, дошкільнята можуть розвинути сильне почуття національної ідентичності та гордості[1]. Сім'я може досягти цього, знайомлячи дітей із сімейними традиціями, культурними подіями, народними святами. Крім того, батьки можуть заохочувати своїх дітей брати участь у громадських заходах і волонтерських заходах, які пропагують громадянську відповідальність і патріотизм.

Ще однією важливою роллю сім'ї в патріотичному вихованні є виховання у дошкільників цінностей патріотизму та громадянської відповідальності[4].

Сім'я може допомогти дітям розвинути почуття відповідальності перед громадою та країною, навчаючи їх важливості соціальної справедливості, рівності та демократії. Батьки також можуть заохочувати своїх дітей брати участь у заходах, які сприяють екологічній обізнаності, громадській діяльності та соціальній гармонії [4]. Прищеплюючи ці цінності дошкільнятам, сім'я може допомогти їм стати відповідальними громадянами, які віддані справі кращого розвитку своєї країни та суспільства. Підсумовуючи, можна сказати, що роль сім'ї у патріотичному вихованні дошкільників є значною. Як перші та найвпливовіші вчителі в житті дитини, батьки несуть відповідальність за виховання почуття любові та поваги до своєї країни, прищеплення цінностей патріотизму та громадянської відповідальності та створення сприятливого середовища для загального розвитку своїх дітей. Беручи активну участь у навчанні та вихованні своїх дітей, родина може сприяти формуванню покоління відповідальних та патріотичних громадян.

Нами було проаналізовано рекомендації щодо виховання дошкільників в умовах війни. Ми виділили такі поради:

1. Спілкування:

- Говоріть з дітьми про Україну, її історію, культуру та традиції.
- Пояснюйте їм, що таке війна, чому вона почалася і як ми можемо перемогти.
- Розповідайте про українських героїв, які захищають нашу країну.
- Читайте дітям українські казки, вірші та оповідання.

2. Творчість:

- Малюйте з дітьми українські прапори, герби та символи.
- Вчіть їх українських пісень та віршів.
- Виготовляйте з дітьми українські сувеніри та обереги.
- Грайте з дітьми в українські народні ігри.

3. Приклад:

- Будьте для своїх дітей прикладом патріотизму.

- Покажіть їм, що ви любите свою країну і готові її захищати.
- Беріть участь у волонтерських проектах та акціях.
- Допомогайте українським військовим та переселенцям.

4. Емоційна підтримка:

- Допоможіть дітям пережити страх, тривогу та інші негативні емоції.
- Створіть для них атмосферу любові та безпеки.
- Проводьте з дітьми більше часу, спілкуйтесь та грайте з ними.
- Заохочуйте їх до творчості та самовираження.

5. Інформаційна безпека:

- Оберігайте дітей від неправдивої інформації та пропаганди.
- Не дозволяйте їм дивитися новини та інші програми, які можуть їх травмувати.
- Пояснюйте їм, як дізнаватися правду та перевіряти інформацію.

Підсумовуючи, вирішальну роль у патріотичному вихованні дошкільників відіграє родина. Як перші вчителі, батьки зобов'язані навчити своїх дітей любові та повазі до своєї країни, а також прищепити цінності патріотизму та громадянської відповідальності. Завдяки цьому діти виростуть із сильним почуттям національної ідентичності та бажанням робити позитивний внесок у свою громаду. Тому важливо, щоб сім'ї надавали першочергову увагу патріотичному вихованню своїх дітей у ранньому віці, щоб допомогти побудувати кращу та більш об'єднану націю.

Список використаних джерел:

1. Проскура, О. В. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку: [наук.-метод. посібник] / О.В. Проскура - Київ: Видавництво "Академія".- 2023
2. Венгер, Л. А., Кононко, О. Л. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку: методичний посібник. Київ: Видавництво «Світич».- 2023

3. Бех, І. Д. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку: [наук.-метод. посібник] / І. Д. Бех. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. – 208 с.

4. Савченко, О. (2023). Виховання патріота: поради батькам. Київ: Видавництво «Світлич».

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ
НАРОДОЗНАВСТВА**

*Ірина Дідківська,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація:** Вказано на важливість формування елементів національної свідомості у дітей дошкільного віку. Подано розуміння поняття національної свідомості. Наведено деякі особливості роботи вихователів ЗДО з формування елементів національної свідомості у старших дошкільників за допомогою засобів народознавства.*

***Ключові слова:** національна свідомість, народознавство, старші дошкільники.*

Національне виховання підростаючого покоління в сучасних умовах життя українців є одним із першочергових завдань. Адже саме від любові до Батьківщини, здатності цінувати національні цінності, розуміти і приймати традиції та звичаї свого народу, усвідомлення себе українцем та відповідальним громадянином України залежить процвітаюче майбутнє нашої держави.

В умовах воєнного стану у дітей варто формувати любов до Батьківщини, почуття власної гідності, гордість за приналежність до українського народу, повагу до національних символів, звичаїв, традицій. Все це відповідає меті й завданням національного виховання підростаючого покоління, забезпечує поступове та міцне формування елементів національної свідомості у дітей дошкільного віку.

У національному вихованні дошкільників вагомого значення надається традиційним засобам народознавства – традиціям, звичаям, обрядам. Використовуючи народні казки, пісні, ігри, педагоги ЗДО мають змогу тонко доторкнутися до дитячого сприйняття навколишнього світу, закласти у їхніх душах світлу любов до свого народу, національних цінностей, віру в краще майбутнє для своєї країни. Важливими в національному вихованні старших дошкільників є виховні методи з опорою на елементи народної творчості: вишивка, писанкарство, витинанка, гончарство, різьблення по дереву та ін. [3,с.131].

Концепція дошкільної освіти в Україні, серед основних напрямів дошкільного виховання, приділяє велику роль народознавчим, українознавчим та краєзнавчим. При цьому народознавчий компонент виразно представлений у програмах дошкільного виховання: «Українське дошкілля» та парцелярній програмі А. Богуш, Н. Лисенко «Українське народознавство в дошкільному закладі» та ін. Окрім того, цінність використання засобів народознавства у процесі формування елементів національної свідомості у дошкільників підкреслюється у працях Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуської, К. Крутій, Н. Лисенко та ін.

Тож, безумовно, питання формування національної свідомості дошкільників залишається актуальним як ніколи. Інтенсифікація виховної роботи в цьому напрямку дошкільної освіти має забезпечити свідоме ставлення дітей до національних цінностей, традицій і звичаїв, відчуття гордості за свій

народ та приналежність до нього, любов до України, формувати готовність захищати і відстоювати її свободу і незалежність.

За визначенням О. Лісовець, сформована національна свідомість у дитини є вищим рівнем патріотизму, що передбачає усвідомлення людиною себе як часткою національної (етнічної) спільноти, носієм національних (етнічних) цінностей та ґрунтується на національній ідентифікації, вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє, почуття відповідальності перед своєю нацією, вміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку [3, с.14]. Саме тому формування елементів національної свідомості нерозривно пов'язане з патріотичним виховання дітей старшого дошкільного віку.

Зазначимо, що робота вихователів у закладах дошкільної освіти є ключовою у формуванні національної свідомості у дітей, включаючи старших дошкільників. Народознавство як галузь знань є важливим інструментом у цьому процесі, оскільки воно спрямоване на вивчення і усвідомлення культурних, історичних, етнічних та інших особливостей власного народу.

Нижче наведено деякі особливості роботи вихователів ЗДО з формування елементів національної свідомості у старших дошкільників за допомогою засобів народознавства, зокрема:

1. Проведення народознавчих заходів. Вихователі можуть організовувати різноманітні заходи, такі як свята, конкурси, виставки, екскурсії тощо, спрямовані на вивчення та усвідомлення традицій, звичаїв, історії свого народу.

2. Робота з етнічною культурою. Важливо знайомити дітей з елементами етнічної культури свого народу, такими як народна музика, танці, народні ігри, народні казки та легенди.

3. Інтерактивні заняття. Вихователі можуть використовувати інтерактивні методи навчання, такі як гра, драматизація, театралізація для активізації інтересу дітей до вивчення своєї культури.

4. Спільні проекти з батьками. Залучення батьків до процесу виховання може бути ефективним методом. Вихователі можуть організувати спільні заходи з батьками, такі як майстер-класи, вечори народознавства тощо.

5. Ігрові методи. Використання народних ігор та розваг як засобу передачі народних традицій та цінностей.

6. Інтеграція з іншими предметами. Народознавство може бути інтегровано в інші предмети програми, наприклад, через вивчення народних обрядів у рамках теми «Свята та традиції» [1, с.121].

Загалом, робота вихователів у формуванні національної свідомості у старших дошкільників за допомогою народознавства вимагає творчого підходу та різноманітних методів, спрямованих на підвищення інтересу дітей до вивчення своєї культури та формування початкових уявлень про національну ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Кривоніс М.Л., Дроботій О.Л. Патріотичне виховання в ДНЗ. Х., 2018. 192 с. (Серія «Сучасна дошкільна освіта»).

2. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111с.

3. Лозинська С.Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод. Посібник для дошкільних закладів. Львів. 2018. 206с.

**МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СХЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ НАД СКЛАДЕНИМИ ЗАДАЧАМИ В
2 КЛАСІ**

*Олена Долга,
Український державний університет*

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Падалка О.С.,

доктор педагогічних наук, професор

***Анотація.** Наголошено на важливості вивчення математичних дисциплін, розвитку творчої, креативної, компетентної особистості. Визначені поняття «складена задача» та «схематичні моделі». Представлений критичний аналіз опрацьованих літературних джерел і наголошено необхідність подальшого дослідження проблематики.*

***Ключові слова:** математика, логічне та креативне мислення, критичне мислення, початкова школа, складені задачі, схематична модель.*

Перед освітньою системою України стоять важливі завдання, метою яких є формування творчої, креативної, компетентної особистості, особистості із розвинутим логічним та критичним мисленням. Виключна роль при цьому надається математичним наукам [4]. А зважаючи на прискорення процесів цифровізації в усіх галузях економічної системи, глибокі знання математики набуватимуть ще більш важливого значення, тому необхідним є вдосконалення методичних основ викладання математичних дисциплін в початковій школі. Це наголошує на актуальності обраної теми.

Початкова школа є наступною ключовою ланкою в освітній системі після дошкільної освіти. Метою початкової школи є розвиток та поглиблення знань, отриманих дітьми при навчанні в закладі дошкільної освіти, що передбачає також поглиблення математичних знань. Ключовою проблемою при викладанні математичних наук слід відзначити труднощі, пов'язані із методиками викладання, які повинні не лише враховувати вимоги освітньої програми, а й бути доступними та зрозумілими для дітей. А враховуючи, що шкільна програма із кожним роком ускладнюється, педагогу необхідно креативно

підходити до розробки уроків та використовувати інноваційні методики викладання. До таких технік слід віднести схематичні моделі, які полегшують сприйняття дітьми інформації при вирішенні складених задач [4].

Отже, важливу роль в оволодінні математикою, як однією із основних фундаментальних дисциплін, є вміння розв'язувати складені задачі. Складеними задачами є задачі, в яких для знаходження відповіді потрібно спочатку вирахувати одне невідоме за наявними даними. Учні при цьому повинні ґрунтовно оволодіти методами розв'язування певної системи математичних задач, чому сприятиме схематичне їх представлення, що дозволить узагальнити наведену інформацію та підвищити рівень та якість її сприйняття. Задача передбачає необхідність свідомого пошуку відповідних заходів для досягнення мети, яку добре видно, але яка безпосередньо є недосяжною.

Формування вмінь до розв'язання складених задач стає ефективним, якщо враховуються загальні математичні знання (арифметичні дії і їх властивості, величини і їх числові значення, залежності між величинами) і знання, які є специфічними для розв'язування складених задач (поняття про складену задачу, зміст і особливості її структурних характеристик та компонентів, процес розв'язування даного типу задач) [5, 113].

Отже, рівень успішності учнів із питань якісного аналізу структури складених задач та знаходження шляхів їх розв'язання підвищуватиметься, якщо використовувати предметні, наочно-схематичні і структурні моделі складених задач, інсценування математичних ситуацій, поділ структурних елементів задачі на окремі складові, виокремлені в схемі, виділяти дані предметної області задачі та встановлювати взаємозв'язки між ними.

Проведений аналіз досліджень із питань навчання математики в початковій школі (Васильєва Д., Букалова Л.Л., Сірант Н., Бевз В.Г., Скворцова С., Онопрієнко О. та інші) засвідчує, що проблемі навчання молодших школярів розв'язувати задачі присвячено багато наукових робіт, проте аспекти

використання схематичних моделей для організації роботи над складеними задачами в 2 класі не вивчаються глибоко [1; 2; 3; 5; 6; 7].

Отримати досвід із питань використання схематичних моделей для організації роботи над складеними задачами можливо лише, ознайомившись із роботами колег на сайті Vseosvita. Цікавою розробкою для мене є методика роботи над складеними математичними задачами, запропонована педагогом Сапранковою К.В. Це ще раз наголошує на необхідності ґрунтовного дослідження методичних основ використання схематичних моделей для організації роботи над складеними задачами в 2 класі, що стане корисним як для вдосконалення власної педагогічної діяльності, так і корисним інструментом для запозичення колегами при викладанні математики [6].

Список використаних джерел:

1. Васильєва Д.В. Кооперативне навчання математики та роль підручника в його реалізації. Проблеми сучасного підручника. 2023. №30. С.32-46.
2. Групові форми роботи на уроках математики у 6 класі : Метод.посіб. / Л. Л. Букалова, Д. В. Васильєва. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2023. — 80 с.
3. Математика : підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти / В. Г. Бевз, Д. В. Васильєва. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. — 144 с.
4. Прокоп Я. Творча робота над задачами на уроках математики в початкових класах. 2016. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/498/1/%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20-%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF.pdf>
5. Сірант Н., Завада В. Особливості проведення дидактичних ігор на уроках математики у закладі початкової освіти. Молодь і ринок. 2023. № 10. С.112-116.

6. Сапранкова К.В. Методика роботи над складеними математичними задачами, пропонована педагогом. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodyka-roboty-nad-skladenymy-matematychnymy-zadachamy-680732.html>

7. Скворцова С., Онопрієнко О. Підручник математики для 2 класу. Видавництво: Ранок. 2019. 2015 с.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

*Дорош Катерина,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У тезах акцентується увага на формуванні ефективних комунікативних навичок учнів, а саме розвитку зв'язного мовлення. Розглядаються шляхи вирішення цієї проблеми, які полягають у використанні діалогічних методів, що підкреслює важливість їх інтеграції у педагогічний процес для успішного розвитку зв'язного мовлення учнів.*

***Ключові слова:** діалогічні методи навчання, зв'язне мовлення, комунікативна компетентність, молодші школярі.*

Дослідження розвитку комунікативних умінь учнів, включаючи навички зв'язного мовлення є актуальною темою досліджень О. Савченко, М. Вашуленка, К. Пономарьова, Т. Піроженко та інші.

Зв'язне мовлення відіграє ключову роль у розвитку особистості молодших школярів і формує основу їхньої комунікативної компетентності [3]. Цей аспект

розвитку мовлення передбачає не лише правильність вибору слів та граматичну правильність, але й здатність висловлювати свої думки та ідеї зрозуміло, послідовно та логічно, враховуючи мовні структури та зв'язок між реченнями.

Метою вивчення української мови та літератури, як вказано у Державному стандарті, є «формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності» [1]. Що свідчить про те, що навички комунікації виступають на першому місці серед інших вимог для молодших школярів у початковій школі. Це підкреслює важливість розвитку комунікативних навичок для успішного навчання учнів у початкових класах і підтверджує їх актуальність.

Фактори, що впливають на розвиток зв'язного мовлення, включають соціокультурний контекст та мовне середовище, сприйняття мовлення в родині та навчальному закладі, а також застосування методів навчання. Культурні та соціальні аспекти оточуючого середовища можуть впливати на формування мовленнєвих навичок. Взаємодія з близькими та вчителями, а також використання мовних зразків у вихованні та навчанні, сприяє адаптації мовних навичок. Важливо також враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, такі як темп розвитку та сприйняття мови, у формуванні навчального процесу [4]. Ці фактори взаємодіють між собою, впливаючи на процес розвитку мовлення у дітей. Наприклад, сприятливе мовне середовище в родині та в школі може підвищити ефективність застосування методів навчання та сприяти швидшому формуванню зв'язного мовлення.

Мовленнєва компетентність виявляється в умінні використовувати діалогічні зв'язки [2]. Діалогічні методи навчання є одним з найефективніших способів стимулювання комунікативних навичок учнів та активізації їхньої участі у навчальному процесі. Вони передбачають активну взаємодію між учнями та вчителем у процесі навчання, оскільки базуються на використанні спілкування, обговорення, взаємодії та спільної теми.

Використовуючи різноманітні діалогічні підходи в навчанні перевагами буде:

- залучення учнів до активної участі у навчальному процесі;
- розвиток критичного мислення, аналітичних й аргументаційних навичок;
- стимулювання інтересу до навчання та збільшення мотивації;
- заохочення учнів до самовираження та розкриття власної точки зору.

У молодших класах ефективними діалогічними методами можуть бути, наприклад, «Круглий стіл», де учні обговорюють тему в групах та діляться своїми думками; «Мікрофон», де кожен учень має можливість висловити свою думку без перебою; «Займи позицію» залучає учнів до вираження своїх думок та поглядів на різні ситуації або проблеми, сприяючи розвитку навичок аргументації та емпатії; «Сторітейлінг», під час якого учні створюють та розповідають власні історії або ж «Кубики історій», які допомагають учням створювати розповіді за допомогою випадкових зображень; а також метод «Мозковий штурм», який включає групове формування ідей та розв'язання проблем шляхом активного генерування та обговорення різних варіантів. Усі ці методи спрямовані на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом стимулювання активної комунікації та виразного висловлювання думок. Вони сприяють розвитку учнівської мовної компетентності шляхом активного залучення до діалогу, сприяючи виявленню та висловленню власних поглядів та ідей.

Отже, застосування діалогічних методів навчання виявляється надзвичайно важливим для розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів. Ці методи допомагають не лише покращити мовленнєві навички, а й розвинути комунікативні здібності, критичне мислення та вміння ефективно висловлювати свої думки. Вони створюють сприятливі умови для активної взаємодії між учнями та вчителем, що сприяє зростанню мовленнєвої впевненості та вміння адаптуватися до різних ситуацій спілкування.

Таким чином, застосування діалогічних методів навчання є ключовим компонентом педагогічного процесу, спрямованим на розвиток зв'язного мовлення та підготовку молодших школярів до успішної взаємодії у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Лінгводидактичні засади формування діалогічної компетентності учнів початкової школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvmdup_2019_3_8.pdf
3. Підласний І. Система засвоєння - забування // педагогіка і психологія. - 2015. №2. с. 29-37
4. Формування мовленнєвої культури молодших школярів [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/99-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkh-stolittia-11-12-lystopada-2020-roku/541-formuvannya-movlennevoji-kulturi-molodshikhshkolyariv>

**ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ: МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

*Галина Дрогуль,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент,*

Анотація. У статті розкривається важливість економічного виховання дітей старшого дошкільного віку, зокрема формування таких особистісних якостей у дітей, як: ощадливості, розважливості, працьовитості, організованості. Визначено та схарактеризовано основні напрямки організації та реалізації педагогічної роботи з формування економічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Описано методичні підходи щодо організації та взаємодії з дошкільниками та батьками.

Ключові слова: фінансова грамотність, економічне виховання, економічні категорії, діти старшого дошкільного віку, праця, гроші.

Однією з найважливіших завдань дошкільного освіти відповідно до Базового компонента дошкільної освіти є соціалізація особистості дитини, тобто засвоєння нею і цінностей, які дозволять їй стати повноцінним членом суспільства [5]. Соціалізація передбачає розвиток дитини як активного діяча, компетентного, готового до саморозвитку протягом усього життя, успішного в різних сферах життєдіяльності та в різних нестандартних ситуаціях. Одним із компонентів позитивної соціалізації дітей дошкільного віку є формування основ економічної (фінансової) грамотності. Вже у старшому дошкільному віці дитина повинна розуміти, звідки беруться гроші, з чого складається бюджет сім'ї, що таке ціна товару і від чого залежить, вміти орієнтуватися в світі. Тому дуже важливо вже з дошкільного віку закласти основи таких якостей, як: працьовитість, ощадливість, розважливість, ініціативність, організованість, практичність, самостійність, діловитість, сформувані розумні економічні потреби, вміння порівнювати потреби з реальними можливостями та переконання в тому, що особиста сумлінна праця є засобом задоволення потреб.

До питання економічного розвитку дітей старшого дошкільного віку зверталися у своїх дослідженнях А. Граф, О. Гресь, І. Григоренко, М. Скаткіна, В. Логінова та інші дослідники.

Вперше економічне виховання у дошкільному періоді увів в науковий обіг видатний чеський педагог Я. Коменський, який у своїй книзі «Материнська школа» запропонував давати дітям «економічні пізнання», розуміння управлінням хатнім господарством, оскільки вони повинні «знати та розділяти свій одяг» для буднів та свят, берегти і не бруднити його, вони повинні усвідомлювати та знати, навіщо людям потрібні шафи, скрині, комори, підвали, замки, ключі. На думку науковця, діти повинні пізнавати суть речей для життя, «поступово розплющувати очі на маленькі речі, щоб не залишилися сліпими для великих». Саме Я. Коменський вперше говорить про величезну роль праці у вихованні дитини дошкільного віку з метою уникнення «ледачого дозвілля» [1].

Важливі думки щодо економічного виховання дітей старшого дошкільного віку можна знайти у працях Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, які звертають увагу на ідеї трудового виховання. Так, І. Песталоцці писав: «Тільки праця може створити людству щасливе та розумне існування» [1]. Питання економічного виховання у педагогічній системі А. Макаренка займали одне із провідних місць. Відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський у своїх роботах писав про важливість економічного виховання підростаючого покоління.

Старший дошкільний вік – це початковий період усвідомлення дитиною себе, мотивів і потреб у світі. Тому дуже важливо у цей період дитинства закласти основи на формування економічних цінностей, [4] що дозволить дитині правильно оцінити себе, реально розглядати свої сили до завдань та вимог суспільства, відповідно до цього самостійно ставити перед собою цілі та завдання.

Як зазначають Г. Григоренко та Р. Жадан, розвиток дитини старшого дошкільного віку залежить від багатьох факторів, у тому числі від середовища, в якому дитина перебуває та розвивається. Тому першочерговим завданням сучасних вихователів є створення у приміщенні групи закладу дошкільної освіти (ЗДО) відповідного предметно-розвивального середовища – того

простору, в якому дитина живе та розвивається: світ природи, світ людей, світ предметно-просторового оточення [1, с. 25-26].

Наприклад, у старшій групі можна створити куточок «Економічна абетка», в якому розташувати карту певного району міста, на якій нанесені ключові промислові центри та адреси старших дошкільників, а також великі магазини, аптеки. Розвивальне середовище групи слід поповнювати такими настільно-друкованими іграми з економіки, як: «Знайди гривню», «Бізнесмен», «Гроші», «Супермаркет». Зокрема, до сюжетно-рольової гри «Супермаркет» педагог спільно з дітьми може виготовити гроші різного номіналу – монети, купюри, виготовили пластикові картки, а також створити казкову валюту для мешканців чарівного лісу (казкової планети, підземелля тощо). Крім того, в куточку «Економічна абетка» доцільно сформувати картотеку економічних понять, яку регулярно оновлювати.

За А. Гресь, під час педагогічної роботи зі старшими дошкільниками важливо спиратися на їхні емпіричні знання та життєвий досвід, прагнучи уточнити та розширити уявлення дітей старшого дошкільного віку в економічній сфері [2, с. 6]. З огляду на це, велику увагу доцільно приділяти вивченню таких тем, як «Потреби», «Праця», «Гроші» та «Вибір», ставлячи за мету дати дітям знання з галузі фінансових категорій, сформувати уявлення про товар, як результат та продукт людської праці, виробити навички оцінки предметів з позиції їх якості та вартості, морально-трудова якість особистості через порівняльний аналіз своєї та чужої праці, а також закріпити вміння оцінювати річ як товар та як предмет людських відносин.

Більше того, під час освітньої діяльності із дітьми старшого дошкільного віку, спрямованої на формування економічної компетентності, важливо ознайомлювати їх з різними професіями [4] – традиційними (кухар, пожежник, поліцейський, продавець, аптекар та ін. у ході дидактичних ігор «Знаю всі професії», «Яка це професія?», «Вгадай ким працює» та сюжетно-рольових ігор «У салоні краси», «Супермаркет», «Школа» та ін.) та новими (наприклад,

рекламний агент, рекламодавець, брокер, бізнесмен), значимістю різних видів праці для людини.

Сучасним вихователям можна організувати заняття інтегрованого типу із використанням інтерактивних технологій, серед яких можна відзначити евристичні бесіди історичного (походження грошей у суспільстві), теоретичного (куди можна витратити гроші) та практичного (звідки з'являються гроші і як їх витрачають у сім'ї) спрямування, сюжетно-рольові ігри («Супермаркет», «У салоні краси», «Аптека», «Рекламне агентство» та ін.) та проблемні ситуації («Що станеться, якщо...», «Як би ти вчинив, якщо б...»).

Враховуючи те, що діти повинні не тільки впізнавати та називати грошові знаки, але й правильно розпоряджатися ними, під час педагогічної роботи з економічного розвитку дітей старшого дошкільного віку доцільно ознайомлювати дошкільників із такими поняттями, як «заробітна плата», «пенсія», «бюджет сім'ї»; пояснювати, з чого він складається, на оплату яких товарів та послуг йдуть гроші сім'ї. Важливість акцентування уваги на цьому зумовлена тим, що багато дітей сприймають гроші у гаманці батьків як гроші на покупку іграшок та солодощів. Для того, щоб діти зрозуміли, на що йдуть гроші, зароблені членами сім'ї, слід обговорювати з ними можливі варіанти витрачання грошей, при цьому виходити з життєвого досвіду дошкільників [1, с. 75-76].

У ході педагогічної роботи з формування економічної компетентності дітей старшого дошкільного віку доцільно навчати старших дошкільників берегти ресурси природи: воду та електроенергію. Для цього можна проводити заняття природозбережувального змісту (наприклад, «Бережи воду!», «Чисте повітря»), під час яких: можна пояснювати дітям, звідки береться в будинку вода, чому важливо не забруднювати повітря, чому дорого коштує вода тощо; формувати знання про необхідність ощадливого ставлення до природних ресурсів; нагадувати вихованцям про важливість не забувати закривати у себе вдома кран;

нагадувати дорослим про необхідність вимикати світло та прилади, якщо ними не користуєшся.

Як зазначає О. Левчук, формування економічної свідомості наближає дошкільника до реального життя, пробуджує економічне мислення, дозволяє придбати якості, властиві справжньому господареві, що вміє рахувати гроші [4].

У своїй педагогічній роботі щодо економічного виховання дітей старшого дошкільного віку дошкільному педагогу особливо важливо акцентувати увагу на педагогічному партнерстві вихователя та батьків [2]. Адже вчинки батьків, їхнє ставлення до грошей і речей, залучення до грамотного ведення хатнього господарства, поважне ставлення до праці, способів та правил економії та ощадливості, засвоюється особливо міцно саме в сім'ї.

Таким чином, економічне виховання дітей старшого дошкільного віку повинно здійснюватися на засадах комплексного підходу із використанням різноманітних форм роботи з сім'єю, творчих завдань, активної взаємодії з батьками та дітьми, оскільки це забезпечить розширення кругозору у дітей старшого дошкільного віку, підвищення у них мотивація та зацікавленості до різних видів діяльності у ЗДО, а також до зростання у вихованців показників сформованості економічної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Г.І., Жадан Р.П. Дошкільник у світі економіки. Старший вік. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 160 с.
2. Гресь А. Фінансова грамотність для дітей. 5-7 років. Перший крок до мільйона. Харків: Видавнича група «Основа», 2022. 48 с.
3. Граф А.М. Формування економічної компетентності дітей дошкільного віку. Харків: Видавнича група «Основа», 2020. 144 с.
4. Левчук О.В. Формування економічної свідомості дітей дошкільного віку. Костопіль, 2019. URL:

<http://drive.google.com/file/d/1x9NBxLUF0W1nPNsbnTWaa49K5iQillx2/view>

(дата звернення: 21.03.2024).

5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33.

6. Сазонова А. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. №4. С. 49–54.

ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ ПЕРВИННОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Слейнік Анастасія,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ
Науковий керівник: Григоренко В.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Схарактеризовано екскурсії як засіб первинної профорієнтації учнів початкової школи на уроках. Розкрито види профорієнтаційних екскурсій, зокрема оглядову, тематичну, професіографічну. Встановлено, що екскурсія є ефективною формою ознайомлення молодших школярів зі світом професій.*

***Ключові слова:** профорієнтація, первинна профорієнтація, світ професій, екскурсія, початкова школа, молодші школярі.*

За даними Державного центру зайнятості, нині 31 % безробітних – це молодь у віці до 35 років. Найбільша частка безробітних молодих осіб в Україні, 50 %, мають вищу освіту, 33 % – закінчили професійно-технічний

навчальний заклад, а 17 % – загальноосвітню школу. Це свідчить про те, що випускники шкіл витрачають час на опанування професій, які не є затребуваними та не дають можливості подальшого професійного та особистісного саморозвитку [4]. Тому виникає потреба в удосконаленні системи профорієнтаційної діяльності, впровадженні системної профорієнтації в освітній процес закладів загальної середньої освіти, розпочинаючи з початкової школи.

Нормативним підґрунтям вирішення зазначеного завдання є Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення», Концепція Нової української школи.

Нова українська школа покликана допомогти випускникам бути конкурентоздатними у 21-му столітті, стати цілісними особистостями, котрі вміють робити свідомий вибір, у тому числі вибір свого подальшого освітнього та професійного шляху [2]. Для цього системна професійна орієнтація має ще з молодшого шкільного віку передбачати ознайомлення учнів із світом професій, формування у дітей уявлень про різноманітні сфери праці та можливості подальшої самореалізації.

Особливості профорієнтаційної роботи у освітньому процесі початкової школи вивчали Л.А. Гуцан, М.В. Опачко, Н.О. Пономарьова, Е.А. Унтілова, М.С. Янцур. Методи профорієнтації молодших школярів досліджували Л. В. Скворцова, І. В. Мазуркевич, Л.В. Микитюк, О. А. Дєдов, О. В. Пислар. Науковці у своїх дослідженнях зазначають, що значний потенціал для здійснення первинної профорієнтації у початковій школі мають уроки інтегрованих курсів «Я досліджую світ», «Дизайн і технології».

Екскурсія - одна з поширених форм отримання професійної інформації. Особливу роль вона відіграє у первинній профорієнтації молодших школярів,

де основним завданням є ознайомлення учнів зі світом професій. Враховуючи особливості молодшого шкільного віку, дітям краще безпосередньо побачити діяльність людини певної професії, ніж почути про неї. У ході екскурсії учні знайомляться з підприємствами, установами, фахівцями різних галузей. Під час екскурсії на підприємства, в установи, майстерні школярі мають можливість ознайомитися з організацією виробництва, спостерігати представників різних професій у робочій обстановці, у процесі діяльності [3, 20].

Виокремлюють такі види профорієнтаційних екскурсій, які можуть застосовуватися у початковій школі:

1. Оглядова екскурсія, яка проводиться за певним маршрутом (музей, цех, відділ технічного навчання). Вона, по можливості, супроводжується короткою бесідою з одним-двома робітниками на кожній ділянці під час екскурсії, розповіддю про умови для підготовки та підвищення кваліфікації робітників. Такий вид екскурсії є досить дієвим при роботі з молодшими школярами [3, 21]

2. Тематична екскурсія. Її особливістю є те, що вчитель розробляє тематичний цикл екскурсій і відповідно до програми певного інтегрованого курсу чи роботи гуртка з метою всебічного ознайомлення з різними професіями. У циклі екскурсії на одне і те ж підприємство чи в одну і ту ж установу можуть проводитися послідовно:

а) ознайомлення з підприємством чи установою в цілому - з його ділянками, технологічним процесом, продукцією, бесіди з керівниками та передовиками виробництва;

б) ознайомлення з провідними професіями основного виробництва, установи, з обладнанням окремих цехів, специфікою роботи фахівців, типами основних засобів, з виробничими операціями та обов'язками, з санітарно-гігієнічними умовами, організацією і режимом праці на окремих ділянках;

в) аналогічне ознайомлення з роботою допоміжних служб і ділянок [1, 74]

3. Професіографічна екскурсія передбачає формування груп за інтересами. Бажано, щоб кількість учнів не перевищувала 15 осіб. На підприємстві чи в

установі ця група учнів знайомиться з умовами діяльності фахівця, зв'язком з іншими фахівцями в процесі праці. Цей ви експерсії рідко застосовується у початковій школі.

Кожна експерсія незалежно від її виду бУкраїнський державний університетється за певним планом, в якому відтворюються наступні етапи її проведення: складання списків і підготовка учнів до експерсії, розробка плану і змісту експерсії, підбір і призначення організатора експерсії і експерсовода [3, 21].

Таким чином, проведення профорієнтаційних експерсій допомагає молодшим школярам ознайомитися зі світом професій, розширює їх кругозір, сприяє розвитку у дітей інтересу до праці, формуванню у них уявлення про різноманітні сфери праці та можливості подальшої самореалізації.

Список використаних джерел

1. Гуцан Л. А. Профорієнтаційна робота в початковій школі. Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2007. 128 с.
2. Концепція Нової української школи. URL : mon.gov.ua/storage/app/media/zagalnaserednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Любченко О.Д. Професійне становлення учнів молодшого шкільного віку: Методичний посібник. Вінниця: ММК, 2017. 48 с.
4. Професійна орієнтація у Новій українській школі. URL : konczepczija-proforientaczii-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf (uied.org.ua)

ЕКСПЕРСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Лариса Завадська

КЗ “Прилуцький гуманітарно-педагогічний

фаховий коледж імені Івана Франка” ЧОР,

м. Прилуки

Науковий керівник: Прокопенко С.Г.,

викладач вищої категорії, викладач-методист

Анотація: дана стаття розглядає важливість природничих екскурсій у формуванні екологічної свідомості молодших школярів. Дитина в процесі спостережень, досліджень та фантазійного мислення задовольняє свої потреби, а екскурсії стають ключовим засобом ознайомлення з природою. Значення таких екскурсій полягає в розвитку бережливого ставлення до природи та формуванні комплексу знань про неї. Стаття акцентує на необхідності якісної організації екскурсій, спрямованій на підвищення інтересу до природи та формування практичних навичок з її охорони.

Ключові слова: екскурсія, природа, дитина, спостереження, дослідження, образи, формування екологічної свідомості, початкова школа, природнича екскурсія, навчання, методи навчання, знання, екологічна культура, довкілля, учні, педагоги, збереження природи.

Пізнаючи життєвий світ природи, дитина задовольняє свої потреби через спостереження і дослідження. А ще діти дуже люблять фантазувати, і саме образи довкілля допомагають їм реалізувати свої бажання через образи фантастичних істот.. Але особливо відповідальна роль у загальній системі формування екологічної свідомості належить початковій школі, формує в учнів первинні знання про природу і навички її охорони. Проблема формування екологічної свідомості учнів як важливий аспект проблеми охорони природи в сучасний період актуально. У її рішенні зацікавлені педагоги, так як збереження природи є загальнолюдською цінністю. Найважливішим засобом формування екологічної свідомості молодших школярів є систематичне, педагогічно організоване спілкування з природою, тобто екскурсія. [1, 32-51]

В. Сухомлинський говорив : «Природа - живе джерело розвитку мислення і мовлення дитини». Кожна екскурсія представляє особливий процес діяльності, суть якого обумовлена конкретними закономірностями. [2, 4]

Екскурсія – це форма організації навчально-виховного процесу, яка дозволяє проводити спостереження, а також безпосередньо вивчати різні предмети, явища і процеси в природних або штучно створених умовах. Екскурсії мають велике пізнавальне і виховне значення. Вони конкретизують, заглиблюють, розширюють знання учнів. На екскурсіях учні перевіряють на практиці багато теоретичних знань і переводять їх в уміння і навички. Під час прогулянки у дітей формуються позитивні установки, навички спостережливості, орієнтації у позитивних і негативних явищах у природному середовищі. Тільки в природі учні можуть конкретно спостерігати зв'язок між предметами та явищами природи.

Метою мого дослідження було визначити роль і місце природничих екскурсій у процесі формування екологічної свідомості молодших школярів.

На базі КЗ “Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені Івана Франка” Чернігівської обласної ради створена група студентів - волонтерів, які проводили екскурсії для молодших школярів шкіл міста та району. Такі екскурсії пов'язані з необхідністю організації змістовного дозвілля школярів під час відпочинку на пришкільних майданчиках. Ми глибоко переконані, що важливою формою організації екологічної дослідницької діяльності учнів I-IV класів є екскурсії.

Ми позбулися формули: «Спостереження заради спостережень» і перейшли до формули «Спостереження з метою покращення довкілля». Інновація в запропонованих спостереженнях полягає у тому, що вони спрямовані на пізнання довкілля з метою його захисту, прогнозування та сталого розвитку. В методиках спостережень пропонується алгоритм який, з одного боку, стандартизує результати спостережень, а з іншого - створює умови для їх масового використання. Але завдання студента не тільки оволодіти

певним екологічним знаннями та навичками, а також вміти застосовувати їх у практичній діяльності, розвивати екологічну свідомість та відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Отже, ми прийшли до висновку, що учні початкових класів знають і усвідомлюють екологічні проблеми, виявляють досить відчутну стурбованість станом довкілля. Однак під час безпосереднього спілкування з природою, школярі не завжди виявляють уміння здійснювати цілеспрямовані спостереження за природними об'єктами, аналізувати, зіставляти події, факти й явища. Вони часом не вміють висловити свої думки, аргументувати або й просто описати побачене в природі. Однією з причин цього є "зростаюча відчуженість дітей (особливо міських) від природи, відсутність педагогічно обґрунтованого спілкування з нею". Тому наразі перед учителями гостро стоїть питання формування екологічної свідомості молодших школярів. Я глибоко переконана, що звичку чинити гуманно щодо природи, відповідно до законів високої людської моралі, слід виховувати у стінах навчального закладу з дитинства. В.О. Сухомлинський стверджував, що сама по собі природа не розвиває і не виховує. Залишивши дитину наодинці з нею, годі сподіватись, що вона під впливом навколишнього середовища стане розумною, глибоко морально, непримиренною до зла.

Особлива увага приділяється екологічній цінності екскурсій, їхній спрямованості на розвиток спостережливості, інтересу до вивчення природи, зміцненню свідомої дисципліни, вихованню бережливого ставлення до природи, свідомої оцінки людської праці. Це обумовлено тим, що екскурсії відкривають великі можливості для розвитку естетичних почуттів, виховують любов і живий інте рес до природи. А також екскурсії мають велике

пізнавальне значення.

Розглянемо екскурсійний маршрут по вивченню природи рідного краю «Стежками рідного краю». Рекреаційний парк

педагогічного коледжу має значні ресурси по використанню його видового складу для здійснення формування екологічної свідомості і виховання молодших школярів. Вже 7 років ми пропонуємо для школярів міста і району систему екскурсій в позаурочний час та для проведення уроків - екскурсій. Наші студенти - волонтери не лише проведуть екскурсії, а й запропонують цікаві екологічні ігри для проведення змістовного дозвілля школярів. Екскурсійний маршрут розрахований на 1 годину без проведення екологічних ігор та на 1,5 години з іграми. Ми маємо можливість одночасно прийняти 3 групи школярів. Для підвищення інтересу до рослинних об'єктів та кращого засвоєння назв рослин руками студентів були виготовлені спеціальні таблички. Саме під час цих екскурсій діти мають змогу ознайомитися як з типовими для нашого регіону деревами, кущами, трав'янистими рослинами, так і з декоративними видами інших природних зон. Це дає можливість безпосередньо в природі вивчати декоративні насадження, встановлювати зв'язки у фітоценозах. На мою думку, значним недоліком є те, що в молодших класах більше уваги приділяється вивченню екзотичних рослин, аніж рослин рідного краю. Дуже часто діти, особливо міські, не мають уявлення про природу яка їх оточує. Саме цю проблему, шляхом проведення екскурсій, намагаються вирішити викладачі та студенти нашого коледжу. Важливе значення на екскурсіях приділяється формуванню екологічної свідомості: виявляються негативні зміни в природному оточенні, що є результатом господарської діяльності і особистої поведінки людей (повітря, вода, рослини, тварини); систематизуються і розширюються знання про охорону природи; розкривається роль природи в житті людини; систематизуються уявлення про взаємозв'язки в природі. [3, 10; 4]

Чим більше інформації отримують учні, тим більше знань про природу залишиться в їх свідомості. Щоб забезпечити закріплення екологічних знань та навичок ми пропонуємо систему екологічних ігор, які можна знайти в спеціальній літературі, які розроблені студентами-волонтерами власноруч.

Студенти - інструктори розробили систему власних екологічних ігор для забезпечення змістовного та пізнавального дозвілля школярів з метою закріплення знань, отриманих під час екскурсії. Ці дослідження вилилися у впорядкований посібник «Екологічні ігри як засіб формування екологічної культури молодшого школяра.» [5]

Аналіз проведення екскурсій у навчальному процесі початкової школи дозволяє зробити висновок про те, що екскурсіям потрібно надавати більшого значення, адже вони збагачують свідомість дітей чуттєвими сприйманнями, дають конкретне уявлення про об'єкти і явища природи. В процесі спілкування дітей з навколишньою природою у них формується певний досвід. Для цього необхідно робити їх учасниками реальної практичної природоохоронної діяльності. На мою думку, саме екскурсія є дієвим засобом для формування екологічної свідомості молодших школярів. Учні співставляють свої знання про об'єкти і явища із самими об'єктами довкілля, виражають своє ставлення до мешканців природи. Це формує особистість майбутньої людини.

Список використаних джерел:

1. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи : дис. канд. пед. наук / Анна Войтович. – Дрогобич, 2016. – 272 с.
2. Баранюк І. ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВПЛИВ ПРИРОДИ НА РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ / Ірина Баранюк. // Наукові записки. – №101. – С. 8.
3. Бондаренко О. М. Екологічне виховання молодших школярів на межпредметній основі / О. М. Бондаренко. – 2017. – №3.
4. Природно-заповідний фонд Чернігівської області / [Під заг. ред. Ю.О.Карпенка]-Чернігів, 2002. -240
5. Маєвська А., Прокопенко С. «Екологічні ігри як засіб формування екологічної культури молодшого школяра. - Ніжин: Видавництво “Міланік”, 2018. - 27с.

6.Формування екологічної компетентності учнів початкових класів у європейському контексті / М. Крива, І. Лисак. – 2019. – №34. – С. 9.

7.Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи: педагогічна проблема та шляхи її вирішення / Н. В. Білоусова, М. П. Долматова. – 2018. – №2. – С. 7.

ПРОФІЛАКТИКА ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ

*Загородня Інна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Войналович О.О,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідити емоційну стійкість студентів з різною навчальною успішністю та їх увагу під час навчання. Володіти емоційною стійкістю в своїй діяльності, означає в умовах постійних змін відразу орієнтуватися та знаходити оптимальний вихід в складних ситуаціях, зберігати самоконтроль та витримку. Концентрація під час навчання відіграє важливу роль та впливає на успішність студентів.*

***Ключові слова.** Тривожність, емоційна стійкість, підлітки, самооцінка.*

Виклад основного матеріалу. Соціальний тривожний розлад (раніше називався «соціальна фобія») є набагато більш поширеною проблемою, ніж попередні оцінки змусили нас вважати. Мільйони людей у всьому світі щодня страждають від цього руйнівного та травматичного стану, або через певну соціальну тривогу, або від більш загальної соціальної тривоги.

У Сполучених Штатах епідеміологічні дослідження нещодавно визнали соціальний тривожний розлад третім найбільшим психологічним розладом у країні після депресії та алкоголізму. За оцінками, близько 7% населення в даний час страждає від певної форми соціальної тривожності. Рівень поширеності розвитку соціального тривожного розладу протягом життя становить 13-14% [6].

Специфічною соціальною тривогою є страх виступати перед групами (лише), тоді як люди з генералізованою соціальною тривогою тривожні, нервові та відчувають дискомфорт майже в усіх соціальних ситуаціях.

Набагато частіше люди з соціальною тривогою мають генералізований тип цього розладу. Коли передчувальна тривога, занепокоєння, нерішучість, депресія, збентеження, почуття неповноцінності та самозвинувачення присутні в більшості життєвих ситуацій, діє генералізована форма соціальної тривожності.

Фізіологічні прояви, які супроводжують соціальну тривожність, можуть включати інтенсивний страх, прискорене серцебиття, почервоніння або почервоніння, надмірне потовиділення, сухість у горлі та роті, тремтіння (страх підняти склянку води чи скористатися посудом для їжі), утруднене ковтання та посмикування м'язів, особливо навколо обличчя та шиї.

Люди з соціальним тривожним розладом знають, що їхня тривога ірраціональна і не має раціонального (тобто когнітивного) сенсу. Тим не менш, «знати» щось не те саме, що «вірити» і «відчувати» щось.

Таким чином, у людей із соціальною тривогою думки та почуття тривоги зберігаються й не виявляють жодних ознак зникнення, незважаючи на те, що соціально-тривожні люди «стикаються зі своїми страхами» щодня у своєму житті [4].

Шкільний вік характеризується виникненням супідрядності мотивів, у цьому віці спостерігається перевага обдуманих дій над імпульсивними. Тривога може виконувати в поведінці та розвитку особистості мотивуючу функцію.

Дослідження Н.В. Імеладзе показали, що з ускладненням навчального завдання діти-школярі з високим рівнем тривожності виявляють менш ефективні форми його виконання в порівнянні з випробуваними, що мають низький рівень тривожності. Процес соціалізації у шкільному віці надає велику мотиваційну цінність тривожності як соціалізованої емоції [3].

Відомо, що передумовою виникнення тривожності є підвищена чутливість. Однак не кожна дитина з підвищеною чутливістю стає тривожним. Багато чого залежить від способів спілкування батьків з дитиною. Іноді вони можуть сприяти розвитку тривожної особистості. Наприклад, висока ймовірність виховання тривожного дитини батьками, які здійснюють виховання по типу гіперпротекції. У цьому випадку спілкування дорослого з дитиною носить авторитарний характер, дитина втрачає впевненість у собі і в своїх власних силах, він постійно боїться негативної оцінки, починає турбуватися, що він робить що-небудь не так, тобто відчуває почуття тривоги, яке може закріпитися і перерости в стабільний особистісний утворення – тривожність [1].

Тривожність надає неоднаковий вплив на ефективність шкільного навчання. Оптимальний рівень тривожності робить навчання ефективніше: активізує увагу, пам'ять, сприйняття, інтелектуальні здібності. Але коли рівень тривожності перевищує норму, це призводить до паніки. Щоб уникнути невдачі, дитина відсторонюється від навчання, боячись відповідати на уроках, тривожиться, переживає, щоб його не запитали, а іноді навіть ходити до школи.

Тривога може виражатися або реальним неблагополуччям школяра і найбільш значущих областях діяльності і спілкування, або існувати як би всупереч об'єктивно благополучному положенню, бУкраїнський державний університетчи наслідком певних особистісних конфліктів, порушень у розвитку самооцінки і т.п. Останні випадки представляються найбільш суттєвими, оскільки вони нерідко проходять повз увагу вчителів і батьків. Подібну тривожність часто відчувають школярі, які добре і навіть відмінно навчаються, відповідально ставляться до навчання, суспільного життя, шкільної дисципліни,

проте це видиме благополуччя дається їм невинувато великою ціною і загрожує зривами, особливо при різкому ускладненні діяльності [2].

Надзвичайно важливою рисою особистості, яка починається в ранньому підлітковому віці, є самооцінка, загальна самооцінка, яка вимірює прийняття чи відкидання людиною себе самого. Хлопчики та дівчатка з низькою самооцінкою менше зазнають соціальних переслідувань з боку людей і уникають будь-якої діяльності, яка має змагальні моменти. Ці молоді люди часто відмовляються від досягнення своїх цілей через втрату впевненості у своїх силах. Це, у свою чергу, посилює низьку самооцінку [5].

Список використаних джерел:

1. Коць Є.М. Психологічні особливості когнітивно-поведінкових стратегій осіб із соціальною тривожністю: дис. ... канд. психол. н.: 19.00.01; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки; Луцьк, 2018. 213 с.

2. Петренко В.Є. Вікові аспекти психологічної корекції тривожності. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Київ, 2014. Вип. 44. С. 175-180.

3. Сторож О. В. Тривожність як детермінанта творчої соціалізації особистості. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Т. 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Київ, 2016. Вип. 44. С. 160–165.

4. Тесленко М.М. Дослідження впливу тривожності підлітка на його статусне положення у груп однолітків. Психологія і особистість. 2016. № 2(10). Ч. 1. С.105- 115.

5. Чиньона І.І. Особливості впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Херсон; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2017. 240 с.

6. Чуйко О.В., Іванова І.В. Вплив рівня тривожності на успішність навчальної діяльності. Актуальні проблеми психології. Том XI. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 16. Київ, 2017. С.215-226.

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЯДС ЗАСОБАМИ
НАОЧНОСТІ**

*Запорожець Ірина,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Григоренко В.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація:** у статті розглянуто проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів в процесі вивчення інтегрованого курсу ЯДС засобами наочності, подано зразки наочностей, які сприяють розвитку дослідницьких умінь.*

***Ключові слова:** дослідницькі уміння, наочність, дослідницька діяльність.*

Сучасні початкові школи існують і розвиваються у постійно вимогливому та динамічно мінливому світі. Зазначимо, що одним із способів підвищення інтересу до отримання знань у дітей молодшого віку є залучення їх у дослідницьку діяльність.

Дослідницька діяльність — це спеціально організована пізнавально-творча діяльність учня, що характеризується цілеспрямованістю, активністю,

наочністю, мотивацією та усвідомленістю, у результаті чого в учнів формуються пізнавальна мотивація, дослідницькі вміння, суб'єктивні.

Метою дослідницької діяльності завжди є отримання нових знань про наш світ, і в цьому принципова відмінність від навчальної, педагогічної та пізнавальної діяльності. Дослідження завжди передбачає виявлення проблем, суперечностей і прогалів, які досліджуються та пояснюються. Як і годиться, починається з пізнавальних потреб, пошукових мотивацій.

Однією з найважливіших ключових компетентностей є розвиток дослідницьких умінь, які визначають здатність самостійно мислити, вирішувати проблеми та ефективно працювати з інформацією. У молодших школярів цей процес має свої особливості, які визначають психологічні та педагогічні аспекти розвитку дослідницьких умінь.

Важливо стимулювати пізнавальний інтерес до навколишнього світу. Психологічний аспект полягає в розвитку цікавості, любові до досліджень, що сприяє активному вивченню оточуючого. Дослідженням психологічних аспектів розвитку дослідницьких здібностей, їх структури та розвитку займалися А. Деметроу, В. М. Дружинін, С. Ю. Білоус, М. Н. Жафярова, В. Г. Паршук, О.

Найбільш розповсюдженні проблеми формування дослідницької компетентності у молодших школярів є:

1. Недостатня мотивація
2. Обмежені ресурси.
3. Брак підтримки з боку вчителів
4. Недостатнє розвиток критичного мислення
5. Брак розвинених навичок співпраці
6. Обмежена можливість вибору теми дослідження
7. Недостатня підтримка з боку батьків

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, який включає в себе різноманітні заходи і співпрацю різних сторін:

•Залучення вчителів: Проведення тренінгів та семінарів для педагогічного персоналу.

•Взаємодія з батьками: Організація інформаційних зустрічей та семінарів для батьків щодо важливості розвитку дослідницьких навичок у дітей та методик їхнього підтримання вдома.

•Підтримка адміністрації школи: Створення спеціальних програм та проектів.

•Розвиток додаткових освітніх ресурсів: Створення та підтримка додаткових освітніх програм, літніх таборів або підготовчих курсів.

Для того щоб розвивати дослідницькі уміння школярів, можна використати різні вправи:

1. Спостереження та Опис: запитайте учнів про їхні спостереження щодо певного явища або об'єкта.

2. Експерименти: проведення простих наукових експериментів або досліджень, які дозволяють учням самостійно виявляти та перевіряти гіпотези.

3. Проекти: організація проектів, що передбачають дослідження та представлення результатів.

4. Дослідження: проведення досліджень на різні теми, що відповідають інтересам учнів або вимогам навчальної програми. Наприклад, дослідження засад різних спортивних ігор або вивчення життя та роботи тварин.

5. Групова робота: організація групових проектів, де учні спільно досліджують певну тему або проблему

Також, можна використати такі методи:

Метод 1. Загадки

Мета: Розвиток критичного мислення та логічних навичок.

Деталі процесу: Вчитель представляє класу загадку, пов'язану з природними явищами або науковими фактами. Учні працюють індивідуально або в групах, намагаючись розгадати загадку, використовуючи свої знання та

логічне мислення. Після цього проводиться обговорення різних шляхів розв'язання та висновків.

Метод 2. Експериментальні дослідження в класі

Мета: Вивчення конкретних наукових принципів через власні дослідження.

Деталі процесу: Вчитель обирає конкретну наукову тему. Учні формулюють гіпотезу та ставлять питання для дослідження. Вони проводять експеримент, фіксуючи результати та роблячи висновки. Клас обговорює отримані результати та спільно робить висновки.

Отже, за допомогою відповідно підготовлених наочностей та інших удосконалених складових навчального процесу, всі ці проблеми можна подолати. Наочності, які ілюструють концепції, процеси або явища, допомагають візуалізувати матеріал та сприяють кращому розумінню а різні методи та вправи підсилюють цей результат.

Список використаних джерел:

1. Аквилева Г. Н. Нагатуральні засоби навчання і методика роботи з ними // Початкова школа. №12, 2014. 42 с.
2. Алексюк А. М. Взаємодія форм організації і методів навчання // школа. 2018. - 245 с.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навч. посібник. К. : Веселка, 2019. - 250 с.
4. Бакланова Т. А. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дослідницьких умінь учнів початкових класів. Київ: Освіта, 2015. 180 с.
5. Волкова Н. П. Педагогіка. К.: Вид. центр "Академія", 2011. 576 с.

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ**

*Марина Запорожець,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ
Науковий керівник: Коваль Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.*

***Анотація.** Дослідження FORBES [2] підкреслює, що серед найбільш затребуваних навичок на наступні 10 років є емоційний інтелект, що робить його розвиток у дітей початкової школи важливим. Діти молодшого шкільного віку, які не володіють навичками емоційного контролю, можуть мати труднощі в спілкуванні та навчанні, але цей віковий період є важливим для розвитку їх емоційного інтелекту через особливу чутливість та відкритість. Застосування медіатехнологій у цій сфері відповідає сучасним вимогам освітнього середовища, сприяючи адаптації до цифрової реальності та формуванню навичок управління емоціями.*

***Ключові слова:** емоції, емпатія, емоційний інтелект, здобувачі початкової освіти, Нова українська школа, початкова школа.*

Проблема емоційного інтелекту визнана однією з головних у сучасній психології та педагогіці, особливо через різноманітність тлумачень терміну «емоційний інтелект». Термін не новий, адже він отримав популярність у 1980-х роках завдяки Деніелу Гоулману і його книзі «Емоційний інтелект - чому він може мати більше значення, ніж IQ» [1]. Гоулман визначив EQ як розуміння власних емоцій та здатність ефективно взаємодіяти з ними, не дозволяючи їм повністю підвладнути себе.

Молодший шкільний вік характеризується високою сенситивністю та гнучкістю всіх психічних процесів, також триває становлення емоційної сфери дитини. У цьому віці вона починає розуміти свої почуття та вчиться контролювати їх, що сприяє розвитку стриманості та відчуття відповідальності. Вона проявляє інтерес та доброзичливість до інших, але може не завжди правильно розуміти їх почуття. В усвідомлених дітей переважає радісний, енергійний настрій. Через осмислення власних емоцій відбувається становлення самосвідомості, здатності до рефлексії та формується вміння розуміти почуття інших, а також враховувати потреби в спільній діяльності. Виникає вразливість, яка виражається в болісних переживаннях та щирому вираженні емоцій радості або смутку. Учні першого циклу навчання яскраво реагують на новинки у оформленні класу, ІКТ-технології. Молодші школярі швидко збуджуються та швидко заспокоюються.

У цьому періоді молодший школяр активно розвиває емпатію, яка є основою для становлення дружби та відчуття відповідальності перед колективом. Вони вчаться виявляти співчуття до труднощів інших, висловлювати протест у випадках несправедливості та бУкраїнський державний університетвати відносини на конкретних ситуаціях. У третьому та четвертому класах початкової школи діти стають частинами класного колективу, де вони обговорюють та узгоджують правила, а також формують традиції. У другому етапі навчання важливо направляти класний колектив на досягнення спільної мети та створення спільних традицій, що сприяють позитивним емоціям та вчинкам. Дружба в класі посилюється, кожен учень стає важливим елементом колективу, а їхні спільні переживання породжують нові типи емоцій [3].

Важливими умовами розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи є: атмосфера емоційного комфорту, емоційність освітнього процесу, партнерська взаємодія всіх учасників освітнього процесу та емоційне спілкування в освітньому середовищі [4, 62-65].

В Новій українській школі навчальний процес організовується за допомогою компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів, що спрямовані на формування важливого життєвого досвіду учнів через різноманітні види діяльності. Згідно з визначенням Л. Виготського, групове виконання навчальних завдань є першою формою навчальної діяльності, тому доцільно використовувати для цього такі види робіт, як проектна діяльність, створення презентацій, колажів, лепбуків, ілюстрування літературних творів, а також інсценування з використанням театральних, теле- та радіоверсій, що стимулює групове навчання та розвиток лідерських якостей серед учнів.

Для ефективного засвоєння навчальної інформації молодими школярами важливо використовувати різноманітні наочні засоби, зокрема мультимедійні засоби з анімацією, звуками та спецефектами, такі як мультимедіа-презентації, слайд-шоу, навчальні фільми, відео-демонстрації, комікси, фотоколажі, постери, інтерактивні вправи, демонстрація яких викликає в учнів бурхливі емоції, бажання поділитись враженнями, створити власний продукт.

Сучасні навчальні технології поліпшують процес навчання, сприяють активній участі учнів, підвищують якість навчання та розвивають їхній творчий потенціал. Вони дозволяють індивідуалізувати навчання, розширюють доступ до інформації, а також стимулюють самостійність та креативність учнів. Використання мультимедійних технологій на уроках не лише економить час, а й робить навчання цікавішим та ефективнішим, забезпечуючи різноманітність та доступність матеріалів.

Розвиток технологій вимагає від вчителів адаптації медіатехнологій у навчальному процесі. Використання інтерактивних ігор, віртуальних екскурсій та мультимедійних ресурсів не лише підвищує інтерес учнів до навчання, але й сприяє ефективному впливу на їх емоційний стан та розвиток соціальних навичок.

Для сприяння розвитку емоційного інтелекту у молодших школярів за допомогою медіаресурсів, вчителі створюють сприятливі умови, включаючи персоналізований вибір ресурсів, активну взаємодію та обговорення, індивідуальний підхід, систематичність та послідовність у роботі, а також співпрацю з батьками.

При підборі медіаресурсів потрібно враховувати вікові особливості кожного учня та їх рівень знань, особливості сприйняття учнями інформації та підбирати завдання відповідно для синтетиків та аналітиків, візуалів та аудіалів. При складанні конспектів уроків також потрібно дотримуватись методики використання медіаресурсів. Важливою умовою є не замінити усі стандартні методи та прийоми навчання, а гармонійно поєднати їх з новітніми технологіями.

Цікавим для дітей та надзвичайно ефективним засобом для розвитку емоційного інтелекту є комікс. Вивчаючи взаємодію малюнка та тексту, відомо, що людина сприймає дійсність завдяки активізації своїх схем сприйняття та уяви. Крім того, обмежена кількість тексту у коміксі сприяє підвищенню уваги до візуальних елементів та викликає емоційні реакції. Дітям надзвичайно цікаво не лише читати комікси, але і створювати самостійно. Наприклад, запропонувати учневі згадати історію зі свого життя, яка викликає позитивні емоції та укласти це в коротенький комікс. Можна спробувати, щоб друг відтворив історію, адже один учень, створюючи комікс зображав емоції на папері, а інший повинен їх впізнати.

Під час мистецьких занять діти мають відмінну можливість вчитися розпізнавати емоційний стан інших людей, використовуючи твори відомих художників, зокрема портрети дітей. На початку уроку учні аналізують ситуації з життя, у яких опинилися персонажі картин, докладно описують їх, звертаючи увагу на кольоровий фон, предмети оточення та їх значення у поясненні обставин, у яких опинився герой твору. Відтворюючи опис картини, учні формулюють припущення щодо емоційної ситуації, яка зображена, і

намагаються знайти підтвердження своїм припущенням у рисах обличчя та поставі персонажів на картині.

Під час розучування пісень, учні можуть досліджувати музичний твір та вірш, порівнювати їх емоційність. Доцільно використати гру «Мажор-мінор» для знаходження емоційного відтінку вірша та музичного твору. Картинки допомагають учням визначити настрій.

Спостереження за персонажами та їх емоційними взаємодіями може сприяти розвитку емпатії, соціальної компетентності та загального емоційного інтелекту у дітей. Саме тому можна використовувати мультфільми «Думками навиворіт», «Бао», «Альфред та тінь» і багато інших.

На уроках математики не менш важливо розвивати ЕІ, адже він є невідривною частиною розумового інтелекту. Доречно буде використовувати організаційний етап уроку та етап рефлексії і самооцінювання себе на етапах уроку. За допомогою простих вправ, таких як: «Я відчуваю себе...», «Вгадай та повтори емоцію», використання лінійки настрою для заповнення «Щоденника досягнень».

Наші дослідження, в межах курсової роботи, показали, що більшість молодших школярів мають низький рівень розвитку емоційного інтелекту, що проявляється у труднощах розуміння власних та чужих емоцій та неефективному їх управлінні. Це впливає на їхню соціальну взаємодію. У третини дітей рівень емоційного інтелекту середній, тоді як у лише 20% він високий. Основним показником розвитку емоційного інтелекту у молодших школярів є їхня здатність розпізнавати власні емоції та враховувати почуття інших у взаємодії з ними. Це визначає їхню соціальну поведінку та саморегуляцію.

У початковій школі освітній процес відкриває широкі можливості для розвитку емоційного інтелекту разом із здобуттям інших знань, формуванням умінь та навичок. У сучасних реаліях особливо важливо надавати увагу розвиткові емоційного інтелекту учнів, адже військовий стан, велика кількість

пропаганди, фейків у мережі та великої кількості нещасних випадків мають неабиякий вплив на формування психіки дитини. І окрім критичного опрацювання інформації, необхідно навчити дітей розпізнавати, розуміти і ефективно керувати емоціями.

Список використаних джерел

1. Goleman D. Emotional Intelligence—Why it Can Matter More Than IQ, Bloomsbury, 1996.
2. Marr B. The Top 10 Most In-Demand Skills For The Next 10 Years. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2022/08/22/the-top-10-most-in-demand-skills-for-the-next-10-years/?sh=7ee561b17be7> (date of access: 01.02.2024).
3. Коваль Т. В., Запорожець М. М. Емоційний інтелект як складова soft skills. *Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика*: матеріали II Всеукр. науково-практ. інтернет-конф., м. Глухів, 22 лют. 2024 р.
4. Котик Т. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи. Тернопіль : Астон, 2020. 191 с.

**ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

***Заречна Лілія,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Довбня С.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню театралізованої діяльності як ефективного засобу у розвитку комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку, що відображено в її імпровізаційній сутності; максимальному саморозгортанню дитини та волевиявленні в створенні сценічного образу; задоволенні, яке дитина відчуває під час підготовки вистави; розвитку уяви як психологічної основи сценічної гри; можливості дитини експериментувати зі своїми почуттями, досліджувати та вільно виражати; палітрі емоцій і вражень, які переживає дитячий колектив у спільній творчій справі тощо. Виділено особливості розвитку комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку як прояви спілкування з оточуючими однолітками та дорослими за допомогою слів і без них: за допомогою міміки, жестів, мови тіла та іміджу тощо.*

***Ключові слова:** старший дошкільний вік, комунікація, здібності; театралізована діяльність, театралізована гра, розвиток комунікативних здібностей.*

Актуальність теми зумовлена змінами в системі сучасної дошкільної освіти та суспільства загалом і ролі самодостатньої особистості в ньому. Виклики сучасних реалій, серед яких ключовими є збереження самоцінності дитинства, розвиток комунікативних здібностей дітей, стимулюють до пошуків нових форм і методів взаємодії дорослих і вихованців.

Старший дошкільний вік – найоптимальніший для прояву спілкування з оточуючими однолітками та дорослими за допомогою слів і без них: за допомогою міміки, жестів, мови тіла та іміджу. Театралізована діяльність як мистецький простір, наповнений емоціями та різноманітними можливостями для самовираження й саморозгортання кожного вихованця / вихованки, здатна задовільнити інтереси, потреби й запити дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз сучасних підходів до досліджуваної проблеми дозволяє передбачити, що розвиток комунікативних здібностей у театралізованій діяльності є актуальним [2].

За твердженням О. Дженджеро, О. Горелова, комунікативні здібності є складною багатофункціональною системою взаємодії особистості у різних формах спілкування [5]. Таким чином комунікативні здібності є основою дитячої діяльності, зокрема театралізованої [7].

Численні наукові праці (Л. Артемова, Ю. Косенко, В. Ядешко та ін.) присвячено проблемі театралізованої діяльності як творчій, синкретичній за своєю природою діяльності, що спонукає особистість до виконання творчих завдань і театралізації творів із залученням різних видів мистецтва.

На думку багатьох учених (Н. Гордій, А. Медик, М. Полюх та ін.), театралізовані ігри є найбільш характерними іграми дітей старшого дошкільного віку та займають значне місце у їхньому житті [4, 8, 10]. Театралізовану гру визначають як діяльність надзвичайно емоційно насичену, що робить її привабливою для дітей [9]. Вона приносить дитині велику радість. БУкравїнський державний університетчи за своїм характером синкретичною діяльністю, театралізована гра найбільш повно охоплює особистість дитини та відповідає специфіці розвитку її психічних процесів: цілісності та одномоментності сприйняття, легкості уяви та віри в перетворення, емоційної сприйнятливості, не тільки образного, а й логічного мислення, рухової активності тощо [6]. Це говорить про її широкий розвиваючий потенціал, який дозволяє використовувати театралізовану діяльність в освітньому та виховному процесі.

Формування у дітей старшого дошкільного віку комунікативних здібностей багато в чому залежить від організації різних видів дитячої діяльності. Виходячи з психологічних особливостей та розвитку дітей старшого дошкільного віку, переважним видом діяльності на даному віковому етапі є

театралізована діяльність, яка націлена переважно на розвиток уяви та розвиток здатності до розуміння іншого.

Поняття «театралізована діяльність дітей дошкільного віку» визначено науковцями у різноманітних контекстах: «театральна діяльність», «театралізована гра» (Л. Артемова), «театралізована діяльність» (А. Богуш), «театрально-ігрова діяльність» (О. Амацьєва), «ігри за сюжетами літературних творів» (Ю. Косенко), «театрально-мовленнєва діяльність» (Н. Гавриш).

Л. Артемова, розглядає театралізовану гру, яка сприяє розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності дітей, моральному розвитку дошкільника, формуванню пізнавальної уяви (що виявляється, насамперед, у розвитку логіко-символічної функції дитини) та ефективної уяви (що сприяє розумінню дитиною смислів людських відносин), формуванню емоційного контролю та таких вищих соціальних почуттів, як емпатія, співчуття, співпереживання). Характерними особливостями театралізованих ігор є літературна чи фольклорна основа їхнього змісту та наявність глядачів. Їх можна розділити на дві основні групи: драматизації та режисерські (кожна з них, у свою чергу, поділяється на кілька видів).

Дослідники (Л. Бегас, А. Гончаренко та ін.) виділяють у грі два плани відносин дітей: рольові та реальні. Рольові відносини визначаються прийнятими ролями у грі, обумовлені ними. Ці відносини можна назвати зображуваними [1, 3].

В процесі рольових відносин діти використовують такі важливі вміння, як позначення словом прийнятої на себе ролі та умовних дій, позначення предметів, які діти наділяють ігровим значенням та використовують для реалізації ігрового задуму (словник), формулювання думок, бажань, переживань (фразова мова), налагодження, побудова ігрової та словесної взаємодії з партнерами по грі та з уявними партнерами – іграшками (діалог).

Коли у дітей виникає потреба в грі, вони починають домовлятися про неї з партнером. При цьому у дітей формуються здатність взаємодіяти з однолітками,

обговорювати, відстоювати свою точку зору, йти на компроміси, аналізувати судження партнера. Беручи на себе роль у грі, дитина змушена реагувати на дії та мовлення партнерів, пов'язаних за змістом з його роллю, тобто вміти змінювати під час гри рольову поведінку залежно від ролі партнерів.

При вибудовуванні рольового діалогу в дітей з віком активізується словниковий запас, розвиваються такі комунікативні здібності як: здатність починати і завершувати діалог, змінювати за думкою співрозмовника тему мовної взаємодії, підтримувати певний емоційний тон, стежити за правильністю мовної форми, активніше у грі використовувати міміку, жести.

Основними вимогами до організації театралізованої діяльності дошкільнят є: змістовність та різноманітність тематики; постійне, щоденне включення театралізованої діяльності у життя дитини, максимальна активність дітей на всіх етапах підготовки та проведення ігор; співробітництво дітей із дорослими на всіх етапах організації театралізованої гри. Потрібно розуміти, що приступати відразу до театралізованої діяльності з включенням дітей недоцільно, адже вона не буде вдалою доти, доки дитина не навчиться грати в ній.

Методичний супровід вихователя полягає у тому, що він, передусім, підбирає твори, які мають виховне значення, сюжет яких дітям не важко засвоїти і перетворити на гру-драматизацію. З дітьми дошкільного віку не слід спеціально розучувати казку. Прекрасна мова, захоплюючий сюжет, повтори у тексті, динаміка розвитку дії – все це сприяє швидкому її засвоєнню. При повторному розповіді казки діти досить добре запам'ятовують її і починають включатися в гру, виконуючи ролі окремих персонажів. Граючи, дитина безпосередньо висловлює свої почуття у слові, жести, міміці, інтонації.

Взаємини та спільна діяльність дитини з дорослим та однолітком – це необхідна умова психічного розвитку дитини, формування її суспільних якостей. Взаємодіючи з однолітками, дитина стає більш самостійною і

незалежною, вона починає точно оцінювати себе та інших, зростає її здатність вибудовувати спільну діяльність.

Формування комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності відбувається за наступних організаційно-педагогічних умов:

- організація розвивального середовища в закладі дошкільної освіти, що виступає в ролі стимулятора, рушійної сили в цілісному процесі становлення особистості, що сприятиме формуванню комунікативних навичок;

- створення єдиного ціннісно-сміслового співробітництва педагогів та батьків на основі розуміння сутності проблеми, форм та методів ефективного формування комунікативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності;

- створення комунікативно-діалогової основи взаємовідносин дошкільнят з дорослими та однолітками як аспекту морального розвитку дитини та становлення особистості дитини-дошкільника при регулярній включеності до театралізованої діяльності;

- здійснення систематизації засобів та методів театралізованої діяльності, розподіл їх відповідно до психолого-педагогічних особливостей дітей.

Проведене дослідження дозволило узагальнити сутність формування комунікативних здібностей дошкільнят у театралізованій діяльності. Встановлено, що такий підхід є цілісним педагогічним процесом, в якому:

- в уявних або визначених ролях, сюжетно або в умовах реальних ситуацій здійснюється засвоєння знань та норм взаємозв'язків дитини з іншими людьми;

- відбувається формування вміння обмінюватися інформацією, встановлювати та підтримувати контакти з дорослими та однолітками;

- формується адекватна оціночна діяльність через спрямований аналіз власної поведінки та вчинків оточуючих людей.

Крім того, визначено специфіку формування комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності, яка полягає в

тому, що в процесі входження дитина в роль, вона використовує різні символічні засоби (міміки, пантоміми, пластики) у різних сферах пізнання, передачі та відтворення інформації, що реалізуються в міжособистісних відносинах, що підвищують ступінь соціальної компетентності дитини в процесі взаємодії з оточуючим.

Отже, театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку, який сприяє можливості проявити себе, показати аспекти свого всебічного розвитку, дозволяє кожній дитині проявити власну активність, повністю розкрити емоційні можливості, розгальмувати рухи, підвищити самооцінку, розкрити та розвинути комунікативні навички спілкування, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас, тобто виховати інтелектуально та духовно розвинену особистість тощо.

Подальші дослідження бУкраїнський державний університетть спрямовані на розробку програми комплексного застосування театралізованої діяльності у формуванні комунікативної компетентності дітей 6-7 років в умовах закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бегас Л.Д. Використання засобів театралізованої діяльності в корекційно-розвивальній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2012. № 19(1). С. 310-320.

2. Василенко О. М. Теоретичні та практичні питання мовленнєвого розвитку дошкільників засобами театралізованої діяльності. Імідж сучасного педагога. 2017. № 6(175). С. 51-53.

3. Гончаренко А. М. Сучасний погляд на формування мовленнєво-комунікативної компетентності дошкільників. Управління школою. 2005. № 22-24. С. 8-9.

4. Гордій Н. М., Корякіна І. В., Дмитренко А. П. Гра як засіб розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2018. №. 82 (3). С. 91-98.

5. Дженджеро О., Горелова О. Театралізовані ігри як інструмент розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Український Педагогічний журнал. 2023. № 4. С. 147-156.

6. Древняк Л. Формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку в процесі комунікативної діяльності. European Science. 2023. № 16-04. С. 124-131.

7. Зозуля А. В. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 4. С. 151-157.

8. Медик А. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку молодших школярів. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Вінниця, 2020. С. 130-133.

9. Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волощук В. О., 2017. 163 с.

10. Полюх М. Значення театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку у формуванні комунікативних навичок. Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Луцьк, 2023. С. 201-205.

НЕСТАНДАРТНІ ЗАДАЧІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Марія Карандюк

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

*Науковий керівник: Чайченко В.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті висвітлено досвід використання нестандартних задач на уроках математики з метою розвитку логічного мислення молодших школярів. Сформовано базис логічної компетентності випускника початкової школи, теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку логічного мислення молодших школярів. Описано результативність експериментальної методики упровадження нестандартних задач, яка сприяла значному підвищенню ефективності розвитку логічного мислення у молодших школярів.*

***Ключові слова:** логічне мислення, нестандартні задачі, початкова освіта.*

Державний стандарт початкової освіти, навчальні програми для початкової школи визначають мету і завдання навчання математики. Серед важливих завдань зазначено і формування здатності логічно міркувати. Втілення цього завдання відбувається через оволодіння учнів логічною компетенцією, яка є структурним елементом змісту математичної освіти [1].

Ґрунтуючись на наукових дослідженнях, ми сформували базис логічної компетентності випускника початкової школи. Логічна складова математичної компетентності забезпечується здатністю учня виконувати логічні операції в процесі розв'язання сюжетних завдань, рівнянь, ребусів, головоломок; розрізняти справжні і помилкові твердження; виконувати завдання з логічним навантаженням; описувати ситуації в навколишньому світі за допомогою взаємопов'язаних величин; працювати з множинами.

Дослідження особливостей здійснення цих операцій молодшими школярами показало, що даний етап є активним пропедевтичної періодом розвитку логічного мислення дитини. У них розвиваються розумові процеси, завершується намітився в дошкільному віці перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення, з'являються перші міркування, вони активно намагаються бУкраїнський державний університетвати умовиводи, використовуючи при цьому різні логічні операції.

У ході дослідження було теоретично обґрунтовано психолого-педагогічних умов розвитку логічного мислення молодших школярів:

1. Застосування спеціальних завдань, спрямованих на формування логічного мислення.
2. Врахування рівня індивідуального розвитку дитини з метою здійснення індивідуальної і диференційованої роботи з учнями.
3. Формування словесно-логічного, абстрактного мислення на уроках математики в тісному зв'язку з розвитком практично-дієвого і наочно-образного мислення.

Узагальнюючи запропоновані різними дослідниками педагогічні умови розвитку логічного мислення учнів, які можна реалізувати в умовах Нової української школи, ми згрупували їх за такими основними положеннями:

1. Кожен урок повинен починатися з вирішення завдань, спрямованих активізацію уваги, пам'яті, уяви (у традиційній парадигмі – це актуалізація знань, умінь чи навичок).
2. Актуалізацію конкретного мисленнєвого прийому необхідно пов'язувати з навчальним об'єктом (завдання, числове ряд, схема-графік тощо).
3. Розвиток логічних прийомів має здійснюватися у комплексі з розвитком інших психічних процесів.
4. Розвиток рефлексії – один із визначальних факторів успішної адаптації молодших школярів до умов навчання.

5. Спеціальна система навчальних завдань – одна з умов процесу навчання молодших школярів прийомів логічного мислення.

З метою з'ясування реального стану розвитку в учнів логічного мислення, отримання базових даних для створення методики проводився педагогічний експеримент.

Анкетування учителів засвідчило, що загалом вони усвідомлюють зміст поняття «логічне мислення молодших школярів» та розуміють, які чинники впливають на формування в учнів означеної якості. Однак не в достатній мірі використовують можливості для розвитку логічного мислення молодших школярів.

Дослідно-експериментальна робота проводилася з учнями третього класу і визначалася критеріями та показниками розвитку логічного мислення молодших школярів:

- *гносеологічний критерій* (показники: наявність розумових операцій – зацікавленість, допитливість, порівняння, класифікація);
- *конструктивний критерій* (показники: наявність розумових операцій – спостережливість, планування, абстрагування, конкретизація);
- *мисленнєвий критерій* (показники: уміння планувати, міркувати, порівнювати, доводити).

За розробленими критеріями і показниками було схарактеризовано рівні розвитку логічного мислення молодших школярів: *високий, достатній, середній, низький*.

Дослідження рівня розвитку логічного мислення молодших школярів відбувалося за кожним із виокремлених критеріїв. Задля цього було розроблено та дібрано серію діагностувальних завдань: логічні ігри, логічні задачі та задачі на кмітливість. Недостатній стан розвитку логічного мислення молодших школярів зумовив впровадження нестандартних задач на уроках математики з учнями експериментального класу.

Нестандартна задача - задача, для якої немає загальних підходів й алгоритмів її розв'язання, що потребує оригінального, творчого підходу та пошуку власних шляхів її розв'язання [3].

У ході дослідження здійснено класифікацію нестандартних задач:

1. Задачі з варіативними сенсорними ознаками (кольором, формою величиною).
2. Задачі на обчислення (на залежність між компонентами та результатами дій, логіка нумерації, на поєднання виконання арифметичних дій, різницеві парадокси, абстрактного змісту).
3. Задачі із відношеннями між величинами (віку; на зміну площ, порівняння довжин відрізків, об'ємів, маси; визначення дня тижня).
4. Задачі геометричного змісту (на просторову орієнтацію).
5. Задачі, що розв'язуються методом схематичного малюнка, графів, таблиць, доведення від супротивного, припущення.
6. Задачі на істинність або хибність висловлювань.

У ході педагогічного експерименту нами розглянуто та частково впроваджено групи нестандартних задач, які можна пропонувати учням третього класу. Методику розв'язування нестандартної задачі здійснювали у послідовному застосуванні двох операцій:

1. Зведення (переформулювання або шляхом перетворення) нестандартної задачі до іншої.
2. Розбиття нестандартної задачі на декілька стандартних підзадач.

Контрольний зріз рівня розвитку логічного мислення молодших школярів відбувався за кожним із виокремлених критеріїв за серією діагностувальних завдань. На етапі контрольного експерименту проведено повторне виконання контрольно-діагностичних завдань.

Реалізація експериментальної методики шляхом упровадження нестандартних задач сприяла значному підвищенню ефективності розвитку логічного мислення у молодших школярів. Підтвердженням цього є статистичні

дані, зафіксована динаміка підвищення рівнів розвитку логічного мислення учнів.

Враховуючи результати проведеного дослідження нами розроблено методичні рекомендації щодо використання нестандартних задач на уроках математики. У відповідності до програми з логіки, запропоновано навчальні посібники: «Логіка» (автор О.Митник) та «Логічна мозаїка» для 1 - 4 класів (автори Л.Шостак, А.Мединська, В.Чайченко) [2;4]. Викладання курсу з логіки за допомогою посібників орієнтовано на розвиток основних аспектів розумової діяльності і має на меті стимулювати мислення дітей, навчити їх основним операціям і прийомам мислення, закласти основи логічного, комбінаторного та операційного мислення, розвинути їх творчі здібності та виховати світоглядну культури.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 // <http://www.mon.gov.ua>
2. Митник О.Я., Вакула-Савуляк Н.Г. Логіка. Навчальний посібник для 3 класу. Вид-во «Мандрівець». 2018. 90 с.
3. Фадєєва Т.О. Методика розв'язування нестандартних задач з математики у початкових класах. Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2022. 78 с.
4. Шостак Л.Ф., Мединська А.Ю., Чайченко В.Ф. Логічна мозаїка. Навчальний посібник для 3 класу. Вид-во «Грамота».2015. 80 с.

**ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВЗАЄМИН МІЖ ШКОЛОЮ ТА
БАТЬКАМИ В СИСТЕМІ НУШ**

*Іванна Катьолкіна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

м. Київ

*Науковий керівник: Наталія Лещенко,
кандидат педагогічних наук, ст. викладач*

***Анотація.** Стаття висвітлює значущість співпраці школи та батьків у контексті становлення Нової української школи. Першочергово акцентовано увагу на досягненні школярами успіху в навчально-виховному процесі засобами партнерства. Автор розкриває роль такого партнерства і для розвитку їхньої самооцінки та самовизначення. Запропоновано шляхи зміцнення партнерства між школою та батьками: відкрите спілкування, активна участь батьків у шкільних процесах, врахування досвіду сімей, дотримання гуманістичних принципів, вивчення передового досвіду побудови шкільного партнерства.*

***Ключові слова:** нова українська школа, партнерство, співробітництво, взаємодія, суб'єкти освітньої діяльності, школяр.*

Актуальність теми. У світлі останніх освітніх реформ в Україні партнерство між школою та батьками набуло нового змісту та значення. Стратегічним орієнтиром модернізації української освіти є перехід до нового змісту, методів і форм навчання, а також орієнтація на виховання здібних, творчих, соціально активних особистостей. У цьому контексті партнерство школи та батьків стає невід'ємною складовою успішного освітнього процесу та виховання здібного молодого покоління.

Варто зазначити, що незважаючи на актуальність вказаної проблематики, наукових розвідок щодо співробітництва школи та батьків у контексті становлення Нової української школи не досить багато. Як показує аналіз джерелознавчої бази, питання взаємодії навчального закладу із батьками загалом розглядали О. Дем'янчук, Т. Мурских, Т. Мірошніченко, О. Сесик, Н. Тіхонова та інші.

Метою нашої роботи є вивчення аспектів становлення партнерських взаємин між школою та батьками в системі нової українській школі.

Виклад основного матеріалу. В Україні ідея партнерства батьків та вчителів почала активно запроваджуватися відповідно до концепції Нової української школи (2016 р.). Варто зазначити, що турбота про дітей, як один із головних її орієнтирів, реалізується завдяки траєкторії особистого розвитку школяра та покращення досвіду навчання. Шляхом досягнення визначених цілей є саме співпраця педагогів і батьків. З даного приводу О. Дем'янчук зазначає, що «нова українська школа – це ... формування цінностей, на основі яких виробляються ставлення. Ставлення та повага до людей, на базі яких формується довіра. ... Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення» [1].

Досягнення успіху у навчанні та розвитку особистості в шкільному віці науковці також пов'язують із встановленням партнерської взаємодії між вчителями та батьками учнів. Сутнісним в даному аспекті вважаємо і співпрацю у тріаді “учень-вчитель-батьки”. Партнери на основі спільної мети набувають однакових можливостей в освітньому процесі. Зокрема, якщо вчитель чи батьки помічають, що дитина відстає в опануванні знань із певного предмету або, навпаки, має значні успіхи, вони отримують привід для обговорення подальших дій.

Батьки можуть бути провідниками в академічному та професійному зростанні своїх дітей. Вони допомагають розвивати їхню самооцінку, підтримують вибір професії та процес адаптації до роботи у майбутньому. В даному контексті стверджується думка Т. Мурских, Т. Мірошніченко про те, що «в основі педагогіки співробітництва лежать суб'єктні стосунки, партнерське спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими рівноправними учасниками освітнього процесу, а також

відповідальними за результат» [4, с. 302]. Тобто результатом такої співпраці є фокусування на учневі, що сприяє подальшому його успіху.

Зазначимо основні шляхи встановлення партнерських взаємин між школою та батьками. Перш за все, це наявність відкритого спілкування, що досягається у ході регулярних зборів, батьківських зустрічей, електронного листування, спілкуванню у соціальних мережах тощо. Батьків слід запрошувати до відвідування занять, участі у шкільних проєктах, святах, благодійних акціях чи інших виховних заходах.

Для організації продуктивного спілкування між адміністрацією школи, вчителями та батьками можна скористатися Меморандумом про співпрацю вчителів, учнів і батьків, розробленим Національним університетом Сінгапуру. Учасники можуть спільно розробляти рамковий документ для прийняття правил взаємодії. Однозначні умови співпраці сприятимуть довірі та прозорій комунікації. В українських реаліях, як вказано на сайті НУШ, меморандум є результатом спільних зусиль шести шкіл, експертних та громадських обговорень. Він складається із трьох частин, що стосуються: правил і норм повсякденного життя та справ школи (перший розділ); ефективності навчального процесу (другий розділ); безпечного освітнього середовища (третій розділ) [33].

Опрацьовані наукові джерела показують, що постійному, чіткому, двосторонньому характеру спілкування між суб'єктами навчального процесу сприяє реалізація наступних принципів: поваги до особистості, доброзичливого та позитивного ставлення, довіри у відносинах, принцип розподіленого лідерства (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принцип соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [7, с. 85]. Також важливо враховувати різноманітність сімей та їхні культурні, соціальні й економічні умови життя. А тому доцільним є гнучкий графік зборів батьків, можливість їх дистанційної участі в шкільному

житті або різні форми волонтерства. Вивчення та популяризація передового досвіду інших країн щодо роботи з батьками також допомагає побУкраїнський державний університетвати тісну взаємодію. З цією метою у школах створюють спеціальні комісії чи групи батьків, учнів та вчителів.

Необхідним є також оновлення методичного інструментарію для вчителя. Тобто, слід змінити спосіб розподілу функцій вчителів, батьків та учнів та організації їхньої співпраці. Роль вчителя полягає в тому, щоб ретельно підготувати навчальне завдання для дітей та продумати процес його вирішення різними групами учнів. Батьки ж мають допомагати як учневі, так і вчителю акцентувати увагу на тих питаннях, які потребують першочергового вирішення. Учень, у свою чергу, повинен включатися у навчальний процес на добровільних засадах та спрямовуватися на позитивний результат.

Залученню учнів до навчально-виховного процесу сприяє доцільне спілкування між вчителями та учнями. Як зазначає О. Сесик, партнерське педагогічне спілкування ґрунтується на таких принципах, як: “повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; розподілене лідерство; соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність прийняття зобов’язань, обов’язковість виконання домовленостей)” [6, с. 176].

Висновки. Тож, партнерство між школою та батьками є важливою складовою системи НУШ. Воно сприяє результативності освітньої діяльності, розвитку громадянської позиції учнів, задоволенню їхніх потреб, врахуванню здібності та інтересів. Ефективне впровадження партнерства вимагає відкритого та прозорого спілкування, активного залучення батьків до життя школи, врахування їх досвіду та знань, дотримання гуманістичних принципів, вивчення передового досвіду побудови шкільного партнерства.

Список використаних джерел:

1. Дем’янчук О. О. Педагогіка партнерства в умовах реалізації концепції нової української школи. Науково-практична конференція:

Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ. 2019. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=178>

2. Лещенко Н. Аксіологічна спрямованість сучасної освіти крізь призму НУШ. *Нова українська школа – середовище щасливого дитинства* : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23 лют. 2023 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2023. С. 174-178.

3. Меморандум співпраці батьків, учнів та педагогів. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/memorandum/>

4. Мурских Т. В., Мірошніченко Т. В. Провідні ідеї педагогіки співробітництва в Новій українській школі. *In The 6 th International scientific and practical conference «Modern problems of science, education and society»* (August 14-16, 2023) SPC «Sci-conf. com. Ua», Kyiv, Ukraine. 2023. С. 300-304.

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Сесик О. О. Педагогіка партнерства–ключовий компонент формули нової української школи. *Класному керівнику. Усе для роботи*. 2017. № 6. С. 5–7.

7. Тіхонова Н. Однією рукою в долоні не заплещеш, або педагогіка партнерства як запорука успіху. *Педагогічний вісник*. 2022. №1-2. С. 83-87.

ПРИЧИНИ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Галина Коваленко,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів
Науковий керівник: Кисла О.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Нова українська школа має на меті формування високоінтелегентної, освіченої молоді, яка здатна вирішувати складні завдання та приймати креативні рішення. Акцентована увага на труднощах в навчанні в зв'язку з індивідуальними особливостями учнів та мотиваційними аспектами навчання. Розглядаються кілька груп труднощів при засвоєнні навчального матеріалу, що призводять до неуспішності.*

***Ключові слова:** труднощі в навчанні, шкільна неуспішність, початкова школа, втрата інтересу до навчання.*

Проблема труднощів у навчанні в учнів початкової школи, на наш погляд, одна з найскладніших, недостатньо вивчених фахівцями. Адже труднощі адаптації і труднощі навчання в школі можуть мати однакові зовнішні прояви, що відбиваються в поведінці дитини, її успішності, відносинах в колективі і т.п., але їх причини, фізіологічні та психологічні механізми, їх етіологія можуть бути абсолютно різними. Тому і допомога дитині в кожному окремому випадку повинна бути спрямована не на зміну поведінки як такої, а на усунення небажаних причин [1, 56].

Проблему труднощів у навчанні досліджували такі педагоги і психологи, як: Б.Г. Ананьєв, Т.Ю. Андрущенко, Н.А. Бастун, Б.Н. Боденко, В.В. Волошина, Ю.З. Гільбух, О.Д. Главінська, С.М. Зінченко, Т.Д. Ілляшенко, З.І. Калмикова, Н.В. Карабекова, О.Ф.Кисла, І.Ю. Кулагіна, Н.П. Майорова, Н.О. Менчинська, Г.Б. Моніна, М.Й. Мурачковський, Р.В.Овчарова, Л.С. Славіна, Л.М. Співак, В.О.Сухомлинський та інші.

Але на сьогодні ця тема набула особливої актуальності, адже через впровадження дистанційного навчання, військові події на території України збільшилась кількість дітей, які відчувають труднощі у навчанні. Труднощі у навчанні науковцями розглядаються як психолого-педагогічна та дефектологічна проблема.

Слід зазначити, що практично ніколи не вдається виділити одну окремо взяту причину появи труднощів у навчанні, будь то стан здоров'я, несприятливі соціально-побутові умови, дефекти виховання, недостатня готовність до навчання, індивідуальні особливості розвитку.

Можна проаналізувати труднощі у навчанні виходячи з кожної окремої причини, а можна відштовхуватися від характеру того, що «не дається» (наприклад, письмо або читання), і потім розібратися, що їх викликає. Проблема в тому, що при одних і тих же труднощах у різних дітей причини можуть бути багатоваріантними. Тому ми вважаємо більш доцільним і практично більш значущим є перший підхід, тобто будемо виходити з функціонального стану дитини і особливостей її індивідуального розвитку, які можуть викликати ті чи інші труднощі на різних етапах навчання [3, 22].

Дослідники проблеми шкільної неуспішності вважають, що причина тут криється у втраті учнями позиції школяра. Такі учні втратили інтерес до навчальної діяльності в силу панування інших видів інтересів через дійсно надмірну або тільки уявну легкість навчального матеріалу, наявність конфлікту з вчителем, несформованість або швидке згасання навчальної мотивації, нерозвиненість вольової сфери особистості. Докладати будь-які серйозні зусилля такі учні не хочуть. У школі вони або погоджуються із втратою поваги своїх однокласників і шукають дитячі угруповання, де б вони користувалися визнанням і популярністю, або в своєму класі знаходять інші засоби залучення до себе уваги вчителів і учнів, наприклад: порушення дисципліни, особлива манера одягатися, говорити, демонстрація сили або символів соціального престижу.

Ряд дослідників виділили кілька груп труднощів при засвоєнні навчального матеріалу:

Перша група труднощів пов'язана з недоліками формування складних за структурою і багаторівневістю організації рухових навичок письма і читання (нестабільність графічних форм, відсутність зв'язних рухів при письмі, низький

рівень розуміння прочитаного, дуже повільний темп і т.п.). Конкретними недоліками розвитку психомоторної сфери є: несформованість зорово-рухових координацій, недостатній рівень диференційованості м'язових зусиль руки, недоліки в розвитку мікромоторики, змішування близьких за акустичними або артикуляційними ознаками букв, труднощі здійснення синтезу смислових одиниць тексту [2, 52].

Друга група труднощів обумовлена особливостями формування когнітивного компонента навичок письма, читання і обчислювальних умінь. Основні прояви труднощів, викликані цією причиною, полягають у: заміні букв, близьких за акустичними або артикуляційними ознаками, пропуски букв, недописування слів і речень, труднощі розуміння слів, незнання відносин між суміжними числами, труднощі переходу з конкретного плану в абстрактний план, невміння вирішувати завдання. Конкретними психологічними причинами, що лежать в основі цієї групи труднощів, можуть бути: несформованість просторових уявлень, недоліки в розвитку процесів звукобуквенного аналізу і синтезу, недоліки фонетико-фонематичного сприйняття, недоліки в розвитку пізнавальних процесів [2, 53].

Третя група труднощів пов'язана з недоліками у формуванні регуляторного компонента навичок письма, читання і обчислювальних умінь. Конкретна психологічна причина, що лежить в основі цієї групи труднощів, полягає в несформованості процесів самоконтролю і саморегуляції. Наслідками недостатності процесів самоконтролю і саморегуляції можуть бути: невміння виявляти свої помилки, виконання вимог вчителя не в повному обсязі.

Четверту групу складають труднощі в навчанні, викликані особливостями темпераменту учнів, що відображає своєрідність природної організації їх нервової системи – зайва повільність або навпаки квапливість.

Школярам з низькою успішністю потрібно більше часу для виконання домашніх завдань, тому краще їх не відкладати на пізній час. Однак не слід забувати про перерви, які дозволили б школярам відновити сили і розумову

працездатність. Якщо дитина робить уроки самостійно, то таймер або будь-який інший подібний прилад нагадує їй, що настав час відпочити.

Особливої уваги потребують емоційно чутливі, вразливі, сором'язливі діти, які болісно реагують на зауваження вчителів, глузування однолітків, глибоко переживають власні невдачі і помилки, що може стати причиною негативного ставлення до школи і навіть відмови її відвідувати [4, 15].

З швидким розвитком технологій деякі учні можуть мати труднощі в оволодінні цифровими навичками, особливо в умовах дистанційного навчання. Вони можуть відчувати труднощі у роботі з онлайн-платформами для навчання, використанням комп'ютерних програм тощо.

Велика кількість інформації, доступної через Інтернет та інші джерела, може викликати труднощі в учнів у фільтрації та оцінці інформації. Вони можуть мати проблеми з розвитком критичного мислення та аналітичних навичок.

Дистанційне навчання може призвести до зменшення можливостей для соціального спілкування та взаємодії з однолітками. Це може вплинути на розвиток соціальних навичок та здатності до співпраці.

Умови сучасного життя, такі як: високий тиск з боку суспільства, економічна нестабільність у деяких сім'ях, а також військові події, можуть викликати стрес у дітей, що може негативно вплинути на їх здатність до навчання та розвитку [2, 55].

Учні можуть мати різні стилі навчання, рівні інтелектуальних та емоційних здібностей, а також специфічні особливості, такі як дислексія або аутизм, які можуть впливати на їх успішність у навчанні.

Розуміння цих аспектів дозволить вчителям та батькам створити ефективні стратегії для підтримки учнів у подоланні труднощів та досягненні успіху в навчанні [1, 58].

Отже, дослідження науково-педагогічних джерел, яке ми провели, демонструє важливість розуміння широкого спектру факторів, які впливають на

успішність учнів. Індивідуальні особливості кожного учня, такі як рівень мотивації, здібності, стиль навчання та рівень розвитку, відіграють важливу роль у їх успіху в навчанні. Також важливо враховувати зовнішні фактори, які можуть впливати на навчальний процес, такі як сімейне середовище, економічний статус сім'ї, доступ до ресурсів, які допомагають у навчанні, якість навчання та підтримка, яку отримують від педагогічного персоналу. Важливо створювати умови, які сприяють успіху всіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних обставин.

Список використаних джерел:

1. Козігора М.А. Неуспішність учнів початкової школи як педагогічна проблема. Інноваційна педагогіка. Випуск 22. Т. 1. 2020. С. 56-59.
2. Ляховець О. О., Калюжна Ж. В. Труднощі навчання дітей у початковій школі. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки", № 7. 2017. С. 51-56
3. Малініна Л. Нова українська школа: психолого-педагогічна підтримка молодших школярів із труднощами в навчанні: навч.-метод. посіб. Київ : Грамота, 2021. 64 с.
4. Прохоренко Л. І. Дитина із труднощами у навчанні. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

***Анастасія Ковальова,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ***

**Науковий керівник: Телецька Л.І.,
кандидат біологічних наук, професор**

В умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів та європоцентризму як головних векторів розвитку сучасного світу посилюється необхідність збереження певними народами своєї автентичності, своїх традицій та цінностей. Для України, яка стикнулася з кризовими явищами та протягом останніх 10 років веде запеклу боротьбу за свою незалежність та територіальну цілісність, а український народ бореться за свою свободу та право на життя, на порядок денний вітчизняної сфери освіти виступає нове суспільне замовлення – формування національно-культурної ідентичності молодого покоління українців як однієї з ключових цінностей розвитку українського суспільства та кожної людини зокрема.

Виховання справжніх патріотів, які знають, цінують та плекають свою Батьківщину, свою культуру та традиції, пишаються своєю приналежністю до українського народу, відчувають щире та віддане любов до всього українського та націлені на внесення особистого вкладу в розвиток держави, сприяючи її процвітанню, – все це червоною стрічкою пронизане у Концепції Нової української школи (2016 р.) [5] та новому Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) [4].

Проблематика вивчення феномену національно-культурної ідентичності широко досліджувалася на міждисциплінарному рівні вченими у сфері філософії (Дж. Віко, Е. Дюркгейм, О. Конт, В. Токман та ін.), філології (О. Козакевич), психології та педагогіці (І. Бех, М. Боришевський, В. Карлова, О. Матвієнко, В. Скуратівський, О. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), етносоціології (О. Васильченко), культурології (В. Роменець) та ін.

У сучасній науковій літературі під поняттям «ідентичність» (англ. *identity*) прийнято розуміти «своєрідний внутрішній, суб'єктивний стан особистості, в якому відображається усвідомлення нею себе як своєрідної стійкості

особистості, як самототожності, переживання постійного наявного Я, його збереження» [3, с. 30].

Видатний психолог Е. Еріксон, який увів у науковий обіг саме поняття «ідентичності особистості», вважав, що ідентичність є особливим соціально-культурним феноменом, складним особистісним утворенням із багаторівневою структурою [2, с. 18]. Дослідник виокремлював три ключові виміри ідентичності особистості, а саме: 1) оцінка людиною/соціальною групою своєї рівності/нерівності з іншими людьми/групами; 2) оцінка людиною/соціальною групою того, як інші люди сприймають її рівність/нерівність; 3) почуття збереження цілісності/розірваності своєї біографії. У зазначених вимірах відображаються всі потреби людини у встановленні довіри та формування свого нарративу, який є невід'ємною частиною суспільного нарративу [2, с. 18].

Вітчизняні педагоги І. Бех та К. Журба зазначають, що національно-культурна ідентичність особистості є суб'єктивним відчуттям належності людини до українського народу, нації, прийняття моральних цінностей, прийняття морально-духовних цінностей [1].

З цього випливає, що під поняттям «національно-культурна ідентичність особистості молодшого школяра» слід розуміти процес ототожнення особистості дитини молодшого шкільного віку з певною нацією, що втілюється в суб'єктивному відчутті своєї належності до національної спільності на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає в особистості у результаті формування відносно стійкої системи усвідомлених реально існуючих уявлень та оцінок, ознак життєдіяльності нації диференційованого та інтегративного характеру, а також прийняття норм та цінностей, загальноприйнятих у певному суспільстві.

У положеннях Державного стандарту початкової освіти встановлено, що одним з напрямків реалізації виховних завдань є формування знань про основні події історії Вітчизни і її героїчного минулого, прищеплення любові до всього українського [4]. В Концепції НУШ відзначається посилення наскрізні громадянські компетентності, які має забезпечувати вітчизняна система освіти

[5]. Все це синтезується у формування національно-культурної ідентичності особистості молодших школярів.

Таким чином, національно-культурна ідентичність особистості молодших школярів є одним із напрямків формування в дитини молодшого шкільного віку власної життєвої позиції патріота України, її власних ціннісних орієнтацій та громадянських переконань.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: навчальний посібник / 7-е вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 2018. 848 с.
2. Желанова В. В., Матвієнко О. В. Національно-культурна ідентичність особистості: сутність та структура. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 49. Том. 1. С. 17–20.
3. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка: Монографія / К.О. Журба, І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна. Київ: НАПНУ, 2019. 150 с.
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. Ст. 637.
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. *Офіційний вісник України*. 2017. №1. Стор. 84. Ст. 22.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦЕНТРИЧНО-КОНСТРУКТИВНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ АРТ-ПРОЄКТУ

*Анастасія Ковальова,
Український державний університет*

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

*Науковий керівник: Шулигіна Р. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті на основі аналізу мультидисциплінарних студій розкривається сутність та зміст понять «екоцентризм» та «екоцентрично-конструктивний підхід». З'ясовано, що педагогічну роботу з формування екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку доцільно здійснювати на засадах екоцентрично-конструктивного підходу. Визначено сутність та роль арт-проєкту як засобу формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. Схарактеризовано різні види арт-проєктів природоохороного, природозбережувального та природознавчого змісту.*

***Ключові слова:** природа, арт-проєкт, екоцентричний підхід, конструктивний екоцентризм, діти старшого дошкільного віку, ціннісне ставлення до природи, природозбереження, екологічна свідомість, екоатрибутивна поведінка.*

Початок ХХІ століття ознаменувався цілою низкою глобальних викликів, з якими стикнулося людство: необхідність забезпечення миру та світової безпеки, проблема роззброєння та збереження суверенітету й територіальної цілісності держав, подолання бідності, економічна криза тощо. Так, на сьогодні однією з найважливіших проблем, які гостро стоять на порядку денному сучасного наукового співтовариства, є загострення екологічної та кліматичної криз. У цьому контексті надзвичайно важливим завданням кожної країни є переосмислення громадянами сформованих цінностей громадянського суспільства та формування нового, свідомого покоління молоді з високим рівнем екологічної свідомості, культури та морально-ціннісними орієнтаціями.

Старший дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом у розвитку дитини, коли маленький майбутній член суспільства активно набуває знань, умінь та навичок взаємодії з об'єктами природи, їх збереження та охорони; отримує перший свідомий досвід доцільної поведінки в природному довкіллі; тощо [1, с. 43]. Тобто відбувається поступове формування екологічної свідомості та природо-екологічної компетентності у дитини старшого дошкільного віку, що відповідає положенням освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО, 2021 р.) [4].

Проведений аналіз різних мультидисциплінарних концепцій (екологічних, природоохоронних, педагогічних та ін.) щодо формування екологічної свідомості дитини дошкільного віку (О. Волинець, Ю. Волинець, Р. Гарькавець, Н. Джура, А. Максименко, Р. Curry, К. Gangaas, А. Schweitzer та ін.), свідчить про те, що на сьогодні у педагогічних студіях особливе місце посідає ідея екоцентризму, обґрунтована видатним українським дослідником В. Вернадським, який першим запропонував теорію біосфери як єдиної системи «Людство–Природа», формування якої здійснюється під впливом людського розуму та свідомих дій соціуму [7]. Німецький філософ А. Schweitzer у своєму трактаті «Гуманність» (*Der Menschlichkeit*, 1966) так визначає екоцентричний тип екологічної свідомості: «Я є життя, яке воліє жити. Я є життя серед життя, яке воліє жити» [6, с. 26].

Поділяємо думку українського дослідника А. Максименка та вважаємо, що в роботі з дітьми старшого дошкільного віку з формування екологічної свідомості доцільно керуватися екоцентрично-конструктивним підходом [3, с. 205]. Його сутність полягає у гармонійному співіснуванні й розвитку людства та природного довкілля, а також побудові відносин між людиною і природою за схемою «суб'єкт–суб'єкт», де природа є домом, в якому мешкає людина, а людина – це дбайливий господар.

На сьогодні одним із сучасних засобів педагогічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, спрямованої на формування екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи на засадах екоцентрично-конструктивного підходу, є арт-проект (мистецький проект). Як зазначають у своїх дослідженнях А. Ковальова та Р. Шулигіна, «арт-проект» є інноваційною педагогічною технологією, що передбачає здійснення індивідом (дитиною) конструктивної та/або художньо-продуктивної діяльності, покликаної сформувати життєву компетентність за допомогою різних видів мистецтва та досягти кінцевого результату, представленого створенням об'єктивно та суб'єктивно нового продукту [2, с. 251].

За J. Dewey, саме у процесі здійснення проектної діяльності діти дошкільного віку мають змогу набути власного практичного досвіду, оскільки всі раніше набуті знання, уміння та навички трансформуються в інформацію, що набуває для дитини ціннісного значення [5].

Вважаємо, що організація та відтворення арт-проектів природознавчого, природоохоронного та природозбережувального змісту, з одного боку, сприяють формуванню ціннісних орієнтацій у дітей 5-6 (7) років, внутрішніх мотивів та прагнень берегти та охороняти природу, а з іншого боку, озброєнню дітей дошкільного віку сукупністю відповідних знань та вмінь.

Наприклад, під час реалізації арт-проекту на тему *«Пригоди пані Крапельки, або як Посуха-Сідуха хмаринки вкрала»* дітей старшого дошкільного віку можна: 1) ознайомити з особливостями кругообігу води в природі; 2) сформувати знання про важливу роль води у життєдіяльності людини (виконує роль сировини; джерела енергії; людина на 70-80% складається з води; тощо), життєдайну цінність для об'єктів живої природи (рослин/тварин), а також про її вплив на погодні умови та клімат планети Земля; 3) організувати та провести нескладні досліди з дітьми про властивості води; 4) сформувати знання про необхідність збереження водних ресурсів та ціннісного ставлення до них; 5) виховувати природозбережувальну поведінку тощо.

Ознайомлення з лісом, його барвистою красою в різні пори року, формування естетичного смаку, правильного поводження на природі (в лісі/парковій зоні) та емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів живої (комахи, птахів, лісових звірів, дерев, кущів) та неживої (каміння, опале листя, струмок, обламані гілки, колода) природи, виготовлення продуктів художньо-творчої діяльності з природничих матеріалів. Все це є можливим під час втілення арт-проєкту «*Стежками зеленого лісу*» або «*Мавка і Лісова казка*». Наприклад, з метою відновлення та покращення природного ландшафту в лісі або парку можна долучити дітей старшого дошкільного віку до різних природоохоронних (висадка дерев, кущів та квітів; допомога лісівникам) та природозбережувальних (виготовлення листівок «Бережімо ліс!», «Не розводь багаття серед лісу!» та ін.) заходів.

Таким чином, арт-проєкт є інноваційним засобом формування екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку на екоцентрично-конструктивних засадах, оскільки передбачає, з одного боку, набуття сукупності знань, умінь та навичок у процесі ознайомлення з природним довкіллям, об'єктами та явищами природи, а з іншого боку, вироблення в дошкільників екоатрибутивної поведінки під час безпосередньої та/або опосередкованої взаємодії з природним довкіллям.

Список використаних джерел:

1. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Правдива А. П. Сучасні підходи до формування ціннісного ставлення до природи в дітей старшого дошкільного віку. *Народна освіта*. 2020. Випуск 2. С. 42-48.

2. Ковальова А. П., Шулигіна Р. А. Арт-проєкт як засіб формування ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку. *Освіта і наука – 2023*. Зб. наукових праць. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 250-252.

3. Масименко А. О. Екологічна свідомість: підходи до визначення та класифікації. *Актуальні проблеми психології*. Том 7. Випуск 15. С. 201-205.

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33.

5. Dewey J. *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Oxford: Kindle Edition, 2012. 406 p.

6. Schorlemmer F. *Albert Schweitzer. Genie der Menschlichkeit*. Berlin: Aufbau, 2009. 256 s.

7. Vernadsky W. I. *The Biosphere and The Noösphere*. *American Scientist*. 1945. Vol. 33. No. 1. P. 1-12.

**ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ З МЕТОЮ
ЗАСВОЄННЯ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ
МОЛОДШИХ КЛАСІВ**

Ковбель Ганна,

КЗ «Балтський педагогічний фаховий коледж»,

м. Балта

Науковий керівник: Бондаренко Л. С.,

викладач математичних дисциплін вищої категорії,

викладач методист

Анотація. В тезах розглянуто основні фактори, шляхи та методи вдосконалення інтенсифікації навчання з метою засвоєння та поглиблення математичних знань молодших школярів.

Ключові слова: інтенсифікація навчання, методи навчання.

З початком повномасштабної війни, яку розв'язала росія проти України, найприоритетнішим напрямком є збереження життя як найвищої цінності, збереження інфраструктури, підтримка економіки, але важливим є функціонування, підтримка «освітнього фронту нашої країни». Освіта – це процес, за допомогою якого суспільство передає акумульовані знання, вміння та цінності від одного покоління до іншого [2].

Початкова освіта – це фундамент всієї подальшої загальної освіти. Молодший шкільний вік найбільш сприятливий для цілеспрямованого формування особистості, розвитку її фізичних та інтелектуальних здібностей, морально-вольових якостей. Працездатність школярів знаходиться в тісному зв'язку зі станом здоров'я та з режимом навчання. Дослідження багатьох вчених: Ш.О. Амонашвілі, Ю.З. Гільбуха, С.Д. Максименка, В.О. Сухомлинського, І.Д. Беха, О.Я. Савченко засвідчують, що саме у початковій школі у дитини закладаються основи ставлення до процесу пізнання, наукового світорозуміння, формуються способи навчальної діяльності.

Державним стандартом початкової освіти визначено освітні галузі, в тому числі математичну. Метою математичної освітньої галузі є формування математичної та інших ключових компетентностей [1]. В умовах введення карантинних обмежень, дистанційного навчання вкрай важливим питанням є забезпечення інтенсифікації навчання в цілому, в тому числі й на уроках математики. На сьогодні у психолого-педагогічній літературі не існує єдиного визначення поняття «інтенсифікація навчання». Зокрема, інтенсифікацію навчання розуміють як передачу тим, хто навчається, великого обсягу навчальної інформації при незмінній тривалості навчання без зниження вимог до якості засвоєних знань, умінь і навичок. Під інтенсифікацією навчання можна розуміти підвищення продуктивності навчальної діяльності вчителя і учня. Потрібно зважати на ряд факторів, які в своїй єдності і взаємозв'язку можуть забезпечити інтенсивність навчання, а саме: організація навчального процесу на достатньому науковому рівні з погляду розуміння сутності навчання,

логіки навчального процесу, методів, форм та типів навчання; забезпечення високого рівня психолого-педагогічної підготовки вчителів; оптимальність змісту навчального матеріалу з погляду його доступності щодо вікових та індивідуальних можливостей школярів; широке використання технічних засобів навчання, в тому числі комп'ютерної техніки; застосування діяльнісного підходу до навчання; володіння вчителем педагогічною технологією і технікою.

Підвищення темпів навчання може бути досягнуто шляхом вдосконалення змісту навчального матеріалу та методів навчання. Удосконалення змісту передбачає: раціональний відбір навчального матеріалу з чітким виділенням в ньому основної базової частини і додаткової, другорядної інформації. Відповідним чином повинна бути виділена основна і додаткова література; перерозподіл по часу навчального матеріалу з тенденцією викладу нового навчального матеріалу на початку заняття, коли сприйняття учнів більш активно; концентрацію аудиторних занять з метою напрацювання знань, необхідних для плідної самостійної роботи; дозування навчального матеріалу для багаторівневого опрацювання нової інформації; забезпечення логічної наступності нової та вже засвоєної інформації, активне використання нового матеріалу для повторення і глибшого засвоєння пройденого.

Удосконалення методів навчання забезпечується шляхом: широкого використання колективних форм пізнавальної діяльності (парна і групова робота, рольові та ділові ігри та ін.); вироблення у вчителя відповідних навичок організації управління колективною навчальною діяльністю учнів; застосування різних форм і елементів проблемного навчання; вдосконалення навичок педагогічного спілкування, мобілізуючих творче мислення учнів; індивідуалізації навчання при роботі в групах та парах, облік особистісних характеристик при розробці індивідуальних завдань; прагнення до результативності навчання і рівномірному просуванню всіх учнів в процесі пізнання незалежно від вихідного рівня їх знань; застосування сучасних інформаційних засобів навчання.

Інтенсифікувати навчальний процес та розвинути самостійність учнів допомагає включення в традиційне навчання елементів електронного навчання, що називають змішаним навчанням. Особливо важливим є використання змішаного навчання під час дистанційної форми навчання з метою підвищення ефективності навчального процесу, його індивідуалізації, збільшення доступу до освітніх ресурсів, а також підвищення мотивації учнів.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що інтенсифікація навчання на уроках математики і в цілому – доволі складний та довготривалий процес. Але, докладаючи зусилля, використовуючи сучасні методи навчання, прагнучи до нового та інноваційного, можна збільшити продуктивність навчальної діяльності вчителя і учня та отримати бажані результати.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87//Освіта України, 2018.
2. Посібник з освіти в області прав людини та молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/education>.
3. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки. 3-тє видання, доповнене (“Академвидав”), 2012.

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В
УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ЧАСУ**

***Єлізавета Ковтун,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Телецька Л.І.,
кандидат біологічних наук, професор***

Ключові слова: емоційний інтелект, молодші школярі, ефективні умови розвитку емоційного інтелекту, методи, засоби.

Модернізація української школи зумовлює побудову ґрунтового підходу до освітнього процесу. Важливим елементом стає утворення ключових компетентностей, що передбачає наявність в учнів умінь: читання, мислення, творчості, вміння відстоювати власну позицію, ухвалювати рішення, застосовувати емоційний інтелект.

Актуальність питання розвитку емоційного інтелекту молодших школярів детально розглянуто Є. Косенко та Н.Ковригою[4]. Вони вважають, що у педагогічному середовищі досі не розроблено чіткого наукового підходу до формування у процесі навчання та виховання емоційного інтелекту. Погляди дослідників з приводу цього питання суттєво відрізняються.

Поняття «емоційний інтелект» утвердилося відносно недавно. Ці два терміни довгий час існували окремо один від одного. Лише з 1990 р. П. Саловей та Дж. Майер вперше об'єднують та застосовують цей термін. Емоційний інтелект, на думку вчених, — це «здатність старанного осягнення оцінки і прояву емоцій; здатність розуміти емоції, наявність емоційних знань, а також здатність керувати емоціями, котра сприяє емоційному та інтелектуальному зростанню особистості»[7]. Дослідники вказують, що він є елементом соціального інтелекту, тобто «здатність відстежувати власні та чужі почуття й емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для направлення мислення і дій» [1, с. 433].

Феномен цього явища досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Кожен подає своє бачення сутності визначення «емоційний інтелект. Д. Гоулман розглядає теорію емоційної компетентності, Р. Бар-Он досліджує не когнітивна теорія емоційного інтелекту, Х. Вайсбах й У. Дакс аналізує емоційний інтелект як вміння «інтелектуально» керувати своїм емоційним життям, Дж. Майер, П.

Саловей, Д. Карузо розробляють теорію емоційно-інтелектуальних здібностей[6, с. 107].

П. Саловей і Дж. Майєр вказують на такі компоненти емоційного інтелекту: «здібності ідентифікувати емоційні явища, розуміння й адекватного виразу емоцій, посилення мислення за допомогою емоцій, управління емоціями»[5, с. 262].

Мета дослідження — висвітлити зміст, складові та особливості емоційного інтелекту молодших школярів в умовах воєнного та післявоєнного часу, вказати на ефективні методи та засоби його розвитку.

Емоційний інтелект аналізується в процесі діяльності, оскільки там знаходить своє вираження. Його фундамент закладається в сім'ї, розвивається в дошкільному закладі, а потім у школі.

О.М. Мельник виокремлює такі напрями розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: пізнання власних емоцій і почуттів, пізнання емоцій і почуттів інших людей, володіння власними емоціями та почуттями, взаємодія і комунікація з іншими людьми[3, с. 129].

Молодших шкільних вік — це період аналізу прояву недоречних емоцій, їх усвідомлення та уникнення, тобто саме дітям такого віку характерна найбільша схильність до переживань. Протягом цього відрізка життя молодше покоління найбільше емоційне. Але поступово вони вчаться володіти емоціями, стають стриманішими та врівноваженішими. З часом діти усвідомлюють свої почуття та розуміють вияв їх іншими.

Необхідність у спілкуванні стає основною потребою учнів молодших класів для вираження себе як самодостатньої особистості.

Значні можливості для розвитку емоційного інтелекту має освітній та виховний процес у школі. Тому передусім вчителю необхідно вибрати Український державний університет вати план для успішного процесу. В умовах воєнного часу доречно приділити цьому більше уваги. Адже війна впливає на всіх людей, а молодші школярі, яким характерна підвищена емоційність, бУкраїнський

державний університетть найбільш вразливими. Насамперед потрібно визначитися із емоціями та почуттями, з якими бУкраїнський державний університетть ознайомлюватися учнів в залежності від віку.

О.В. Мельник пропонує такий алгоритм при ознайомленні учнів із емоціями та почуттями: «знайомство з емоцією; уведення смайла; розгляд виразу емоцій у себе та інших; аналіз власного переживання; аналіз, коли емоція корисна, а коли шкодить; як правильно переживати емоцію (почуття)»[3, с. 130].

Т. Котик та І. Кежковска розглядають розвиток емоційного інтелекту у двох освітніх газулях: математичній та мовно-літературній. Так, на їхню думку, перга спрямована на розвиток логічного мислення молодших школярів, а друга має великий арсенал для формування емоційного інтелекту. Дослідниці вказують, що «засвоєння рідної мови та збагачення емоційно-чуттєвого досвіду учнів є головною передумовою життєвого успіху в особистому й суспільному житті»[2, с. 24]. Виділено змістові лінії, в яких реалізується емоційний інтелект: взаємодіємо усно, письмо, читаємо, театралізуємо, досліджуємо медіа та інші.

Для усвідомлення власних емоцій та почуттів можна використати такі вправи: «Маски емоцій», «Пальчиковий театр», «Розмальовки» та інші.

Для керування власними емоціями та почуттями доречними бУкраїнський державний університетть такі форми: передати по колу емоцію, вимовити фразу з різними емоційними відтінками, ознайомитися з правилами керування емоціями, аналізувати причини емоцій та їх виникнення та інші.

Для розпізнання емоцій інших людей ефективним буде розроблення із молодшими школярами правил спілкування у класі, де кожне правило можна буде доповнити, пояснити, викреслити або додати нове. Можна застосовувати вправу «Дзеркало» (повторювати рухи один одного), «Дотик для передачі емоцій» (дотиком передати відповідну емоцію), ведення учнями «Щоденника власних емоцій», де кожен записує емоцію, час настання та відчуття.

Системне використання методів виховання буде сприяти ефективності розвитку емоційного інтелекту. Застосовуються такі методи: метод пізнання,

метод формування навичок та звичок поведінки та методи саморегулювання власних емоцій та почуттів. Казка, гра, твори мистецтва, природа є засобами розвитку емоційного інтелекту. Важливо створити умови для успішного досягнення мети.

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів — це тривалий процес, який вимагає системного підходу, спеціальної підготовки вчителів, вибудовування навчально-виховного процесу, застосування відповідних методів, форм та засобів з метою створення ефективних умов та їх підбір відповідно до вікової категорії учнів. В умовах воєнного та післявоєнного часу є важливим компонентом психологічного та інтелектуального здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Зарицька В.В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : дис. ... докт. псих. наук : 19.00.07. Запоріжжя, 2012. 513 с.
2. Котик Т. Кежковска Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат нової української школи. Освітні обрії. №2(51), 2020. С. 20 — 26.
3. Мельник О.В. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р., № 73, Т. 1. С. 128 — 133.
4. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 159 с.
5. Подофей С.О. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Випуск 1. 2019. С. 260 — 265.
6. Фролова Г.С. Науковий підхід до визначення феномену «емоційний інтелект». Теорія і практика сучасної психології. 2018, № 1. С. 107 — 111.

7. Salovey P. Some Final Thoughts About Personality and Intelligence / P. Salovey, J.D. Mayer ; [Eds. : J. Stenberg, P. Ruzlis] // Personality and Intelligence. Cambridge : Cambr. Univ. Press, 1994.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІНШОМОВНИХ ДІАЛОГІЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Колотуша Анастасія,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Лук'янчук С. Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація:** Стаття присвячена дослідженню питання формування і розвитку іншомовних діалогічних навичок учнів початкової школи за допомогою штучного інтелекту. Висвітлено значення понять «діалог» та «штучний інтелект», розглянуто онлайн-ресурс “Ghola”, який радимо використовувати в початковій школі з метою формування і розвитку іншомовних діалогічних навичок. Зроблено висновок, що використання штучного інтелекту має важливе і перспективне значення для формування і розвитку іншомовних діалогічних навичок учнів початкової школи.*

***Ключові слова:** іншомовні діалогічні навички, штучний інтелект, учні початкової школи, онлайн-ресурс “Ghola”.*

Сьогодні, в еру швидкого розвитку технологій та глобалізації, формування і розвиток іншомовного діалогічного мовлення у дітей молодшого шкільного віку визнається ключовим для різноманітних аспектів їхнього особистісного, а у

майбутньому – й професійного, розвитку. Діалогічне мовлення відіграє ключову роль й безпосередньо у навчальному процесі, адже комунікація сприяє взаєморозумінню та співпраці між учнями, між учителем та учнем. Задля успішного формування та розвитку діалогічних навичок учасники освітнього процесу навчаються слухати інших, висловлювати свої думки чітко та обґрунтовано, а також розвивають навички конструктивної критики.

В еру цифровізації сучасна школа дедалі частіше зіштовхується з потребою модернізації освіти, адже основний контингент здобувачів освіти – це діти-зумери та діти-альфа. Слід розуміти, що сьогоднішні учителі початкових класів працюють саме з представниками покоління «Альфа».

Тому метою дослідження є вивчення питання формування і розвитку іншомовних діалогічних навичок учнів початкової школи за допомогою штучного інтелекту.

Покоління «Альфа» – це термін, який застосовується при групуванні людей, народжених після 2010 року. Дана категорія відповідає теорії поколінь розробленій Гоувом Н. та Штраусом В. Діти покоління Альфа – це перше покоління, що було повністю народжене у ХХІ столітті, а їхніми батьками виступають міленіали, рідше – зумери [1].

Дослідниця Фелл Е. наголошує, що для успішного оволодіння життєвими навичками дітям покоління «Альфа» слід розвиватися у таких траєкторіях, як цифрова, соціальна, глобальна, мобільна та візуальна компетентності, а для успішного майбутнього ці діти потребують допомоги саме у розвитку ключової – цифрової компетентності (шляхом розвитку STEM-сфери – науки, технологій, інженерії та математики) [2].

Прогнозується, що, інтегруючи у розвитку школяра цифрову компетентність з іншими навичками, в результаті ми отримаємо успішну, впевнену в собі особистість, яка володіє необхідними соціальними та професійними навичками. До таких необхідних навичок належать діалогічні навички, а саме створення реплік для побудови діалогу.

На думку В. Шинкарук, **діалог** – це процес двостороннього обміну інформацією у формі бесіди у вигляді питань та відповідей, який реалізовується між двома та більше людьми [3, 161]. Для реалізації інтеграції в контексті розвитку навичок діалогічного мовлення сучасний учитель може використати такий інструмент, як штучний інтелект.

Сучасні дослідники характеризують **штучний інтелект** як галузь лінгвістики та інформатики, яка спрямована на розроблення, апробацію та введення в експлуатацію машин, що здатні виконувати завдання, які потребують людського знання та людського інтелекту. Практично, це технологія, що змушує машину міркувати, як людський мозок, та шукати відповіді на питання базуючись на певних даних та певному пошуковому досвіді.

На сучасному рівні цифрового розвитку в освіті штучний інтелект може бути потужним інструментом у формуванні діалогічних навичок, адже він здатен:

- генерувати інтерактивні та розвиваючі ігри, програми та платформи;
- бути співрозмовником під час пошукового запиту або запиту на генерацію інформації;
- штучний інтелект може являти собою конкретно розроблену програму, спрямовану на формування та розвиток діалогічних навичок. Такі програми можуть допомогти учням початкових класів вчитися формулювати репліки та обробляти отриману інформацію, вдосконалювати навички спілкування та розуміти партнера, а деякі навіть сприятимуть розвитку емпатії. Прикладом такої програми є онлайн-ресурс “Ghola”.

“Ghola” – це онлайн-ресурс, який працює за принципом штучного інтелекту. Основна мета даного ресурсу – сприяти формуванню та розвитку діалогічних здібностей людей. Цей ресурс пропонує режим бесіди з роботами різних персонажів. Серед персонажів є як реальні люди (наприклад, Ілон Маск, Альберт Ейнштейн, Тарас Шевченко), так і персонажі улюблених легенд, казок, мультфільмів та фільмів (Гаррі Поттер, Барбі, Йода). Особливість користування

ресурсом полягає в тому, що у вході в діалог учень отримує інформацію про свого співрозмовника, а також і те, що репліки персонажів бУкраїнський державний університет у тій чи іншій мірі мати тематику їхнього життя. Наприклад, щоб допомогти своєму співрозмовнику у якійсь ситуації, Гаррі Поттер пропонуватиме йому заклинання. Персонажі ресурсу “Ghola” здатні підтримати розмову на будь-яку тему, тому, сприяючи розвитку діалогічних навичок на уроці англійської мови, учитель може запропонувати учням певну тематику, а персонажа для спілкування учні обиратимуть самостійно, відштовхуючись від власних уподобань та комфорту.

Отже, підводячи підсумки, слід сказати, що штучний інтелект може бути ефективно використаний на сучасних уроках в початковій школі, зокрема з метою формування і розвитку діалогічних навичок учнів. В цьому процесі вчителів-словесників може прийти на допомогу онлайн-ресурс “Ghola”, який своїм вибором персонажів та широкою тематикою для спілкування спонукатиме учнів до бесіди, сприяючи розвитку діалогічних навичок.

Список використаних джерел

1. Brown, G. S. *After Gen Z, meet Gen Alpha. What to know about the generation born 2010 to today*. URL: <http://surl.li/czolk> (дата звернення: 24.03.2024).
2. Fell, A. *Raising Generation Alpha: Insights from Gen Alpha parents*. URL: <http://surl.li/rwofl> (дата звернення: 24.03.2024).
3. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

**ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ
РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В НУШ**

Косяк Дарина,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Кондратюк О. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент

***Анотація:** У тезах представлено проблему вибору інтерактивних технологій для розвитку творчої уяви молодших школярів в Новій українській школі. Розкрито сутність терміну «творча уява». Надано трактування поняття «технологія інтерактивного навчання». Зроблено висновок, що інтерактивні технології сприяють розвитку творчої уяви молодших школярів в НУШ, якщо вони обрані відповідно до індивідуальних та вікових особливостей учнів.*

***Ключові слова:** творча уява, інтерактивне навчання, інтерактивні технології, молодші школярі, НУШ.*

Формування творчої особистості у молодших школярів - актуальна проблема в педагогіці. Творча уява є ключем до креативного мислення, що сприяє розвитку унікальних підходів до навчання. Інтерактивні методи навчання важливі для розвитку творчої уяви учнів, допомагають засвоювати матеріал швидко та цікаво, розвивають комунікативні навички та виявляють творчий потенціал особистості.

Вивчення проблеми розвитку творчості та креативності дітей зацікавило багатьох вітчизняних та зарубіжних психологів й педагогів. Лев Виготський займався дослідженням розвитку дитячої уяви та креативного мислення; Юрій Бабанський акцентував увагу на розкритті творчого потенціалу через відкрите

навчання та стимулювання самовираження; Василь Сухомлинський прагнув розвивати творчість учнів через активну взаємодію; Софія Сисоєва досліджувала методи формування творчості в навчальному процесі.

Інтерактивне навчання вивчали представники різних наукових галузей, таких як психологія, педагогіка та методика навчання. Серед них можна назвати таких вчених і педагогів, як Ян Амос Коменський, Василь Сухомлинський, Валентин Шаталов, Шалва Амонашвілі, Олександр Біда, Світлана Личинкова, Ольга Пометун, Галина Коберник, Людмила Пироженко та інші.

Аналіз наукових та методичних джерел вказує на те, що деякі аспекти проблеми розвитку творчої уяви молодших школярів потребують глибшого вивчення. Зокрема, належну увагу заслуговують питання вибору інтерактивних технологій під час навчання різних предметів у початковій школі з метою стимулювання творчості, самостійності та ініціативності учнів.

Творча уява - це здатність людини самостійно створювати нові образи, ідеї та концепції. Творча уява необхідна там, де діяльність людини набуває творчого характеру, це невід'ємна умова будь-якого різновиду творчості. Творча активність молодших школярів може виявлятися у різноманітних формах діяльності, включаючи здатність розглядати звичайні речі з нового ракурсу, вибір альтернативних методів дії, пошуки нових підходів, вміле використання знань та навичок.

Технологія інтерактивного навчання - це така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він має публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання. Інтерактивне навчання, на думку В. Ковальнової, – це навчання діалогу, під час якого взаємодіють між собою всі учасники навчального процесу задля спільного вирішення поставленої задачі, шляхом досягнення взаєморозуміння [4, с. 118]. Також вона виокремлює правила організації інтерактивного навчання: залучення до роботи всіх учнів класу; заохочення вчителем

активності, ініціативності, нестандартних ідей; самостійне створення і дотримання учнями правил групової взаємодії; не більше 30 учнів для продуктивної праці [4, с. 119].

Як зазначає О. Комар, інтерактивні технології сприяють задоволенню пізнавальних інтересів молодших школярів завдяки активній комунікації, учасники якої є більш мобільними і відкритими. В основі лежить принцип багатосторонньої взаємодії [5, с. 49].

Обираючи інтерактивні методи для розвитку уяви молодших школярів, вчителям початкових класів слід враховувати деякі ключові аспекти:

1. Цікавість та зацікавленість: важливо вибирати методи, які захоплять увагу учнів та спонукатимуть їх активно брати участь у заняттях.

2. Стимулююче середовище: учні мають почуватись вільно при висловлюванні своєї думки. Інтерактивні методи, такі як групова та парна робота, можуть сприяти розвитку творчої уяви.

3. Різноманітність: використовуйте різні методи інтерактивного навчання, щоб забезпечити різноманіття досвіду для учнів.

4. Зв'язок з реальним життям: спрямовуйте інтерактивні методи на те, щоб зв'язати навчання з реальним життям. Наприклад, використовуйте сюжетні ігри або історії, які стимулюють уяву та допомагають учням уявляти ситуації з реального життя.

5. Підтримка і сприяння креативності: надайте можливості для самовираження та креативного мислення. Це може включати завдання, де учні можуть розвивати власні ідеї, вигадувати історії або створювати свої власні проекти.

6. Індивідуальність: враховуйте індивідуальні потреби та інтереси учнів при обиранні інтерактивних методів. Дозвольте їм обирати ті методи, які найбільше відповідають їхнім уподобанням та здібностям.

Формування творчої особистості у молодших школярів - головна мета освіти. Успіх у майбутньому залежить від їхньої творчості та самореалізації.

Завдання педагогів - створити стимулююче середовище для активної творчої діяльності учнів. У цьому контексті інтерактивні методи навчання виявляються незамінним інструментом для розвитку уяви молодших школярів. Їхнє використання дозволяє не лише ефективно засвоювати навчальний матеріал, але й стимулює творчість, комунікативні навички та самовираження.

При обиранні інтерактивних методів для початкових класів вчителям важливо: забезпечити цікавість та активну участь учнів, створити стимулююче середовище для вільного висловлення думок, забезпечити різноманітність методів для індивідуального підходу, орієнтуватися на реальне життя для стимулювання уяви та креативності, надати можливості для самовираження та самореалізації учнів.

Отже, правильне застосування інтерактивних методів навчання у початковій школі відіграє важливу роль у розвитку творчої уяви молодших школярів, сприяючи їхньому всебічному розвитку та успіху у навчанні та житті.

Список використаних джерел:

1. Антонюк О. Розвиток творчого потенціалу учня : інтерактивні форми та методи навчання. Початкова освіта. 2013. № 7. С. 8–13.

2. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія: збірник наукових праць. 2020. Випуск 61. С. 9–13.

3. Гладких А. О. Інтерактивні прийоми навчання в початковій школі / А. О. Гладких. // Наша школа : наук.-метод. журн. – 2013. – № 6 - С. 30-34.

4. Ковальова В. І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра / В. І. Ковальова. – Харків : Основа, 2010. – 191 с.

5. Комар О. А. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи / О. А. Комар // Початкова школа. – 2010. – № 7. – С. 47-49.

6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Генза, 2002. – 368 с.

**АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ КОНСТРУКТИВНО КЕРУВАТИ ЕМОЦІЯМИ У
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

*Вікторія Коченко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Коханко О.Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. У публікації розглядається актуальна проблема наскрізного формування здатності молодших школярів до конструктивного управління емоціями в процесі навчальної та виховної взаємодії. Автори розглядають теоретичні засади та практичні підходи до розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку, наголошуючи на важливості створення сприятливого середовища навчання і виховання, залучення до цього процесу вчителів і батьків. Зазначаються конкретні методи та стратегії інтеграції навчання емоційної грамотності в освітній процес.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодші школярі, виховна взаємодія, управління емоціями, емоційна грамотність, вміння конструктивно керувати емоціями.

Актуальність теми. Емоційний інтелект - найважливіша навичка для досягнення особистого та міжособистісного успіху в житті. Хоча академічні знання та когнітивні навички, безсумнівно, є важливими, здатність розпізнавати, розуміти та керувати своїми емоціями є ключем до загального благополуччя та здорових стосунків, зокрема у молодших школярів. Саме тому важливо, щоб у роки становлення вони зосередилися на розвитку цієї наскрізної навички - конструктивного управління емоціями.

Метою публікації є аналіз проблеми формування у сучасних молодших школярів наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Для початку варто зазначити, що молодший шкільний вік - найважливіший період для емоційного розвитку дітей. У міру того як вони починають стикатися зі складними соціальними взаємодіями, взаєминами з однолітками і вимогами освітнього середовища, діти піддаються впливу широкого спектра емоцій, як позитивних, так і негативних. І їх надзавдання – навчитися керувати своїм емоційним станом. Саме така ключова компетентність зазначена у Державному стандарті початкової освіти: «конструктивно керувати емоціями передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осУкраїнський державний університет, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовувати себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність» [2, с. 3].

Компетентний вчитель розуміє, що формування у молодших школярів наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями це процес складний, неперервний та системний. Адже учні молодшого шкільного віку імпульсивні, енергійні, з недостатньо сформованими вольовими процесами. О.Мельник так описує емоційну зрілість учнів початкової школи: «Для молодших школярів загалом характерний життєрадісний, бадьорий настрій. Причиною афективних

станів є передусім розходження між претензіями та можливостями їх задовольнити, прагненнями отримати вищу оцінку своїх особистісних якостей і реальними взаєминами з людьми тощо» [3, с. 129]. Включаючи навчання емоційного інтелекту в навчальну програму і створюючи сприятливе навчальне середовище, педагоги можуть зіграти важливу роль у розвитку в школярів навичок, необхідних для конструктивного управління своїми емоціями. Це охоплює навчання того, як розпізнавати і позначати свої емоції, розуміти фізіологічні та психологічні наслідки різних емоційних станів, а також вивчати стратегії здорового і продуктивного регулювання своїх емоцій.

Загальний освітній процес з формування емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку складається з низки етапів, що утворюють систему навчальної роботи. Конкретні етапи навчального процесу визначаються віком учня, базовим рівнем емоційного розвитку, характером та обсягом нового матеріалу, що визначається за результатами попереднього етапу, та способом досягнення цілей навчання. Кожен етап навчального процесу завершується діагностикою досягнення цілей навчання. За цих умов освітній процес набуває тих технічних характеристик, які найбільшою мірою сприяють досягненню запланованих результатів. Один з ефективних підходів - включення заходів та обговорень емоційного інтелекту в різні предмети та розпорядок дня в класі. Наприклад, на заняттях з мовно-літературної освітньої галузі чи у позакласному читанні можна пропонувати учням визначати й обговорювати емоції, які виражають герої оповідань і книг. На уроках ЯДС учні можуть вивчати, як емоції впливають на історичні події та культурні традиції. Уроки математики та природничих наук також можуть допомогти учням навчитися справлятися з розчаруванням і занепокоєнням, коли вони стикаються з важкими проблемами і концепціями.

Також важливими є тренінги у позаурочний час. Тренінг може бути проведений відповідним чином підготовленим учителем або шкільним психологом. Вчителі завжди мають бути присутніми на тренінгу, щоб отримати

користь з емоційного досвіду учнів у класі та під час позакласних заходів. Навчання має бути цілеспрямованим і поетапним, спиратися на отримані знання і розвивати навички та вміння. Оскільки це форма практичного навчання, робота ведеться в малих групах, щоб забезпечити максимальну активність і творчу взаємодію всіх учасників. Тренінг передбачає добровільне прийняття і виконання певних правил групової роботи. У даному контексті цікавим є емпіричне дослідження Л. Гриневич, О. Ліннік та І. Старагіної, де зазначається, що «під час розв'язання завдань 75 % учнів демонстрували позитивні емоції, у 20,5% учнів позитивні та негативні емоції були збалансовані, 4 % учнів не виявляли жодних емоцій під час групової роботи, лише у 0,5 % учнів переважали негативні емоції під час роботи в групах. Здатність долати конфлікти експерти могли спостерігати у 38 % груп» [4, с. 31]. Це спрямовано на створення емоційно приємної атмосфери співробітництва, спілкування на засадах довіри, встановлення та підтримання робочих стосунків з усіма учасниками тренінгу.

Поділяємо думку Н. Гречаник Н. та С. Гречаник: «Від природи всі діти різні та кожному властиві свої певні риси, які, безумовно, і є тим особистісним підґрунтям яке впливає на формування й розвиток емоційно-етичної компетентності молодших школярів. Одні учні від природи спокійні та повільні, інші – енергійні та самостійні. Саме тому, хтось на зауваження та покарання дорослих реагує криком, інший – плаче, третій – замикається в собі, а четвертий – просто не звертає на них жодної уваги» [1, с. 48]. Тому, крім академічної інтеграції, вчителі можуть створювати особливі можливості для розвитку емоційного інтелекту, наприклад, гуртки та групові дискусії в класі, де учні можуть поділитися своїми почуттями і досвідом у безпечній і спільній обстановці. Рольові ігри, вправи на усвідомленість і керовані візуалізації також можуть стати потужними інструментами, що допомагають учням практикувати техніки регулювання емоцій і розвивати самосвідомість.

На наше переконання, важливо, щоб вчителі самі моделювали конструктивне управління емоціями та створювали в класі культуру, яка цінує та розвиває емоційний інтелект. Демонструючи емпатію, терпіння та навички ефективного спілкування, вчителі можуть подавати позитивний приклад і зміцнювати важливість емоційної компетентності. Крім того, важливо залучати батьків до цього процесу. Школи можуть надати ресурси та семінари, щоб допомогти сім'ям зрозуміти важливість емоційного інтелекту та навчитися стратегій підтримки емоційного розвитку своїх дітей вдома. Послідовне підкріплення і практика, як у класі, так і вдома, забезпечать засвоєння і використання цих цінних навичок з плином часу.

Важливо зазначити, що розвиток здатності конструктивно керувати емоціями - це не разова спроба, а безперервний процес, який потребує постійної практики та вдосконалення. У міру просування учнів у навчанні складність їхніх емоцій і ситуацій, з якими вони стикаються, змінюватиметься. Тому навчання емоційного інтелекту має бути включено до навчальної програми на всіх рівнях, з використанням відповідних віку заходів і стратегій, розроблених з урахуванням конкретних потреб та етапів розвитку учнів.

Висновки. Отже, розвиток у молодших школярів здатності конструктивно керувати своїми емоціями - важливий компонент їхнього загального розвитку та благополуччя. Надаючи першочергового значення викладанню емоційного інтелекту та створюючи сприятливе середовище навчання, педагоги можуть озброїти учнів інструментами, необхідними їм для того, щоб орієнтуватися в складнощах життя, розвивати здорові стосунки та досягати особистих і академічних успіхів. Такі інвестиції в емоційний розвиток не тільки приносять користь учням, а й сприяють формуванню більш турботливого та емоційно інтелектуального суспільства у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Гречаник Н., Гречаник С. Особистісна характеристика емоційно-етичної компетентності молодших школярів: теоретичний аспект. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. №9 (11). С. 42-51.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти в Україні (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73. С. 128-133.
4. Hrynevych L., Linnik O., Starahina I. Формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. №2 (85)). С. 28-34.

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

*Любов Криволапчук,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Коваль Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Ця робота присвячена дослідженню наукової проблеми формування життєвих компетенцій у молодших школярів. Робота аналізує сучасний стан цієї проблеми, розглядає роль сімейного середовища та освітніх програм у формуванні цих компетенцій, ідентифікує ключові аспекти та визначає перспективи подальшого дослідження. Вивчення цієї теми є актуальним завданням у контексті покращення якості освіти та підготовки молоді до життя у сучасному суспільстві.

Ключові слова: життєві компетенції, молодші школярі, сімейне середовище, освітні програми, наукова проблема, педагогічні підходи.

В сучасному освітньому середовищі формування життєвих компетенцій у молодших школярів є актуальною науковою проблемою. Особливу увагу приділяється розвитку соціальної адаптації учнів, їхньої саморегуляції та креативності. Соціальна адаптація є ключовим елементом успішного включення дитини до соціуму. Цей процес вимагає комплексного підходу з боку педагогів, спрямованого на створення сприятливого розвитку освітнього середовища. Формування життєвих компетенцій у дітей - це складний та багатогранний процес, який включає в себе не лише розвиток саморегуляції, а й розвиток креативності. Обидва ці аспекти важливі для успішного адаптування та самореалізації у сучасному світі.

Формування життєвих компетенцій у молодших школярів - це комплексний процес, який базується на психологічних та педагогічних аспектах. Розглянемо ключові аспекти, які допомагають відтворити структуру цих навичок та їх вплив на навчальний процес:

Саморегуляція: один з найважливіших аспектів формування життєвих компетенцій у молодших школярів - це розвиток навичок саморегуляції. Це включає в себе вміння керувати своїми емоціями, управляти власною поведінкою та встановлювати цілі.

Соціальна компетентність: діти повинні вчитися ефективно спілкуватися, розвивати емпатію та розуміння інших людей, а також вміти вирішувати конфлікти та працювати в команді.

Креативність: здатність до творчого мислення, гнучкість у вирішенні проблем та здатність до нетрадиційного підходу є важливими аспектами для успішного розвитку у сучасному світі.

Самостійність: навички самостійності, вміння приймати рішення та брати на себе відповідальність є важливими складовими формування життєвих компетенцій.

Внутрішня мотивація: здатність до саморозвитку, пошук нових знань та постійне прагнення до досягнення власних цілей допомагає дітям розвивати внутрішню мотивацію та упевненість у власних силах.

Ці аспекти тісно пов'язані з навчальним процесом. Педагоги використовують різноманітні методи та підходи, спрямовані на розвиток цих компетенцій, такі як інтерактивні уроки, групові проекти, розвивальні ігри, тренінги з емоційної грамотності та співпраця з батьками для підтримки дитини в домашньому оточенні.

Саморегуляція є основою для розвитку внутрішньої мотивації та самостійності. Дитина, яка вміє керувати своїми емоціями та поведінкою, легше справляється з труднощами, більш уважна та зосереджена на виконанні завдань. Педагоги використовують різноманітні методи, такі як розвивальні ігри, тренінги зі свідомості та емоційної грамотності, техніки дихальних вправ та релаксації, щоб допомогти дітям розвивати цю навичку.

Креативність, у свою чергу, допомагає дітям думати ширше, шукати нові шляхи вирішення проблем та завдань. Вона сприяє розвитку критичного мислення, уяви та інноваційності. Педагоги використовують різноманітні методи для стимулювання креативності учнів, такі як проведення творчих майстерень, застосування технік мозкового штурму, сприяння участі в проектних діяльностях та спільних творчих проектах [1; 5].

Вплив сімейного середовища на формування життєвих компетенцій у дітей є надзвичайно важливим фактором. Сім'я є першим і основним оточенням, де дитина отримує приклади поведінки, уявлення про цінності, норми та стандарти. Розглянемо деякі аспекти, які впливають на формування життєвих компетенцій у молодших школярів через сімейне середовище:

Приклад батьків: діти вчаться багато від своїх батьків. Якщо батьки виявляють високий рівень саморегуляції, вони вчать дітей контролювати свої емоції та поведінку.

Комунікація: як батьки спілкуються з дітьми, які слова вони використовують, як реагують на ситуації - все це впливає на розвиток мовлення, вміння виражати свої думки та вислуховувати інших.

Підтримка та емоційна безпека: діти, які відчують підтримку та емоційну безпеку в сім'ї, зазвичай розвивають внутрішню мотивацію та самовпевненість.

Приклади та стимули для креативності: якщо в сім'ї підтримуються та стимулюються творчість, уява та нестандартність, діти набувають навичок креативного мислення.

Сімейні цінності: цінності, які переважають в сім'ї, також впливають на формування життєвих компетенцій. Наприклад, цінність відкритості до нового може підтримувати розвиток у дітей вміння адаптуватися до змін та викликів.

Щодо освітніх програм та педагогічних підходів, вони грають важливу роль у формуванні життєвих компетенцій через створення спеціальних умов та методів розвитку навичок учнів. Наприклад, інтерактивні уроки, групові проекти, розвивальні ігри та використання сучасних технологій можуть сприяти активному включенню дітей у процес навчання та розвитку їх життєвих компетенцій [1].

Перспективи дослідження та розвитку педагогічних підходів. Дослідження формування життєвих компетенцій у молодших школярів вимагає подальших наукових розвідок та розвитку інноваційних педагогічних підходів для досягнення кращих результатів [4].

Формування життєвих компетенцій у молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти. Розв'язання цієї наукової проблеми вимагає комплексного підходу, врахування різноманітних факторів та постійного вдосконалення педагогічних практик.

Список використаних джерел:

1. Іванова О.М. Вплив сімейного середовища на формування життєвих компетенцій у молодших школярів: психолого-педагогічний аналіз. Київ: Видавництво "Освіта", 2023. с.23-46
2. Петрова Н.С. Освітні програми для формування життєвих компетенцій у молодших школярів. Львів: Видавництво "Нова школа", 2022. 200 с.
3. Сидоренко Т.В. Педагогічні аспекти формування життєвих компетенцій у молодших школярів. Харків: Видавництво "Освіта і діти", 2024. 180 с.
4. Гриньова М.П. Педагогічні інновації для формування життєвих компетенцій у молодших школярів. Київ: Видавництво "Педагогічна думка", 2023. 170 с.
5. Савченко О.І. Роль ігрових технологій у розвитку життєвих компетенцій молодших школярів. Львів: Видавництво "Сучасна освіта", 2021. 220 с.

**ПРОБЛЕМА РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧИХ
ПОКОЛІНЬ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ**

***Вікторія Кузнєцова,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів
Науковий керівник: Кисла О.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

Анотація. В статті висвітлено проблему розумового виховання підростаючих поколінь в історії педагогічної думки та її актуальність у

сучасному суспільстві. Відображено сучасні підходи до розумового виховання через впровадження активного навчання, розвиток критичного мислення, проблемного та творчого мислення, використання сучасних технологій в освіті, зміни в підходах до навчання та розвитку, враховуючи індивідуальні потреби та особливості кожної дитини. Викладено погляди відомих зарубіжних та вітчизняних педагогів стосовно вирішення проблеми розумового виховання.

Ключові слова: розумове виховання, розумовий розвиток, розумова діяльність, особистість.

Постановка проблеми. Проблема розумового виховання підростаючих поколінь є актуальною в сучасному суспільстві, адже сьогодні діти та підлітки зіштовхуються з різними труднощами, які можуть впливати на їх психічний розвиток, також дослідження показують, що ефективно розумове виховання є важливою складовою успішного становлення особистості.

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі БУкраїнський державний університетть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Але українська школа не готує до цього [1]. Тому сучасній системі освіти важливо забезпечити всебічний розумовий розвиток підростаючих поколінь, адже розумова діяльність є провідною в житті людини та найважливішою передумовою соціального становлення особистості.

Основний виклад матеріалу. Розумове виховання — цілеспрямована діяльність педагогів з розвитку розумових сил і мислення учнів, прищеплення їм культури розумової праці. У психолого-педагогічній літературі вживають також термін «розумовий розвиток» — розвиток, удосконалення інтелектуальної сфери і здібностей людини [5, 243].

Проблема розумового виховання підростаючих поколінь є важливою темою в історії педагогічної думки. Впродовж віків педагоги та філософи розглядали це питання і запропонували різні підходи та теорії. З розвитком психології та освіти в ХІХ-ХХ століттях виникли різні течії, такі як: педагогіка М.Монтесорі, психологія розвитку Ж.Піаже, психоаналіз З.Фрейда та інші, які ставили розумовий розвиток дітей у центр уваги.

Сучасні підходи до розумового виховання включають активне навчання, розвиток критичного мислення, навички проблемного та творчого мислення, використання сучасних технологій в освіті. Важливо зазначити, що розумове виховання вимагає зміни в підходах до навчання та розвитку, враховуючи індивідуальні потреби та особливості кожної дитини. Через це створення ефективних освітніх систем, які враховують різноманітність і потреби учнів, залишається важливим завданням для сучасної педагогічної думки.

Проблема розумового виховання розглядалася на всіх етапах становлення педагогіки як науки, сутність та зміст поняття постійно зазнавав змін під дією суспільних вимог. Основу сутності поняття «розумове виховання» було закладено ще в Древньому Єгипті, де велика увага приділялася вихованню особистості, а розумове виховання трактувалося як прагнення до знань, де завданням вчителя було розвивати пам'ять учнів, і це було високо оцінено та виявляло значну турботу про нього [6].

Цей напрям виховання бере початок ще з давніх часів. Цією проблемою переймалися і давні філософи, і прогресивні діячі епохи Відродження, і провідні педагоги ХІХ і ХХ століть, вона ж залишається актуальною і досі.

Проблему розумового виховання розглядали такі вчені, як: А.О. Артеменко, П.Я. Гальперін, Н.М. Гордій, І.А. Каіров, О.Л. Кононко, Г.С. Костюк, С.М. Лобода, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін. Ян Амос Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж.Руссо, А.В. Дістервег, М. Монтесорі, Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинський.

Особливу увагу проблемі розумового виховання приділяли зарубіжні педагоги. Так, німецький педагог Г. Кершенштейнер вважав, що в процесі навчання необхідно максимально розвивати розумові здібності дітей, вчити їх порівнювати, бачити спільне і відмінне в предметах. Діти повинні мати цілісне уявлення про природу і суспільство, вміти оцінювати себе і оточуючих людей.

Я.А. Коменський розглядав розумове виховання як важливий засіб формування особистості дитини. Головним у розумовому розвитку він вважав розвиток мислення, формування самостійної розумової діяльності. Тому розумове виховання потрібно починати якомога раніше, щоб розвивати у дитини здібності до споглядання речей [2].

Велику роль у розумінні особливостей розумового розвитку дітей відіграють роботи швейцарського психолога Ж. Піаже. Він виходив із твердження, що основні психічні операції пов'язані з діяльністю. Тому не випадково запропонована Ж.Піаже теорія розвитку мислення дітей отримала назву «операційної» [4].

Розумовому вихованню, як одній з найважливіших ланок системи виховання, надавав значення В. Сухомлинський, який зазначав, що розумове виховання – це «надбання знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу й потреби в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці» [3, 539]. Педагог-класик наголошував на тому, що особлива роль у розумовому вихованні належить формуванню інтелектуальних умінь.

Висновки. Отже, однією з проблем в історії педагогічної думки є проблема розумового виховання підростаючих поколінь. Її вирішенням займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених та педагогів. Їхні педагогічні праці та погляди є актуальними і сьогодні та впроваджуються в освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми шкільної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/aktualni-problemi-shkilnoyi-osviti-v-ukrayini/>
2. Розвиток теорії розумового виховання дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/3557/97/>
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – К.: 1997. – Т.5. – 535-549.
4. Теорія Ж. Піаже про інтелектуальний розвиток дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alexus.com.ua/teoriya-zh-piazhe-pro-intelektualnij-rozvitok-ditini/>
5. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 528 с. (Альма-матер).
6. Цимбал-Слатвінська С. В. Розумове виховання: історичний контекст. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. Праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О.О. 2011 . Вип. 39. Частина перша. С. 231–238. URL http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/39_1/visnu_k_31.pdf

**ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО
ШКОЛЯРА**

*Куртова Валерія,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Комогорова М.І.,*

Анотація. У публікації висвітлено переваги використання гри у навчальній стратегії формування мовленнєвої компетентності молодшого школяра. Визначено ефективність гри у формуванні мовленнєвої компетентності молодшого школяра.

Ключові слова: *гра, мовленнєва компетентність, молодші школярі.*

У період поширення масової культури велика увага приділяється вихованню мовної особистості, тобто такої, яка володіла б усіма виражальними засобами рідної мови, була б спроможна вільно виражати власні позиції, логічно та послідовно висловлювати їх і доводити. Саме тому виникає потреба в оновленні змісту, вдосконаленні форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування. Для формування соціально активної особистості не обійтись без використання ігрових технологій. Гра є однією з форм розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку[1]

Питанню ігрових технологій такі науковці як: Д. Щербина, Г. Топчій, Г. Селевко, Л. Савченко, С. Рубінштейн, І. Мамчур, О. Жорник, М. Гриньова, Т. Бондаренко приділяли значну увагу. Вивчали її і класики (К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко) та сучасні дослідники у (Н. Бібік, Н. Максименко, Я. Коломинський, Н. Кудикіна, Т. Качак, О. Проскура, О. Савченко).

Мета статті. Охарактеризувати переваги використання ігрової технології для формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів.

Сьогодні багато європейських країн приділяють особливу увагу саме мовленнєвій компетентності. Основним засобом спілкування людей є мовлення. Ані отримувати, ані передавати велику кількість інформації людина без нього людина не зможе, включаючи і ту, яка несе величезний смисловий тягар або

фіксує інформацію, яку не можуть сприйняти органи чуття(явища, абстрактні поняття, які безпосередньо не сприймаються, правила та ін.).

Компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, 11 навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2, с. 13]. В «Українському педагогічному словнику» знаходимо, що ігрова діяльність – це різновид активної діяльності людини, у процесі якої відбувається оволодіння суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування [3, с. 139]. На думку Л. Кондрашової, М. Вієвської, Л. Савченко визначають ігрову діяльність через комунікативний зв'язок між учасниками гри, що сприяє їх творчому самовираженню. При цьому за допомогою гри підвищується результативність навчальної діяльності.

Для мовної гри задає умови навчально-ігрова ситуація, а мовна гра являє собою спосіб комунікативної самореалізації, інтерпретації теми, навчального матеріалу. Мовні ігри на уроках української мови можуть застосовуватися в актах читання, аудіювання, говоріння, письма. Навчання української мови за допомогою гри пов'язують, з одного боку, учня (учнів), дидактичний дискус, учителя, а з іншого – автора, дидактичний текст, учня (учнів, учителя).

На думку Л. Виготського ігрова діяльність є поліфункціональним феноменом. Науковець визначає такі основні функції ігрової діяльності:

- розвивальну – розвиток сприйняття, пам'яті, мислення, уваги вольової сфери, уяви;
- розважальну – отримання задоволення безпосередньо від процесу ігрової діяльності;
- навчальну – сприяє засвоєнню нової інформації;
- виховну – формування особистісних якостей, ціннісних орієнтацій;
- соціалізації – включення в систему суспільних відносин, засвоєння багатства національної культури і традицій
- комунікативна – встановлення контактів з учасниками гри;

- коригувальну – внесення позитивних змін, доповнення в структуру особистісних показників;
- регуляторну – регуляція поведінки завдяки загальноприйнятим умовам та правилам;
- діагностичну – дає змогу виявляти інтелектуальні, творчі, емоційні та ін. прояви;
- терапевтичну – використовується як засіб подолання різних труднощів, що виникають під час спілкування, праці;
- релаксаційну – знімає емоційну напругу, гострі неврологічні реакції, нейтралізує емоційно негативні переживання та страхи;
- самореалізації – перевірка на практиці різноманітних процесів життєдіяльності учня, виявлення недоліків практичного досвіду;
- комунікативну – моделює реальний контекст складних людських взаємин через встановлення емоційних контактів, доброзичливі відносини, моральні детермінанти та позиції;
- формувальну – розвиток утворень інтелектуальної (пізнавальні можливості, логічне, образне мислення та ін.) та моральної сфер (моральні уявлення, якості, норми поведінки, оцінка) [5];

Отже, ігрова технологія є надзвичайно ефективним засобом формування мовленнєвої компетентності молодших школярів. Без спеціально організованого навчання не відбудеться належне опанування мовленнєвої компетентності. Правильно організована робота з дітьми за допомогою ігрових технологій надасть неоцінену допомогу в роботі над формуванням мовних навичок дітей молодшого шкільного віку. Таким чином, можемо зазначити, що гра має посісти важливе місце у роботі з формування мовленнєвої компетентності у молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Соціальна психологія: М. 2009.

2. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібик Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка: Вопросы психологии. 1966. № 6, С. 62-68.

ЕКОЛОГО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Левченко Марія,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький
Науковий керівник: Мартин А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Вивчення еколого-оздоровчої діяльності закладу дошкільної освіти (ЗДО) в Україні зумовлена комплексом чинників, що негативно впливають на здоров'я дітей. Недостатня увага до еколого-оздоровчої роботи у багатьох ЗДО свідчить про потребу в системному підході до цієї проблеми. Відсутність комплексної програми, яка б відповідала сучасним потребам, та нестача знань та навичок у педагогічних працівників ускладнюють організацію ефективної еколого-оздоровчої роботи. Важливість формування екологічної свідомості та культури здоров'я у дітей дошкільного віку робить еколого-оздоровчу роботу в ЗДО надзвичайно актуальною. Дошкільний вік є сенситивним періодом для виховання ціннісного ставлення до природи та здоров'я, що сприятиме особистісному розвитку дітей та їх безпечній життєдіяльності.*

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення підходів до забезпечення еколого-оздоровчої діяльності ЗДО.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері охоплюють: розробку методичних рекомендацій щодо організації еколого-оздоровчої діяльності в ЗДО; розробку програм еколого-оздоровчої роботи для дітей з особливими потребами; розробку інноваційних форм та методів еколого-оздоровчої роботи тощо.

Ключові слова: *еколого-оздоровча діяльність, дошкільна освіта, дитяче здоров'я, екологія, екологічне виховання, екологічна культура.*

Вступ. Сучасна дошкільна освіта ставить перед собою завдання не лише забезпечити повноцінний розвиток дітей, але й враховувати їхнє фізичне та екологічне благополуччя. Актуальність еколого-оздоровчої діяльності дошкільних закладів полягає в необхідності вивчення та впровадження інноваційних підходів, спрямованих на покращення екологічного середовища та фізичного здоров'я дітей.

Огляд літератури вказує на дефіцит систематизованої інформації щодо ефективних методів еколого-оздоровчої роботи в дошкільних установах. При цьому, важливо враховувати психофізіологічні особливості дітей та їх взаємодію з природним оточенням для визначення оптимальних стратегій розвитку.

Вивчення еколого-оздоровчої діяльності ЗДО має значне наукове та практичне значення для покращення здоров'я дітей дошкільного віку, формування екологічної свідомості та культури здоров'я, а також для забезпечення їх безпечної життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед вітчизняних дослідників, які систематизували теоретичні основи еколого-оздоровчої роботи в ЗДО, а також пропонують практичні рекомендації щодо її організації, можна назвати: О.О. Максимова, М.А.Федорова [6], О.В.

Гаяш [4]. Також, теоретичні і методичні засади курсу «Освіта для сталого розвитку» для дошкільнят розробили Н. Гавриш, Н. М. Миськова [3], О.Пометун, О.Саприкіна. Еколого-оздоровча діяльність закладу дошкільної освіти у поліфонії інноваційних підходів розглядають Н.С. Клунська та Н.М. Щербань [7]. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку розкрила у своїх роботах Н. Ошуркевич. Актуальні проблеми дошкільної освіти, у т.ч. в еколого-оздоровчій роботі та екологічному вихованні висвітлені у роботах Т.Т. Андрєєва [1], В.М. Ніколаєнко, З. Плохій [10] та ін.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в дослідженні підходів до еколого-оздоровчої діяльності закладів дошкільної освіти.

Методи дослідження

Дослідження еколого-оздоровчої діяльності ЗДО потребувало комплексного підходу, що поєднало застосування таких методів дослідження як: теоретичні (для аналізу літературних джерел, вивчення наукової літератури з педагогіки, методики еколого-оздоровчої роботи), системний аналіз (для дослідження еколого-оздоровчої роботи ЗДО як цілісної системи), синтез (для узагальнення отриманих знань та формулювання нових висновків); емпіричні методи: спостереження (для вивчення еколого-оздоровчої роботи ЗДО в природних умовах), опитування (інтерв'ю з вихователями, батьками).

Теоретичні методи допомогли сформулювати мету та завдання дослідження, узагальнити існуючі знання з теми. Емпіричні методи дозволили зібрати дані про еколого-оздоровчу роботу ЗДО. Застосування комплексу методів дослідження дозволило отримати ґрунтовні результати та зробити науково обґрунтовані висновки щодо еколого-оздоровчої діяльності ЗДО.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Недостатня увага до еколого-оздоровчої роботи у багатьох ЗДО свідчить про потребу в методичному забезпеченні та науковому обґрунтуванні цієї діяльності.

Розпочинаючи дослідження еколого-оздоровчої діяльності закладів дошкільної освіти, неможливо обійтися без чіткого розуміння базових понять. Важливо чітко окреслити сутність ключових понять, таких як «еколого-оздоровча діяльність», «екологічне виховання», «екологічна культура». Це дозволить не лише глибинно зрозуміти досліджувану проблему.

Розглядаючи екологічне виховання, можна звернутися до праць педагогів та філософів. Великий вчений і педагог Коменський Я.А. акцентував увагу на важливості виховання в гармонії з природою та відповідального ставлення до неї.

В умовах сучасного суспільства особливо важливою є наукова позиція Т.Т. Андреевої, яка визначає мету екологічного виховання як «формування у дітей основ екологічної культури, розвиток їх екологічної свідомості та мислення» [1].

На думку Н.С. Клунської, екологічна освіта – це «безперервний процес виховання і розвитку дитини, спрямований на формування системи уявлень і знань про навколишнє середовище та екологічної культури, що виявляється в емоційно-позитивному ставленні до природи і відповідальному ставленні до стану навколишнього середовища"» [7].

Згідно з дослідженнями Лисенка І.І., екологічне виховання – це процес формування екологічної культури особистості, спрямований на встановлення гармонійного відношення між людиною та природою [8].

Аналіз різних точок зору науковців та дослідників, практиків-педагогів показує, що екологічне виховання – це, з одного боку, складний і багатовимірний розвивальний процес формування оптимальних взаємовідносин між людиною і природою, а з іншого – процес формування індивідуальних якостей знань, поглядів, переконань і діяльності щодо довкілля. Загалом метою екологічного виховання є формування основ екологічної культури, що цілком узгоджується із загальною метою - формуванням екологічної свідомості та

екологічної культури, формування особистості, здатної усвідомлювати наслідки своїх дій по відношенню до довкілля та жити у відносній гармонії з природою.

Що стосується поняття екологічної культури, то на думку Н. Ошуркевич, «екологічну культуру слід розглядати як своєрідний ідеал, новий тип культури, основою якого є екологічне мислення і гуманістичний світогляд, що в якості етичного ідеалу включає прагнення до узгодженого розвитку людини, суспільства і природи і неодмінно органічно включає глибоке усвідомлення цінності та взаємозалежності" [9, с. 60].

Тобто, екологічна культура – це не просто знання про природу, але й вміння жити у взаємодії з нею, розуміти свою відповідальність за збереження біорізноманіття та екологічну рівновагу.

Екологічне виховання, екологічна культура та еколого-оздоровча діяльність – це невід'ємні складові одного спільного процесу формування здорового та екологічно свідомого суспільства.

За визначенням В.В. Баранова, еколого-оздоровча діяльність ЗДО – це «комплекс заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я дітей, з використанням екологічно безпечних методів та технологій в навчально-виховному процесі» [2].

Із робіт О.В. Гаяш видно, що екологічний стан оточуючого середовища безпосередньо впливає на фізичне та психічне здоров'я дітей. Еколого-оздоровча діяльність спрямована на зменшення негативного впливу довкілля на організм малюків та покращення їхнього стану здоров'я [4].

З погляду вченого-педагога О.І. Гончаренко, еколого-оздоровча діяльність включає інтеграцію знань про природу в навчальний процес та використання природних елементів у вихованні. Це сприяє формуванню екологічної свідомості та підтримує фізичний розвиток дітей [5].

За словами Н.М. Щербань, еколого-оздоровча діяльність також охоплює аспекти взаємодії дитини з соціальним середовищем. Вона вказує на

необхідність створення позитивного соціального клімату, що сприяє психосоціальному розвитку малят [7].

Один із видатних науковців в галузі екології, професор Іванов М.П., визначає еколого-оздоровчу діяльність як систему методів і засобів, спрямованих на організацію благоприятного екологічного середовища в навчальних закладах та підтримку фізичного здоров'я учасників освітнього процесу.

Згодом до цього поняття приєдналися й інші автори, такі як З.П. Плохій, який розглядає еколого-оздоровчу діяльність як інтегративний підхід до створення навчально-виховного середовища, що сприяє підвищенню якості здоров'я та екологічної свідомості [10].

Отже, еколого-оздоровча діяльність в дошкільних закладах – це не лише сукупність заходів, але й ціла філософія, спрямована на гармонійний розвиток та збереження здоров'я дітей. Враховуючи визначення різних авторів, можна сформулювати визначення поняття наступним чином: еколого-оздоровча діяльність ЗДО – це система взаємопов'язаних заходів, спрямованих на: формування екологічної свідомості та культури здоров'я у дітей, збереження та зміцнення здоров'я дітей та виховання любові до природи та дбайливого ставлення до довкілля (рис. 1) [10].

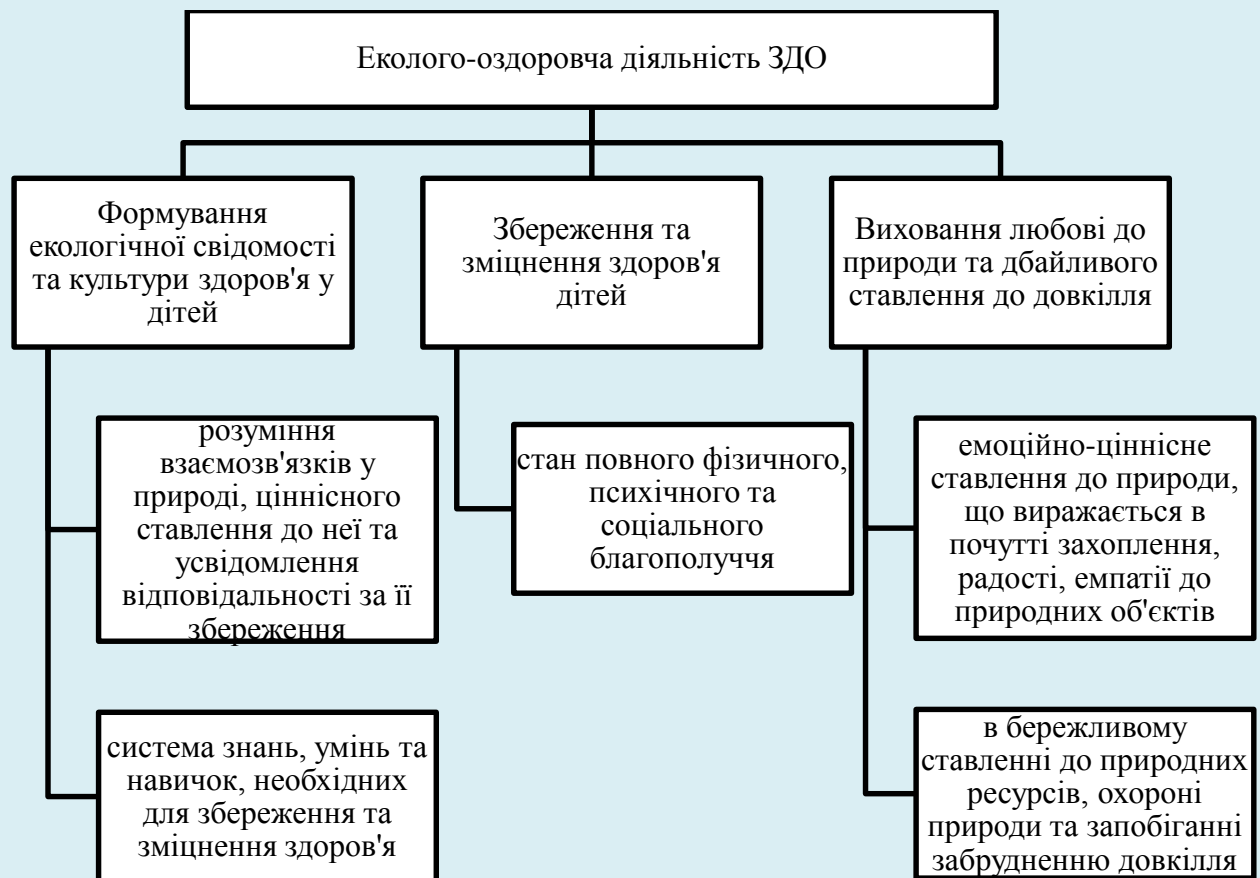

Рис. 1. Еколого-оздоровча діяльність ЗДО

Таким чином, поняття охоплює комплекс заходів та стратегій, спрямованих на створення оптимальних умов для розвитку дітей, з урахуванням екологічних аспектів.

Ефективна еколого-оздоровча діяльність у ЗДО неможлива без комплексного підходу до її забезпечення, яке включає низку елементів:

1. Науково-методичне забезпечення:

розробка та впровадження програм еколого-оздоровчої роботи: врахування вікових особливостей дітей, специфіки ЗДО, регіональних умов;

створення методичних рекомендацій та посібників: допомога вихователям у організації еколого-оздоровчої роботи;

підготовка та проведення семінарів, тренінгів, курсів підвищення кваліфікації для вихователів: оволодіння сучасними методами та формами еколого-оздоровчої роботи.

2. Матеріально-технічне забезпечення:

створення екологічного середовища в ЗДО: озеленення території, обладнання куточків природи, еко-лабораторій, еко-стежок;

забезпечення ЗДО необхідними матеріалами та обладнанням: дидактичні ігри, природоохоронні знаки, дослідницьке обладнання, спортивний інвентар;

оновлення матеріально-технічної бази ЗДО: придбання сучасних інтерактивних дошок, проекторів, комп'ютерів для використання в еколого-оздоровчій роботі.

3. Кадрове забезпечення:

підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів: оволодіння знаннями з екології, валеології, методики еколого-оздоровчої роботи;

залучення фахівців до еколого-оздоровчої роботи: психологи, медики, біологи, екологи (наприклад, психолог проводить тренінги з розвитку емпатії та бережного ставлення до природи, медик – заняття з основ здорового способу життя);

підвищення кваліфікації вихователів: участь у семінарах, тренінгах, курсах підвищення кваліфікації.

4. Фінансове забезпечення:

виділення бюджетних коштів: придбання необхідних матеріалів, обладнання, інвентарю;

залучення спонсорських коштів: реалізація екологічних проектів, проведення акцій, свят;

економія ресурсів: бережливе ставлення до води, електроенергії, тепла.

5. Інформаційно-просвітницьке забезпечення:

створення інформаційних стендів: ознайомлення дітей та батьків з екологічними проблемами, правилами поведінки у природі, здоровим способом життя;

випуск інформаційних бюлетенів, буклетів: надання порад та рекомендацій щодо еколого-оздоровчої роботи;

співпраця з ЗМІ: висвітлення еколого-оздоровчої роботи ЗДО.

Отже, забезпечення еколого-оздоровчої діяльності ЗДО – це комплексна задача, що потребує спільних зусиль педагогів, батьків, місцевої громади, органів влади.

Основними напрямками еколого-оздоровчої діяльності ЗДО є:

- 1) Екологічне виховання: ознайомлення з природою; формування уявлень про екологічні проблеми; виховання дбайливого ставлення до природи.
- 2) Здоров'язберігаючі технології: загартовування; фізична активність; раціональне харчування; психологічний комфорт.
- 3) Формування екологічної культури: еко-ігри та еко-заняття; екологічні проекти та акції; співпраця з батьками [6; 9].

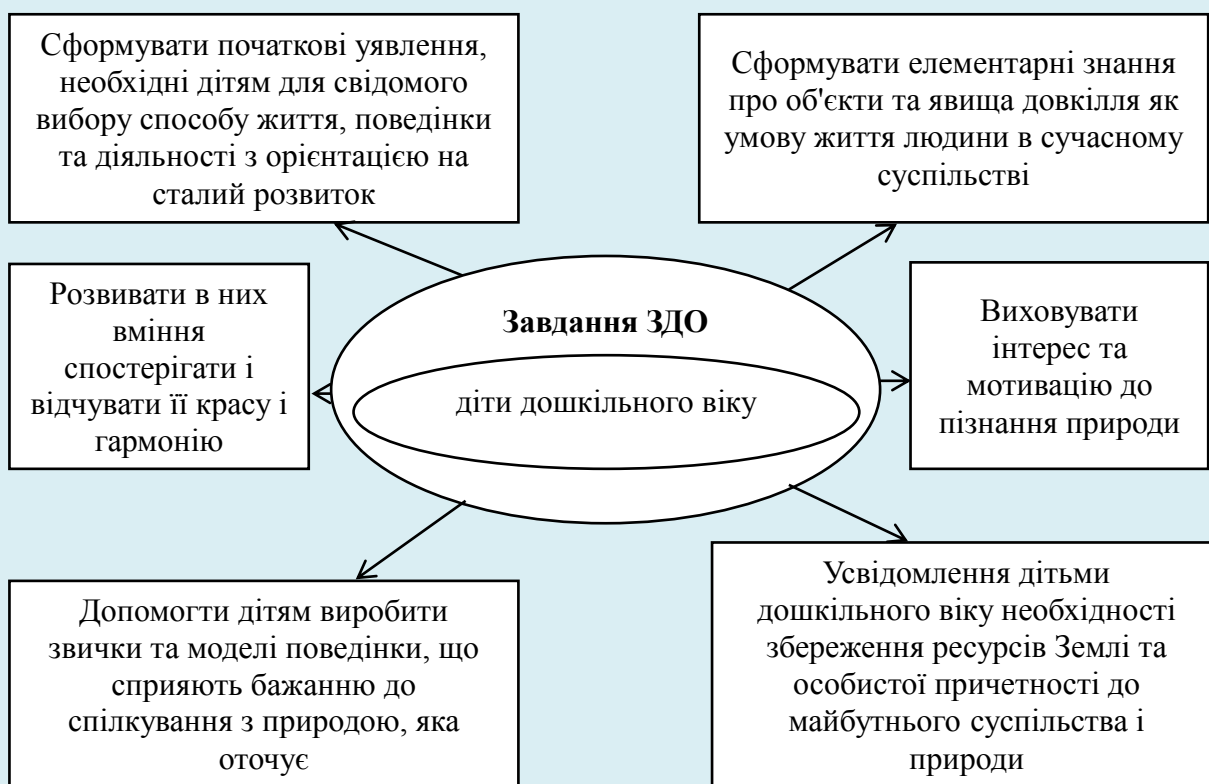

Рис. 2. Завдання еколого-оздоровчої діяльності ЗДО

Унікальний підхід до форм роботи з дітьми під час еколого-оздоровчої діяльності є ключовим елементом формування в них здорового сприйняття навколишнього середовища та розвитку екологічної культури. Виховання

свідомого, дбайливого й екологічно грамотного покоління потребує комплексного підходу, що включає різноманітні форми роботи з дітьми.

За результатом дослідження виявлено наступні форми роботи з дітьми [6]:

1) Ігрові та рухливі форми: дидактичні ігри, сюжетно-рольові експерименти та рухливі вправи екологічного змісту сприяють розвитку самостійності та знань про оточуючий світ, ненав'язливо формує екологічні знання.

2) Праця в природі та екологічні акції: займаючись доглядом за рослинами та виконуючи різноманітні завдання в природному середовищі, діти не лише вчаться, але й беруть активну участь у збереженні навколишнього середовища через екологічні акції.

3) Екологічні виставки: створення та участь у екологічних виставках сприяє поглибленню знань дітей про природні об'єкти та викликає їхню цікавість та захоплення, можливість відчутти їх красу, багатство та унікальність.

4) Спостереження та екскурсії, спрямовані на екологічну тематику: дані заходи надають можливість дітям спостерігати за об'єктами в природному середовищі, сприяючи виникненню позитивних емоцій.

5) Уроки доброти: щирі розмови, що розкривають красу природи, вчать співчувати, піклуватися про все живе, виховують відповідальність за довкілля.

Вище наведені форми еколого-оздоровчої роботи у ЗДО не є вичерпним переліком – це не лише цікавий, але й ефективний спосіб формувати екологічну свідомість та культуру здоров'я у дітей. Різноманітні методи та підходи роблять процес пізнання захоплюючим, а знання – глибокими й стійкими.

Ефективна еколого-оздоровча робота у ЗДО неможлива без комплексного підходу, що поєднує різноманітні засоби, такі як: навчання, виховання (екологічні ігри, спостереження за природою, практична діяльність, проекти), розвиток, співпраця.

У свою чергу, навчання передбачає:

- заняття: подорожі у світ природи, де діти знайомляться з екосистемами, рослинами, тваринами, досліджують природні явища;
- екологічні бесіди: щирі розмови про цінність природи, правила поведінки у довкіллі, відповідальність за збереження природних ресурсів;
- читання художньої літератури: казки, оповідання, вірші про природу, що виховують любов до довкілля, формують екологічні знання;
- перегляд навчальних фільмів та мультфільмів: візуальний контент, що знайомить з екологічними проблемами, розкриває красу природи, мотивує до дбайливого ставлення до довкілля.

Крім того, останнім часом все більшої популярності набувають інноваційні підходи до еколого-оздоровчої роботи: використання STEM-освіти (інтеграція екологічних знань з наукою, технологіями, інженерією та математикою), проектна діяльність (дослідження екологічних проблем, розробка та реалізація проектів з їх вирішення), еко-волонтерство (участь дітей у природоохоронних акціях та проектах), створення еко-клубів (об'єднання дітей, зацікавлених у вивченні та збереженні природи), використання інтерактивних методів навчання (ігри, вікторини, квести, екскурсії, досліди), застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (мультимедійні презентації, онлайн-ресурси).

Розвиток в еколого-оздоровчій роботі у ЗДО передбачає проведення:

- 1) Екологічних дослідів та експериментів: захоплюючі дослідження, що розкривають таємниці природи, розвивають логічне мислення, аналітичні здібності, формують екологічні знання.
- 2) Трудову діяльність: догляд за рослинами, городом, тваринами, прибирання території, що розвиває трудові навички, відповідальність, дбайливе ставлення до довкілля.
- 3) Проведення екологічних конкурсів та вікторин: цікаві змагання, що стимулюють пізнавальну активність, закріплюють знання, формують екологічну свідомість.

Ефективна еколого-оздоровча робота у ЗДО неможлива без співпраці. Це запорука системного підходу, що об'єднує зусилля дітей, вихователів, батьків та місцевої громади [11].

Наприклад, взаємодія з батьками передбачає: залучення до екологічних проектів (наприклад, спільне озеленення території ЗДО, висаджування квітів, дерев, створення еко-стежки, годівниць для птахів), акцій, консультації (надання батькам інформації про екологічне виховання дітей), інформаційні стенди, спільні еко-свята (де діти та батьки разом досліджують природу, грають в еко-ігри, розгадують загадки, співають пісні) – все це робить еколого-оздоровчу роботу системною та ефективною.

Співпраця з місцевою громадою може реалізовуватися у форматі участі у екологічних акціях, екскурсіях до природоохоронних зон, співпраці з екологічними організаціями – це розширює можливості для екологічного виховання та оздоровлення дітей.

Завдяки спільним зусиллям дітей, вихователів, батьків та місцевої громади можна сформувати у дітей екологічну свідомість, культуру здоров'я, активну життєву позицію та відповідальність за збереження довкілля.

Отже, ефективна еколого-оздоровча робота в ЗДО – це результат комплексного підходу, що включає: наявність чіткої програми та сучасних методів роботи, забезпеченість ЗДО необхідними матеріалами та обладнанням, високий рівень кваліфікації педагогів, співпраця з батьками та місцевою громадою, фінансове забезпечення, мотивація дітей та педагогів, формування екологічної культури.

Тому для підвищення ефективності еколого-оздоровчої роботи в ЗДО, формування у дітей екологічної свідомості, бережливого ставлення до природи та відповідальності за збереження довкілля можна запропонувати розроблення та впровадження комплексної програми еколого-оздоровчої роботи, яка має ґрунтуватися на науково-методичних засадах екологічної освіти та валеології, а зміст програми має відповідати віковим особливостям дітей, специфіці ЗДО та

регіональним умовам. Також програма має передбачати використання сучасних методів та форм роботи з дітьми.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного аналізу еколого-оздоровчої діяльності в дошкільних закладах можна зробити ряд важливих висновків, що вказують на необхідність та ефективність таких заходів в системі дошкільної освіти.

По-перше, еколого-оздоровча діяльність необхідна для формування позитивного ставлення до природи, розуміння важливості екологічних питань та розвитку екологічної культури серед молодшого покоління.

По-друге, форми роботи з дітьми, такі як заняття, спостереження та екскурсії, екологічні уроки доброти, графічні завдання, загадки, праця в природі, екологічні виставки та пошуково-дослідницька діяльність, не лише збагачують процес навчання, але й сприяють розвитку фізичного та психічного здоров'я дітей.

По-третє, враховуючи сучасні виклики, зокрема в умовах воєнного стану, еколого-оздоровча діяльність стає необхідною складовою для підтримки психологічного стану та адаптації дітей до складних умов.

Впровадження інноваційних підходів до еколого-оздоровчої роботи дозволить: підвищити рівень екологічної свідомості та культури у дітей, покращити стан здоров'я дітей, знизити рівень захворюваності, сформувати у дітей бережливе ставлення до природи, відповідальність за збереження довкілля; підвищити педагогічну майстерність вихователів; зробити еколого-оздоровчу роботу системною, ефективною та результативною.

Загалом, ефективність еколого-оздоровчої діяльності визначається комплексністю підходів та врахуванням індивідуальних особливостей дітей. Дослідження у цьому напрямку відкриває шляхи для подальших вдосконалень та розвитку ефективних стратегій в системі дошкільної освіти, сприяючи не лише фізичному, а й інтелектуальному та емоційному розвитку майбутнього покоління.

Отже, дослідження еколого-оздоровчої діяльності в дошкільних закладах має важливе значення для розробки та впровадження ефективних стратегій захисту та розвитку дітей, а також відкриває нові перспективи для подальших досліджень у цьому напрямку. Дослідження відкриває перспективи для подальшого вдосконалення еколого-оздоровчої діяльності в дошкільних закладах, зокрема, розробку та впровадження нових форм і методів роботи, сприяння вивченню природи як важливого компонента екологічної культури, підвищення участі батьків у заходах та проектах, пов'язаних із збереженням навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Андреева Т.Т. Екологічна освіта дітей дошкільного віку / Т.Т. Андреева // Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика в умовах вищого навчального закладу: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. К., 2014. С. 342-350.
2. Баранова В. В. Стан розвитку зв'язного мовлення у процесі образотворчої діяльності дітей дошкільного віку / В. В. Баранова // Наука і освіта. 2013. № 3. С. 10-13.
3. Гавриш Н. В., Миськова Н. М. Підготовка вихователів до формування у дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6096
4. Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням: Методичні рекомендації/Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.
5. Гончаренко Г.Є. Екологічна стежина – одна із форм природоохороної роботи: навч.посібник / Гончаренко Г.Є., Совгіра С.В., Тімець О.В., Козинська І.П., Бабій Ю.О., Ситник О.І. К.: Інтерлінк, 2004. 56 с.

6. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. / за заг. ред.: О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч.1. 245 с.

7. Клунська Н.С., Щербань Н.М., «Еколого-оздоровча діяльність закладу дошкільної освіти у поліфонії інноваційних підходів». Навчально-методичний посібник /Клунська Н.С., Щербань Н.М. – Вінниця: ММК, 2018. 67 с.

8. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів : Світ, 1994. 144 с.

9. Ошуркевич Н. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Педагогічний процес: теорія і практика. Серія "Педагогіка". 2018. № 1–2. С. 60–61.

10. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. Київ Редакція журналу Дошкільне виховання. 2022. 173 с.

11. Пляцок А.О., Олійник В.В. Використання технології «лепбук в роботі з дошкільниками. Навчально-методичний посібник. – Вінниця: КУ «ММК», 2017. 45с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/ur?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=18&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj2o9XV-ZDYAhXGbRQKHZrVCDQ4ChAWCFYwBw&url=https%3A%2F%2Fdorobok.edu.vn.ua%2Ffile%2Fget%2F2076&usg=AOvVaw3UiX0krSpE3p9aSUB8vRvV>

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ**

*Дарина Лукавенко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

м. Київ

*Науковий керівник: Лук'янчук С.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Світові тенденції модернізації змісту освіти сприяють інноваційним змінам у сфері педагогічної науки, парадигма національної освіти останнім часом стрімко змінюється. Концепція Нової української школи декларує зміну підходів до процесу навчання, зокрема, основна увага спрямована на розвиток навичок, зокрема вміння вчитися впродовж життя, ініціативності та підприємливості, активної громадянської позиції тощо, а не запам'ятовування фактів, не пов'язаних з реальним життям [2, с. 17]. Актуальним є таке твердження: компетентність – це динамічне поєднання знань, умінь, навичок, поглядів, цінностей, способів мислення та інших індивідуальних якостей, що впливає на здатність людини успішно соціалізуватися, реалізовувати себе в діяльності професійно-навчальній. Таким чином, формується база знань, на якій буде накопичуватися вміння використовувати ці знання, а також цінності та навички, які знадобляться майбутнім висококваліфікованим працівникам. У проєкті «Нова українська школа: основи стандарту освіти» це знайшло відображення в установах на формування особистості за формулою «відчуваю, думаю, дію» [1, с. 8], що відповідає принципу цілісного розвитку особистості.

Критичне мислення – це особливий тип мислення, який необхідно диференціювати від інших психічних процесів. Очевидно, що просте запам'ятовування не є критичним мисленням. Запам'ятовування - найважливіша розумова операція, без якої неможливий процес навчання, але вона принципово відрізняється від критичного мислення. Коли ми працюємо над розумінням чужої ідеї, наше власне мислення пасивне – ми сприймаємо лише те, що створив хтось інший.

Думка є складним психологічним і соціально-історичним феноменом, предметом комплексних і міждисциплінарних досліджень. Мислення, на

відміну від інших процесів у житті людини, відбувається за певною логікою і виникає в проблемній ситуації. У структурі мислення можна виділити такі розумові операції: аналіз, порівняння, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація та ін.

Критичне мислення є частиною загальної структури мислення в процесі пізнання і є мисленням вищого порядку. Структура думки така: загальне мислення; предметне мислення (історичне, математичне та ін.); критичне мислення [3, с. 25].

Кожен наступний рівень включає попередній: 1) загальне мислення – це загальний процес обробки інформації; 2) предметне мислення – це процес обробки інформації про даний предмет за допомогою методів наукового дослідження, збагаченого дисциплінарно-методичними знаннями; 3) критичне мислення – це процес керування ходом загального і предметного мислення, його вдосконалення. Кожен тип мислення має свій змістовний (знання) і операційний (процедури) блоки.

Мислення поділяють на творче і критичне. Творче мислення вчені визначали як мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого рішення поставленої задачі, а критичне мислення – перевірку запропонованих рішень з метою визначення сфери їх можливого застосування. Креативне мислення спрямоване на створення нових ідей, тоді як критичне мислення виявляє свої недоліки та переваги. Обидва типи мислення необхідні для ефективного вирішення проблем.

До важливих педагогічних умов формування критичного мислення необхідно також віднести соціологізацію навчальної діяльності. Критичне мислення за своєю природою є суспільним явищем, оскільки передбачає обмін думками, зіставлення аргументів, дискусію, оцінку власної позиції очима інших людей тощо. У результаті кожна критично мисляча людина орієнтується на певне співтовариство, відходить від тієї чи іншої системи суспільних цінностей, ставить перед собою ширші цілі, ніж просто формування власної особистості.

Молодші школярі у своєму соціальному розвитку ще перебувають на початковому етапі формування особистісних якостей, які б дозволили їм реалізовуватися в процесі спілкування з оточуючими: бути самокритичними, толерантними, вміти сприймати критику, слухати інших, співпрацювати, не бути агресивним тощо. Тому важливою педагогічною умовою формування у них критичного мислення є створення на уроці обстановки зацікавленості та доброзичливої співпраці, активне залучення учнів до парної та групової роботи. Найефективнішої організації навчання можна досягти, якщо застосовувати методи навчання, які активізують учня, а не переказ інформації, відірваної від життєвого та соціального досвіду учнів [4].

На нашу думку, визначальною педагогічною умовою формування критичного мислення молодших школярів є створення інтерактивного освітнього середовища, організація активної педагогічної взаємодії вчителя та учнів, коли основою набуття педагогічних знань є виконання різноманітних інтелектуальних занять. дії, наприклад: доведення, реферування, узагальнення, виділення головної думки тощо. Вплив інтерактивного навчання на критичне мислення молодших школярів буде подальшим кроком нашого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Режим доступу: URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/>
2. Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М., Баранова І. О. Основи критичного мислення : навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.
3. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер ; наук. ред., передм. О.І.Пометун. Київ : Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.

4. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків. 2008. 189 с.

**ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ В НУШ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ У
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОБ'ЄКТИВНОЇ САМООЦІНКИ:
АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ**

*Вікторія Лукашева,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Лозенко А.П.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті визначено актуальність наукової проблеми. Проведено аналіз рівня її дослідження в психолого-педагогічній та методичній літературі. Подано теоретичне обґрунтування розвитку об'єктивної самооцінки молодших школярів засобами формувального оцінювання.*

***Ключові слова:** формувальне оцінювання в НУШ, самооцінка та її види, самооцінювання.*

Актуальність дослідження. Для кожної людини школа є частиною життя де закладаються життєво важливі навички: комунікації та взаємодії із соціумом, дисципліни до виконання завдань, здатності до об'єктивного самооцінювання та рефлексії, формування мотивації до пізнання нового.

Дослідження Дж.Міда, Е.Еріксона виявили, що безпосередньо в молодшому шкільному віці формується образ «Я». Під час формування образу «Я» головним чинником є бачення дитини себе, як дієздатної особи, що розвивається через отримання позитивного або негативного досвіду та досягає

поставлених цілей. Головним фактором, що формує в дитині образ «Я» є оцінні судження та оцінювання.

Проблема розвитку об'єктивно самооцінки молодших школярів залишається актуальною на сьогоднішній день, не дивлячись на реформу нової української школи, пандемія та навчання під час воєнного стану вносить свої корективи.

Цілеспрямоване навчання зумовило появу терміну “оцінювання” проте з плином часу визначення “оцінювання” набуло нових значень: засіб мотивації та стимулювання навчально пізнавальної діяльності, замість боротьби за кращу оцінку. Мотивація до вивчення нового сприяє розкриттю нових умінь учнів і створює позитивне ставлення до навчання.

Оцінювання навчальних досягнень стимулює бажання учнів покращувати свої результати, навчатися на раніше отриманому досвіді, але існують випадки, коли оцінювання є негативним і не відповідає очікуванням здобувача освіти. Момент коли оцінювання відрізняється від очікуваних результатів учня може стати перешкодою для розвитку подальшої мотивації.

Нова українська школа виділяє одну із ключових компонентів навчальної діяльності педагогіку партнерства між батьками, учнями і вчителем, що передбачає зміну підходів до оцінювання результатів навчання.

У методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів [4] зазначено, що формувальне оцінювання має мотивувати, підтримувати й надихати учнів на успіх, саморозвиток і вдосконалення, вияв власних здобутків у навчальній діяльності.

Останні дослідження та публікації. Психолого-педагогічними засадами нашого дослідження стали теоретичні положення та технології реалізації системи контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів на засадах компетентнісного підходу, які представлені в роботах Ю.Найди, О.Овчарук, О.Онопрієнко, К.Пономарьової, М.Пархоменко, А.Цимбалару, Р.Шияна та ін. Дослідження проблеми науково-методичного забезпечення контролю та

оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу знаходимо у працях Н.Бібік, Т.Байбари, М.Вашуленка, О.Вашуленко, Н.Коваль, О.Прищепи, О.Савченко та ін. У дослідженнях Н.Бібік, Т.Лукіна, О.Ляшенко, О.Савченко виявлено контрольну функцію діяльності учасників освітнього процесу, що забезпечує їхню суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

Особливості проведення формувального оцінювання навчальних досягнень учнів, його сутність і технологію конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого циклу початкової освіти розкрито у працях О.Онопрієнко.

Науковці Б. Коуві та Б. Белл називають формувальне оцінювання двостороннім процесом, що допомагає учневі розвиватися і навчатися. Під час формувального оцінювання науковці віддають перевагу процесу співробітництва [7]. На думку Ф. Перрену формувальне оцінювання «оцінювання, яке допомагає учневі навчатися та розвиватися», приділяючи більше уваги на активній ролі розвиваючої функції [6]; Цікавою є думка П. Блека - що «діяльність вчителя та учнів, яка надає відомості, які можуть бути використані, як зворотній зв'язок для кореляції навчального процесу», підкреслюючи ідею важливості коригування в процесі навчання на запити дитини [1].

Формувальне оцінювання, на відміну від традиційного, в якому результати тестів та контрольних замірів знань та умінь є основним джерелом відомостей про рівень навчальних досягнень учнів, здійснюється у тісному зв'язку з тим, як реально відбувався процес навчання. Формувальне оцінювання передбачає оцінку досягнень учнів, виявлення пропусків в засвоєнні елементів змісту задля того, щоб усунути їх із максимальною ефективністю. Даній проблемі було присвячено ряд досліджень науковців минулого та сучасності, однак з появою Концепції НУШ виникла потреба в розробці критеріїв оцінювання молодших школярів, методів та прийомів формувального оцінювання учнів у процесі

навчання, вивченні впливу формувального оцінювання на розвиток мотивації учіння молодших школярів. Тому темою нашого дослідження ми обрали: «Вплив оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на розвиток шкільної мотивації»

Мета статті полягає в обґрунтуванні ролі формувального оцінювання в НУШ, як засобу формування об'єктивної самооцінки.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до концепції нової української школи велику роль в освітньому середовищі приділяється розвитку компетенції учнів, важливе місце серед яких займає розвиток об'єктивної самооцінки.

Особливо важливою є ця складова для молодших школярів, адже саме на цьому етапі формується основа для подальшого успішного розвитку особистості. У контексті Нової української школи (НУШ) формувальне оцінювання відіграє значущу роль як засіб сприяння розвитку об'єктивної самооцінки у молодших школярів.

Формувальне оцінювання в НУШ – є не лише контрольований процесом оцінювання знань учнів, але й механізмом активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Фундаментом формувального оцінювання є індивідуальне навчання та розвиток внутрішнього потенціалу. Важливою складовою є розвиток вміння оцінювати власні досягнення.

У контексті нової української школи (НУШ) головною метою формувального оцінювання є розвиток внутрішньої мотивації до вивчення нового, формування вмінь та навичок самостійної роботи. Завдяки послідовності, систематичності, відкритості, зрозумілості педагог може досягти поставленої мети. Діалог є одним із головних завдань формувального оцінювання, завдяки діалогу учні здатні проаналізувати власні досягнення або навпаки невдачі. Роль вчителя у такому діалозі підштовхнути дитину до аналізу за допомогою різних питань.

Висновок На мою думку, головна перевага формувального оцінювання це відмова від оцінюванні, як засобу покарання учнів, а навпаки підвищення мотивації до навчання. Це допомагає створити сучасне освітнє середовище де

освіта та розвиток нових здібностей є головним пріоритетом до розвитку всебічно розвиненої особистості.

Формувальне оцінювання це сучасна магічна паличка в системі освіти, що допомагає формувати об'єктивну самооцінку у молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Black P. Formative Assessment and Curriculum Consequences / Paul Black // Curriculum and Assessment. Scott David (Editor). - Westport: Greenwood Publishing Group, Incorporated, 2000. - P.7-24., с.7
2. Державний стандарт початкової освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Методичні рекомендації щодо формувального оцінювання учнів (До листів МОН України від 18.05.2018 № 2.2-1250 та від 21.05.2018 № 2.2- 1255)
5. Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. - 2013. - № 6. - С. 45-57.
6. Perrenoud P. Pour un approche pragmatique de l'evaluation formative / Philippe Perrenoud // Mesure et evaluation en education. - 1991. - Vol. 13, No. 4. - P. 49-81., с.50
7. Cowie B. A Mode of Formative Assessment in Science Education / Bronwen Cowie, Beverly Bell //Assessment in Education: Principles, Policy and Practice. - 1999. - Vol. 6, n. 1 (1 March). - P. 101-116., с.101

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА**

Валерія Лук'янович

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

*Науковий керівник: Тесленко Т.В,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У даній тезі розглянуто актуальну проблему формування дослідницьких умінь у молодших школярів. Зазначено, що розвиток цих умінь визначається не лише загальним рівнем пізнавальної активності, але й глибиною розуміння предметних знань. Описано ключові аспекти цього процесу, включаючи стимулювання цікавості до пізнання, розвиток критичного мислення та сприяння самостійності в навчанні. Звернуто увагу на важливість психолого-педагогічної підтримки для успішного формування дослідницьких умінь учнів молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** дослідницькі уміння, молодші школярі, психолого-педагогічна підтримка, пізнавальна активність, критичне мислення.*

Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні, згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, концепції «Нова українська школа» (2016) є формування освіченої, творчої особистості, яке можливе лише за умови наявності у школярів стійкого інтересу до знань, зацікавленості, що виникає в процесі залучення учнів до активної та дослідницької діяльності, перетворення їх у суб'єктів цієї діяльності. Реалізація дослідницького підходу в освітньому процесі вимагає його нової організації на основі планування спільної діяльності вчителя та учнів.

Реалізація цілей і завдань Нової української школи потребує оновлення та залучення сучасних освітніх технологій. Освітній процес у початковій школі спрямовується на використання особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів до навчання кожної дитини. Важливо гармонійно

поєднувати навчальну діяльність, у рамках якої формуються базові знання, вміння та навички, з діяльністю творчою, дослідницькою, пов'язану з розвитком індивідуальних задатків учнів, їх пізнавальною активністю, здатністю вирішувати нестандартні завдання.

Формування дослідницьких умінь у молодших школярів є актуальною науковою проблемою в сучасній освіті. З розвитком суспільства зростає необхідність в освічених та креативних громадянах, здатних аналізувати інформацію, ставити запитання та знаходити відповіді на них. Така здатність базується на вмінні вести дослідницьку діяльність.

Аналізуючи наукову літературу, ми бачимо, що найчастіше вміння пов'язують із здатністю вирішувати певну діяльність, яка спрямована на досягнення конкретної мети. Виходячи з цього, вважаємо доцільним розглядати вміння як здатність здійснювати будь-яку діяльність у відповідності з поставленою метою.

Проблемі формування умінь і навичок загалом та дослідницьких зокрема, приділяється велика увага у філософській, психологічній літературі: створена теорія формування умінь та навичок (О. Кабанова-Меллер, Н. Менчинська, В. Семиченко), теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Д. Ельконін, Н. Талізїна). Науковці зазначали, що *дослідницькі вміння* забезпечують здатність вирішувати поставлені завдання в різних умовах, які постійно змінюються, що відповідає творчо-дослідницькому характеру умінь, оскільки вони завжди являють собою складний комплекс розумових і практичних дій. Уміння передбачає усвідомлення мети, умов її досягнення, формулювання завдань діяльності, планування і вибір способів виконання дій, що необхідні для досягнення певних цілей, контроль і самоконтроль за процесом діяльності тощо [3].

Першим етапом у формуванні дослідницьких умінь є стимулювання цікавості до пізнання у молодших школярів. Зацікавленість у навчанні є ключовим моментом, що мотивує учня до активної дослідницької діяльності.

Педагоги повинні створювати стимулююче середовище, де учні можуть вільно досліджувати світ навколо себе, задавати питання та шукати на них відповіді [2].

Для успішного формування дослідницьких умінь необхідно активно розвивати критичне мислення у молодших школярів. Вони повинні навчитися аналізувати інформацію, розрізняти факти від припущень та робити висновки на основі об'єктивних даних. Для цього важливо використовувати методику постановки проблемних ситуацій та сприяти розвитку логічного мислення учнів [4].

Одним із ключових аспектів успішного формування дослідницьких умінь у молодших школярів є психолого-педагогічна підтримка. Вчителі та психологи повинні працювати разом з учнями, сприяючи їхньому психологічному комфорту та відчуттю власної значущості у процесі навчання. Це дозволить максимально розкрити потенціал кожного учня та сприяти його успішному розвитку як дослідника [1].

У світлі сучасних вимог до освіти, де важливою є не лише здатність запам'ятовувати інформацію, але й аналізувати її та застосовувати у різних ситуаціях, формування дослідницьких умінь у молодших школярів стає ключовим завданням для сучасної педагогіки. Враховуючи індивідуальні особливості кожного учня, вчителі повинні працювати над створенням стимулюючого середовища, де кожен учень зможе розкрити свій потенціал та розвинути дослідницький підхід до отримання знань [3].

Отже, формування дослідницьких умінь у молодших школярів вимагає комплексного підходу та уваги до психологічних та педагогічних аспектів. Сприяння цікавості до пізнання, розвиток критичного мислення та психолого-педагогічна підтримка є ключовими компонентами успішного формування дослідницьких умінь у молодших школярів. Використання цих підходів сприяє не лише активному навчанню, але й розвитку креативності, самостійності та відповідальності учнів [3].

Список використаних джерел:

1. Гафітулін М.С. Проект "Дослідник". Методика організації дослідницької діяльності учнів / М. С. Гафітулін // Педагогічна техніка. 2005. № 3. С.21-26.
2. Долгушина Н. Організація дослідницької діяльності молодших школярів / Н. Долгушина // Початкова школа (Перше вересня). 2006. № 10. С.8
3. Лиходєєва Г.В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі / Г.В. Лиходєєва / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dmpd/2007_27/_27/8994%2027_2007.pdf.
4. Чечель І.Д. Управління дослідницькою діяльністю педагога і учня в сучасній школі / І.Д. Чечель . М.: Вересень, 1998.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ТА ІНІЦІАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ВИКОНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ

Софія Мішина,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Тесленко Т.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

***Анотація:** У тезах досліджується актуальність розвитку творчості та ініціативності молодших школярів через виконання творчих проєктів. Розкривається сутність поняття "творчий проєкт", його роль у розвитку особистості дитини. Визначаються основні етапи роботи над проєктом та їхні особливості в початковій школі. Акцентується увага на педагогічних умовах, що сприяють ефективному використанню проєктного методу в освітньому процесі.*

***Ключові слова:** творчість, ініціативність, молодші школярі, проєктний метод, педагогічні умови.*

Уявлення про творчі здібності має глибокі корені як у повсякденній свідомості людей, так і в культурі. Протягом історії людської думки ця проблема є однією з найдавніших. З часом, починаючи з античних часів, ідеї про творчий процес, творчість і творчі здібності зазнавали значних змін. Вже з початком систематизації філософського знання в античні часи, ці поняття стали об'єктом уваги філософів, привертаючи до себе зацікавленість та викликаючи запеклі дебати серед учених [2].

Саме в античній філософії виникли перші наукові концепції щодо творчості та творчих здібностей. Зокрема, в епоху Античності, особливо відомі філософи, такі як Платон і Аристотель, внесли значний внесок у розвиток уявлень про творчі здібності. В середньовічній християнській філософії, як представлено у творах Августина Блаженного та Томи Аквінського, проблема творчих здібностей теж знайшла відображення, заявляючи про їхнє божественне походження і сприйняття носіїв здібностей як «провідників» божественного творчого задуму [2].

Важливо підкреслити, що ініціативність виявляється у добровільній активності (на користь суспільства, групи, або особистих інтересів), творчому ставленні до праці та у встановленому способі поведінки (звичках, рисах, традиціях). В. Помилуйко розглядає «ініціативність» як інтегративне формування особистості, що характеризується позафактичною активністю та спрямованістю на досягнення мети, що вимагає вольових зусиль для реалізації [4].

Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що більшість дослідників розуміють під поняттям «творчість» (англ. creativity) процес, який включає розумову та практичну діяльність і призводить до створення унікальних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей та методів дослідження, а також трансформацію матеріального світу або духовної культури [1, с. 94].

В. Моляко висловлює твердження, що під «творчістю» розуміється процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Це означає, що творчість не є винятковим талантом «обраних», а доступна кожній людині. Кожен учень, який освоює нові знання та вирішує непередбачувані завдання, а також працівник, який виконує нові технічні завдання, і фермер, що враховує різні фактори під час збору врожаю, всі вони проявляють творчість та розв'язують творчі завдання [3, с. 32].

Список використаних джерел:

1. Барко В.І., Тютюнников А.Н. Як визначити творчі здібності дитини? Київ: Україна. 2011. 47 с.
2. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. — Харків : «Мітра», 2018. – 380 с URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5f32482b-328e-4024-a9f0-6c152f6e8226/content> (Дата звернення 28.02.2024)

3. Моляко В.О., Музика О.Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Видавництво «Рута», 2006. 320 с.

4. Помилуйко В.Ю. Адаптивні й неадаптивні прояви ініціативності особистості та їх діагностика консультантом-психологом. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2012. Вип. 9. С. 204–213. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Mnf_2012_9_31.pdf (Дата звернення 28.02.2024)

РОЛЬ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Мозгова Карина,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
м. Чернігів
Науковий керівник: Міненко А.О.,
доктор педагогічних наук, професор*

Анотація. В епоху глобальних змін, що охопили все світове співтовариство, у тому числі й український соціум, важливим стає питання про цінності, що формуються «в умовах сімейного соціуму». Особливої актуальності на сьогодні набуває питання про науково обґрунтовану стратегію пошуку концептів, засобів і механізмів, що дають змогу задіяти весь комплекс виховних установок і ціннісно-особистісних орієнтацій на підготовку молодого покоління до створення родини, виконання ролі відповідальних батьків у вихованні дітей.

Ключові слова: сім'я, мораль, моральність, виховання, цінність.

Аналіз джерел з проблеми сімейного виховання дозволяє стверджувати, що родина є одним із найдавніших інститутів виховання, де відбувається самопізнання й формується самосвідомість дитини, розкривається індивідуальна спрямованість її особистості, реалізуються потреби дитини в любові, повазі, турботі, спілкуванні, активності, складається мотивація поведінки дитини, відбувається її первинна соціалізація. Не применшуючи значення школи, трудової діяльності, друзів, можна стверджувати, що основи наших успіхів закладаються й розбудовуються в першу чергу в родині [5, с. 9].

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників дозволив виокремити низку нових соціокультурних умов, які впливають як на інститут сім'ї загалом, так і на розвиток і виховання дітей в ній, зокрема формування сімейних цінностей. У нашому розумінні, це такі умови: формування нової соціокультурної реальності – глобалізації, що утворилась під впливом неспинного розвитку нашої цивілізації. Під новою соціокультурною реальністю науковці, зокрема О. Єжова, мають на увазі процес реформування суспільства, який характеризується переходом від постоталітарного до постіндустріального (інформаційного), що сприяє реалізації демократичних свобод у сфері ідеології та свободи совісті, активізації діяльності добровільних товариств, асоціацій різного спрямування, що потужно впливають на формування нового громадянського суспільства [6].

Слід вміти відрізнити поняття мораль і моральність.

Мораль – система поглядів, уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей. Її основу становлять переконання, звичаї, традиції, громадська думка [7].

Моральність А. Богуш розглядає як практичний бік моралі, що втілюється в поведінці людей. З її погляду, це здатність творити добро не за зовнішнім примусом, а завдяки внутрішній свідомості та добровільності. Моральність, має такі чинники: моральні почуття, сенсожиттєві орієнтації (ідеали, традиції, норми, категорії, принципи, заповіді, канони, кодекси), моральні переконання,

моральні стосунки (моральна діяльність і моральна поведінка). Усе це свідчить про те, що усвідомлення цінностей відбувається свідомо на діяльній основі [2]. Як компонент культури, моральність висвітлює О. Власенко, змістом якої виступають моральні цінності, що становлять основу свідомості. Моральність – це здатність людини діяти, думати й відчувати у відповідності зі своїм духовним початком [3, с. 16].

Наукова проблема морального виховання змістовно опирається на поняття «мораль», «моральність». Для того щоб окреслити головний зміст процесу морального виховання, потрібно звернутися до вітчизняної традиції тлумачення цього поняття. Поняття мораль і моральність (від лат. *mor, moris* – норов, вдача, звичаї) як сукупність норм поведінки, спілкування та взаємин, що прийняті в соціумі, мають фундаментальне значення для теорії морального виховання [4, с. 45].

Розглядаючи сім'ю як унікальну спільність, що покликана виконувати ряд важливих функцій, провідними з яких виступають функції народження та виховання дитини, академік І. Бех на засадах гуманізму розглядає основні виховні цінності сім'ї, досягнення яких значно підвищить продуктивність подальшого виховного процесу. Це такі цінності:

1. Цінність позитивного психологічного клімату в сім'ї.
2. Цінність моральної любові дитини до людей.
3. Цінність поваги дитини до людської особистості. Згідно із переконанням І. Беха, тільки та родина може благотворно впливати на моральний розвиток дитини, в основу життєдіяльності якої покладений принцип «альтруїзму».
4. Цінність гуманізму сімейних стосунків.
5. Цінність бережливості дитини.
6. Цінність відповідального вчинку дитини.
7. Цінність творчої активності дитини.

Як підсумок власного гуманістичного підходу до родинного виховання, І. Бех сформулював ряд законів, які виступлять необхідною підтримкою батькам у вихованні дітей, а саме:

1. Закон розуміння, прийняття, визнання дитини.
2. Закон справедливості у взаєминах «батьки – діти».
3. Закон глибинного особистісного спілкування.
4. Закон осудження вчинку, а не особистості дитини.
5. Закон впливу на дитину власною особистістю батька.
6. Закон створення єдиного виховного середовища (сім'я – школа – позашкільне довкілля).
7. Закон випереджального морально-духовного розвитку особистості щодо розумового її розвитку.
8. Закон: від егоцентризму до альтроцентризму дитини.
9. Закон вирішення виховних задач через особистісний діалог, переконання, педагогічне умовляння [1, с. 265–281].

Отже, оволодіння молодим поколінням сімейними цінностями можна розглядати як передумови його підготовки до створення сім'ї й успішної сімейної життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Бех І., Ганнусенко Н., Чорна К. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи. *Українське релігієзнавство. Тематичний випуск: «Мораль. Релігія. Освіта»*. 2005. № 4 (зб.). С. 265–281.
2. Богуш А.М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : [моногр.]. Київ : Слово, 2008. 272 с.
3. Власенко О.М. Проблема формування морально-патріотичних цінностей студентів в умовах освітньовиховного середовища вищого навчального закладу. *Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних*

технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. Спецвипуск. С. 14-17.

4. Колесник А. Г., Архіпова О. А. Моральне виховання дошкільників: сучасний аспект. *Збірник студентських наукових статей. Педагогічний альманах. Одеса, 2009. С. 192.*

5. Макаренко А. С. Деякі висновки з педагогічного досвіду. Твори : в 7-ми томах. Київ : 1954. Т. 5. 484 с.

6. Єжова О. О. Виховання особистості у новій соціокультурній реальності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 7 (33). С. 69–75.*

https://pidru4niki.com/1299101062311/filosofiya/moral_moralnist_sutnist_funktsiyi

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Юлія Ніколаєва,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті розкривається актуальність питання розвитку творчих здібностей учнів в нормативних державних освітніх документах, проаналізовано наукові поняття «творчі здібності» науковців, які займались проблемою творчих здібностей учнів, розкриті педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів сучасним вчителем.*

Ключові слова: здібності, творчі здібності, молодші школярі, педагогічні умови.

Проблема розвитку творчих здібностей особи є однією з центральних в педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, додання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології.

У Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти підкреслюється, що творчий розвиток є необхідною умовою життєдіяльності людини та пріоритетним напрямом формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Державний стандарт початкової освіти метою і завданням навчання вбачає «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [4].

У цей час поняття «творчі здібності» має досить стійкий статус в теоретичному апараті сучасної психологічної науки. Вивченню творчих здібностей присвячено безліч робіт зарубіжних (М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, Е. Торренс) і вітчизняних вчених (Д. Богоявленська, Е. Варламова, М. Гнатко, В. Дружиніна, А. Мелік-Пашаєв, Я. Пономарьов, Б. Теплов, Є. Яковлева), де розкриваються різні аспекти досліджуваного феномена.

Поняття «творчі здібності» є похідним від більш ширшого поняття – «здібності». У філософському трактуванні здібності – це індивідуальні особливості особистості, які є суб'єктивними умовами успішного перебігу певного виду діяльності. Їх не можна зводити лише до наявних у людини знань, умінь і навичок. Здібності виявляються, передусім, у швидкості, глибині,

міцності оволодіння способами і прийомами певної діяльності, є внутрішніми психологічними регуляторами, які зумовлюють можливість їх надбання [1]. У психологічному трактуванні здібності визначаються як «...індивідуально-психологічні особливості людини, що проявляються в діяльності і є умовою її успішного виконання».

Від здібностей залежить успішність здобування знань, навичок і вмінь, але самі вони з наявними знаннями, навичками і вміннями не ототожнюються» [2, 10]. У педагогічному трактуванні здібності розглядаються як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [1].

Отже, здібності – це індивідуальні психічні властивості людини, що безпосередньо впливають на ефективність діяльності, але не є її результативною складовою. Здібності як каталізatori, «...відповідають за успішне виконання певних видів діяльності; особливості, які не можна звести до наявних знань, умінь і навичок, але за їхньою допомогою можна пояснити легкість і швидкість оволодіння знаннями і навичками» [2, 11].

Творчі здібності – це якості й властивості особистості, які виявляються у синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної та комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [2, 12]. Творчі здібності поділяють на такі групи: розумові здібності; здібності, пов'язані з темпераментом (емоційність); здібності, пов'язані з мотивацією (інтереси і нахили) (О. Лук) [5].

Вчителю для розвитку творчих здібностей треба створити у загальному закладі освіти таке середовище і таку систему взаємин, які стимулювали б найрізноманітнішу діяльність дитини, поступово розвивали б у неї саме те, що в даний момент може найефективніше розвиватися. Саме це і є **першою важливою умовою** ефективного розвитку здібностей. Передусім для розкриття здібностей учнів необхідно створити в класі творчу, доброзичливу, емоційно

позитивну атмосферу. Завдання вчителя на уроці – бути водночас і дорослим, і дитиною, а найголовніше – бути спокійним, доброзичливим [3].

Друга умова успішного розвитку творчих здібностей впливає із самого характеру творчого процесу, який потребує максимального напруження сил. Здібності розвиваються тим успішніше, чим частіше дитина підходить у своїй діяльності до межі власних можливостей, поступово відсуваючи цю межу все далі. Процес пізнання в цей час дуже інтенсивний, дитина змушена займатися творчістю, розв'язувати багато нових завдань самостійно, без попереднього навчання. Саме ця інтенсивна розумова діяльність допомагає учневі в дивовижно короткий час перетворитися на невтомного Чомучку [3].

Третя умова. Треба давати дитині свободу вибирати вид діяльності, визначати черговість справи, тривалість занять певною справою, вибирати способи розв'язання завдань. Бажання дитини, інтерес, емоційне напруження інтелекту піде їй на користь. Надана дитині свобода не лише не заперечує, а передбачає ненав'язливу розумну, доброзичливу допомогу вчителя – це четверта умова успішного розвитку творчих здібностей. К. Цюлковський казав: «Спочатку я відкрив істини, відомі багатьом, потім почав відкривати й істини відомі декому, і, нарешті, почав відкривати й істини нікому ще не відомі». Мабуть, це і є шлях становлення творчої складності інтелекту, шлях розвитку винахідницького і дослідницького таланту. Наш обов'язок – допомогти дитині стати на цей шлях. В процесі навчання важливо забезпечити виникнення позитивних емоцій стосовно навчальної і творчої діяльності [3].

Отже, розвиток творчості в учнів початкової школи треба починати із створення ситуації, що сприяє інтуїтивному схопленні ідеї вирішення творчої проблеми. Ця творчість закінчується формуванням необхідних здібностей, створення творчого клімату, креативних якостей особистості.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 76 с.
2. Зазимко О.В. Основні теоретичні підходи до визначення творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2008. №8. С. 5-12.
3. Коновалова М.В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів молодшої школи. Київ: Видавництво "Міленіум", 2009. 198с.
4. Концепція НУШ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 23.03.2024р.).
5. Роменець В.А. Психологія творчості. К.: Либідь, 2001. 288с.

**ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗДАТНОСТІ
РОЗВ'ЯЗУВАТИ КОНФЛІКТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

*Ірина Новосад,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Коханко О.Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесу формування у молодших школярів здатності розв'язувати конфлікти в освітньому процесі за допомогою інтерактивних технологій. Вона спрямована на вивчення ефективності застосування інтерактивних методик у вирішенні конфліктних ситуацій в шкільному середовищі. Висновки статті можуть бути корисними для вчителів початкових класів, які прагнуть покращити якість міжособистісних відносин у школі та сприяти позитивному соціальному розвитку своїх учнів.

Ключові слова: молодші школярі, конфлікт, здатність до розв'язування конфліктів, освітній процес, інтерактивні технології, формування соціальних навичок, методи інтерактивного навчання, виховання міжособистісних відносин, початкова школа, соціальний розвиток.

У сучасному освітньому середовищі набуває все більшої актуальності формування соціальних навичок у молодших школярів, зокрема здатності до розуміння та ефективного розв'язування конфліктних ситуацій. Вирішення конфліктів є не лише важливою складовою успішного навчання, а й ключовим елементом соціального розвитку дитини. У цій статті ми розглянемо значення та ефективність використання інтерактивних технологій у формуванні здатності молодших школярів розв'язувати конфлікти в освітньому процесі.

Перед тим, як перейти до розгляду конкретних технологій та методик, важливо ознайомитися з теоретичними аспектами формування здатності до розв'язування конфліктів. За визначенням, конфлікт - це ситуація, коли два або більше сторони мають протилежні інтереси, потреби або погляди, і намагаються досягти своїх цілей за рахунок інших. Це є невід'ємною частиною міжособистісних відносин та важливим елементом соціалізації. Формування здатності до розв'язування конфліктів базується на ряді ключових навичок, включаючи емпатію, аналітичне мислення, комунікаційні вміння та вміння приймати рішення. Здатність до розуміння та ефективного вирішення конфліктів базується на ряді ключових навичок, серед яких важливе місце займають емпатія, аналітичне мислення, комунікаційні вміння та вміння приймати рішення. Отже, формування цих навичок в молодших школярів має велике значення для їхнього подальшого соціального розвитку. [2]

Конфлікти у шкільному середовищі є неодмінною складовою частиною взаємодії між учнями. Молодші школярі, знаходячись на стадії соціального формування, часто зіштовхуються з непорозуміннями, суперечками та конфліктами, які можуть виникати як учні між собою, так і між учнями та

вчителями. Розуміння природи цих конфліктів, їхніх причин та ефективних стратегій розв'язання важливо для побудови позитивного освітнього середовища. [5] У цій статті ми дослідимо типові причини конфліктів молодших школярів, їхні характеристики та рекомендації щодо управління та розв'язання таких ситуацій.

Вивченням проблеми конфліктів займалася велика кількість науковців, таких як: О. Ковальов, А. Петровський, М. Рибаківа, А. Рояк, Є. Шумилін, К. Шорохова та інші. Проблеми корекції конфліктної поведінки школярів розглядалися в роботах І. Дубровіної, А. Захарової, О. Зотової, В. Кондрашенко, А. Прихожан, Т. Снегірьової, І. Фурманова, С. Хоружого, Т. Юферової та інших. Для зменшення негативних наслідків конфліктів педагогам необхідно вміти правильно визначати їх причини, управляти їх перебігом та розв'язанням, знижувати рівень конфліктного протистояння. Для цього доцільно використовувати різні технології, зокрема інтерактивні технології навчання.

Інтерактивні технології навчання - це комплекс методів і засобів, спрямованих на активне взаємодію учня з інформацією або оточуючим середовищем. Вони дозволяють взаємодіяти з інформацією, отримувати негайний зворотний зв'язок та активно залучатися до процесу навчання чи розвитку. Ці технології можуть включати в себе веб-інтерфейси, інтерактивні вправи та ігри, відеосимуляції, онлайн-платформи для спільної роботи тощо.

Дослідження в галузі інтерактивних технологій проводилися дослідницькими групами та вченими з різних галузей, таких як психологія, педагогіка, інформаційні технології та інші. Розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти в працях В. Сухомлинського, роботах педагогів-новаторів (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, С. Лисенкової) та теорії розвивального навчання (В. Давидова, О. Дусавицького). Використання інтерактивних методів навчання досліджували В. Жирова, М. Кларін, Т. Кошманова, Л. Пуховська та ін.; специфіку та завдання інтерактивних технологій навчання в українській

освіті вивчали К. Баханов, І. Дичов та ін. К. Баханов, І. Дичов та інші. К. Баханов, І. Дичківська, О. Комар, О. Пометун, Л. Пироженко та інші.

Інтерактивні технології в освітньому процесі відіграють ключову роль у формуванні соціальних навичок учнів, зокрема здатності до розв'язування конфліктів. Вони дозволяють учням активно взаємодіяти між собою та з вчителем, що створює сприятливі умови для вивчення і практичного застосування навичок міжособистісного спілкування. Наприклад, використання рольових ігор, драматизацій, групових діалогів та інтерактивних вправ допомагає учням не лише розуміти природу конфлікту, але й навчає їх знаходити конструктивні шляхи його вирішення.

Інтерактивні технології також дають можливість моделювати реальні конфліктні ситуації та шукати оптимальні варіанти вирішення. Взаємодія з сучасними технологіями, такими як відеоігри чи симулятори, може створити для учнів цікавий і ефективний інструмент для розвитку навичок вирішення конфліктів, оскільки вони дозволяють досліджувати різні сценарії та наслідки їхніх дій.

Деякі школи та педагоги вже успішно впроваджують інтерактивні технології у вирішенні конфліктних ситуацій. Наприклад, уроки соціально-емоційного навчання, під час яких використовуються інтерактивні вправи та рольові ігри, дозволяють учням зосередитися на власних емоціях та вміннях спілкування в ситуаціях конфлікту. Також, важливо враховувати індивідуальні особливості учнів та адаптувати методики до їхніх потреб. Наприклад, для деяких дітей можуть бути ефективними інтерактивні ігри, в яких вони мають можливість розігрувати різні ролі в конфліктних ситуаціях та шукати спільні рішення. Іншим учням може бути корисним використання інтерактивних онлайн-ресурсів або спеціальних мобільних додатків, що пропонують ігровий підхід до вирішення конфліктів та розвитку соціальних навичок.[3]

Застосування інтерактивних технологій у формуванні здатності до розв'язування конфліктів у молодших школярів є важливим напрямом розвитку

освіти. Ці технології надають можливість створювати позитивне, сприятливе середовище для вивчення та практичного застосування соціальних навичок, що є важливими для успішного функціонування в суспільстві. Педагоги мають великий потенціал використання різноманітних інтерактивних методик та технологій для підтримки соціального розвитку учнів та формування в них здатності ефективно вирішувати конфліктні ситуації.

Загальна мета такого підходу полягає у підготовці учнів до активної участі у суспільному житті, розвитку їхніх соціальних компетенцій та формуванні здатності до конструктивного взаємодії з іншими людьми. Такий підхід не лише сприяє покращенню клімату в класі та збільшенню ефективності навчання, але й сприяє створенню гармонійного соціального середовища, де кожен учень може вільно виражати свої думки та почуття, а також ефективно вирішувати конфліктні ситуації.

Список використаних джерел:

1. Гриневич Л., Дрожжина Т., Глоба О. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» Київ: Шкільний світ, 2021. 312 с.
2. Басюк Н.А., Гужанова Т.С., Рудницька Н.Ю. Формування соціальної компетентності молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи. Проблеми освіти. 2015. № 84. С. 10-14.
3. Дементієвська Н. П. Підготовка вчителів до використання інтерактивних комп'ютерних моделей для навчання учнів через дослідження Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 80, № 6. С. 222-242.
4. Державний стандарт початкової освіти: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-201>
5. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Каравела, 2010. 303 с.

6. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
7. Примуш М. В. Конфліктологія: навч. посіб. Київ, 2006. 288 с.

**ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ШЛЯХОМ
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ**

**Олексенко Яна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Волошина В.В.,
кандидат філологічних наук, доцент**

***Анотація:** розкриті особливості формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів на уроках української мови, окреслене значення використання інтерактивних методів і прийомів у формуванні мовленнєвої компетенції молодших школярів.*

***Ключові слова:** компетентність, мовленнєва компетентність, інтерактивне навчання, інтерактивні прийоми та методи.*

Актуальність формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів на уроках української мови через інтерактивні методи полягає у важливості розвитку їхньої здатності до ефективної комунікації в сучасному світі. Це сприяє збагаченню мовленнєвого досвіду, підвищенню мотивації до вивчення мови та розвитку креативності. Інтерактивні методи створюють можливість для практичного використання мовленнєвих навичок, що сприяє їхньому закріпленню та засвоєнню. Використання таких методів сприяє

активізації творчої діяльності учнів, створюючи при цьому стимулююче та захоплююче навчальне середовище.

Відповідно до концептів роботи Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти (IBSTPI) компетентність визначається як здатність особистості якісно виконувати поставлені завдання. Це включає в себе знання, уміння, що дозволяють ефективно діяти чи виконувати певні функції, спрямовані на досягнення професійних стандартів у відповідній галузі або сфері діяльності [7]. І. Купіна розглядає мовленнєву компетентність як уміння ефективно спілкуватися, володіння мовленнєвими навичками, уміння виражати думки та розуміти мовленнєві контексти [4, 122]. О. Боровець трактує дану категорію як комплекс внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного спілкування в різних ситуаціях міжособистісної взаємодії [1, 205]. Мовленнєва компетентність охоплює здатність до взаємодії та припускає вміння ефективно спілкуватися, бути зрозумілим. Ця компетентність передбачає використання різноманітних мовленнєвих і невербальних засобів, уміння адаптувати рівень та стиль комунікації та розуміти невербальні сигнали інших людей і формується через пряму взаємодію та є результатом накопиченого досвіду спілкування між співрозмовниками [6, 78].

Молодший шкільний вік є вагомим періодом для початку формування мовленнєвої компетентності. Ключова мета навчання рідної мови у початкових класах полягає у сприянні розвитку та покращенню вмінь та навичок виразності та комунікації [2, 12]. В основі формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів лежать навички активного слухання, розуміння, дослідження мовлення, уміння висловлювати та конструювати речення, а також аналізувати інформацію з метою задоволення власних потреб.

Важливу роль у формуванні мовленнєвої компетентності учнів початкових класів на уроках української мови відіграють інтерактивні методи та прийоми навчання. Термін «інтерактивний» походить від англійського слова «interact», що означає «взаємодія» та «спілкування». Ідея інтерактивного навчання полягає

в організації процесу навчання таким чином, щоб максимальна кількість учнів була залучена до процесу пізнання, осмислення та аналіз власних знань, умінь та думок [5, 19]. Отже, основною характеристикою інтерактивних методів навчання є їхня здатність стимулювати активність учнів, що має позитивний вплив на процес засвоєння навчального матеріалу. Відзначимо, що інтерактивні методи та прийоми змінюють схему спілкування в навчальному процесі. Вони спрямовані на задоволення пізнавальних інтересів та потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації ефективної взаємодії, де учасники процесу є більш мобільними, відкритими та активними [3, 8]. Використання інтерактивних методів та прийомів сприяє розвитку мовленнєвих навичок та вмінь учнів, їхній когнітивній активності, а також сприяє побудові емоційних зв'язків між учасниками навчально-виховного процесу.

Використання інтерактивних методів та прийомів у початковій школі вимагає від педагога особливої підготовки. Перш за все, він повинен розуміти суть кожного інтерактивного прийому та методу, умови їх застосування, уміти обирати найбільш доцільний прийом для досягнення конкретної мети. Також вибір інтерактивних методів і прийомів для розвитку мовленнєвої компетентності на уроках української мови ґрунтується на певних критеріях, що поєднує психологічний, змістовий, соціокультурний, виховний та критерій інформаційно-комунікативного забезпечення.

На уроках української мови в початковій школі активно використовуються різноманітні методи інтерактивного навчання, а саме: рольові ігри, проекти, конкурси. Крім цього, використовуються традиційні форми навчальної діяльності: робота в парах, мозковий штурм тощо [5, 21]. Особливу роль відіграють методи колективного та групового навчання, якими передбачене вивчення матеріалу через організацію групової роботи всього класу з метою пояснення, уточнення мовленнєвих аспектів та залучення уваги учнів до питань розвитку української мови [3, 9]. Також вагоме значення відіграють методи ситуативного моделювання, до яких належать імітаційні ігри, спрямовані на

відтворення відомих учням процесів, дій та видів суспільно значущої діяльності.

Отже, формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів на уроках української мови шляхом використання інтерактивних методів має велике значення для формування здатності ефективно спілкуватися та адаптуватися в сучасному світі, сприяючи мотивації та розвитку креативності. Використання інтерактивних методів та прийомів навчання забезпечує активну участь учнів у навчальному процесі та сприяє формуванню їхньої мовленнєвої компетентності.

Список використаних джерел:

1. Боровець О. Комунікативна компетентність як умова ефективної професійної діяльності учителя початкової школи. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Херсон: Айлант, 2011. Вип. 58. Ч.1. С. 203–208.

2. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа. 2011. № 1. С. 11–14.

3. Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. Українська мова і література в школі. 2013. №3. С. 7–11.

4. Купіна І. Шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти. Теорія та методика навчання та виховання. 2018. № 45 С. 117–127.

5. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

6. Слинко М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах нової української школи. Педагогічні науки та освіта. 2022. Вип. XXXVIII–XXXIX. С. 77–82.

7. Міжнародний департамент стандартів для навчання та освіти (IBSTPI).
Competencies. URL: <https://ibstpi.org/>

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

*Вікторія Олійник,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Попова Л.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. У статті проведено аналіз різних наукових підходів до визначення сутності понять «мислення», «критичне мислення». Визначено та схарактеризовано основні критерії формування критичного мислення молодших школярів – мотиваційного, діяльнісного та рефлексивного. Окреслено ознаки критичного мислення у сучасній педагогічній науці.

Ключові слова: мислення, критичне мислення, молодші школярі, нова освітня парадигма, пізнавальна діяльність, психічний процес.

Актуальність теми. Інтерес до сучасної школи викликаний тими серйозними змінами, що відбуваються у системі української освіти під час переходу до нових освітніх стандартів, які передбачають подолання репродуктивного стилю навчання та запровадження нової освітньої програми, заснованої на розвитку пізнавальної активності та самостійності мислення учнів.

Сьогодні вчителям досить важко мотивувати молодших школярів до пізнавальної діяльності у великому полі інформації. Це зумовлено тим, що

школярі відчувають труднощі при сприйнятті навчального матеріалу. Корінь цієї проблеми – недостатньо високий рівень розвитку мислення і, насамперед, критичного. Адже ще у XVII ст. французький мислитель Рене Декарт міркував про те, що тільки мисляча людина здатна жити по-справжньому, тому необхідно ставити під сумнів усе, що людина чує та бачить [1].

Виклад основного матеріалу. Запровадження нової редакції Державного стандарту початкової освіти у 2018 р. посприяло вдосконаленню методів та засобів, за допомогою яких учитель може досягти навчальних цілей [4]. Передбачається відмова від репродуктивного стилю навчання та переходу до нової освітньої парадигми, що ставить у пріоритет пізнавальну активність та самостійність мислення здобувачів початкової освіти, – це найважливіші напрями покращення якості освіти. При цьому надзвичайно важливим є те, що самостійність мислення є неможливою без його критичності.

В Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка під поняттям «мислення» пропонується розуміти вищу форму відображення дійсності в психіці, ідеальну діяльність, результатом якої виступає об'єктивна істина, в основу якої покладено чуттєве сприйняття та постійну перебудову його структури [5, с. 208].

У психології «мислення» (англ. *thinking*) сприймається як «психічний процес відображення дійсності, вища форма творчої активності людини»; як процес відображення об'єктів, виступаючи творчим перетворенням їх суб'єктивних образів у свідомості людини, їх значення та сенсу для вирішення реальних суперечностей в обставинах життєдіяльності людей, для утворення її нових цілей, відкриття нових засобів та планів їх досягнення, що розкривають сутність об'єктивних сил природи та суспільства [1, с. 33].

З погляду педагогічної науки (І. Бех, О. Люок, О. Малишевська та ін.), «мислення» є опосередкованим та узагальненим пізнанням людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності в їх суттєвих властивостях, зв'язках та стосунках [3].

Узагальнюючи вищезазначене, під поняттям «мислення» пропонуємо розуміти вищий пізнавальний психічний процес, у процесі якого людина має змогу пізнавати те, що взагалі недоступне сприйняттю та уявленню, в результаті чого формується образ, думка, ідея. Суть цього процесу полягає у створенні нового знання на основі творчого відображення та перетворення людиною навколишньої дійсності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що характером розв'язуваних завдань мислення поділяється на теоретичне і практичне мислення. При цьому в теоретичному мисленні прийнято виділяти понятійне та образне мислення, а в практичному – наочно-образне та наочно-дійове [3].

Одним із важливих видів мислення молодших школярів є мислення критичне.

Сьогодні можна знайти безліч різних трактувань терміну «критичне мислення». Так, D. Halpern дає таке визначення аналізованому поняттю: «Критичне мислення – використання когнітивних технік і стратегій, які збільшують ймовірність отримання бажаного кінцевого результату» [6, с. 262].

На думку Н. Ларіонової, критичне мислення є раціональним, рефлексивним мисленням, спрямованим на вирішення того, чому слід вірити або які дії слід вживати. При такому розумінні критичне мислення включає як здібності (уміння), так і схильності (установки) [2, с. 45].

За визначенням С. Заїр-Бека, під критичним мисленням розуміється «мислення оцінне, рефлексивне», для якого знання є не кінцевою, а відправною точкою, аргументоване та логічне мислення, що базується на особистому досвіді та перевірених фактах. Критичне мислення – «особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині винести здорову думку про запропоновану нею точку зору чи модель поведінки» [2, с. 46].

Проаналізувавши різні наукові підходи до розуміння сутності поняття «критичне мислення», ми дійшли висновку, що це є одним із провідних видів розумової діяльності людини, характерними рисами якої є високий рівень

сприйняття, використання когнітивних технологій або стратегій, спрямованих на підвищення можливості досягнення бажаного результату. Вважаємо, що це народження нового знання з урахуванням наявного у молодшого школяра досвіду та різних точок зору.

За Д. Кластером, основними ознаками критичного мислення є такі: 1) самостійність мислення; 2) інформація – це відправний, а не кінцевий пункт критичного мислення; 3) починається з постановки запитань та з'ясування проблем, які потрібно вирішити; 4) ґрунтується на переконливій аргументації; 5) соціальних характер мислення [6, с. 263].

Варто зауважити, що критичному мисленню загалом властива практична орієнтація. Особливість аналізованого явища полягає в тому, що критичне мислення спирається на особистий життєвий досвід. Отримавши нову інформацію, молодший школяр накладає її на наявні знання.

Р. Бустром виділив у структурі критичного мислення три ключові компоненти:

1) мотиваційний – передбачається, що будь-яка пізнавальна діяльність характеризується наявністю потреб, мотивів і стимулів. Від того, наскільки позитивними вони будуть, залежить рівень ефективності цієї чи іншої діяльності. З огляду на це, важливо враховувати специфіку мотивації молодших школярів з організацією розвитку критичного мислення;

2) діяльнісний – включає в себе розумові операції, а саме: здатність до логічних висновків, встановлення асоціативних зв'язків, якими необхідно опанувати молодшого школяра;

3) рефлексивний – передбачає формування у молодших школярів таких умінь як уміння об'єктивно оцінювати процес та результат своєї діяльності, навчальний матеріал [2].

Важливими є особисті якості людини. Д. Халперн виділила низку якостей, які необхідно розвивати у молодших школярів для ефективного використання

критичного мислення: здатність до планування; гнучкість; наполегливість; готовність виправляти свої помилки; усвідомлення; пошук компромісних рішень [6, с. 263].

Дослідження S. Walker доводять, що рівень розвитку молодшого школяра дозволяє йому виконувати складні розумові процеси. На думку автора, рівень навчання молодшого школяра, а саме його успішність, безпосередньо залежить від здатності критично осмислювати нову інформацію з урахуванням наявних знань. Учень, нездатний мислити критично, неспроможний самостійно об'єктивно оцінювати інформацію та стає залежним від чужої думки [6, с. 264].

Проаналізувавши наукову літературу та довідникові джерела, ми дійшли висновку про те, що рівень розвитку всіх пізнавальних процесів, а саме: сприйняття, пам'яті, уваги, мислення і мовлення, дозволяє молодшому школяру виконувати складні розумові операції. Здійснення педагогічної роботи з формування критичного мислення забезпечує розвиток в учнів початкової школи навичок, які допомагають їм самостійно отримувати і засвоювати нові знання на основі вже наявного досвіду.

Висновки. Таким чином, критичне мислення є одним із ефективних способів отримання нових, відмінних знань та умінь. Розвиває здатність обґрунтовано висловлювати свою думку, бУкраїнський державний університетвати логічні ланцюжки та, що найголовніше, застосовувати все це у різних життєвих ситуаціях. Критичне мислення дозволяє легше справлятися з проблемами, знаходити найкраще розв'язання задачі, використовуючи не тільки вже відомі алгоритми.

Список використаних джерел:

1. Карпенко В.В. Психологія мислення: феноменологія, процес і детермінанти. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. №1. С. 32–42.

2. Ларіонова Н.Б. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи: методичний посібник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
3. Малишевська О., Лоюк О. Особливості мисленнєвої діяльності молодших школярів. *Науково-методична робота*. 2022. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/103-osvitniy-protses-pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-15-16-kvitnia-2021-roku/688-osoblivosti-mislennevoji-diyalnosti-molodshikh-shkolyariv>
4. Український педагогічний словник / за ред. С.У. Гончаренка. Київ: Либідь, 2017. 376 с.
5. Halpern D.F. Critical Thinking in Psychology. 2016. URL: <https://louisville.edu/ideastoaction/-/files/featured/halpern/critical-thinking.pdf>
6. Walker S.E. Learning Strategies to Promote Critical Thinking. *Journal Atlantic Train*. 2003. Vol. 38(3). P. 263–267.

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ З ОРГАНІЗАЦІЇ
ДОСЛІДНИЦЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКІВ «Я
ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У 4 КЛАСІ**

**Оніщенко Ілона,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Падалка О.С.,
доктор педагогічних наук, професор**

Анотація: визначені задачі, які стоять перед педагогом при організації дослідницької діяльності учнів під час уроків «Я досліджую світ» у 4 класі, описані етапи організації дослідницької діяльності, надані рекомендації щодо

організації дослідницької діяльності учнів під час уроків "Я досліджую світ" у 4 класі.

Ключові слова: дослідницька діяльність, інтегрований курс, природничо-науковий світогляд, творчо-пошукова діяльність, освітня галузь, навчально-дослідницькі вміння.

Одним із надважливих завдань сучасної освітньої системи є пошук оптимальних шляхів підвищення мотивації та зацікавлення учнів навчанням, стимулювання їх розумової активності, спонукання до креативності та творчості, формування вмінь практичного і творчого застосування отриманих знань, що можливо досягнути через організацію дослідницької діяльності учнів під час уроків. Розглянемо даний аспект з точки зору організації уроків «Я досліджую світ» у 4 класі [3, с.72]. Основні задачі, які стоять перед педагогами НУШ, полягають в розвитку теоретичних та практичних навичок та вмінь в учнів, навчанні вмінням і навичкам дослідницької діяльності та дослідницького пошуку, опануванні основами природничо-наукового світогляду із використанням активних методів та моделей навчання, стимулюванні творчо-пошукової діяльності [5].

Зміст, практичні та теоретичні аспекти природничої, здоров'я-збережувальної, історичної, технологічної освітніх галузей у 4-му класі об'єднані програмою інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Важливу роль в реалізації задач та цілей інтегрованого курсу виконують творчі завдання, якими передбачене використання знань у незнайомій ситуації (виконання вправ з елементами пошукової і дослідницької діяльності, з елементами креативності та творчості). При цьому реалізуються задачі, що спрямовуються на формування навичок самостійної роботи при опрацюванні інформації, засвоєння норм етичного, морального, естетичного ставлення до людей і природи.

В основі навчання - діяльнісний підхід, метою якого є зміщення акцентів на активну діяльність. В навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

перевага надається організації практичної роботи, демонстраційним і лабораторним дослідженням, екологічному моделюванню та прогнозуванню, вирішенню практичних і ситуативних завдань тощо. Дослідницька діяльність, предметом якої є культурна спадщина, природа рідного краю, екологічні проблеми, сприяє формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до природи. Отже, у 4-му класі значну увагу приділяють дослідницькому методу навчання, яким передбачена організація процесів отримання нових знань та умінь [1]. Дослідницька активність є природним станом дитини, що спрямовується на пізнання світу. Саме це внутрішнє прагнення до пізнання шляхом дослідження спричиняє дослідницьку поведінку та формує відповідні умови для дослідницького навчання. Дослідницький метод навчання є організацією пошукової пізнавальної діяльності дітей через постановку педагогом пізнавальних і практичних завдань, вирішення яких можливе лише за умов самостійного творчого розв'язання [5]. Ефективність залучення учнів до організації дослідницької діяльності залежить від оптимальності використання різних форм, методів та прийомів дослідницького навчання. Формування навчально-дослідницьких вмінь учнів потрібно здійснювати поелементно (процес навчання – це структура послідовних дій, завдання вчителя полягають у поступовому та методичному формуванні дослідницьких вмінь), важливо враховувати науково-пізнавальні інтереси учнів, які чинять вплив на вибір теми дослідження та на процеси виконання роботи [1].

Педагог, готуючись до проведення уроків, повинен дотримуватись наступних етапів дослідницької діяльності [5]:

I. Організаційний етап, яким передбачений вибір теми дослідження, постановка проблеми та задач щодо її вирішення, планування організації дослідницької діяльності.

II. Етап реалізації дослідницької діяльності, який поєднує роботу з джерелами інформації, включає організацію власних досліджень, обробку різних типів навчальних матеріалів (текстовий, науково-графічний матеріал),

корекція проміжних результатів дослідницької діяльності, оформлення результатів роботи.

III. Презентація – захист результатів дослідницької діяльності та

IV. Рефлексивно - оціночний етап, мета якого полягає у співставленні поставлених цілей із отриманими результатами.

Домашніми завданнями дослідницького характеру охоплене виконання міні-проектів, міні-дослідів, організація дослідів із рослинами, виконання творчих завдань у формі віршів, творів, кросвордів, вікторин, презентацій тощо. Виконанням дослідницьких робіт передбачене здійснення ефективного та поступового переходу від традиційного підходу в навчанні до нового концепту - продуктивне навчання. Методичними засадами роботи вчителя з організації дослідницької діяльності учнів під час уроків "Я досліджую світ" у 4 класі передбачене виконання наступних задач, які полягають: у визначенні напрямів діяльності, аналізі інформаційного, методичного та практичного матеріалів для проведення дослідницької роботи; плануванні завдань та етапів роботи (схематичне планування); обґрунтуванні учням вибору теми; навчанні учня технікам виконання дослідницьких задач; організації роботи; проведенні консультацій та контролю; наданні допомоги в аналізі результатів дослідження та написанні підсумкової роботи за результатами дослідження [3, с.72]. Лише послідовне дотримання вимог до організації дослідницької діяльності дозволить досягнути поставлених цілей та підвищити рівень успішності учнів.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо особливостей викладання і вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 4-му класі НУШ. Методичні рекомендації щодо реалізації природничої, громадянської та історичної, соціальної і здоров'язберезувальної освітніх галузей в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». 4 клас

2. Особливості організації дослідницької діяльності учнів у сучасному закладі освіти : Матеріали обл. наук.-практ. Інтернет-конф. / КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипл. освіти пед. прац. Черкаської обл. ради». Черкаси, 2018. 103 с.

3. Решетюк О.В. Методичні основи організації навчально-дослідницької діяльності школярів загальноосвітніх навчальних закладів з біології. Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи», 18-19 травня 2023 року. С.71-74.

4. Тимофєєва І.Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь: МДУ, 2022. 124 с.

5. Чорна Н.М. Дослідницька діяльність в рамках НУШ. З досвіду роботи. URL: <https://naurok.com.ua/doslidnicka-diyalnist-v-ramkah-nush-z-dosvidu-roboti-367474.html>

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*Людмила Повар, Алла Нехай,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація: У статті розглядаються актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні, зокрема недостатня підготовка вчителів до роботи з інклюзивними дітьми та відсутність толерантного ставлення серед учнів до

цієї категорії дітей. Запропоновано комплекс заходів для вирішення цих проблем, включаючи залучення різних фахівців та підвищення усвідомленості серед учасників освітнього процесу щодо важливості толерантності та інклюзії.

Ключові слова: інклюзивне навчання, шкільна освіта, діти з особливими потребами, соціальна інтеграція, співробітництво, рівні умови, спеціальні потреби, психологічна підтримка, освітній процес, соціальне середовище, навчальний заклад, урізноманітнення, уроки толерантності, обмежені можливості, доступність освіти, булінг, розвиток особистості, гуманне суспільство.

У сучасному українському освітньому просторі проблема інклюзивної шкільної освіти набуває все більшої актуальності та обговорення. Інклюзія, яка передбачає забезпечення рівних можливостей навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб, є одним із ключових принципів сучасної освітньої політики. Проте, незважаючи на доцільність та важливість інклюзивної шкільної освіти, в Україні існують значні виклики та перешкоди на шляху до її повноцінної реалізації. Діти із обмеженими можливостями, які стикаються з різними фізичними, психологічними або соціальними перешкодами, часто не отримують належної підтримки та доступу до якісної освіти. У нашій статті ми детально розглянемо конкретні проблеми, з якими зіштовхуються школи в Україні у залученні до навчання дітей з інклюзією, а також запропонуємо можливі шляхи їх вирішення.

Проблема доступності приміщень шкіл для дітей з інклюзивними потребами є однією з найбільш актуальних у контексті розвитку інклюзивної освіти в Україні. На сьогоднішній день, однією із основних труднощів, з якими зіштовхуються ці діти, є обмеження в пересуванні по шкільних приміщеннях. Першочерговими та необхідними є вирішення проблеми забезпечення

пандусами. Для дітей з обмеженим рухом надзвичайно важливо мати можливість вільного доступу до шкільного приміщення. Окрім того, не всі діти з інвалідністю можуть самостійно пересуватися по школі, тому одним із необхідних заходів є призначення асистентів вчителя, які б Український державний університет надавати необхідну допомогу у їхньому переміщенні. Другою важливою проблемою є пересування між поверхами. Не всі школи мають можливість встановити ліфти, проте існують більш доступні варіанти, такі як відкидні пандуси або організація навчального процесу на першому поверсі. Додатково, вирішення проблеми високих порогів до кабінетів може бути забезпечено за допомогою безпорогової системи дверей. Ці заходи спрямовані на створення безбар'єрного середовища навчання для всіх учнів та забезпечення їхнього повноцінного включення у освітній процес.

Однією з ключових проблем, що перешкоджає повноцінному розвитку інклюзивної освіти в Україні, є недостатня підготовка вчителів до роботи з інклюзивними дітьми. Часто вчителі не мають необхідних знань та навичок для успішної співпраці з цією категорією учнів. Наприклад, діти з психічними порушеннями можуть потребувати додаткової підготовки вчителя у сфері психологічної діяльності, а діти з обмеженим мовленням або слухом потребують розуміння жестової мови. Хоча в Україні й існують спеціальні школи для таких дітей, вони часто не забезпечують їх повноцінне включення у середовище здорових однолітків. Це може стати перешкодою для їхнього адаптування в дорослому житті, оскільки школа має готувати їх до майбутньої самостійності. Тому наявність спеціальних курсів для вчителів, які б охоплювали поглиблене вивчення психології та методик роботи з різними категоріями учнів, включаючи інклюзивних, є важливим кроком у розв'язанні цієї проблеми. Тільки таким чином інклюзивна освіта в школах зможе стати по-справжньому ефективною та забезпечити всім учням якомога більшу підготовку до дорослого життя [1,с.114].

В Україні, як зазначено вище, існують школи, де приділяється особлива увага дітям з інклюзією. Ці заклади призначені переважно для учнів з обмеженими можливостями, і вони повністю оснащені необхідними ресурсами для забезпечення повноцінного навчання кожної дитини. Вчителі цих шкіл мають відповідну підготовку і активно залучені до навчального та підтримуючого процесу для учнів з інклюзією. Проте, навіть у таких закладах, де забезпечено повний освітній процес, інклюзивні діти часто відчують себе відстороненими від загального оточення. Це стає перешкодою для їхнього повноцінного включення в соціальне та підготовки до дорослого життя. Тому важливо впроваджувати необхідні механізми підтримки та навчання дітей з інклюзією у всіх загальноосвітніх закладах. Це дозволить дітям бути в колі своїх однолітків, незалежно від їхніх особливостей. Залучення дітей з інклюзією до загальноосвітнього процесу сприяє розвитку їх соціальних та комунікаційних навичок, які є важливими для успішного функціонування в суспільстві [2, с.176].

Проблема толерантного ставлення до дітей з інклюзією стає серйозною перешкодою на шляху розвитку інклюзивної освіти в Україні. У багатьох освітніх закладах виявляється відсутність толерантності як серед вчителів, так і серед учнів. Діти з обмеженими можливостями часто стають об'єктом знущань та образ. Це особливо негативно впливає на їх психологічний стан, особливо у тих, чиї інклюзивні проблеми пов'язані з психологічними хворобами. Проблема булінгу стає наймасштабнішою в цьому контексті, і вирішення її вимагає комплексних заходів. Наразі проведення бесід та впровадження різних мір не дозволяють досягти значних результатів.

На наш погляд, важливо залучати до цього процесу не лише шкільних психологів та соціальних педагогів, але й вищі інстанції, компетентні в даній сфері. Більш активне спілкування з дітьми щодня на тему толерантності та взаєморозуміння також має велике значення. Діти з обмеженими можливостями потребують не лише підтримки вчителів, але і розуміння з боку своїх

однолітків. Лише таким шляхом можна створити атмосферу взаєморозуміння та толерантності, що є важливим для повноцінного навчання та розвитку кожної дитини.

У підсумку, проблема інклюзивної освіти в українських школах вимагає негайних та системних заходів з урахуванням зростаючого числа дітей з різними потребами. Забезпечення доступності та якості освіти для кожної дитини є важливим аспектом розвитку сучасного суспільства. Потрібно посилити зусилля у залученні різних фахівців, розробці інклюзивних програм та створенні сприятливого середовища для всіх учнів. Лише шляхом спільної праці ми зможемо побудувати український державний університетський освітню систему, де кожна дитина матиме можливість реалізувати свій потенціал та розвиватися на рівних умовах з іншими дітьми. Тільки завдяки цьому ми зможемо побудувати український державний університетський більш толерантне, рівноправне та гуманне суспільство, де кожна дитина буде відчувати себе повноцінним членом спільноти.

Список використаних джерел :

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К., 2019. 272с.
2. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2015. 378с.

**ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

***Попович Ангеліна,
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів***

*Науковий керівник Кошель А.П.,
кандидат педагогічних наук., доцент*

***Анотація.** У дослідженні виокремленні основних шляхи оптимізації навчального процесу в ЗДО за допомогою впровадження мультимедійних технологій та їх вплив на формування логічного мислення дітей старшого дошкільного віку. Методологічною основою дослідження є емпіричний та теоретичні підходи до аналізу наукової літератури робіт вітчизняних дослідників.*

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, новітні технології, мультимедійні засоби навчання.*

Постановка проблеми Ера інформаційних технологій активно запроваджує нові тенденції в освітній галузі. Сучасну освіту важко уявити без мультимедійних засобів та новітніх технологій. Комп'ютеризація освітнього процесу пов'язана не лише з інформаційним прогресом, але й сучасними потребами освітньої галузі, а саме цифрової освіти.

Розвиток цифрової освіти в Україні зумовлений вимушеною дистанційною формою освіти, спричиненою соціальними факторами: COVID - 19 та повномасштабною війною в Україні з 2022 року, в східних регіонах країни – з 2014 року. Саме із впровадженням цифрової освіти виникає нагальна потреба пошуку шляхів оптимізації навчального процесу з використанням новітніх технологій.

Дошкільна освіта також впроваджує новітні форми подачі матеріалу дітям дошкільного віку через монітор мультимедійного екрану. Нині завданням дошкільної освіти постає пошук оптимальних шляхів впровадження мультимедійних технологій в освітній процес закладів дошкільної освіти, враховуючи індивідуальні та вікові особливості дітей дошкільного віку.

Аналіз основних наукових публікацій. Новітні технології в освітній системі є однією із актуальних та сучасних тем для наукових пошуків дослідників як освітньої, так і технічної галузі знань. Проблема формування логічного мислення шляхом використання мультимедійних технологій знайшла своє відображення у наукових пошуках вітчизняних дослідників таких, як В.В. Зеліч, О.М. Спірін, М.М. Близнюк, С.І. Лиса, М.І. Жалдак, І.Ю. Шахіна, О.Г. Ємчик, Ж.В. Матюх, Л.С. Шевченко, О.С. Чекан, П.М. Бабич, Ю.Г. Носенко, Т.В. Бондаренко, С.І. Тітаренко та інші.

Мета роботи дослідити шляхи оптимізації освітнього процесу в ЗДО з використанням мультимедійних технологій та обґрунтувати позитивний вплив мультимедійних технологій на формування логічного мислення дітей дошкільного віку.

Оптимізація навчального процесу дітей дошкільного віку, полягає у застосуванні мультимедійних технологій за напрямками роботи вихователя:

- з колегами;
- з дітьми;
- з батьками.

Принцип оптимізації навчального процесу для дітей старшого дошкільного віку реалізується з урахуванням критеріїв:

– технічного обладнання – попри активне запровадження мультимедійних технологій в усі сфери життя, та в кожний навчальний заклад та населений пункт, у результаті – реалізація цифрової освіти у сучасних реаліях є непершочерговою. Місцеві бюджети міста, районів, ОТГ та підпорядковані відділи освіти, направляють усі кошти на підтримку української армії. Тому фінансування дитсадків та виділення коштів на закупівлю додаткового технічного обладнання у державні установи є мало імовірним, через нестабільну економічну ситуацію. За підтримки спонсорів та пошук меценатів державні ЗДО можуть сформувати цифровий осередок, облаштований новітніми технологіями для всебічного розвитку дітей.

– підготовки освітніх кадрів до роботи з новітніми технологіями – освітня програма другого освітнього рівня ЗВО передбачає вивчення новітніх технологій у роботі вихователя дошкільного навчального закладу. Самоосвіта педагога відіграє важливу роль у застосуванні мультимедійних технологій на заняттях з дошкільниками.

– віковими особливостями дітей дошкільного віку – процес оптимізації навчального процесу в ЗДО, полягає у застосуванні різних форм, методів та засобів для організації навчального процесу дошкільнят таким чином, аби дітям було комфортно сприймати інформацію через мультимедійний екран у процесі навчання.

Діти із раннього віку контактують із батьківським телефоном, дивляться розважальні передачі по телевізору та мають навички із користування планшетом (малювати, грати в ігри). Саме тому, діти дошкільного віку уже поступово інтегрується в сучасний світ інформаційних технологій. Застосування мультимедійних ІКТ на заняттях є продуктивним та успішним, відображає позитивний ефект та динаміку успішного сприйняття інформації.

ЗДО успішно впроваджують цифрові технології на заняттях та на дозвіллі дітей, беручи до уваги вік та індивідуальні особливості дитини.

Педагоги дошкільних навчальних закладів дотримуються вище перерахованих критеріїв та корегують частоту і часову тривалість використання мультимедійних технологій в освітньому процесі.

Адаптуючись у інформаційному суспільстві з використанням МТ, дитина, як індивід стає поневолі учасником інформаційного суспільства, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку [1].

У ЗДО діти також безпосередньо є учасниками інформаційного суспільства. Користуючись мультимедійними засобами напряму чи через посередників (вихователів), вихованцям дитсадка надаються послуги – у

нашому випадку навчальний процес, що здійснюється за допомогою інформаційних технологій.

Одним з критеріїв формування логічного мислення в ЗДО за допомогою мультимедійних технологій виділяємо цифрову грамотність дітей дошкільного віку. Щоб вберегтися від негативних наслідків процесу комп'ютеризації та ІКТ, завдання батьків і педагогів постає не просто залучити дитину до мультимедійно-комунікативного простору, але й навчити, як безпечно користуватися мультимедійними засобами у повсякденному житті. Критерій цифрової грамотності відносимо до старшої вікової групи дітей дошкільного віку.

Мультимедійні засоби поділяються на апаратні (комп'ютер з процесором, мультимедіа-монітор із вбудованими стерео динаміки, TV—тюнери, звукові плати) та програмні (програми та проблемного орієнтовані мови програмування, що враховують особливості мультимедіа) [2].

Оптимізація навчального процесу полягає у задіянні зорових та слухових органів чуття людини. Систематична робота із задіянням мультимедійних технологій Впровадження новітніх технологій формує нові компетентності самих працівників дошкільної галузі, що досягаються лише шляхом практичної роботи з використанням мультимедійних технологій у роботі з дітьми. Результат цієї педагогічної роботи і є сам шлях оптимізації навчального процесу в ЗДО.

Згідно досліджень в області анатомії та фізіології, дитина здатна сприймати інформацію у відсотковому еквіваленті – 20% слухом, та за допомогою зору – 30% поданої інформації. Можемо прийти до висновку, що якщо задіяти слухові та зорові канали одночасно, то дитина може максимально засвоїти інформації до 50%. Систематична робота із задіянням мультимедійних технологій, а саме комп'ютера, презентацій, аудіо програвачів та інших технічних засобів підвищує ефективність та якість засвоєння навчального матеріалу на заняттях дітей дошкільного віку, зокрема.

Аудіо- та відео- засоби в освітньому процесі дошкільнят створюють комфортні умови для всебічного розвитку в ЗДО, як на програмових заняттях так і на самостійних іграх дітей в дитсадку. За допомогою мультимедійних засобів навчання, ефективно подається навчальний матеріал на заняттях. До таких засобів відносимо:

- комп'ютерні презентації;
- інфографіка;
- флеш анімації;
- аудіо- та відеоматеріали;
- електронні словники і довідники;
- програмні продукти для тестування;
- відкриті освітні інтернет-ресурси;
- носії для програмного забезпечення [3].

До оптимізація навчального процесу за допомогою мультимедійних засобів навчання відносимо і якість освіти, яка орієнтується на Базовий компонент освіти.

Перспективи Застосування мультимедійні технології є відносно новий нетрадиційний напрям роботи у дошкільній освіті. Поєднання різних напрямків роботи за допомогою освітніх технік та мультимедійних застосунків шляхом оптимізації навчального процесу у ЗДО має на меті створення єдиної та універсальної методики у роботі з мультимедійними технологіями. Формування логічного мислення дітей старшого дошкільного віку засобами мультимедійних технологій може бути успішним лише з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного віку, технічного обладнання, підготовки освітніх кадрів до роботи з новітніми технологіями, якості освіти, освітніх потреб дітей дошкільного віку, задіяні сенсорних властивостей дитини на занятті.

Список використаних джерел:

1. Зеліч В.В. Інформаційне суспільство.: веб - сайт. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9748/1/6_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf (дата звернення 22.01.2024).
2. Близнюк М.М. Мультимедійні технології в навчанні декоративно-прикладному мистецтву .: веб - сайт. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e7ceed9-a63d-4195-b937-fa53ac6a2dc2/content> (дата звернення 06.02.2024).
3. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник/ ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. / За редакцією: Жука Ю. О. – К.: Педагогічна думка,: електрон. версія посіб. 2012. 112 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/618/4/Multymed_syst_posibn.pdf (дата звернення 14.01.2023).

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ
СЬОГОДЕННЯ**

*Марія Прокопенко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Шулигіна Р. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. В статті здійснено опис особливостей формування основ

здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку; наголошено на важливих змінах на рівні анатомо-фізіологічного, психічного, соціального, індивідуального розвитку дітей; виокремлено компоненти сформованості у дітей старшого дошкільного віку здорового способу життя: когнітивний, емоційний, руховий, мотиваційно-поведінковий та розроблено критерії до них; акцентовано увагу на чинних та авторських програмах дошкільної освіти, спрямованих на реалізацію валеологічних напрямів.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, діти дошкільного віку, старший дошкільний вік, особливості індивідуального розвитку, ігрова діяльність (ігри-естафети), валеологічна та фізкультурно-оздоровча робота.

До початку ХХІ ст. пошук змісту і шляхів формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку реалізовується здебільшого лише через їхній фізичний розвиток. Однак, вже у наукових дослідженнях 1990-х років було переконливо доведено думку, що вже в дошкільників з'являються стійкий інтерес до свого здоров'я, зрозумілі уявлення про свій організм та органи чуття; вміння реалізувати знання про основи здорового способу життя (В. Алямовська, О. Богініч, Т. Грядкіна, Н. Денисенко, М. Лазарєв, Л. Калуська, С. Козлова, О. Князева, Л. Лохвицька, С. Матвієнко, В. Оржеховська, С. Шукшина та ін.).

Науковці вважають старший дошкільний вік необхідно розглядати як сензитивний щодо залучення дитини до здорового способу життя, так як у цьому віці здійснюються важливі зміни на рівні анатомо-фізіологічного, психічного, соціального, індивідуального розвитку дитини. Анатомо-фізіологічні особливості дітей дошкільного віку відзначаються поліпшенням координації і точності рухів, зміцненням м'язового корсету, що дає можливість утримувати різні вихідні положення, зберегти темп і амплітУкrajнський державний університет рухів; з'являється узгодженість рухів, підвищується фізична підготовленість. До особливостей психічного розвитку відноситься розвиток пам'яті, що формується логічного мислення, мови (є головною

інтелектуальною функцією на цьому віковому етапі). Відбувається розвиток вербального інтелекту: здатності відобразити розумовий процес в мовленні. У дітей дошкільного віку формування різних видів мислення (наочно-дієве, наочно-образне, словесно-логічне) відбувається швидше під час виконання фізичних вправ. Зазначені вище психофізіологічні зміни дітей дошкільного віку охоплюють когнітивну, емоційну, мотиваційну, поведінкову сфери та слугують психологічною підґрунтям для формування у них основ здорового способу життя.

А. Ошкіна підкреслює, що формування основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку має відбуватися з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей, оскільки у дітей:

– розвиваються образні форми пізнання навколишнього світу, що говорить про можливість для дітей засвоювати різноманітну інформацію про елементи здорового способу життя (від основних понять до їх зв'язків);

– формується готовність оперувати уявленнями, що дуже розширює межі пізнання елементів здорового способу життя (дотримуватися режиму дня, культурно-гігієнічних процедур, рухової діяльності);

– діяльність дітей направляється супідрядністю мотивів, в дітей старшого дошкільного віку відбувається посилене опановування мотивів, особливих для діяльності дорослих; змінюється емоційна сфера (від ситуативності та нестійкості до регуляції) тощо [3, с. 211-217].

Л. Гаращенко висловлює думку, що на етапі дошкільного дитинства, коли життєві установки дітей ще недостатньо стійкі й нервова система відзначається особливою пластичністю, потрібно формувати у дитини особистісні переконання та шукати можливості їх реалізації у процесі життєдіяльності [2, с. 29].

Зазначені позиції враховані у змісті всіх нормативних документів закладів дошкільної освіти – Державному стандарті Базового компоненту дошкільної освіти [5], діючих державних комплексних і парціальних програм. Центральною ланкою в системі валеологічного виховання дітей є формування у

дітей знань та уявлень здоровий спосіб життя на заняттях з валеології, фізичної культури. На заняттях з валеології, фізичної культури діти дошкільного віку отримують знання про фізичне, психічне, духовне здоров'я, про будову людського тіла, засвоюють культурно-гігієнічні навички, навички самоконтролю і прогнозування свого стану, опановують правила поведінки в різних, в тому числі надзвичайних ситуаціях, що є вкрай важливим в умовах мінливого та нестабільного сьогодення.

Здоровий спосіб життя дітей старшого дошкільного віку – складне багатоаспектне явище, яке включає в себе різні структурні складові. Нами було виокремлено наступні компоненти: когнітивний, емоційний, руховий, мотиваційно-поведінковий. Зупинимося на них більш докладно.

Когнітивний компонент (знання про фізичні вправи і здоровий спосіб життя), який представляє сукупність знань дітей дошкільного віку, формування первинних уявлень про здоровий спосіб життя (раціональне харчування, рухова активність, застосування фізичних вправ, загартовування, роль сонячного світла, повітря і води).

Емоційний компонент. Саме в дошкільному віці дитина здобуває вміння регулювати власні емоції. Зарубіжні та вітчизняні дослідники сходяться на думці, що спілкування і його характер відіграє величезну роль у розвитку емоційної сфери дитини. Позитивні емоції, емоційна насиченість занять, опора на ігрову діяльність є основними умовами формування у дітей здорового способу життя.

Руховий компонент (рухова активність, вміння та навички, які допомагають злагодженому розвитку дітей старшого дошкільного віку). Рухова активність виступає, як спосіб зняття негативних емоційних впливів і розумового стомлення, стимулює інтелектуальну діяльність дітей дошкільного віку. Через рухову активність вони пізнають навколишній світ, внаслідок чого, розвиваються їх психічні процеси (мислення, увага, воля, самостійність тощо).

Мотиваційно-поведінковий компонент. За твердженням вчених, важливим є те, що дії контролю формуються у дітей дошкільного віку в ігровій діяльності,

коли дитина у грі виконує одночасно дві функції: контроль своєї поведінки і свою роль під час спортивних свят та розваг. Отже, діти старшого дошкільного віку починають контролювати свої дії, що підвищує ефективність формування основ здорового способу життя.

Л. Лохвицька розкриває думку, що процес формування у дітей старшого дошкільного віку основ здорового способу життя містить наступні складові: елементарні знання про свій організм, виховання звички до культурно-гігієнічних навичок, розуміння залежності стану здоров'я людини від стану екології тощо [4, с. 151-192]. Ця будова враховувалася при розробці критеріїв сформованості основ здорового способу життя для дітей старшого дошкільного віку, які за своїм змістом є тотожні зазначеним вище структурним компонентам і характеризувалися сукупністю відповідних показників, зокрема:

- знання, уявлення – знання та уявлення про норми і цінності різних аспектів здорового способу життя, засоби їх дотримання, знання правил ігор-естафет та різних розваг, повномірності включення в різні види валеологічної та фізкультурно-оздоровчої роботи у закладі дошкільної освіти та вдома;

- інтерес, мотиви – мотивація на реалізацію відповідних віку аспектів здорового способу життя, інтерес до проблем загальнолюдського та індивідуального буття, здоров'я та здорової людини; інтерес до різних видів спортивних розваг, зокрема ігор-естафет; емоційно-позитивне ставлення до норм і цінностей здорового способу життя людини;

- практичні вміння і навички – дотримуватися норм і цінностей здорового способу життя, визначення умінь ігрової діяльності (у фокусі – ігри-естафети) в колективі однолітків, активне використання різних спортивних ігор, розваг з метою самовдосконалення. На використанні ігрових прийомів у формуванні досліджуваного утворення наголошує О. Гаврило [1, с. 69-73].

Зміст роботи закладів дошкільної освіти з формування основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку визначається, згідно: *чинних програм* дошкільної освіти, реалізацією таких валеологічних напрямів –

здоров'я, здоров'я та фізичний розвиток, власне тіло, хвороби та чинники їхнього виникнення, роль руху в житті людини, сонце, повітря й вода – мої супутники життя, розпорядок дня, уникнення небезпеки тощо та використання *авторських валеологічних програм* (Л. Лохвицька, Л. Калуська), які також активно сприяють формуванню основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, формування основ здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку має свої особливості та конкретне змістове наповнення, яке пов'язане з їхніми анатомо-фізіологічними, психологічними та соціально-особистісними можливостями в умовах сьогодення, що потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Гаврило О. Ігрові прийоми у процесі формування валеологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 69-73.

2. Гаращенко Л. В. Цінність здоров'я дітей дошкільного віку як чинник гуманного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 29-35.

3. Лісневська Н. В. Шляхи формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*, 2019. № 4. С. 211-217.

4. Лохвицька Л. Психолого-педагогічні засади формування основ здоров'язбережувальної життєдіяльності у дітей дошкільного віку. *Формування відповідального ставлення до здоров'я підростаючої особистості*: кол. монографія / В. М. Оржеховська (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін. Київ : Міленіум, 2018. С. 151-192.

5. Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ**

*Анна Радченко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація: у статті розглядаються сучасні методи та підходи до виховання та навчання дітей у контексті збереження та підтримання їхнього фізичного та психічного здоров'я. Також розкриваються методи формування критичного мислення як ключової компетентності, що сприяє усвідомленню важливості здорового способу життя та прийняттю свідомих рішень щодо власного здоров'я. Акцентується увага на зв'язку між розвитком критичного мислення та прийняттям відповідальних рішень щодо здоров'я, що важливо для забезпечення повноцінного розвитку та благополуччя молодших школярів.

Ключові слова: державний стандарт освіти, здоров'язбережувальна компетентність, критичне мислення, стратегії розвитку критичного мислення, здоров'я, компетентність, учні початкової школи.

У світі сучасних технологій та швидкого темпу життя діти стикаються з новими викликами. Їхнє фізичне та психічне здоров'я піддається впливу різноманітних факторів, які не завжди сприяють їхньому благополуччю. Однак діти покоління А – «Альфа» проявляють унікальне критичне мислення, яке допомагає їм уникати негативних наслідків та знаходити логічні відповіді на поставлені перед ними завдання.

Перші роки навчання в школі встановлюють основи для розвитку ключових компетентностей, які бУкраїнський державний університетть впливати на подальший життєвий шлях і можливості учнів, формуючи їх стиль навчальної діяльності, моделі поведінки та розуміння себе як частину соціальної спільноти. Однією з таких важливих компетентностей є здоров'язбережувальна компетентність - здатність учня бережливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших. Ця компетентність включає в себе знання, вміння, ставлення та цінності, спрямовані на підтримку та зміцнення здоров'я - як власного, так і оточуючих - як на уроках, так і в позаурочний час.

У комплексному підході шкільної освіти важливу роль відіграє питання формування здоров'язбережувальних навичок учнів початкової школи в умовах сучасного освітнього процесу. Державним стандартом початкової освіти однією з ключових компетентностей, які формуються у здобувачів освіти у процесі навчання, визначається здоров'язбережувальна – «це здатність дитини застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей» [2].

Здоров'язбережувальна компетентність включає в себе знання та навички, які допомагають учням не лише розуміти важливість збереження здоров'я, але й активно прагнути до нього. Основним завданням освіти в цьому контексті є формування у молодших школярів умінь і навичок, які дозволять їм приймати обґрунтовані рішення щодо свого здоров'я та вміти впливати на якість свого життя.

Критичне мислення вважається одним із ключових компонентів здоров'язбережувальної компетентності. Воно допомагає учням аналізувати інформацію, розрізняти факти від міфів, робити обґрунтовані вибори в галузі здорового способу життя.

Таким чином, актуальність теми "Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами технологій розвитку критичного мислення" полягає в тому, що це дозволяє підготувати нове покоління дітей до життя в сучасному світі, сформувати здоров'язбережувальну компетентність засобами технологій розвитку критичного мислення.

Важливо зазначити, що критичне мислення формується поступово. Вчителю треба пам'ятати, що навчити молодших школярів мислити критично з першого заняття фактично неможливо. Тому дуже важливо систематизувати та узагальнити педагогічні умови формування критичного мислення, які стимулювали б учнів початкових класів до критичного аналізу й раціонального прийняття рішень під час формування здоров'язбережувальної галузі [1].

Однією з ключових педагогічних умов є створення сприятливого навчального середовища, яке сприяє розвитку критичного мислення учнів. Це включає в себе організацію уроків таким чином, щоб стимулювати учнів до аналізу і обговорення різних аспектів здоров'я та здорового способу життя. Наприклад, проведення дискусій, ролевих ігор, групової роботи та інтерактивних вправ сприяє активному залученню учнів до процесу навчання та формуванню їх критичного мислення.

Процес критичного мислення передбачає розуміння та інтерпретацію інформації, а також її використання, з метою досягнення обґрунтованого висновку. Надзвичайно важливим у цьому процесі є розуміння мовленнєвого ланцюга, який призводить до кінцевого результату. Упровадження засобів технологій критичного мислення в початковій школі – це складний, але цікавий процес оволодіння знаннями й вироблення необхідних умінь.

Можна навести декілька прикладів засобів технологій розвитку критичного мислення в початковій школі, які можуть допомогти у формуванні здоров'язбережувальної компетентності.

1. Один із прикладів - Стратегія «Сенкан» («Сенквейн») – це написання білого вірша з п'яти рядків, в якому синтезується інформація про певне явище або поняття. Перший рядок вірша – це ключове слово (іменник), другий – опис головного поняття за допомогою прикметників, дієприкметників, третій – дія, четвертий – ставлення, емоції з приводу предмета обговорення, а останній – висновок, характеристика, нова інтерпретація. Такий метод може використовуватись при роботі над поняттями [4].

2. Інший приклад – Стратегія «Шість капелюхів» передбачає поділ учнів на команди, кожна з яких отримує капелюх певного кольору. В основі технології лежить принцип таксономії та шести рівнів навчальних цілей (знання – розуміння – застосування – аналіз – синтез – оцінка). Білий капелюх вказує на необхідність розказати про предмет дослідження лише в цифрах та фактах. Жовтий капелюх вимагає від учнів пояснення причин, знання фундаментальних основ теми. Чорний капелюх означає необхідність вказання причин явища, яке є темою дослідження. Команда, яка отримує червоний капелюх, має розказати про емоційний стан, який викликає тема дослідження. Зелений капелюх орієнтує учнів на аналіз позитивних моментів та емоцій, які мають місце при вивченні предмета. Синій капелюх передбачає узагальнення висловлень усіх попередніх команд, особливу увагу звертаючи на нову та корисну інформацію [3].

3. Ще один приклад – Стратегія «Асоціативний куш» передбачає наявність ключового слова та записування навколо нього слів або фраз, які спадають на думку при знайомстві з ключовим словом. Цей прийом може використовуватись і при вивченні нового матеріалу, і при узагальненні вже вивченого [4].

Таким чином, технології розвитку критичного мислення виявляються надзвичайно корисними у цьому процесі. Аналізуючи різні аспекти здорового способу життя, учні можуть краще зрозуміти значення фізичної активності, правильного харчування та здорових звичок. Рольові ігри та симуляції допомагають їм здійснювати практичну підготовку та зберігати важливі навички з оцінювання ситуацій та прийняття рішень щодо їхнього здоров'я.

Також важливо підкреслити, що проблемно-орієнтовані завдання є дієвим інструментом для активізації навчального процесу. Вони не лише заохочують учнів долучатися до реальних проблем здоров'я, а й надають можливість застосовувати критичне мислення в пошуку оптимальних рішень.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О.М. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. О.М. Ващенко Здоров'я та фізична культура. 2006. 1-6 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: Навч.-метод. посібник для вчителів Тернопіль : ТОКІППО, 2017. 60 с.
- 4.Кривенко Л. Б. Методи та прийоми для розвитку критичного мислення. Всеосвіта.URL:<https://vseosvita.ua/library/metodi-ta-prijomi-dla-rozvitku-kriticnogo-mislenna-10398.html> (дата звернення: 13.03.2019).

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

***Тетяна Рашковська,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,***

м. Київ

*Науковий керівник: Себало Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** В наших тезах описано ефективність використання методу інтелект-карт на уроках в початковій школі, що є засобом розвитку критичного мислення. Доведено, що інтелект-карти сприяють розвитку креативності, формуванню комунікативної компетентності учнів у процесі групової діяльності.*

***Ключові слова.** Інтелект-карти, критичне мислення, учні початкових класів.*

Інтелект-карти є ефективним засобом саме для розвитку критичного мислення молодших школярів. На думку американського вченого Т. Бьюзена, саме інтелект-карти (ментальні карти знань) можуть слугувати одним з цікавих засобів розвитку вмінь критичного мислення.

Інтелект-карта (інші назви: ментальна карта, карта пам'яті, карта розуму, карта знань) є технологією зображення інформації у графічному вигляді, що використовується для мозкового штурму, творчого мислення, розв'язання проблем, організації та фіксації ідей, упорядкування інформації тощо.

Процес їх створення нагадує креативний процес: визначення теми, породження асоціацій, первинна редакція, інкубація, вторинна реконструкція та ревізія, заключна стадія. Вони дозволяють досліджувати всі сторони певного явища, забезпечують свій погляд на об'єкт, який вивчається, допомагають генерувати ідеї, забезпечують всебічний і послідовний творчий процес, дають змогу комбінувати незвичні елементи, реагувати на естетичний чи емоційно хвилюючий об'єкт, застосовувати різноманітні коди тощо. Отже, інтелект-карти — це важливий інструмент відображення вербальними й образними

засобами процесу, що веде до інтелектуального прориву, сприяє інкубаційному процесу та активізує здатність людини до критичного мислення [1].

Використовувати інтелект-карти можна на уроках вже з 1-го класу, поступово ускладнюючи їх до 4-го. Оскільки, сам Т. Бьюзен постійно підкреслює, що інтелект-карта є лише ще одним прийомом навчання. На його думку, на основі цього методу можна створити систему навчання, яка озброїть учня найважливішим умінням – умінням самостійно здобувати знання і використовувати їх у своїй діяльності.

Створення інтелект-карти дійсно цікаве заняття. І головне – корисне. В процесі навчання воно не ставить дитину в певні рамки мислення, а навпаки дає можливість і змушує шукати нові ідеї у вирішенні поставлених задач. Отже, малювання карти пам'яті – процес творчий, що сприяє більш повному розвитку півкуль головного мозку. Її можна завжди доповнювати завдяки одержанню нових знань. Розгалуження карти, яке іде в безкінечність, допомагає процесу росту критичного мислення, формує цілісне сприйняття світу.

Отже, головні завдання технології інтелект-карт полягають у розвитку креативності школярів, їх критичного мислення; формуванні комунікативної компетентності учнів у процесі групової діяльності; формуванні загально-навчальних умінь, пов'язаних з узагальненням та систематизацією знань, умінь та навичок; покращенні всіх видів пам'яті учнів; активізації процесу навчання. Використання цього методу дає позитивний результат і приносить задоволення від праці як учителю, так і дітям.

Інтелект-карти були впроваджені і запропоновані для використання на всіх уроках в початкових класах. Молодші школярі не завжди схильні вільно розмірковувати над важливими ідеями, а часто чекають коли вчитель підкаже їм правильну відповідь, боячись помилитися. Для того, щоб процес мислення відбувався вільно, учні мають знати, що їм можна вільно розмірковувати, висувати припущення та встановлювати їхню очевидність або безглуздість, узагальнювати та робити власні висновки. Тобто, потрібно створити відповідну

атмосферу на уроках. Коли учні зрозуміють, що це дозволено, вони активніше проводитимуть критичний аналіз. Для сприяння розвитку критичного мислення важливою умовою є виділення часу, достатнього для обміну думками. Свої знання з певної теми учні можуть фіксувати за допомогою інтелект-карт, а також розгортати їх ширше. Таким чином, учні самі або з допомогою вчителя можуть зобразити всю тему у вигляді схеми (карти), яка набагато легша для сприйняття. Під час такої роботи вчитель моделює процес мислення та підтримує учнів, демонструє як можна мислити критично, формулює ідеї обґрунтованого мислення, заохочує поважати різні точки зору. Використання такого засобу розвитку критичного мислення як інтелект-карта на уроках в початкових класах сприяє тому, що кожен учень відчуває себе цікавою особистістю. У молодших школярів пробуджується прагнення до спільної роботи, формується здатність висловлювати свою думку і приймати думку іншого, а також сприяє залученню учнів до аналітико-синтетичної та оцінювальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бьюзен Т. Супермышление. Минск: Поппури, 2003. 304с.
2. Найдьонова А.В. Интелект-карты как инструмент эффективной работы с информацией: пособие для педагогов та учнів. 2017. URL: <https://ru.calameo.com/books/004373434dec4e2bf2b83>
3. Сталий інноваційний розвиток. Створення інтелект-карти.
[Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра; уклад.: Караєва Н. В. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 70 с. Назва з екрана.
4. Як почати використовувати інтелект-карти на уроці. Режим доступу:
URL: <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/iak-pochati-vikoristovuvati-ntelekt-karti-na-urots/> Дата звернення 23.03.2024.

**ФОРМУВАННЯ БЕРЕЖЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОВКІЛЛЯ В УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР**

*Рудакова Христина,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ*

*Науковий керівник: Коваль Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Тези спрямовані на вивчення ефективності використання ігрових методів у процесі навчання для підвищення екологічної свідомості та розвитку природничих навичок у молодших школярів. Робота включає аналіз різноманітних дидактичних ігор, визначенню їхнього впливу на формування бережливого ставлення до навколишнього середовища учнями початкових класів.

Ключові слова: бережливе ставлення до природи, учні початкової школи, дидактичні ігри.

Екологічне виховання в учнів початкової школи посідає важливе місце. Саме воно сприяє правильному піклуванні до всього живого, що є на Землі. Важливо, аби вчителі не тільки науково навчали, а також демонстрували це на власному прикладі [4].

Важливим компонентом екологічної культури є особистісно-ціннісне ставлення до природи, що допомагає усвідомити себе її частиною і свою відповідальність за наслідки спілкування з нею. Адже формування екологічної культури особистості – це не тільки набуття нею природоохоронних знань і навичок, а й створення особливого внутрішнього світу. В основі

відповідальності лежить моральне ставлення людей до світу природи, а фундаментом її формування є екологічні знання. Довкілля – це частина природи, що оточує людину, підтримує її існування.

Вивченню проблеми дбайливого ставлення до природи, як в теоретичних, так і прикладних аспектах досліджували педагоги-дослідники: Г. Беленької, Г. Волошиної, Грошовенко, Г. Марочко, В. Маршицької, З. Плохій, О. Пруцакової, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, О. Колонькової, О. Лазебної, Т. Лайко, Л. Шаповал, Т. Юркової [1].

Найбільш традиційним, цікавішим, винахідливішим та кмітливим методом навчання та виховання бережливого ставлення до природи у молодших школярів, є насамперед дидактичні ігри. Вони допомагають учням отримати новий досвід, організовувати, розвивати учнів, розширювати їхні пізнавальні можливості, виховувати особистість, мати запас уявлень, понять, розвивати фантазію. Це один з важливих у педагогічній практиці й теорії засобів для розширення, поглиблення й закріплення знань.

Методична скарбничка кожного вчителя багата різноманітними дидактичними іграми з предметами. Це, перш за все, прості та цікаві ігри «Знайди зайвий предмет», «Чого не стало?», «Склади візерунок», «Знайди на дотик» або «Чарівний мішечок», які не потребують детального опису; «Наведи порядок» (дидактичним завданням для дітей є упорядкування групи однакових предметів у певному порядку (наприклад, стрічок – від найдовшої до найкоротшої, будинків – від найбільшого до найменшого і т.п.)), «Навколо себе» (під час цієї дидактичної гри учні мають знайти у класі предмети певної геометричної форми або кольору (ознаку визначає вчитель відповідно до мети уроку)); а також ігри з природним матеріалом «Від якого дерева листя?», «Розклади листя за величиною, яка убуває», «Серед листя та плода знайти пару не біда» та інші, у яких закріплюються знання про навколишнє природне середовище, формуються різні розумові процеси (аналіз, синтез, класифікація)[2].

Найбільш поширеною класифікацією дидактичних ігор є їх за характером матеріалу, який використовується у роботі з дітьми. Відповідно до цього виокремлюють предметні, словесні та настільно-друковані дидактичні ігри. Словесні ігри вважають найскладнішим видом дидактичних ігор, оскільки вони опосередковані використанням не тільки знайомих висловів, але й нових. Словесні ігри активізують пізнавальну діяльність дітей, виховують інтерес до засвоєння нових знань, навчають використовувати набуті раніше знання у своїй повсякденній діяльності. Наприклад, під час подорожі до природничого музею, вчитель має не тільки оглядати з дітьми стенди, а ще й правильно коментувати їх, застосовувати кросворди, анаграми та розповіді [5,205].

Під час предметних ігор вчитель використовує різні дидактичні іграшки, реальні предмети, різноманітного природного матеріалу. Наприклад, під час дидактичної гри “Сортування сміття” можна використовувати 4 маленькі коробочки (смітники) на яких вказаний вид сміття. Таким чином учні зможуть його правильно розсортувати, а також ознайомитись з новим поняттям “переробка”. Отже, такі ігри допомагають дітям детальніше ознайомитися з властивостями і ознаками предметів, що їх оточують, навчають їх порівнювати різні матеріали між собою, знаходити щось схоже і відмінне у них, що розширює знання дітей про навколишній світ.

Настільно-друковані ігри не передбачають взаємодію дітей з іграшками і реальними предметами, на відміну від предметних ігор, а навпаки з їх зображеннями. Ці ігри розширюють знання дітей про різні предмети навколишнього середовища, розвивають зорову пам'ять, вчать бути уважними та зосередженими.

Дидактичні ігри можна застосовувати не тільки в класноурочний час, але й поза. Наприклад, пропонуючи дітям екскурсію лісом ми можемо застосувати дидактичну гру «Знайди рослину відповідно до малюнку». В цей час діткам буде не тільки цікаво шукати скарби в лісі, а також отримати нову корисну інформацію про рослину, яку знайшли.

У процесі екологічного виховання в дітей формується екологічна свідомість та культура. Складовою останньої є ціннісне ставлення до природи, яке включає в себе емоційні переживання, що відповідають потребам і системі цінностей певного суспільства, і характеризується позитивним відношенням до природних об'єктів і явищ.

Також найпоширенішими формами екологічної освіти після дидактичних ігор під час урочної та позаурочної діяльності є: інтегровані уроки, уроки-подорожі, уроки-екскурсії, лекції, екологічні ігри, кіноуроки, розробка екологічних проектів, заняття з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій в Інтернеті, мультимедійних та інтерактивних технологій. У цілому при викладанні природного компоненту у школі послідовність вивчення взаємодії суспільства і природи включає п'ять етапів. На першому етапі у школярів формуються мотиви, необхідності й бажання, прагнення та інтерес до пізнання об'єктів, явищ живої природи і людини як природної істоти. На другому етапі формуються екологічні проблеми, як наслідок реальних протиріч між людським суспільством і живою природою. Пізнавальний інтерес на цьому етапі розвивається на основі дослідження діяльності людини як екологічного фактора, економічної й позаекономічної оцінок, початкової характеристики екологічних проблем і уявлень про прогнозування можливих змін у природних системах. На третьому етапі розкриваються наукові основи оптимізації взаємодії людини і суспільства з екологічними системами на базі ідей охорони природи. На четвертому етапі досягається усвідомлення школярами історичних причин виникнення сучасних екологічних проблем, розглядаються шляхи їх розв'язання на основі міжнародного співробітництва. П'ятий етап — практичний — є важливим у формуванні відповідального ставлення учнів до природи. На цьому етапі забезпечується реальний внесок школяра у справу охорони навколишньої природи, оволодіння нормами і правилами поведінки в природному середовищі [3, 100].

Таким чином, раціональне сполучення класної та позакласної роботи є важливим елементом формування екологічної культури учнів. Позакласна діяльність може значно розширити екологічний зміст уроків та збагатити знання учнів про природу. Це стає можливим завдяки чітко організованій та цілеспрямованій роботі поза межами уроків.

Дидактичні ігри є не тільки цікавим, але й ефективним інструментом у процесі формування бережливого ставлення до довкілля учнів початкової школи, оскільки вони поєднують у собі елементи розваги та навчання. Їх використання сприяє активному залученню учнів до навчання, стимулює їхню увагу та інтерес до природи, розвиває творче мислення, сприяє формуванню комунікативних та соціальних навичок. Крім того, дидактичні ігри допомагають засвоювати матеріал більш ефективно через. Таким чином, вони є важливою складовою сучасного навчального процесу в умовах НУШ, сприяють підвищенню мотивації та результативності навчання.

Список використаних джерел:

1. Баюрко Н. В. Екологізація змісту природознавства як засіб формування екологічної свідомості учнів / Н. В. Баюрко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Вип. 41 / Редкол. : В. І. Шахов та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – С. 109-113.

2. Вільчковський Е. С. Рухливі ігри в дитячому садку / Е. С. Вільчковський. – Київ : Знання, 2001. – 120 с

3. Вахняк Н. В. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Н. В. Вахняк, А. В. Коденко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – №. 1. – С. 99-103. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2013_1_19

4. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.09.2021).

5. Музика Ю. О. Функції дидактичної гри. *Наука і освіта*. 2005. №3-4. С.205-206.

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Руденко Дарина,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Губарева Д.В.,
доктор філософії, старший викладач*

***Анотація.** У даній роботі досліджується характеристика моделей змішаного навчання в початковій школі. Проаналізовано різні підходи до змішаного навчання і їх ефективність у контексті початкової освіти. В роботі висвітлені основні переваги та недоліки різних моделей змішаного навчання і запропоновано рекомендації щодо їх впровадження в початковій школі. Дослідження базується на актуальних педагогічних теоріях та практичному досвіді в галузі освіти.*

***Ключові слова:** модель, змішане навчання, початкова школа, освітній процес.*

***Актуальність дослідження.** В сучасному освітньому середовищі змішане навчання стає все більш популярним методом навчання, особливо в контексті початкової школи. Цей підхід поєднує традиційні методи навчання з*

використанням сучасних технологій, що дає змогу створити більш ефективну та доступну освітню програму для учнів. Дослідження моделей змішаного навчання в початковій школі дозволить виявити їх переваги та недоліки, а також вплив на академічні досягнення та розвиток дітей. Таким чином, дослідження в цій області є ключовим для вдосконалення освітнього процесу і покращення якості навчання для майбутніх поколінь.

Процес побудови змішаного навчання складається із застосування різних моделей навчання, серед яких можна виділити: «Автономна група», «Перевернутий клас», «Зміна робочих зон» та інші. [1, с. 140]

Опираючись на дані із проведеного аналізу найбільш популярних та поширених моделей можна виділити такі їх особливості:

- Освітній простір поділяється на окремі робочі зони, здебільшого переважає групова робота;
- Використання комп'ютеризованої техніки під час освітнього процесу;
- Підбір та використання інформаційних ресурсів та інноваційних засобів для навчання для виконання різних видів діяльності під час уроків;
- Модернізація та підбір нових методів навчання, основна перевага надається методам, що дають змогу розвивати комунікативні, самонавчальні та навички співпраці;
- Завдання вчителя полягає тепер не в навчання, а взаємодії з учнем, комунікації, партнерстві та організації процесу освіти;
- Створення умов для учнів, що сприятимуть активізації учнів до навчання та активізації до освітньої діяльності.

Дослідники, що вивчали питання моделей змішаного навчання та їх вплив на освітню систему, вважають, що найбільш доречними для використання в початковій школі можна вважати такі моделі: «Ротація станцій/Зміна робочих зон» та «Перевернутий клас». Тож проведемо детальний аналіз та охарактеризуємо саме ці моделі навчання. [1, с. 146]

Модель змішаного навчання «Ротація станцій/Зміна робочих зон»:

Дана модель набрала популярності та часто використовується у початковій школі та середній. Особливість цієї моделі в організації процесу навчання вимагає поділу навчальних класів на кілька груп та поділу їх на зони (оптимальна кількість груп близько трьох-чотирьох зон):

– зона онлайн роботи (проведення індивідуальної роботи з використанням цифрових ресурсів до прикладу, це може бути використання онлайн-симуляторів та онлайн-тренажерів, демонстрацій, презентацій, використання онлайн підручників, навчальні ігри та вікторини, з метою розвитку навичок запам'ятовування інформації, виконання дій за інструкціями вчителя;

– зона комунікації з вчителем (первинна комунікація учнів з вчителем, що стосується складних завдань навчального змісту, дискусії та відпрацювання подібних завдань, вирішення проблемного завдання, тощо);

– зона роботи з проектами (проведення занять в групах відповідно до інструкцій вчителя, це можуть бути творчі проекти, ментальні карти, маршрутні листи тощо).

Наприклад, Шелестова Л. вважає, що нормою можна вважати більшу і меншу кількість зон, їх може бути дві (зона роботи онлайн та зона роботи з вчителем) або може бути чотири зони (співпраця з вчителем, онлайн робота, індивідуальна та колективна робота над проектами). [2, с. 48]

Вчитель повинен організувати освітні зони кабінету. Кожна із груп повинна пройти за урок всі зони роботи. Частіше всього, групу із високими показниками рівня підготовки допускають розпочати з групової діяльності.

Основними перевагами даної моделі можна вважати: поява простору свободи та відповідальності серед учнів, що в свою чергу значно підвищує процес самоконтролю; поява можливості побудови індивідуальної траєкторії навчальних досягнень учня за рахунок використання автоматизованих систем контролю знань учнів; підбір індивідуального підходу до кожного з учнів, за

рахунок поділу класу на групи; використання цифрових ресурсів для покращення зворотного зв'язку з учнями та підвищення активності в освітній діяльності; підвищення мотивації учнів до навчальної діяльності та пізнання; зниження рівня втомлюваності серед учнів за рахунок зміни виду діяльності на кожній зоні; покращення навичок комунікації за рахунок роботи в групах та обговоренню результатів проектної діяльності.

Проте, існує також ряд труднощів із використання відповідної моделі навчання, оскільки, не всі заклади навчання мають змогу забезпечувати усіх учасників освітнього процесу технічними засобами та постійним стійким доступом до інтернет мережі. Також, до змішаного навчання вчитель змушений витратити більше часу на підготовку до уроків, оскільки слід підібрати матеріали та цифрові освітні ресурси до занять. [2, с. 48]

Модель змішаного навчання «Перевернутий клас»

Основною властивістю даної моделі можна вважати репродуктивну освітню діяльність вдома, а класно-урочні заняття присвячуються обговоренню вивченого матеріалу за допомогою різних видів діяльності, відбувається процес організації групової роботи, тобто сам процес навчання стає «перевернутим».

Розглянемо, як саме це відбувається, завдання вчителя, підготувати цікаві матеріали за темою уроку та завантажити їх на навчальну платформу, учні, які навчаються вдома у вільний час можуть переглянути та опрацювати відповідні матеріали, провести узагальнення інформації, яку самостійно опрацювали. В процесі роботи під час офлайн занять учні мають змогу систематизувати та структурувати знання, які вони засвоїли вдома на прикладі практичних завдань, створення проєктів та в експериментальних дослідженнях.

Модель «перевернутий клас» також передбачає підбір нових засобів та методів навчання, використання нового змісту освітньої системи. Вчитель самостійно займається організацією та підбором матеріалів в онлайн-середовищі. Зважаючи на зміни в структурі офлайн уроку, відбуваються також зміни і в засобах та методах, які вчитель використовує під час організації

освітнього процесу. Офлайн уроки передбачають використання діалогових форм спілкування, дискусій, та запитань, тому і завдання слід підбирати опираючись на такі форми роботи. [3]

До ефективних засобів роботи з інформацією можна віднести ментальні класи, які учням можна давати після вивчення нової теми, їх можна застосовувати як в класі так і вдома. Використання такого інструменту дає можливість подати коротко інформацію та структурувати і узагальнити її; генерувати ідеї, щодо вирішення поставлених проблемних завдань; проведення контролю рівня засвоєних знань. Створення ментальних карт відбувається так: по середині аркуша розміщується назва теми, поняття, що пов'язані з темою розміщуються навколо у вигляді схеми дерева. Використовуються різні кольори, умовні позначення, графічні зображення, тощо.

Перевагою використання такої моделі для вчителів стає: збільшення часу під час уроку для комунікації та допомоги учням, в яких виникають труднощі в роботі; практичні завдання виконуються в класно-урочному режимі з допомогою вчителя; використання вчителем нових методичних напрацювань; вчитель може організувати роботу на власний розсуд так, щоб всі групи учнів були залучені до різних видів діяльності.

Здійснення освітнього процесу з використанням цієї моделі навчання сприяє ефективному процесу розвитку здобувачів освіти: розвиток наскрізних вмінь та особистісних якостей таких як: самостійність, відповідальність, співпраця, ініціативність тощо. [4]

Можливими труднощами у використанні такої моделі можуть бути проблеми пов'язані із наявністю в усіх учнів технічних засобів та доступу в інтернет мережу; для вчителя збільшення часу на підготовку до навчальних занять та підготовку матеріалу на освітніх платформах.

Проте, використання моделі «Перевернутий клас» дає можливість забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня, із урахуванням

індивідуальних потреб кожного учня. Комунікація між вчителем та учнями відбувається на новому, якісному рівні.

Отже, моделі змішаного навчання в початковій школі комбінують традиційні методи навчання з використанням сучасних технологій. Вони сприяють більш ефективній передачі знань та розвитку ключових навичок учнів. Змішане навчання дозволяє вчителям індивідуалізувати процес навчання, враховуючи потреби кожного учня. Використання різних методів навчання сприяє підвищенню зацікавленості учнів у навчанні. Моделі змішаного навчання можуть стати важливим інструментом у формуванні компетентностей учнів у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О. Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу в школі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: педагогіка. 2017. № 3. С. 140-147

2. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації / Л. В. Шелестова. – Київ : «Фенікс», 2021. – 48 с.

3. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. Теорія та практика змішаного навчання: Монографія (2016) [Електронний ресурс]. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/23536/3/Kukharenko_Teoriia_ta_praktyka_2016.pdf

4. Болубаш Н. М. Використання сучасних інформаційних технологій у професійній підготовці економістів [Електронний ресурс]. Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. № 5 (13). URL: [http://www.nbu.gov.ua/e-ISSN: 2414-0325](http://www.nbu.gov.ua/e-ISSN:2414-0325). Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, № 3 (2017) 285 journals/ITZN/em13/ content/09bnmetv.htm

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ
КОНСТРУКТОРА LEGO НА УРКАХ МАТЕМАТИКИ В 1-2 КЛАСАХ**

*Олена Семененко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ
Науковий керівник: Терещенко М.М.,
кандидат філософських наук, доцент*

***Анотація:** У сучасному світі використовується багато новітніх технологій, які використовують в процесі навчання та виховання дітей. Однією з технологій, яку застосовують в початковій освіті є LEGO-технологія. Застосування конструктора LEGO на уроках математики допомагає молодшим школярам краще формувати цілісну картину світу, розвивати конструктивні навички та розвивати навички дрібної моторики, просторове уявлення, закріплення кольорів, геометричних форм, утворення чисел, арифметичних дій, розв'язання задач. Увесь навчальний процес проходить цікаво за допомогою ігрових технологій, де учні проявляють свою творчість, уяву, фантазію, розвивається мислення та пам'ять. [7]*

***Ключові слова:** ігрова діяльність, «Шість цеглинок», LEGO-технологія, математика, початкова освіта.*

Педагоги і психологи спрямовують свої зусилля на організацію такого освітнього процесу, який сприяв би всебічному поглибленому розвитку особистості дитини; вони використовують найновітніші технології та засоби навчання для досягнення цієї мети. Одним з таких провідних засобів навчання в умовах сучасного розвитку освіти дітей молодшого шкільного віку виступає застосування LEGO-технологій.

Зарубіжними та вітчизняними науковцями було розроблено велика кількість прикладів застосування технологій LEGO. Так, існує багато популярних задач і завдань, які можуть бути використані в освітньому просторі нової української школи. Зокрема, є найбільш популярною методика «Шість цеглинок в освітньому просторі школи».

«Шість цеглинок» - практичний інструмент та дієвий засіб, який дає змогу реалізувати ігрові та діяльнісні методи навчання у початковій школі. Кожна гра-завдання – це цілий комплекс не лише для розвитку мислення, мовлення, уваги, а й механізм розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та ментальної (когнітивної) гнучкості, що вкрай необхідні для навчання у школі протягом життя. Навчальний процес стає цікавішим і захоплюючим завдяки грі. Стаючи частиною гри, дитина повністю занурюється у процес, бере на себе відповідальність, стає цілеспрямованою, відчувається комфортно, радісно, а головне – має можливість ініціювати діяльність і розвивати власну ідею, активно взаємодіяти з іншими учасниками гри і в такий спосіб навчатися. [3; 9]

В 1-2 класах вчителями застосовується конструктор LEGO для покращення якості навчання, який є зручним інструментом, що дозволяє долати ряд типових труднощів при вивченні навчального матеріалу за наступними напрямками:

- розвиток дрібної моторики рук;
- орієнтування в просторі;
- математичні знання про усний рахунок, форму, пропорції, симетрії;
- уявлення про навколишній світ, архітектуру, транспорт, ландшафт;
- розвиток уваги, пам'яті, мислення, уяву;
- розділяти предмет на складові частини і зібрати з частин ціле;
- працювати як індивідуально, так і в групах. [1; 2]

Технологія «Шість цеглинок» використовується на уроках математики з метою ознайомлення з цифрами та числами математичними діями, одиницями вимірювання різних величин, геометричних фігур, пропорцій, симетрії, площею, об'ємом, порівняння чисел, знання складу числа, вміння

класифікувати за ознаками. Конструктор можна застосовувати як умовну мірку при порівнянні предметів по довжині, ширині, масі. [5]

Деталі конструктора LEGO на уроках математики використовують в якості матеріалу для підрахунку, замість звичних паличок. За допомогою плат та конструктора можна проводити графічні диктанти, використовуючи цеглинки як одного кольору, так і різних. Справжнім помічником стає ЛЕГО, коли учні вчаться розв'язувати задачі. За допомогою цеглинок викладається зображення задачі. У 2-му класі використовують ЛЕГО при вивченні таблиці множення та ділення, зручно вчити також дробі. [4; 6]

LEGO надає великі можливості у формуванні математичних здібностей учнів початкових класів та пробудженні пізнавального інтересу до точних наук. Використання конструктора LEGO на уроках з математики дозволяє не тільки полегшити засвоєння основних математичних понять, але й сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності, розвитку творчого потенціалу дитини, підвищенню рівня соціальної адаптації, забезпечує кожній дитині свободу розвитку, запорукою якого є докладання дитиною власних зусиль до досягнення результату в будь-якій діяльності. Завдяки використанню конструктора на заняттях діти стають більш активними учасниками навчального процесу, стає більш усвідомленим та осмисленим змістові лінії у вивченні математичних навичок, дозволяє дітям у формі пізнавальної гри дізнатися багато важливих ідей і розвиває необхідні в подальшому житті навички суспільно активної, творчої особистості, яка самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення. [8]

Список використаних джерел:

1. <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-vikoristannya-konstruktora-lego-na-urokah-matematiki-115489.html>
2. <https://naurok.com.ua/lego---tehnologiy-na-urokah-matematiki-vpochatkovih-klasah-137907.html>

3. Гра по-повому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник Оксана Рома. – The LEGO Foundation, 2018, 44с.

4. Деркач М.Г. Використання ЛЕГО в освітньому просторі нової початкової школи. http://316shkola.kiev.ua/sites/default/files/languages/derkach_mariya_grygorivna1.pdf

5. Палазова І. Використання LEGO -технологій в освітньому просторі Нової Української Школи. На урок. <https://naurok.com.ua/vikoristannya-lego--tehnologiy-v-osvitnomu-prostori-novo-ukra-nsko-shkoli-123419.html>

6. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації “Безмежний світ гри з LEGO” / О.Ю. Рома, В.Ю. Близнюк, О.П. Борук. - The LEGO Foundation, 2016, 140 с.

7. Романенко, Л., & Воловенко, Н. (2020). ЗАСТОСУВАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР. Молодий вчений, 10 (86), 429-434. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-88>

8. Тетяна ПАШАНОВА. Шість цеглинок – сходинки успішного вивчення математики у початковій школі: [методичні рекомендації] / ПАШАНОВА Тетяна. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2022. – 44 с.

9. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. - The LEGO Foundation, 2018, 32с.

**ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ
«СПІВПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ» ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ**

*Євгенія Семенюк,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

м. Київ

*Науковий керівник: Тесленко Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** В тезах розкривається актуальність досліджуваної проблеми, а також подано трактування основних понять дослідження. Охарактеризовано основні моделі співпраці учнів під час групової роботи на уроках.*

***Ключові слова:** наскрізні уміння, співпраця, інтерактивні методи навчання, співпраця в команді.*

Проблема формування вміння працювати в команді у молодших школярів є дуже актуальною, що обумовлюється сенситивністю дітей до цілеспрямованих педагогічних впливів, метою яких є закладання основ ефективної комунікації, безкорисливої допомоги, гуманної поведінки, турботи про інших, толерантного і ціннісного ставлення до інших тощо. Особливого значення ця проблема набуває на тлі вторгнення РФ в Україну, коли дітям необхідно бути згуртованими, бути частиною цілого, відчувати доброзичливість, підтримку, дружбу, брати участь у спільній діяльності, позитивно ставитися до себе та проявляти доброзичливе ставлення до оточення тощо.

Проблема формування вміння працювати в команді у молодших школярів завжди була в центрі уваги педагогів. Вагомий внесок у розвиток цього питання внесли А. Богуш, Н. Гавриш, К. Коваленко, К. Пономарьова, О. Пометун, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, О. Савченко та ін. Теоретичні особливості формування вміння працювати в команді відображені в працях психологів Л. Виготського, Л. Долинської, С. Ладивір, А. Люблінської, Т. Піроженко, О. Скипченко та ін. На необхідність якомога ранішого початку формування вміння працювати в команді вказують педагоги О. Богініч, Н. Гавриш, О. Кульчицька, І. Рогальська та ін. Особливості використання інтерактивних

методів навчання в молодшій школі розглядають у своїх дослідженнях І. Дівакова, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Ягоднікова та ін., однак детально не було з'ясовано їх ефективність для формування вміння працювати в команді у молодших школярів, що й обумовлює доцільність вибору цієї теми для нашого дослідження.

У дослідженнях учених вміння працювати в команді розглядається як невід'ємна частина взаємодії в освітньому процесі. Так, таку командну роботу І. Сухопара та І. Мандибуря визначають як взаємодію, в процесі якої педагоги та учні намагаються зрозуміти і підтримати один одного для досягнення результату діяльності. Це складна динамічна система, яка передбачає розподіл навчальних дій і операцій, обмін діями, а також взаєморозуміння, комунікацію, планування і рефлексію, допомогу учню в подоланні труднощів [3, с. 69].

Одним із засобів комплексного вирішення проблеми формування в учнів наскрізних умінь загалом та уміння творчо мислити і співпрацювати, зокрема є інтерактивне навчання, яке ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту освіти.

О. Буштрук визначає інтерактивне навчання як «спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень буде відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність» [1, с. 154]. Вчена зауважує, що основними ознаками інтерактивного навчання є:

- наявність спільної мети (а не однакової для всіх учнів) і чітко спланованого очікуваного результату навчання;
- опора під час навчання на суб'єктний досвід кожної людини;
- навчання вибудовується на основі діалогу, наприклад, викладачем та учнями, або тільки учнями, чи, наприклад, між учнями й комп'ютером;
- співпраця в навчанні, позитивна взаємозалежність учнів, творчість;

- досягнення особистого успіху можливе лише за умови досягнення успіху всіма учасниками освітнього процесу;
- ініціативність, активність всіх учнів в освітньому процесі;
- створення комфортних умов навчання, учень має відчувати свою інтелектуальну спроможність;
- передбачає наявність проблемного завдання, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності й виробляється та відстоюється (або змінюється під дією аргументів) власна позиція в атмосфері взаємної підтримки, доброзичливості;
- виключення домінування однієї думки над іншою та доповідачів, що виступають один над одним;
- поєднання індивідуальної, парної, групової, колективної роботи [1, с. 155].

Інтерактивні методи кооперативного навчання реалізуються через організацію парної та групової роботи і допомагають вчителю формувати вміння співпрацювати в команді. Ці методи доцільно застосовувати після викладу вчителем нового навчального матеріалу, на початку уроку, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь і навичок, на узагальнюючому уроці тощо. Серед методів кооперативного навчання розрізняють такі, як «Робота в парах», «Ротаційні (змінювані) трійки», «Два-чотири – всі разом», «Карусель», «Робота в малих групах» та ін. Важливими аспектами такої групової роботи на уроках є опрацювання змісту та подання групами школярів результатів колективної діяльності, що сприяє формуванню вміння працювати в команді. Залежно від змісту та мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп учнів («Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації», «Коло ідей» тощо) [2, с. 18].

Співпраця як спільна діяльність, як організаційна система активності взаємодіючих суб'єктів характеризується:

- 1) просторовою і тимчасовою присутністю;

- 2) єдністю мети;
- 3) організацією і управлінням діяльністю;
- 4) розділенням функцій, дій, операцій;
- 5) наявністю позитивних міжособистісних стосунків.

Отже, успіх роботи в групах залежить від уміння учителя комплектувати групи, організовувати роботу в них, розподіляти свою увагу так, щоб кожна група і кожен її учасник відчували зацікавленість педагога у їх успіху, в нормальних міжособистісних взаєминах.

Список використаних джерел:

1. Буштрук О. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 38, том 1. С. 153-158.
2. Симоненко Н. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті. *Управління школою*. 2009. № 34. С. 18–21.
3. Сухопара І. Г., Мандибура І. О. Формування вмінь молодших школярів співпрацювати з іншими на уроках «Я досліджую світ». *Молодий вчений*. 2021. № 10. С. 68-71.

**ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

***Семко Анастасія,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник: Цюняк О.П.,
доктор педагогічних наук, професор***

Вступ. У концептуальних засадах реформи середньої школи «Нова школа України» визначено критичні компетентності, «необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці: спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами; спілкування іноземні мови; математична компетентність; базові компетентності в природничих науках і природничих технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; здатність вчитися протягом життя; ініціатива та підприємливість; соціальна та громадянська компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність та здорове спосіб життя» [6, с. 45].

Діти отримують усі визначені компетенції послідовно. Основою їх змісту є вміння, серед яких визначаються: здатність читати і розуміти прочитане; навички висловлювати думку усно та письмово. Тому літературне читання є одним із основних предметів у системі початкової освіти, який формує функціональну грамотність, що сприяє загальному розвитку та освіченості дитини.

У статті проаналізовано особливості читацької культури, обсяг знань про мову, призначений для навчання молодших школярів 4 класів у порівнянні українських та польських педагогів та авторів навчальних програм. З цією метою проаналізовані різні типи публікацій: відповідну базову навчальну програму та вибрані навчальні програми.

Проблему розвитку навичок читання розглядали такі науковці і методисти, як: О.В. Вашуленко, І.Г. Пальченко, О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко, І.Т. Федоренко та інші. Читацьку компетентність досліджували такі вчителі: О. Бондаренко, Л.В. Глиницька, В.В. Манайло, В.О. Мартиненко, М. Житко, Малгожата Мніх, Є. Ростаньська, Б. Роцлавський тощо.

Результати дослідження.

Одним із найактуальніших завдань сучасної школи є формування мовних і літературних умінь учнів.

Це пояснюється тим, що сучасний етап розвитку шкільної освіти характеризується пошуком нових технологій навчання, шляхів підвищення їх ефективності, удосконалення здібностної орієнтації. У мовно-літературній освіті відбуваються зміни, зокрема сприймаються нові поняття, які передбачають формування комунікабельної, вільної особистості, яка вміє образно висловлювати свої думки, вільно володіє словом і використовує свої вміння для досягнення успіху.

Ці зміни зумовлені сучасними потребами мовно-літературної освіти в Україні, психолого-педагогічними аспектами, розширенням мультимедійної комунікації. У Державному стандарті початкової освіти та загальної середньої освіти зазначено, що «метою освітньої галузі «Мова і література» є розвиток особистості учня, утвердження культури мовлення і читання, компетентності, комунікативної гуманітарності та світогляду, виховання особистості учня, виховання особистості учня, національна літературна свідомість, високий моральний дух, активна громадянська позиція, естетичні смаки та ціннісні орієнтації» [1].

Також зазначено, що навчання мови та літератури полягає у розвитку вмінь і навичок усіх видів мовленнєвої та читацької діяльності, розвитку комунікативних навичок, спонуканні учнів до розширення кола читання, розуміння духовної цінності та поезії мови художніх творів, поглиблення культурно-пізнавальних інтересів учнів, усвідомлення ними ролі мови та літератури в сучасному світі, формування рис успішного мовця та творчого читача з високим рівнем загальної культури, активного громадянська позиція, національна свідомість, виховання в учня поваги до культурних традицій різних народів [1].

Основного навчального плану у сфері початкової шкільної освіти польської мови дає підстави зробити висновок, що для багатьох навичок, перелічених у ньому, необхідні елементарні знання мовної системи.

Критично позначене у своїй книзі питання мовної освіти М. Житко дає критичний коментар, зазначаючи, що воно передбачає формалізований підхід до розвитку мови дитини.

«Найважливіше – це правильність тверджень і знання їх різноманітних форм. «Знання означають здатність називати та розпізнавати, але не передбачають практичного володіння, яке вимагає щоденного використання усної та письмової мови та навчання за допомогою мови шляхом практики її використання в різних ситуаціях». На думку автора, основним недоліком базової навчальної програми щодо мовної освіти є відсутність положень про необхідність навчання критичного аналізу текстів, інтерпретації, дискусії, творчого письма, а також відсутність питань, пов'язаних із зміст створених висловлювань (написання з думкою про конкретного адресата, оригінальність, барвистість, винахідливість) [9].

Висловлювання педагогів польської мови про мовну освіту на початковому етапі найчастіше включають постулат про те, що граматичні знання мають бути обмежені до абсолютного мінімуму. Знання про мову на цьому етапі є лише функціональними знаннями вчителя (лінгвістика), який має знати, як розвивати мову дитини [8].

Вже багато років Б. Роцлавський пропагує думку про те, що основна причина неуспішності учнів у навчанні читання й письма полягає у відсутності елементарних лінгвістичних знань у вчителів дитячих садків і молодших класів [10].

Знання мови на етапі початкової освіти слід запроваджувати час від часу, оскільки виникають проблеми, пов'язані з необхідністю пояснювати та розв'язувати практичні питання.

Навчальний процес – це не визначення та їх вербалізація, а шлях до досягнення понять, навчання через дію. Для учнів 4 класів більш цінним є набуття певного лінгвістичного досвіду, аніж вербалізованих знань без можливості практичного використання.

Євгенія Ростаньська вважає, що обсяг граматичних і лексичних компетенцій, які підлягають виховним впливам в інтегрованому навчанні, має включати: основні, часткові елементи знань про мову; усвідомлення розмовної мови щодо форми; знання елементарних правил; збагачення й активізація лексичних ресурсів; вміння розуміти та створювати текст [10]. У свою чергу, Малгожата Мніх, проаналізувавши рівень мовних навичок дітей у сфері читання, сформулювала висновок, що слід подбати про розвиток системних навичок уже на етапі молодшої шкільної освіти.

Формування мовної та літературної компетенції сприяє реалізації творчих здібностей учнів, доступу до джерел літератури, культури, мистецтва, традицій України, розвитку національної самосвідомості, ментальності. Тому необхідно системно й послідовно формувати україномовну та літературну компетентнісну освіту учнів, поєднувати різні типи та види уроків, урізноманітнювати методи й прийоми, реалізовувати систему завдань, які забезпечуватимуть розвиток компетентнісних умінь і навичок, цілеспрямовано добирати дидактичний матеріал, у якому є можливості для творчої роботи над текстом та його структурними елементами.

Успішному формуванню мовної та літературної компетентностей можуть сприяти уроки літератури рідного краю, завданням яких є поглиблення знань учнів про життя і творчість письменників-земляків, виховання інтересу до їх творчої спадщини, до історії та сучасності; формувати високі естетичні та художні смаки, вміння кваліфікованого читача, що розуміє літературу як мистецтво слова, вміння відбирати й оцінювати справжні художні твори високої художньої вартості; розвивати вміння робити самостійні висновки, узагальнювати та систематизувати знання, формувати бажання берегти та примножувати традиції свого краю.

Основними методами та організаційними формами навчання на уроках літератури в четвертому класі можуть бути краєзнавча бесіда, художня розповідь, робота у творчих групах, мікрогрупах, очних та позаочних екскурсій,

театралізація, конкурс краєзнавців, науково-дослідна робота в бібліотеці, музеях, зустрічі та листування з письменниками, диспути, обговорення книг письменників-земляків, а також виготовлення альбомів, журналів, стінгазет, оформлення кабінетів, виставок, шкільні музеї та ін.

Метод навчального пошуку – це метод творчої діяльності учнів, коли вони самі пишуть вірші, оповідання, готують різноманітні вистави, тобто шукають себе у творчості. На уроці створені тексти разом читають та обговорюють. Тому пошукове навчання відіграє величезну роль у розвитку творчих здібностей учнів, їх самостійності, у формуванні мовних і літературних здібностей.

Це навчання з гарантованою ефективністю, адже дослідницька робота, пошук істини завжди принесуть бажані результати, особливо якщо учні їздять з учителем у подорожі пам'ятними літературними місцями, готують літературні вечори на літературно-краєзнавчу тематику, видають газети, радіопередачі; якщо вони самі записуватимуть спогади про письменників-земляків, шукатимуть про них легенди, перекази, перекази, то така праця збагатить їх духовно, вплине на розумову діяльність, навчить здобувати знання самостійно і завжди на власну думку [5, с.181].

Останнім часом у практику роботи школи входить інтерактивне навчання (англ. «інтер» – взаємний і «аст» – діяти), яке ґрунтується на організації та розвитку діалогічного спілкування, спільному вирішенні проблем, взаєморозумінні між учителем і учнем.

Найвідомішими видами інтерактивного навчання є «мозковий штурм», «дискусія в стилі телешоу», «три зміни», «велике коло», «акваріум», «дебати», «мозковий штурм», «ділова гра», «карусель», тощо Серед форм, у яких проводяться уроки з літератури: рекомендовано уроки-семінари, уроки-літературні подорожі (до бібліотеки, музею, пам'ятника), уроки-подорожі, літературні уроки та ігри, уроки-зустрічі, уроки-медитації, інтегровані уроки, уроки прес-конференції, уроки-концерти (особливо при вивченні фольклору,

особливо народної пісні), уроки-бесіди (допоможіть дізнатися, хто та яку повагу мають учні від літературних героїв, батьків, друзів, знайомих; провести паралель між літературою та життям) [3].

Висновки. На етапі раннього навчання мовні та комунікативні компетенції учнів розвиваються насамперед через використання мови в різних ситуаціях. Сучасний теоретичний підхід акцентує увагу на інтерактивній моделі набуття мовних навичок. Учень отримує елементарні знання про систему, розуміння мовного матеріалу, орієнтування в його компонентах, особливостях і можливостях. Аналізуючи педагогічну освіту українських та польських педагогів є відмінності у підходах та впровадженні в навчальний процес. Початкова освіта в Польських школах сформована на освоєні головних принципів та відсутності навчання критичного аналізу текстів, інтерпретації, дискусії, а також відсутність питань, пов'язаних із змістом створених висловлювань.

Щодо роботи за методикою НУШ, головним чинником є розвиток творчої особистості учня, у процесі цієї роботи учні є співавторами уроку. Разом з учителем учні обирають твори для вивчення, намагаються аргументувати свій вибір. Така робота вчить їх поважати один одного і поважати працю вчителя. Учні виявляють значно більшу самостійність при здобутті знань, виявляють особисте ставлення до героїв і подій творів. У своїх відповідях вони спираються на текст, що допомагає зробити власні висновки точнішими. Тому діти вчать не тільки аналізувати художній твір, а й аргументувати той чи інший твір, його достоїнства, висловлювати власні судження, розуміти роль художніх прийомів у тексті, що сприяє мовному формуванню і літературні здібності в них.

Список використаної літератури

1. Дячок С. Компетентнісно орієнтовані завдання у підручнику української літератури як засіб формування читацької грамотності школярів. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>

2. Кобилко Н.О. Розвиток мотиваційної сфери особистості здобувача освіти в процесі викладання української мови та літератури. Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр. 2022. № 5. С.167–172.
3. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння, навички, 28.07.2012.URS: ozonlit.org/literaturna-osvitakompetentsiji
4. Мелніченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. Київ : Актуальна освіта, 2020. Вип. 4. С. 88–91
5. Шаров С. В. Інформатизація освіти як вектор розвитку сучасного суспільства. Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр. 2021. № 4. С. 181–188.
6. J. KOWALIKOWA, H. SYNOWIEC: Miejsce nauki o języku w kształceniu językowym uczniów. W: Kształcenie sprawności językowej i komunikacyjnej. Obraz badań i działań dydaktycznych. Red. Z. URYGA i M. SIENKO. Kraków 2005, s. 45–56.
7. M. ŻYTKO: Pozwólmy dzieciom mówić i pisać – w kontekście badań umiejętności językowych trzecioklasistów. Warszawa 2020, s. 40
8. R. PAWŁOWSKA: Jak przygotować nauczyciela polonistę do kształcenia językowego ucznia. W: Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej. Red. J. BARTMIŃSKI, M. KARWATOWSKA. Lublin 2000, s. 43–54;
9. R. PAWŁOWSKA: Czytam i rozumiem... Lingwistyczna teoria nauki czytania. Kielce 2009, s. 25.
10. B. ROCLAWSKI: O zaniedbaniach i zaniechaniach w edukacji językowej i matematycznej dzieci. W: Zaniedbane i zaniechane obszary edukacji w szkole. Red. M. SUŚWIŁŁO. Olsztyn 2006, s. 175.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МАТЕМАТИКИ У
ШКІЛЬНОМУ КУРСІ У РАМКАХ НУШ**

Сергійко Дар'я,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Войналович О.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: у тезах йде мова про можливі варіанти впровадження історичних довідок з історії математики під час вивчення відповідного шкільного курсу на основі концепції «Нової української школи», детальніше розглянута проблема зацікавленості учнів історичною частиною дисципліни. Розглянуто деякі приклади тих українських підручників, що були складені за відповідними модельними навчальними програмами, а також підручників на основі старої програми.

Ключові слова: «Нова українська школа», історія математики, модельна навчальна програма, підручники, сюжетні задачі, мотивація навчальної діяльності.

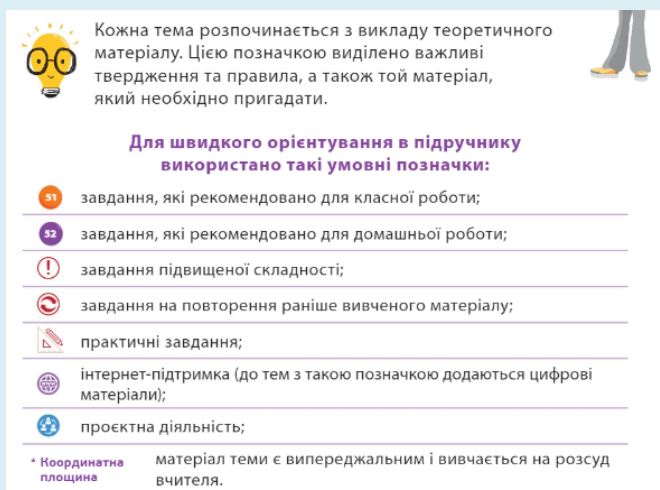
З появою концепції Нової української школи змінюється в першу чергу не зміст навчальних програм, а саме підхід до викладання тих чи інших навчальних дисциплін. Одним із ключових аспектів цієї реформи є акцент на інтерактивному та контекстуалізованому навчанні, яке сприяє не лише глибокому засвоєнню матеріалу, а й у першу чергу розвитку критичного мислення учнів. У зв'язку з цим насправді важливе місце починають займати дисципліни на пряму пов'язані з оцінкою минулої діяльності (історія та література), а також ті, що насамперед формують логічне мислення учнів та

допомагають створювати моделі тих чи інших життєвих ситуацій (математика та фізика).

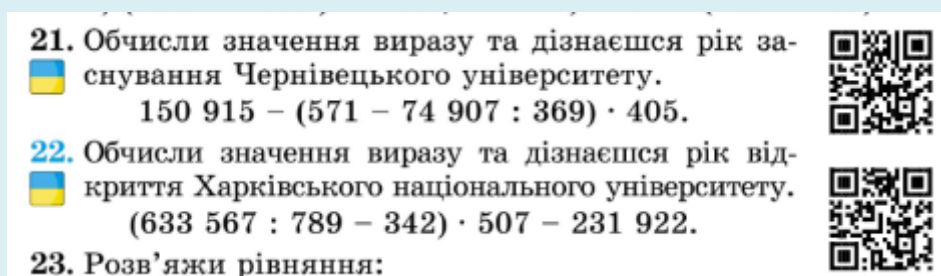
Як показали дослідження PISA-2022, суттєвою проблемою учнів стали не прості завдання, де потрібно напряму застосувати отримані знання, а саме комплексні тести, пов'язані зі знаходженням необхідної інформації, її критичною оцінкою та подальшим аналізом тих чи інших джерел. Також у школярів виникли проблеми з міркуванням над стратегіями, якими користуються автори, щоб передати свої погляди; зіставленням тверджень, репрезентованих у кількох текстах; а також оцінкою надійності джерела на основі чітких критеріїв.

У цій роботі ми не націлені на розмірковування над першочерговими причинами погіршення результатів досліджень серед українських учнів. Головна наша мета: вивчення можливих шляхів усунення проблем якраз за рахунок застосування історії науки у курсі математики та фізики.

Якщо проаналізувати більшість підручників математики за 5-6 клас як за старою програмою, так і за модельними навчальними програмами, то можна помітити чітку закономірність: історія математики або не згадується зовсім (рис. 1), історія математики згадується частково на основі розв'язання простих задач (рис. 2), або історія математики надається у вигляді окремо виділеного розділу (рис. 3, 4).

Рис. 1. Підручник Біос, 6 клас (2023). Історія математики не винесена жодним чином.

Рис. 2. Підручник Істер, 6 клас (2023). Історія математики використовується для безпосередньо розв'язання простих прикладів. QR-код поруч означає, що ці задачі можна розв'язати онлайн або знайти підказку до їх розв'язування.

<p>ЗМІСТ</p> <p>Від авторів ..... 3</p> <p>Розділ І. НАТУРАЛЬНІ ЧИСЛА І ДІЇ З НИМИ</p> <p>§ 1. Натуральні числа</p> <p>1. Ряд натуральних чисел ..... 5</p> <p>2. Цифри. Десятковий запис натуральних чисел ..... 9</p> <p> • Як рахували в давнину ..... 16</p> <p> • Як називають «числа-велетні» ..... 19</p> <p>3. Відрізок. Довжина відрізка ..... 19</p> <p> • Від ліктів та долонь до метричної системи ..... 31</p> <p>4. Площина. Пряма. Промінь ..... 33</p> <p> • Про лягну нитку та лінії ..... 38</p> <p>5. Шкала. Координатний промінь ..... 40</p> <p>6. Порівняння натуральних чисел ..... 47</p> <p><i>Завдання № 1 «Перевірте себе» в тестовій формі ... 55</i></p> <p>§ 2. Додавання і віднімання натуральних чисел</p> <p>7. Додавання натуральних чисел. Властивості додавання ..... 57</p> <p>8. Віднімання натуральних чисел ..... 64</p> <p>9. Числові і буквені вирази. Формули ..... 74</p> <p> • Мова, яка зрозуміла всім ..... 83</p> <p>10. Рівняння ..... 84</p> <p>11. Кут. Позначення кутів ..... 90</p> <p>12. Види кутів. Вимірювання кутів ..... 94</p> <p>13. Многокутники. Рівні фігури ..... 104</p> <p>14. Трикутник і його види ..... 108</p> <p>15. Прямокутник ..... 115</p> <p><i>Завдання № 2 «Перевірте себе» в тестовій формі ... 122</i></p> <p>§ 3. Множення і ділення натуральних чисел</p> <p>16. Множення. Переставна властивість множення ..... 124</p> <p>17. Сполучна та розподільна властивості множення ..... 135</p> <p>18. Ділення ..... 143</p> <p>19. Ділення з остачею ..... 157</p> <p>20. Степінь числа ..... 163</p>	<p>270</p> <p>ЗМІСТ</p> <p>Від авторів ..... 3</p> <p><i>Умовні позначення ..... 4</i></p> <p>Розділ І. НАТУРАЛЬНІ ЧИСЛА І ДІЇ З НИМИ</p> <p>§ 1. Натуральні числа</p> <p>1. Ряд натуральних чисел ..... 5</p> <p>2. Цифри. Десятковий запис натуральних чисел ..... 7</p> <p> • Як рахували в давнину ..... 12</p> <p> • Як називають «числа-велетні» ..... 15</p> <p>3. Відрізок. Довжина відрізка ..... 15</p> <p> • Від ліктів та долонь до метричної системи ..... 25</p> <p>4. Площина. Пряма. Промінь ..... 27</p> <p> • Про лягну нитку та лінії ..... 31</p> <p>5. Шкала. Координатний промінь ..... 33</p> <p>6. Порівняння натуральних чисел ..... 39</p> <p><i>Завдання № 1 «Перевірте себе» в тестовій формі ..... 45</i></p> <p>Головне в параграфі 1 ..... 46</p> <p>§ 2. Додавання і віднімання натуральних чисел</p> <p>7. Додавання натуральних чисел. Властивості додавання ..... 47</p> <p>8. Віднімання натуральних чисел ..... 52</p> <p>9. Числові і буквені вирази. Формули ..... 59</p> <p> • Мова, яка зрозуміла всім ..... 64</p> <p>10. Рівняння ..... 65</p> <p>11. Кут. Позначення кутів ..... 66</p> <p>12. Види кутів. Вимірювання кутів ..... 73</p> <p>13. Многокутники. Рівні фігури ..... 80</p> <p>14. Трикутник і його види ..... 84</p> <p>15. Прямокутник ..... 89</p> <p><i>Завдання № 2 «Перевірте себе» в тестовій формі ..... 94</i></p> <p>Головне в параграфі 2 ..... 95</p> <p>§ 3. Множення і ділення натуральних чисел</p> <p>16. Множення. Переставна властивість множення ..... 97</p> <p>17. Сполучна і розподільна властивості множення ..... 105</p> <p>18. Ділення ..... 110</p> <p>19. Ділення з остачею ..... 121</p> <p>20. Степінь числа ..... 125</p>
--	---

Рис 3, 4. Підручник Мерзляка, 5 клас (2022 – зліва, 2018 – справа).

Історичні довідки відносяться окремим розділом, зі зміною програми їх суть не змінилася.

Неважко здогадатися, що історія математики у більшості підручників зі шкільного курсу математики займає другорядну роль. Причому це дійсно як і для тих, хто взагалі не включає її у матеріал підручників, так і для тих, хто виносить її окремими розділами – навіть без загального опитування неважко здогадатися, який відсоток учнів достатньо вмотивований, аби прочитати цю довідку без підказки вчителя.

Унаслідок цього виникає одразу кілька негативних аспектів: по-перше, учні погано ознайомлені з історичною частиною дисциплін, які вони вивчають. По-друге, яке частково впливає із першого: школярі не усвідомлюють того, який внесок був зроблений власне українцями у ту чи іншу науку. Багато з них, наприклад, не знає, хто такі Михайло Пилипович Кравчук, Михайло Васильович Остроградський чи Пулюй Іван Павлович. По-третє, упродовж

вивчення таких точних наук, як математика чи фізика, виникає помилкове уявлення, що звичайна мова є для них чужою і що все, що необхідно для цієї дисципліни, – це виключно знання правил/алгоритмів/формул/законів та вміння застосувати їх у конкретних завданнях. Унаслідок такої логіки, власне, і отримуємо ті результати міжнародних досліджень, що маємо.

Чи можливо якимось чином зарадити? Питання цілком однозначне і має ствердну відповідь. Чи допоможе у цьому виключно застосування історії науки насамперед при вивченні дисципліни? Питання значно менш однозначне та таке, що потребує суттєвого та поміркованого обговорення.

Варто визнати, що формування мотивації до вивчення математики у школярів є важливою проблемою вже багато років, особливо з впровадженням Нової української школи. Цю проблему можна вирішувати різними способами та методами, проте очевидно, що одним із найбільших дієвих може стати саме застосування історизму при вивченні тої чи іншої теми. Можна дати учням можливість повноцінної дискусії як на основі імпровізації, так і за рахунок деякої попередньої підготовки вдома.

Як приклад: при вивченні різноманітних систем числення можна розділити учнів на групи та дати їм проаналізувати деякі із найпопулярніших систем, як-то римська, арабська, вавилонська чи то двійкова. Учні мають знайти переваги та недоліки свого об'єкту, зробити критичну оцінку його можливостей та користі як з точки зору математики, так і з точки зору застосування в інших дисциплінах (інформатика, фізика, біологія тощо). Подібне застосування може бути використане ще у п'ятому класі, а з часом лише поглиблювати учнівські навички, таким чином лише практикуючи уміння школяра критично оцінювати надану інформацію, чітко виокремлювати «зерно істини» тощо.

Інший варіант застосування історичних матеріалів при вивченні математики був частково застосований у підручниках Мерзляка за 5-6 класи 2022 та 2023 року видавництва (рис. 5). Це сюжетні чи практичні задачі, які сконцентровані насамперед на поданні учням історичного матеріалу. Проте, на

нашу думку, подібна тематика була не до кінця докручена, оскільки у подібних задачах найчастіше розглядаються історичні довідки з українського мистецтва, а також усі вони так чи інакше спрямовані на розставлення букв у назві/імені/прізвищі тощо.

243.* (Домашня практична робота) Розташуйте числа в порядку спадання: $\frac{28}{45}$ **К**, $\frac{5}{9}$ **У**, $\frac{7}{10}$ **І**, $\frac{13}{18}$ **Б**, $\frac{8}{15}$ **Р**, $\frac{19}{30}$ **О**, $\frac{2}{3}$ **Л**. Букви, що відповідають даним числам, утворять прізвище видатної української художниці, майстрині народного декоративного живопису. Знайдіть в інтернеті відомості про життя і творчість цієї художниці.

244.* Відстань між двома містами легковий автомобіль долає за 4 год, а вантажний — за 7 год. Який автомобіль проїде більшу відстань: легковий за 3 год чи вантажний за 5 год?

Рис. 5. Приклад сюжетної задачі з елементами історизму.

Покращення подібного можливе у разі розгляду насамперед задач, зосереджених на історії конкретної науки, що вивчається. Це може бути що завгодно: починаючи від ребусів, пов'язаних з однією конкретною людиною і подальшим пошуком інформації про цю людину на основі ключових слів, так і кросворд/самостійна/головоломка, орієнтовані на розвиток дитячої логіки та інтересу до самостійного пошуку інформації. Аби покращити цей педагогічний момент також можуть використовуватися різноманітні заохочення, виступи дітей перед публікою, почесне вручення нагород – усе, аби лишень забезпечити дитячу допитливість та не дати природному бажанню вивчати усе нове згаснути через брак технічних засобів.

Таким чином, розглядаючи актуальні проблеми вивчення історії математики у контексті Нової української школи, важливо пам'ятати про необхідність пошуку оригінального підходу до подання того чи іншого матеріалу. Крім того, важливо пам'ятати, що сучасна школа в першу чергу орієнтована не стільки на досконале вивчення теоретичного матеріалу з дисциплін, а на вміння учнів застосовувати усі знання, що у них є, як у

критичних, так і в стандартних ситуаціях. Важливою задачею для вчителя має стати саме донесення учням думки, що математика може бути корисною у житті, навіть якщо не з точки зору механічного застосування похідної при вивченні рівноприскореного прямолінійного руху, а у першу чергу як інструмент вирішення проблем дорослого життя на основі логічних міркувань та висновків, а також можливого прикладу минулих поколінь.

Список використаних джерел

1. Математика. 5 клас: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Мерзляк А. Г., Полонський В. Б, Якір М. С. – Київ: Гімназія, 2018. – 272 с.
2. Математика. 5 клас: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Мерзляк А. Г., Полонський В. Б, Якір М. С. – Київ: Гімназія, 2022. – 351 с.
3. Математика. 6 клас: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. (у 2-х част.) / Джон Ендрю Біос. – Київ: Лінгвіст, 2023. – 352 с.
4. Математика. 6 клас: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. (у 2-х част.) / Істер О. С. – Київ: Генеза, 2023. – 416 с.
5. Математика. 6 клас: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. (у 2-х част.) / Мерзляк А. Г., Полонський В. Б, Якір М. С. – Київ: Гімназія, 2023. – 416 с.
6. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. Авт.: Г. Бичко (осн. Автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М.Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін.: за ред. В. Терещенка та І. Клименко. – Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2023. – 395 с.

ПРО ПОРУШЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У КУРСІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Андрій Сергійчук,

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ*

*Науковий керівник: Войналович О.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У статті досліджуються проблеми міждисциплінарних зв'язків в українській освіті. Автор звертає увагу на те, що, попри чітку категоризацію шкільних дисциплін за циклами, існує значний недолік у синхронізації вивчення тих самих понять у різних предметах. На прикладі таких понять, як стандартний вигляд числа та похідна функції, означено, що їхнє вивчення на уроках математики не узгоджується з хронологією їхнього застосування на уроках фізики. В цілому, стаття підкреслює важливість узгодження навчальних програм з різних дисциплін та вдосконалення методик викладання, щоб зробити освітній процес більш ефективним.*

***Ключові слова:** поняття, метод, дисципліна, міждисциплінарні зв'язки.*

Цілком традиційною формою категоризації шкільних дисциплін є поділ їх за групами вивчення (циклами): гуманітарний, природничо-математичний, трудової та фізичної підготовки [3]. Для цього поділу є цілком логічні основи: орієнтованість дисциплін на галузі науки, схожі провідні освітні компоненти, схожі або однакові понятійний апарат, методи вивчення й дослідження кожної з дисциплін циклу.

На основі цього впродовж років викладання цих наук у курсі школи були усталенні міждисциплінарні зв'язки. Так наприклад, фізика та хімія активно послуговуються широким математичним апаратом, біологія опирається на знання з хімії та фізики, література використовує таксономічні одиниці мови, мистецтво (культуроснавство, культура) бере за основу історію.

Звичним явищем є наявність у підручниках з фізики задач з елементарної математики (на застосування арифметики), а у підручниках з математики – задач із фізичною основою сюжету.

Однак, попри таку міцну взаємопоєднаність дисциплін всередині циклу, в українській освіті існує досить значний недолік, який досі не враховано під час створення та оновлення програм для Нової української школи. Досі нема узгодженості в навчальних планах щодо вивчення тих самих понять у різних дисциплінах. Яскравим прикладом є поняття стандартного вигляду числа, яке школярі вчать на уроках математики у 8 класі [1]. Однак його застосування та ознайомлення з ним відбувається на рік раніше – на уроках фізики та хімії у 7 класі [2; 4]. Можна було б назвати це пропедевтикою вивчення поняття у курсі математики, однак деякі підручники (наприклад, «Фізика» для 7 класу ЗЗСО, автори Бар'яхтар та ін.) відводять під це поняття та системи вправ на закріплення. Іншим яскравим прикладом є поняття похідної функції, яке традиційно вивчається у другому семестрі 10 класу на уроках математики, майже під кінець навчального року, коли достатньо сформовано понятійну базу в учнів старшої школи. І знову ж програма побудована так, що застосування на уроках фізики необхідне майже на півроку раніше. автори підручників фізики або оминають поняття похідною, замінюючи її означенням границі (яка теж розглядається на уроках математики у другому семестрі 10 класу), або відводять кілька рядків на оглядове пояснення поняття (наприклад, у підручнику «Фізика» для 10 класу з профільним вивченням фізики у ЗЗСО, автори Засекін та ін.). На перший погляд може здатися, що якогось значного недоліку у цьому нема, однак найчастіше вчителями фізики не дотримується методика введення наведених понять, що у подальшому ускладнює процес засвоєння на уроках математики.

З іншого боку можна зустріти випадки, коли одні й ті ж поняття трактуються по різному. Так у підручнику алгебри для 9 класу з поглибленим вивченням (2017 р.) авторського колективу під керівництвом Мерзляка А. Г.

спотворено поняття ваги та маси фізичного тіла. Відбувається фактична підміна понять. Не полегшує ситуації і те, що в українській мові слова «маса» та «вага» є контекстуальними синонімами.

Ці яскраві приклади порушення міждисциплінарних зв'язків є свідченням глибоких проблем в системі освіти України. Адже вони з'явилися не з початком переходу до Нової української школи чи написанням Державного стандарту базової середньої освіти. Ця проблема виникла ще у радянській системі освіти, адже методи викладання, методи введення понять математичного апарату залишилися тими ж, що й були. Це в свою чергу відображається на спроможності учнями засвоювати матеріал на достатньо глибокому рівні, щоб могли використовувати здобуті знання на практиці.

Список використаних джерел:

1. *Істер О. С.* Модельна навчальна програма «Алгебра. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: https://drive.google.com/file/d/14KyeHRaAKq_cxIdFqh1iL916ONGURm0J/view?usp=sharing

2. *Кремінський Б. Г. та ін.* Модельна навчальна програма «Фізика. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: https://drive.google.com/file/d/1-3_lZt_bzVQX3ZdRj9L55oxI-OUWCjH/view?usp=sharing

3. *Кушнірук С. А.* Педагогіка. Курс лекцій. Навч. посібн. для студ. педуніверситетів. Київ: НПУ, 2011. 472 с.

4. *Лашевська Г. А.* Модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: <https://drive.google.com/file/d/1brOa8fxkDn03JgvtVla4Bh9iFujiXyvL/view?usp=sharing>

**МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ**

Ангеліна Селекєнова,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Наталія Лещенко,

кандидат педагогічних наук

Анотація. Автор розкриває сутність ментальності як основи національно-патріотичного виховання особистості. Він звертається до її визначення через зміст понять “патріотизм”, “волелюбство”, “характер нації”. Закцентовано на пріоритетності використання історико-культурного досвіду українського народу в процесі формування національно-патріотичних якостей учнів.

Ключові слова: ментальність, патріотизм, волелюбство, історико-культурний досвід, формування особистості, учень.

Ми живемо в час загрози потрапити під вплив іншої держави та втратити свою національну ідентичність. На підтвердження цього, академік І. Дзюба зазначав, що ефективним методом винищення народів є спосіб “поставити під сумнів цінності ...народу, оголосити їх безперспективними, дискредитувати його самоусвідомлення, маргіналізувати його буття” [3, 29].

Запорукою формування свідомих громадян, які прагнутимуть до незалежності, знатимуть свою історію та матимуть національні цінності є національно-патріотичне виховання сьогоднішніх школярів.

Відповідно до “Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України” (2022 р.), його метою є «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання

громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [4]. Актуалізованими виявляються такі поняття як “патріотизм”, “національна ідентичність”, “надбання народу”.

В українському педагогічному словнику патріотизм визначається як найглибше громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Саме означені прояви ми спостерігаємо з часу повномасштабного вторгнення, коли патріотизм українців набув особливого значення та відобразився у їх активній громадянській позиції, готовності відстоювати незалежність своєї країни.

Багаторічна історія нашого народу засвідчує, що патріотизм та волелюбство є ментальними рисами українців. Яскравим прикладом прагнення до волі є діяльність Української повстанської армії (УПА) та Організації українських націоналістів (ОУН). Патріотизм українців визначається любов'ю та вірністю своїй країні, розумінням та повагою до її історії, культури та традицій.

Волелюбство тлумачиться у якості риси українського національного характеру. До поняття “національний характер” дослідники відносять типові якості й психологічні особливості етнічної групи, що має спільну територію, мову, історію, культуру, звичаї, символи [1]. У процесі спільного проживання з іншими людьми, індивідуальні ознаки останньої переносяться в загальний зміст і набувають рис ментальності.

Як показують проаналізовані джерела, ментальність вважається своєрідним «характером» нації, народу, що найяскравіше виявляється у певному представникові держави. Ю. Візниця використовує вказане поняття на позначення сукупності “...самобутніх історичних традицій, успадкованих від попередників людьми певної епохи способів, стилів, манер, прийомів, навиків і

процедур мислення, світовідчуття, світосприймання та орієнтацій у природному і суспільному світі [2]. В. Мірошниченко пов'язує з ним спрямування думок, умонастрої, скерованість розуму, розумові здібності, інтелект, склад думок, а також загальний характер інтелекту, що впливає на історичні та соціальні процеси, зокрема на формування національно-патріотичного світогляду особистості [5]. *Ми погоджуємося із означеними думками і вважаємо, що до рис української ментальності слід додати якості працелюбності, прагнення до свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідальне ставлення до природи.*

Відтак, національно-патріотичне виховання особистості ґрунтується на ментальності як характерові української нації, сукупності її історико-культурного досвіду, світосприйняття та орієнтацій у навколишньому світі, що дозволяє визначити останню у якості його основи.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук А.В. Національний характер українців. *Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. Електрон. текст. дані. 2018.
2. Візниця Ю. В. Національна ментальність та риси її українського виміру. *Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості*. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. № 4. С. 25-32.
3. Дзюба Іван. Глобалізація і майбутнє культури. *Слово і час*. 2008. № 9. С. 23-30.
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України від 06 червня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
5. Мірошниченко В.І. Ментальність як визначальна категорія етнопедагогіки та основа формування національно-патріотичного світогляду

особистості. Вісник Національної академії державної прикордонної служби України. Електрон. текст. дані. 2019. № 3.

ЦІННІСТЬ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УСПІШНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Сітарчук Тетяна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Губарева Д.В.,
доктор філософії, старший викладач*

***Анотація:** наявність пізнавального інтересу у дитини молодшого шкільного віку здійснює безпосередній вплив на навчальну діяльність особистості, дозволяє сформувати пізнавальні мотиви, підвищує пізнавальну активність та обумовлює ефективність навчання в цілому. Тому, важливим завданням педагога є пошук та впровадження в навчальний процес таких інноваційних педагогічних технологій, які здатні сформувати та підтримувати пізнавальний інтерес учня, сприяти збільшенню їх пізнавальної активності та формуванню позитивного ставлення до навчання. Тільки таким чином можна буде досягти найголовнішого результату у навчанні-ефективності і успішності.*

***Ключові слова:** успішність, пізнавальний інтерес, пізнавальна активність, ефективність навчання, інноваційні технології, педагогічні технології, інформаційно-комунікаційні технології.*

Всіх суб'єктів навчального процесу поєднує спільне бажання – щоб учні добре навчались, з інтересом і бажанням займались в школі, тобто були

успішними як у навчанні, так і в житті в цілому. Батьки учнів також в цьому зацікавлені. Але іноді і вчителі, і батьки змушені констатувати: «не хоче вчитися», «здібний, але немає бажання навчатись», «не цікавиться навчанням». Таке відбувається через не сформовані потреби дитини в знаннях, відсутність зацікавленості в навчанні, пізнавального інтересу.

Ефективність навчальної діяльності школяра залежить як від задатків, що закладені генетично, так і від знань і навичок, які набуті самим учнем. Успішність навчання в першу чергу залежить від мотивації школяра. Важливим засобом, що лежить в основі пізнавальної мотивації та стимулює учнів до навчання є пізнавальний інтерес.

Поняття «інтерес» у перекладі з латинської мови означає «маючий значення», такий, що є «причиною діяльності особистості, її соціальної поведінки» [6, с. 177]. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів є «важливою умовою розвитку пізнавальних здібностей; зміцнення вмінь та навичок самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал; формування основних інтелектуальних умінь, необхідних для оволодіння необхідним навчальним матеріалом в початкових класах. Від того, як відбувається розвиток пізнавальних інтересів школярів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці та ефективність роботи вчителя» [9, с. 178].

Єдиного підходу у визначенні терміну «пізнавальний інтерес» у психолого-педагогічній літературі немає. Це поняття розглядається як «інтелектуальна спрямованість особистості на пошук нового у предметах, явищах, подіях, яка супроводжується прагненням глибше пізнати їх особливості, майже завжди усвідомлене ставлення до предметів, явищ, подій (М. Савчин) [8, с.56]; як прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності (О. Савченко) [7, с.361]; як вибіркова спрямованість особистості, звернена до області пізнання, до її

пізнавальної сторони і самого процесу оволодіння знаннями (Г. Щукіна)» [10, с.53].

Проблема формування пізнавального інтересу досліджувалась такими видатними педагогами як А. Дістервег, Я. Коменський, І. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Розглядається вона і у дослідженнях сучасних вчених, таких як О. Савченко, Л. Шушори, І. Шамової. Методи і засоби формування пізнавального інтересу молодших школярів розглядаються у працях Н. Бібік, І. Дубровіної, С. Журавель, О. Киричук.

Згідно досліджень учених, пізнавальний інтерес має «послідовні стадії розвитку: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес. За характером пізнавальні інтереси бувають аморфними; багатосторонніми, тобто широкими, і локальними, або стрижневими» [10, с.7]. За дієвістю розрізняють інтереси пасивні і активні (С. Рубінштейн, О. Ковальов); за широтою-різносторонні і обмежені (О. Ковальов); за глибиною-глибокі і поверхневі (А. Раєвський); за ступенем стійкості-стійкі і нестійкі (П. Іванов).

Аналіз теоретичного матеріалу з проблеми формування пізнавальних інтересів молодших школярів дозволяє зробити висновок, що формування та розвиток пізнавального інтересу у дитини молодшого шкільного віку - це складний та багатогранний процес, який визначається цілою низкою психолого-педагогічних умов.

Найважливішими умовами, що впливають на формування пізнавального інтересу є створення у дитини позитивного налаштування на навчання, встановлення позитивних відносин з вчителем, створення сприятливого мікроклімату навчального процесу, взаємна підтримка вчителя та учнів у процесі навчання, інтеграція знань, справедливе оцінювання рівня знань, стереотипні установки батьків, стосовно навчальної діяльності їх дитини.

Пізнавальний інтерес - це один з найважливіших мотивів навчання школярів, який спонукає учня до самостійної діяльності, активізує процес засвоєння знань, оволодіння навичками. Завдяки ньому школяр здатен до

тривалого зусилля під час виконання різних розумових та практичних завдань, він надає впевненості у власних силах, спонукає до нового пошуку, приносить інтелектуальне задоволення.

Дуже важливу роль відіграє пізнавальний інтерес і в становленні особистості молодшого школяра. І. Дубровіна зазначає, що дитина реалізує свій інтерес у процесі основної діяльності, тому що найсильнішим мотивом у навчанні є саме пізнавальний інтерес, котрий відображає всі складові особистості: інтелект, волю, почуття [4].

Пізнавальний інтерес впливає на всі, без винятку, психічні процеси, направляючи їх у правильне русло. Адже, відомо, що перебуваючи у стані зацікавленості, дитина засвоює матеріал швидко й ґрунтовно. Розумова діяльність під впливом інтересу стає більш зосередженою, виникають роздуми, які спонукають певні дії, вважає О. Киричук [5, с. 3].

Формування та розвиток пізнавального інтересу молодшого школяра є актуальним питанням у сучасній педагогіці. Від його вирішення залежить ефективність навчальної діяльності школяра, розвиток інтересу до навчання, формування власних думок, підготовка до життя. Однак, цей процес має і певні складнощі. Наприклад, за результатами досліджень Т. Байбари [2], І. Дубровіної [4], Г. Щукіної [10], пізнавальний інтерес молодших школярів досить нестійкий. Також, для більшості школярів характерна неусвідомленість та нестійкість інтересів, схильність до репродуктивної діяльності, відсутність ініціативи. А це негативно впливає на особисті досягнення в навчанні, зазначає І. Вікторенко [3]. Також у школярів одного класу пізнавальний інтерес може мати різний рівень розвитку і різний характер прояву.

Саме тому, сьогодення потребує кардинальної зміни педагогічної свідомості, пошуку ефективних методів та засобів навчання і виховання дітей, створення таких умов навчання і виховання, які б Український державний університетть підвищувати інтерес учнів до навчальної діяльності та стимулюватимуть пізнавальну мотивацію дітей. Адже, як зазначає Л. Артемова:

« Щоб навчання було легким і бажаним, важливо пропонувати такий зміст знань, який дитина на даному етапі розвитку своєї психіки може сприйняти найбільш оптимально-зацікавлено, з найменшими труднощами» [1, с.7].

Одним із таких засобів може бути впровадження в процес навчання і виховання молодших школярів інноваційних педагогічних технологій, які допоможуть підвищити рівень пізнавальної активності учнів, сприятимуть отриманню ними яскравих вражень від навчання, розвитку дослідницьких, творчих та пошукових здібностей й залучатимуть дитину до активного співробітництва з однолітками та вчителем.

На сьогоднішній день вже накопичено значний досвід використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, який висвітлено у працях Л.В. Залкова, Н.В. Морзе, М.І. Жалдака, В.Г. Розумовського, О.І. Шиман та інших. Аналіз досліджень названих вище вчених дозволяє стверджувати, що використання сучасних інноваційних технологій відкриває широкі перспективи у вивченні дисциплін, дозволяє зробити уроки більш наочними і цікавими, посилити міжпредметні зв'язки, включити в програму навчання ті розділи, що раніше були недоступними, активізувати активність школярів і в цілому покращити якість навчання.

Сучасні діти практико-орієнтовані. Приймаючи активну позицію у навчанні- емпірично, вони засвоюють знання краще, та розуміння багатогранності сучасного світу, з можливістю брати на себе відповідальність в діях, дозволяє тільки збільшувати пізнавальний інтерес молодших школярів. Що, в свою чергу, закладає фундамент світоглядної позиції: «в житті можливо та потрібно проявляти творчий підхід, що прокладає шлях для розуміння яскравості життєвої траєкторії».

Процес впровадження новітніх педагогічних технологій в навчання неможливо спинити, адже сучасні технології поступово стають звичними засобами навчання, їх використання робить уроки яскравими, емоційними,

цікавими і, звичайно, набагато результативнішими. Таким чином, виконуючи головне своє завдання-підвищення пізнавального інтересу дітей до навчання.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник/ Л. В. Артемова-К. : Либідь, 2006.-424 с.
2. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник/ Т. М. Байбара- К: Веселка, 1998. -334 с.
3. Вікторенко І. Формування пізнавального інтересу до природознавства засобами усної народної творчості/ І. Вікторенко// Рідна школа-2004.-№3.-С. 54-56.
4. Киричук О. І. Навчальні інтереси молодших школярів/ О. І. Киричук- К.: Радянська школа, 1982.-128 с.
5. Савлущинська Л., Філь І. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. № 6, 2013 С. 176-178.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів/ О. Я. Савченко- К.: Генеза, 1999.-368 с.
7. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник/ М. В. Савчин, Л. П. Василенко- К.:Академвидав, 2005-360 с.
8. Товкач О. Розвиток пізнавальної активності в учнів 3 класів на уроках « Я і Україна». Інтернет-ресурс: « [http:// www.psyh.kiev.ua/](http://www.psyh.kiev.ua/)
9. Щукіна Г. І. Проблема пізнавального інтересу в педагогіці. – М.: Педагогіка, 1971.-146 с.

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ**

Віталіна Сітнікова,

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*

м. Київ

*Науковий керівник: Лук'янчук С.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація: *Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ проблеми розвитку критичного мислення молодших школярів з використанням інтерактивних технологій навчання на уроках. Висвітлено зміст понять «критичне мислення» та «інтерактивні технології». Зроблено висновок, що розвиток критичного мислення молодших школярів потребує застосування інтерактивних технологій навчання.*

Ключові слова: *молодші школярі, критичне мислення, інтерактивні технології.*

У сучасній педагогічній науці актуальною є проблема розвитку в підростаючого покоління основних навичок, потрібних для життя в ХХІ столітті. Завдання розвитку критичного мислення молодших школярів підкреслюється в основних освітніх документах МОН України та концепції НУШ. Учителі мають навчати молодших школярів критично мислити щоб вчитися самостійно набувати необхідні знання, застосовувати їх на практиці, уміти бачити труднощі та шляхи їх подолання, працювати над своїм розвитком та для вирішення їх подальших життєвих ситуацій.

Варто зазначити, що питання розвитку критичного мислення не нове. Ним займалися такі відомі в науковому світі дослідники, як Дж. Брунер, Д. Дьюї, М. Ліпман, Д. Клустер, Р. Пауль, Д. Халперн та ін. Серед вітчизняних науковців проблему формування вміння критичного мислення вивчали педагоги: К. Костюченко, О. Тягло, Л. Терлецька та ін.

Метою нашого дослідження є здійснити аналіз теоретичних джерел з проблеми розвитку критичного мислення в молодших школярів та використання інтерактивних технологій навчання в цьому процесі.

Аналіз наукових джерел показав, що поняття «критичне мислення» має різні трактування. Так, на думку М. Ліпмана критичне мислення визначається як навчання вмінню розмірковувати та доводити думку. Д. Клустер впевнений, що критичне мислення стає критичним лише тоді, коли має індивідуальний характер. Д. Халперн висуває думку, що критичне мислення – це використання когнітивних технік та стратегій, які дають змогу правильно вирішити будь-яку поставлену задачу.

Сучасні дослідники А. У. Бідл, Д. Х. Кларк під критичним мисленням розуміють «процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти ідеї, що вже присутні, створити нові або вирішувати проблеми».

Д. Дьюї, Дж. Курфіс, Дж. Баррел визначають критичне мислення як «процес мислення, спрямований на прийняття рішень, на представлення своєї позиції в контексті дослідження, вирішення проблем, у формі певного судження, при розгляді можливих інших варіантів вирішення проблем». Д. Брукфілд – як «процес, спрямований на оцінку, перевірку припущень, дій, на створення альтернативних способів прийняття рішень». Визначаючи критичне мислення як раціональне, Р. Енніс, Е. Норріс, Е. Глассер, Д. Халперн під мисленням розуміють суму умінь і навичок з використання логічних процедур, що дозволяють мислити раціонально, рефлексуючи, контролюючи сам процес мислення [2, с 37].

Термін критичне мислення можна визначити як окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й

обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти. Тому варто опиратись на інтерактивне навчання та його технології [5 с. 9].

Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності із цілком конкретними й прогнозованими цілями. Одна з таких цілей — створення комфортних умов навчання, таких, при яких учень відчуває, що робить продуктивним сам процес навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що практично всі учні виявляються залученими у процес пізнання, вони знають і думають. Інтерактивне навчання передбачає активну взаємодію і залучення усіх учасників у пізнавальний процес.

Інтерактивні технології — це навчання, яке побудоване на основі спілкування та взаємодії, що реалізуються і в технологіях, і в методах, і в організаційних формах, спеціальна форма організації пізнавальної та комунікативної діяльності, у якій всі охоплені спілкуванням [1 с. 8].

Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня з уроку в урок. Технології розвитку критичного мислення пропонують сучасному вчителю НУШ набір конкретних методичних прийомів, які потрібні для використання на різних рівнях освіти, в різних предметних галузях, видах та формах роботи. Їх перевагою є орієнтація не на запам'ятовування, а на осмислений творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми перед молодшими школярами та її креативне розв'язання.

Технології розвитку критичного мислення молодших школярів сприяють розв'язанню проблеми освітньої мотивації, підвищення когнітивного інтересу та активного сприйняття навчального матеріалу [3 с. 13].

Дослідження показують, що найефективнішими інтерактивними технологіями, що допомагають у формуванні критичного мислення, є «Мозкова атака», «Асоціативний куц», «Дерево рішень», «Запитання до автора», «Бортовий журнал», «Діаграма Венна» та ін.

Технології розвитку критичного мислення дають сучасному вчителю набір конкретних прийомів, які потрібні для використання на різних рівнях освіти, в різних предметних галузях, видах та формах роботи. Так, рольові ігри розвивають здатність поставити себе на місце іншої людини, уявити себе в певній ситуації та діяти відповідно до обраної ролі впливає на розвиток аналітичного та творчого начал та дозволяти учням досліджувати та аналізувати різні варіанти дій; дискусії передбачають обговорення різних тем, використання доказів та аргументів й спільне знаходження оптимального рішення допомагає учням розвивати критичне мислення та здатність висловлювати свої думки; плакат думок - цей метод допомагає створити візуальний звіт про думки та питання учнів, які можна обговорити потім на наступних уроках. Подібна стратегія діє для активізації діяльності учнів, які не схильні брати участь в усній дискусії, та навчає балакучих школярів прислухатися до ідей інших. Їх перевагою є орієнтація не на запам'ятовування, а на осмислений творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми перед учнями та її креативне розв'язання [4].

Правильне використання відповідних технологій та методів у структурі уроку допоможе ефективно побУкраїнський державний університетвати його методично правильну модель із розвитку критичного мислення молодших школярів. Технології розвитку критичного мислення у молодших школярів передбачають систему покрокової діяльності та допомагають учням почуватися впевненими й переконаними у праві на власну думку, оцінні судження та припущення. Упровадження технологій розвитку критичного мислення забезпечуватиме перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів.

Під час інтерактивного навчання вчитель має постійно заохочувати сильних та слабких учнів до активної участі в роботі на уроках, створювати ситуації успіху. Учителеві необхідно контролювати процес досягнення

поставлених цілей, у випадку невдачі переглядати стратегії й тактику роботи, шукати та виправляти недоліки в них. У використанні інтерактивних методів на уроках в початковій школі можна виокремити низку проблем, які виникають: неспроможність висловлювати власні думки; страх бути осміяним іншими; здатність об'єктивно оцінювати думки інших; йти на компроміс у прийнятті рішень.

Тому використання інтерактивного навчання має спонукати учнів ставати активними учасниками навчального процесу, залучати їх до вільного висловлювання власних думок, можливого відстоювання своєї позиції у розв'язанні навчальних задач, розвивати у них навички самостійного вирішення проблемних завдань.

Отже, можемо зробити висновок, що, розвиток критичного мислення молодших школярів потребує застосування інтерактивних технологій навчання на уроках.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник / За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
2. Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного вчителя. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-kritichne-mislennya-yak-neobhidna-skladova-profesiyno-kompetentnosti-suchasnogo-vchitelya-344821.html> (дата звернення: 17.03.2024).
3. Кроуфорд А. Методи викладання і навчання для розвитку критичного мислення учнів. Науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчених закладів / А. Кроуфорд, Е. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. Київ: Плеяди, 2004. 250 с.
4. Освітня платформа «Критичне мислення». URL: <https://www.criticalthinking.expert/shop/nabirkartok-yak-rozvynuty-krytychne-myslennya-zadopomogyu-spetsialnyh-metodiv/> (дата звернення: 18.03.2024).

5. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен». Український педагогічний журнал №2. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018, с. 1-10.

**ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
УМІНЬ У МЕЖАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЯДС**

*Ілона Слободянюк,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Подана стаття присвячена дослідженню процесу формування технологічних умінь учнів початкової школи засобами дидактичних ігор під час вивчення освітньої технологічної галузі. Розкрито сутність понять «технологічні уміння», «дидактична гра», «класифікація дидактичних ігор», наведені різновиди груп навчальних дидактичних ігор, які можна використати в початковій школі з метою формування технологічних умінь учнів. Також обґрунтовано педагогічні умови формування технологічних умінь учнів, які було розроблено під час бакалаврського дослідження.*

***Ключові слова:** дидактична гра, технологічні уміння, класифікація навчальних ігор, група ігор, умова, освітня технологічна галузь.*

У ХХІ ст., з огляду на досягнутий рівень суспільного розвитку і його перспективи, сформульовані нові вимоги до специфіки та якості праці людини. Передусім це пов'язано з технологічною революцією, зокрема з її інформаційною компонентою, з досягненнями науково-технічного прогресу, які якісно змінюють середовище життєдіяльності сучасної людини. Такі процеси

вимагають виховання особистості, яка може брати участь у технологічній, творчій та проектній технологічній діяльності, тобто її праця є творчо-перетворювальною. Високий рівень технологічних умінь, здатність до ініціативи, творчості і саморозвитку, професіоналізм і конкурентоспроможність є об'єктивними вимогами до особистості як до суб'єкта технологічної діяльності.

Важливе місце в цьому процесі займає освітня галузь «Технології», яка сприяє формуванню у школярів технологічної компетентності на основі системи технологічних знань і умінь, що є основою для подальшої технологічної діяльності; становленню цілісної особистості, яка потребує різних видів розумової і фізичної праці, технологічно важливих якостей, що забезпечують самореалізацію, самоствердження та соціалізацію.

Освітня галузь «Технології», метою якої є формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві, знаходиться на етапі якісного розвитку. Навчання молодших школярів «Технології» є першим етапом складного і багатогранного процесу розвитку людини як суб'єкта технологічної діяльності [2].

Однією з форм навчання, що може формувати технологічні вміння є дидактична гра, сутність якої виявляється у тому, що під час використання її на уроках в учнів початкової школи виникає звичка до зосередження, розвивається самостійність, посилюється потяг до знань. Зацікавившись, школярі не звертають уваги на те, що вчать, навіть самі пасивні з дітей включаються у гру з великим бажанням.

У зміст технологічних умінь школярів включають: знання матеріалів і їх властивостей; знання основних принципів конструювання типових деталей машин, їх елементів і способів з'єднання; вміння читати прості креслення, виконувати ескізи; вміння виконувати елементарні розрахунки основних

механізмів; здійснювати вибір заготовки; планувати технології виготовлення конструкції і виконувати відповідні операції [1, с. 9].

Також виділяються наступні технологічні вміння: знання влаштування та принципу дії технічних об'єктів, форми, матеріалу і конструктивно-технологічних елементів деталей, способів їх з'єднання, принципів і методів конструювання; вміння обрати оптимальну схему конструкції, форму і матеріал деталей, знайти художнє рішення задачі і виготовлення виробу.

Аналіз літератури показав, що до технологічних умінь школярів відносять: уміння правильно здійснювати стратегію свого професійного вибору та професійної кар'єри; вміння свідомо і творчо обирати оптимальні способи перетворювальної діяльності з маси альтернативних підходів з урахуванням їх наслідків для природи та суспільства; вміння швидко освоювати нові професії, технологічні операції і технології загалом; уміння планувати свою діяльність, прогнозувати і передбачати її результати, оцінювати економічну ефективність цієї діяльності; вміння мислити системно і комплексно, самостійно виявляти потреби в інформаційному забезпеченні діяльності, безперервно оволодівати новими знаннями та застосовувати їх як засоби перетворювальної діяльності, бути завжди в «діловій» формі і добре реагувати на постійно змінювану інформаційну і технологічну обстановку; графічні вміння з розробки, побудови та моделювання графічних зображень, пов'язаних з перетворювальної діяльністю та обліком графічного дизайну; вміння здійснювати проектну діяльність, спрямовану на самостійну розробку і виготовлення виробу (послуги) від ідеї до її втілення; вміння здійснювати дизайн-аналіз технологічного середовища, свого робочого місця і середовища проживання; вміння визначати рівень своєї готовності до перетворювальної діяльності.

Загально відомо, що ефективне навчання знаходиться в прямій залежності від рівня активності учнів у цьому процесі. В даний час дидакти намагаються знайти найбільш ефективні методи навчання для активізації та розвитку в учнів

пізнавального інтересу до змісту навчання. У зв'язку з цим багато питань пов'язано з використанням на уроках дидактичних ігор.

У дидактичних іграх дитина порівнює, спостерігає, порівнює, класифікує предмети по тих або інших ознаках, виробляє доступні йому аналіз і синтез, робить узагальнення. Проте не всяка гра має істотне освітнє і виховне значення, а лише та, яка набуває характеру пізнавальної діяльності. Дидактична гра навчає характеру зближує нову, пізнавальну діяльність дитини з вже звичною для нього, полегшуючи перехід від гри до серйозної розумової роботи.

У дослідженні І. Сойко запропоновано такі класифікації навчальних ігор:

- за методикою проведення: ігри-змагання; сюжетні; рольові; ділові; імітаційні; ігри-драматизації;

- за дидактичною метою: актуалізуючі; формуючі; узагальнюючі; контрольні-корекційні [3, с. 144].

Існує також чимало ігор синтетичного характеру (т. зв. комплексні ігрові системи, як, скажімо, КВК). Інша дослідниця О. Хома пропонує поділяти ігри на рольові (театралізовані вистави та проблемно-дискусійні ігри) та нерольові (конкурсні, які штучно моделюють ситуацію, у якій учні змагаються між собою). Найпопулярнішими вчена називає такі ігри, як кросворди, ребуси, шаради, поле чудес тощо [5, с. 102].

О. Салата за характером педагогічного процесу виділяє такі групи ігор: навчальні, тренувальні, контролюючі; пізнавальні, виховні, розвивальні; репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні [4, с. 32].

Під час нашого бакалаврського дослідження ми обґрунтовали педагогічні умови використання дидактичної гри з метою формування технологічних умінь у межах інтегрованого курсу ЯДС, серед яких: інтеграція змісту предметів навчального плану початкової школи і технологічного навчання; організація взаємодії вчителя і учнів на основі діалогічної форми спілкування і «суб'єкт-суб'єктного» підходу; системне використання дидактичних ігор на різних

етапах уроках. Підібрані в роботі дидактичні ігри спрямовані на формування технологічних умінь у молодших школярів покликані забезпечувати організацію учіння як мотивованого, цілеспрямованого процесу.

Умовами ефективності застосування дидактичних ігор на уроках є: органічне включення в навчальний процес; захоплюючі назви; наявність справді ігрових елементів, зокрема зачинів, римування; обов'язковість правил, які не можна порушувати; використання лічилок; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій, зокрема, його слова й рухи цікаві, несподівані для дітей.

Список використаних джерел:

1. Котелянець Н.В. Методична система трудового навчання учнів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Котелянець Наталка Валеріївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 40 с.

2. Плешакова А.Б. Ігрові технології у навчальному процесі: [Пед. вузи] / А. Б. Плешакова // Сучасні проблеми філософського знання. Пенза, 2002. Т. Вип. 3. С. 44-53.

3. Рибалко О.О. Дидактична гра і навчання молодшого школяра [Електронний ресурс] / О.О. Рибалко // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2011. № 4. С. 26-30.

4. Рудакова Т.І. Дидактична гра — дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів // Початкова школа. 2005. № 16. С. 7-13.

5. Сойко І.М. Особливості використання дидактичних ігор на уроках в початковій школі / І.М. Сойко, І.В. Лазаришина // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. 2016. Вип. 1. С. 142-147.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вікторія Сподарук,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця

Науковий керівник: Олійник Н.А.,

кандидатка педагогічних наук

Анотація. У статті розглянуто актуальність проблеми морального виховання дітей молодшого шкільного віку, розкрито форми роботи з формування морального виховання.

Ключові слова. Молодші школярі, моральне виховання, цінності, норми поведінки.

Важливою передумовою реформування українського суспільства та одним із пріоритетних завдань сучасної нової української школи є морально-етичне виховання підростаючого покоління. Адже реформування різних сфер життя країни потребує особистості з високою духовністю, моральністю та визнанням етичних цінностей як регуляторів поведінки. Тому важливу роль у морально-етичному вихованні дітей відіграє початкова школа. Від духовного виховання молодших школярів залежить їхнє майбутнє, успішне навчання, а також формування життєвих позицій у подальшому житті.

Саме тому, одне з важливіших місць у системі виховання підростаючого покоління посідає моральне виховання, під яким розуміють планомірний, цілеспрямований процес організації різноманітних форм діяльності учнів, їхнє спілкування, спрямоване на опановування школярами моральною культурою, яка визначає ставлення школярів до навколишнього світу [5, с. 413].

Учені інтерпретують зміст і завдання цього напряму по-різному, тому відбувається розбіжність при розпізнаванні основних складових моральної вихованості дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, Н. Олійник, Н. Трачук, зазначають, що моральне виховання – це планомірний, цілеспрямований вплив

на морально-емоційний розвиток людини через організацію умов, у яких формуються її духовна, емоційна сфери та поведінка відповідно до моралі суспільства та загальнолюдських морально-етичних цінностей [4, с. 75].

І. Бех зазначає, що моральне виховання особистості – це складний і багатогранний процес, що включає педагогічний і соціальний вплив [1].

Науковець О. Кольцова пов'язує цей процес із формуванням стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі в практичній діяльності [2]. Моральні знання, моральні переконання, моральні почуття, моральні цінності, моральна спрямованість поведінки, моральні звички, моральні якості, моральна свідомість і моральна культура – це якості можна сформувати у процесі становлення особистості. Для того, щоб молодші школярі засвоїли моральні знання необхідно їх навчити правильно сприймати моральну ситуацію, крім цього навчити дітей співпереживати та співчувати.

Моральні знання молодших школярів виконують функцію регулятора моральної поведінки. Важливою умовою розвитку моральних знань, на думку В. Лозової та Г. Троцької, є позитивні зміни в їхньому мисленні. У цей період формуються нові операції мислення – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Усе це справляє позитивний вплив на формування моральних переконань у молодших школярів [3, с. 98].

Попри те, що молодші школярі володіють знаннями моральних норм, однак їхня поведінка не завжди відповідає цим нормам, оскільки діти в молодшому шкільному віці ще не вміють орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях. Для того, щоб навчити дітей правильно діяти в тих чи інших життєвих ситуаціях, слід формувати в них звички моральної поведінки, так, як вони необхідні людям, щоб виробити стійкі форми поведінки. Формування у дітей моральних мотивів, їх реалізація в поведінці – важливий напрям у роботі вчителя.

До основних форм роботи з морального виховання дітей молодшого шкільного віку можна віднести такі: індивідуальні, групові та масові.

Індивідуальна форма роботи передбачає роботу з конкретним учнем, яка може проходитися у формі консультації, індивідуальної діагностики.

Групова форма роботи передбачає роботу з групою, яка може проходити у формі уроку, гри, тренінгу. Основними цілями групової форми роботи є: підвищення успішності надання консультаційних послуг за допомогою використання психологічних ресурсів групи; навчання навичок вибору, планування, ділового спілкування; орієнтація на активну самостійну діяльність у процесі морального виховання.

Масова форма роботи передбачає роботу з великою кількістю учнів, яка може проходити у формі тематичних вечорів, вечорів запитань і відповідей, конференцій, зустрічей із видатними людьми, конкурсів, виставок та екскурсій. Кожна з цих форм має свої переваги та недоліки і певною мірою доповнюють одна одну.

Отже, можемо констатувати, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для морального виховання дітей, оскільки цей вік є фундаментальним початком формування моральної поведінки, моральних почуттів і моральних переконань, за допомогою яких дитина навчається правильно орієнтуватися в життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Моральний розвиток особистості. Рідна школа. 2004. № 1.
2. Кольцова О. С. Моральне виховання в історії педагогічної науки. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-11/08koshps.pdf>. (Дата звернення: 10.10.2021)
3. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.
4. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. Академічні студії. (Серія «Педагогіка»), 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75-84.

5. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Анастасія Степаненко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Верьовкіна Ж.Л.,
кандидат педагогічних наук*

Анотація: Ця робота досліджує сучасні підходи до формування здоров'язбережуючого середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. В контексті постійної загрози конфліктів та військових дій, важливість забезпечення безпеки та здоров'я учнів стає критичною. Дослідження аналізує інноваційні методи та стратегії, що дозволяють ефективно забезпечувати здоров'я та безпеку дітей у закладах загальної середньої освіти під час воєнного стану. Враховуючи складні умови, робота пропонує практичні рекомендації для впровадження здоров'язберігаючих ініціатив у школах з метою забезпечення оптимального фізичного та психологічного благополуччя учнів.

Ключові слова: здоров'язбережуюче середовище, загальна середня освіта, воєнний стан, сучасні підходи, безпека учнів, інноваційні методи, формування

безпечного середовища, психологічне благополуччя, проблема здоров'я, рекомендації для практики.

У світі, де загроза воєнних конфліктів із кожним днем стає все більш актуальною, особливу увагу приділяють питанням безпеки та здоров'я в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, умови воєнного стану ставлять перед освітніми системами нові виклики щодо забезпечення безпеки та психологічного благополуччя учнів. Дослідження впровадження сучасних підходів до формування здоров'язбережувального середовища у школі в умовах воєнного стану надає можливість кращого розуміння цих складних проблем [1,63].

Одним із ключових аспектів є аналіз інноваційних методів, що дозволяють ефективно забезпечувати здоров'я дітей у закладах загальної середньої освіти під час воєнного стану. Серед цих методів можна виокремити впровадження систем евакуації та протипожежних заходів, психологічну підтримку учнів та педагогічного персоналу, а також активне залучення школярів до процесу безпеки та надання їм необхідних знань та навичок для самозахисту.

Для успішного впровадження здоров'язбережувальних ініціатив у закладах загальної середньої освіти умовах воєнного стану необхідно розробляти програми та плани дій, які враховують специфіку ситуації та потреби учнів та персоналу. Такі програми повинні передбачати вчасну реакцію на небезпеку, проведення навчань та тренувань з евакуації, а також забезпечення доступу до необхідних ресурсів та підтримки для педагогічного колективу.

Завдяки комплексному підходу до проблеми формування здоров'язбережувального середовища в умовах воєнного стану, заклади загальної середньої освіти можуть максимально зменшити ризики та негативні наслідки для учнів та вчителів. Такий підхід сприяє не лише фізичному, але й психологічному здоров'ю учасників освітнього процесу та створює умови для

збереження нормального функціонування закладів середньої освіти навіть у найважчих умовах.

Крім того, необхідно активно працювати над забезпеченням безпеки та фізичного здоров'я всіх учасників навчального процесу. Це може включати регулярні планові навчання з питань безпеки, підготовку до надзвичайних ситуацій, а також обладнання шкіл необхідними засобами для першої медичної допомоги та евакуації.

Крім того, важливою складовою здоров'язбережуючого середовища є створення позитивної та сприятливої атмосфери для навчання та розвитку. Це може бути досягнуто шляхом створення програм підтримки та мотивації для учнів, розробку програм з розвитку соціальних навичок та емоційного інтелекту, а також стимулювання та підтримки інтерактивного навчання та співпраці [2,31].

Для успішної реалізації цих підходів необхідно мобілізувати ресурси та підтримку всіх зацікавлених сторін, включаючи урядові та неприбуткові організації, громадські організації, батьківську громадськість та місцеву спільноту. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити стабільність та безпеку в освітньому середовищі під час воєнного конфлікту [3,42].

Отже, сучасні підходи до формування здоров'язбережуючого середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану потребують комплексного підходу, що враховує як фізичне, так і психологічне благополуччя всіх учасників навчального процесу. Важливою є спільна робота всіх зацікавлених сторін та мобілізація ресурсів для забезпечення безпеки, стабільності та розвитку у навчальних закладах під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Бережна Л.К. Програмно-цільовий підхід до організації роботи школи сприяння здоров'ю. Управління школою (Основа). – 2011. – № 19. – С.63-66.

2. Дудко С.Г. Дидактична модель формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи, Постметодика. – 2014. – № 3. – С. 31-34.

3. Ільченко В.Р. Дидактичні умови здоров'язбережувального навчального середовища. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наук.-практ. конф. «Теоретичні та методичні основи організації здоров'язбережувального навчального середовища загальноосвітньої школи та ВНЗ», 14 квітня 2011 р. редкол.: В.Р. Ільченко (гол. ред.) та ін. – Полтава, 2011. – Вип. 3. – С. 42-45

**ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ
ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ**

*Катерина Столбова,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Чайченко В.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація:** У тезах висвітлено результати експериментального впровадження засобів міжпредметної інтеграції з метою формування математичної компетентності молодших школярів.*

***Ключові слова:** міжпредметна інтеграція, математична компетентність, початкова освіта.*

Міжпредметна інтеграція – це комбінація різних навчальних дисциплін в єдину предметну систему певного формату. Завдяки застосуванню

міжпредметної інтеграції у початковій школі втілюється цілісний підхід до навчання та виховання, що дозволяє виокремити конкретні елементи змісту освіти, при цьому зберігаючи взаємозв'язки між різними дисциплінами [2].

Основними шляхами впровадження міжпредметної інтеграції є проведення інтегрованих уроків різних форм, організація тематичних днів та здійснення навчальних проєктів, що гармонійно поєднують матеріали різних дисциплін [1].

Науково доведено, що ефективність навчальної діяльності молодших школярів характеризується переспрямуванням знань з одного предмета на інший та є ознакою інтелектуального розвитку школяра. [4]. Проаналізувавши чинні навчальні програми для 1-4 класів, видно, що існує велика кількість можливостей для впровадження міжпредметної інтеграції предмету «Математика» в такі дисципліни як, «Я досліджую світ», «Українська мова», «Іноземна мова», «Інформатика», «Мистецтво» тощо [3].

Експериментальне дослідження формування математичної компетентності молодших школярів на уроках математики включало три етапи: діагностику рівня математичної компетентності молодших школярів; впровадження засобів міжпредметної інтеграції на уроках математики та контрольний експеримент. У експериментальному дослідженні брали участь 46 респондентів: 23 учні 4-А класу та 23 учнів 4-Б класу.

Для аналізу результатів проведеного експерименту було виокремлено п'ять критеріїв математичної компетентності молодших школярів, що охоплюють кожен змістову лінію математичної освітньої галузі та визначено чотири рівні сформованості досліджуваної компетентності: початковий, середній, достатній, високий.

Для діагностики рівня сформованості математичної компетентності учнів було розроблено тестові завдання з варіантами відповіді та відкриті питання, а також здійснювалось спостереження за роботою учнів у класі з аналізом їх усних відповідей. Створений комплекс завдань демонструє високу ефективність

у виявленні недоліків у розумінні матеріалу кожним учнем та побудований таким чином, щоб простежувалась логічна послідовність знань та навичок молодших школярів. Матеріали для діагностичної роботи включали три рівні складності та два виміри математичної компетентності (змістовий і когнітивний).

Впровадження засобів міжпредметної інтеграції для розвитку математичної компетентності молодших школярів було здійснено шляхом розроблення серії завдань та уроків, що включають інтеграцію математичної складової кожного критерію математичної компетентності у таких галузях: мовно-літературна; природнича; мистецька.

1. *Міжпредметна інтеграція математики з українською мовою та читанням.* Розроблені завдання дозволяють вивчати математичні поняття через читання та мовлення, сприяють розширенню мовленнєвого запасу, розвиваючи творчість. Інтеграція математики та української мови, не лише удосконалює мовленнєві та математичні навички, а й допомагає учням бачити математику як цікавий та оригінальний аспект їхнього навчання.

2. *Міжпредметна інтеграція математики з природничою освітньою галуззю.* Завдання та дослідження такої інтеграції дозволяють учням застосовувати вміння розв'язання математичних задач у реальних життєвих ситуаціях, розвивати навички спостереження, аналізу та комунікації. Інтеграція з природничою галуззю дозволяє бачити конкретні взаємозв'язки між діями та впливом на довкілля, збільшує свідомість учнів. Випускники початкової школи вчаться поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, що сприяє розвитку критичного мислення учнів.

3. *Міжпредметна інтеграція математики з мистецькою освітньою галуззю.* За допомогою захопливих занять учні розвивають свої творчі здібності, практично використовуючи свої обчислювальні навички, поняття геометрії, вимірювання та пропорцій для створення виробів, художніх композицій,

проектів, макетів тощо, удосконалюючи свою математичну обізнаність та логічне мислення.

Після реалізації формувального експерименту, що полягає у впровадженні міжпредметної інтеграції у початковій школі, було проведено контрольний експеримент, кількісні результати якого, подані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного експериментів рівня математичної компетентності молодших школярів

Рівень результату навчання	Кількість учнів у контрольному 4-А класі, %		Кількість учнів у експериментальному 4-Б класі, %	
	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Початковий	11,3 %	13,9 %	10,4 %	3,5 %
Середній	36,5 %	30,5 %	39,1 %	26,1 %
Достатній	33,9 %	36,5 %	37,4 %	46,1 %
Високий	18,3 %	19,1 %	13,1 %	24,3 %

Порівняльний аналіз показує, що рівень математичної компетентності молодших школярів у контрольному 4-А класі після формувального експерименту залишився майже незмінним. В той час в експериментальній групі цей показник вагомо збільшився, значно знизилась показники початкового і середнього рівня, водночас підвищились показники достатнього та високого рівня результату навчання.

Таким чином доведено ефективність впровадження засобів міжпредметної інтеграції під час формування математичної компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Богатирьова І. М., Бузницька О. М., Саєнко Т. Б. Інтегровані уроки як засіб формування міжпредметних компетентностей. *Modern Problems in science*. 2020. Т. VIII. С. 367–369.
2. Большакова І. О. Особливості реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання на уроках у початковій школі. *Український педагогічний журнал*. Київ: Вид-во Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2021. 20 с.
3. Шаран О. В., Шаран В. Л. Використання міжпредметної інтеграції як засобу інтелектуального розвитку дитини 5-7 років. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*. Суми. 2019. Вип. 1 (19). С. 205-209.
4. Ясінська Н. В. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів. *Нова українська школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу: матеріали міжнародної наукової конференції*. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 31–34.

СУТНІСТЬ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Олена Ступаченко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м.Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

***Анотація:** Творчі завдання у Концепції Нової Української Школи формують компетентності учнів, зокрема критичного мислення, проблемного підходу та креативності. Необхідно проаналізувати теоретичні аспекти поняття «творчі завдання», їх роль у педагогічному процесі та дослідити ефективність використання творчих завдань для підвищення якості навчання та розвитку учнів.*

***Ключові слова:** Концепція НУШ, принципи НУШ, творчі завдання, творчі здібності, креативне мислення, критичне мислення, розвиток творчих здібностей.*

Освітня система України вже давно потребувала змін. Тому Міністерством освіти і науки України була впроваджена головна реформа - Нова українська школа. Концепція Нової української школи спрямована на модернізацію освітньої системи України, зокрема, на активне впровадження інноваційних педагогічних підходів. Творчі завдання у рамках цієї концепції мають на меті стимулювати розвиток креативності, критичного мислення, спроможності до самовираження та співпраці серед учнів [5].

В Концепції Нової української школи впроваджуються нові підходи до навчання. Одним з них є використання творчих завдань. Творчі завдання спрямовані на розвиток учнівської здатності до незвичайного та креативного мислення. Вони допомагають учням розвивати уяву, експериментувати та знаходити нетрадиційні шляхи розв'язання проблем.

Творчі завдання можуть бути корисним інструментом для розвитку комунікативних навичок та співпраці між учнями. Адже, виконання творчих завдань, вимагає взаємодії між собою, обміну ідеями, що сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню слухати та сприймати думки інших. А також ефективно працювати в команді [3, 192].

Творчі завдання в Новій українській школі допомагають учням вчитися

аналізувати, оцінювати та розв'язувати реальні проблеми. Вони навчають дітей самостійно мислити, формулювати гіпотези та аргументувати свої висновки [6, 24].

Ідеї відомих українських педагогів, таких як О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, О. Савченко, І. Зязюн знайшли відображення в Концепції Нової української школи. Вони, також, підкреслювали важливість творчості та самореалізації учнів у навчальному процесі [38, 14].

Головним принципом Нової української школи є компетентнісний підхід у навчанні. Навчальний процес спрямований не лише на передачу знань, а й на підготовку учнів до життя в сучасному інформаційному суспільстві, де важливою є здатність до творчого мислення, розв'язання складних завдань та співпраці з іншими. Використання творчих завдань формують учнівські навички, які б Український державний університетть корисні у їхньому майбутньому житті та кар'єрі [7, 13].

Використання творчих завдань на уроках особливо корисне для молодших школярів, які не цікавляться традиційним навчанням. Учні більш зацікавлені у виконанні творчих завдань, оскільки вони надають можливість виявити свою унікальність та здібності. Творчі завдання у Новій українській школі дозволяють вчителям індивідуалізувати навчання, враховуючи інтереси та портеби кожного учня. Це сприяє залученню до навчання всіх учнів, незалежно від їхнього рівня навчальних досягнень [3, 198] .

Змінилися і вимоги до кваліфікації вчителів. Вони зазначені в Державному стандарті початкової освіти. Вчителі початкових класів повинні мати знання не лише з предметів, які вони викладають, а й знання психології розвитку дитини. Вони повинні вміти стимулювати когнітивні та творчі здібності учнів [2].

Творчі завдання в Концепції Нової української школи допомагають учням вчитися аналізувати, оцінювати та розв'язувати реальні проблеми. Вони навчають дітей самостійно мислити, формулювати гіпотези та аргументувати свої висновки. Тому вчителю необхідно стимулювати самостійність та творчість

учнів, щоб вони відчували себе активними учасниками навчання, а не просто споживачами інформації.

В Новій українській школі досить важливими є інтеграція та використання сучасних методів навчання. Творчі завдання доповнюють та підтримують інші педагогічні методи, такі як проектне навчання, рольові ігри та симуляція. Вони сприяють більш комплексному розвитку учнів та дозволяє краще засвоїти новий матеріал [5].

Творчі завдання важливі не лише для засвоєння знань, а й для розвитку особистості та соціальних навичок. Ці завдання надають учням можливість виразити свої думки, ідеї та почуття через різноманітні форми творчої діяльності, такі як мультимедійні проекти, творче письмо, тощо.

Щоб розвинути творчі здібності у молодших школярів, вчителю потрібно створювати сприятливі умови в освітньому середовищі. Це стимулюватиме до появи нових ідей та підходів, полегшить процес пошуку та створення нових ракурсів творчості [4, 51].

Розвитку творчого мислення сприятимуть і спеціальні аспекти навчання: пошук проблем, встановлення зв'язків, формулювання альтернативних та оригінальних ідей, а також оцінка їх ефективності. Ці навички підготують учнів до функціонування у сучасному суспільстві, де важливою є здатність до творчого мислення та пошуку нетрадиційних рішень.

Виконання творчих завдань вимагає від учнів аналізу, оцінки та обґрунтування власних ідей. Що сприяє розвитку їх критичного мислення.

Творчі завдання сприяють розвитку не лише учнів, а й вчителів. Використання творчих завдань на уроках стимулює до пошуку нових методик та підходів до їх виконання.

Отже, впровадження творчих завдань у концепцію Нової української школи дозволяє підвищити якість освіти та підготувати нове покоління громадян з високим рівнем творчості та гнучкості мислення.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа, 2001. № 1. С.11-14.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №688 від 24.07.2019 р., №898 від 30.09.2020 р.
3. Доценко С. О. Особливості мотивації творчої діяльності учнів початкових класів / С.О. Доценко// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2016. Вип. 47(100). С. 191–200.
4. Коновалова М.В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів молодшої школи. Київ: Видавництво "Міленіум", 2009. 198 с.
5. Концепція НУШ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 17.03.2024р.).
6. Монахова Г.М. Творчість та її виховання в педагогічному процесі. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 320 с
7. Овчаров С.М. Навчаємося творити: розвиток креативних здібностей школярів. Полтава: АСМІ, 2011. 108 с.

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ
ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

***Орина Тарасюк,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Себало Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент***

***Анотація.** У тезах акцентується увага на теоретичному аналізі по розкриттю поняття «толерантність» засобами ігрових технологій. Зазначено, що принципами формування толерантності є певні підходи, що досліджують толерантність та її складові.*

***Ключові слова:** толерантність, принципи прояву толерантності, першокласники.*

Толерантність для першокласника передбачає ціннісне ставлення до іншого та рівне прийняття цінності «Я» і цінності іншого. Вона включає в себе повагу до інших та збереження власної індивідуальності, збагачення підростаючого покоління моральними уявленнями та поняттями, що формуватимуть у них гуманістичний світогляд, який буде корисним в дорослому житті і сприятиме не лише вирішенню багатьох проблем, а й взагалі їх уникненню [2].

Формування толерантності першокласників базується на моделі, в основі якої є гуманізм, що орієнтує дітей у ситуаціях спілкування на рівноправність, на прояв активності та свідомість.

Питанню та розкриттю дефініції «толерантність» приділяли увагу наступні сучасні науковці О. Грива, О. Довгополова, Т. Білоус та античні філософи Аристотель, Геракліт, Сенека.

В Оксфордському словнику англійської етимології виникнення поняття «толерантність» відноситься до XV століття і використовується тільки тоді, коли воно є синонімом слова „допускати” (інші точки зору, думки, позиції тощо).

За визначенням програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» толерантність характеризується здібністю ставитися із терпінням до інтересів, поглядів, вірувань, звичок і поведінки оточуючих [5].

Помічаючи відмінності в природі і між людьми, їх цікавили можливі шляхи гармонійного співіснування, що в першу чергу проявлялося б у повазі людської гідності. Першою відмінністю, яка зумовила появу конфлікту було релігійне розмаїття. Тож постала проблема віротерпимості до представників інших релігій. Найбільш відомими захисниками цієї ідеї стали гуманісти епохи Відродження і Реформації Джон Локк і Вольтер.

Джон Локк у своєму «Посланні про толерантність» визначав істинність віри в тому, що вона повинна пробуджувати в людині милосердя та любов і до Бога, і один до одного [4].

Засновник гуманістичної теорії Вольтер у «Трактаті про віротерпимість» окреслив віротерпимість як основну передумову майбутнього розвитку людства [1].

Педагогічно доцільне формування толерантності у дітей молодшого віку забезпечується реалізацією підходів та принципів. Ці принципи та підходи забезпечують єдність процесів і формування знань першокласників про толерантність, прояви толерантності тощо. А саме принципи діалогічності, гуманістичної спрямованості та суб'єктивності виховання [3].

Важливим аспектом формування толерантності першокласників є ігрова діяльність, основою якої є ігрові технології. У процесі ігрової діяльності, діти шкільного віку задовольняють свої потреби у спілкуванні, самостійності, отримують задоволення від процесу під час гри. Водночас, у педагогічних іграх є напрям на який вони спрямовані.

Аналіз досліджень та практики в школі дає змогу зробити висновки, що формування толерантності першокласників є актуальною проблемою. Проте процес формування спрямовано на використання обмеженої кількості педагогічних засобів. Ігрова діяльність займає у цьому процесі не перше місце. Також при формуванні толерантності в учнів початкової школи використовують творчі проекти, рольові ігри.

Отже, використання різноманітних ігрових технологій спрямоване на покращення знань першокласників про толерантність, формуванням ціннісної мотиваційних компонентів. Завдяки тому, що толерантність формується саме через ігрові технології, школярі здійснюють вибір та усвідомлюють результат цього вибору, це набуває форми мотивам толерантності. Вирішуючи те саме ігрове завдання, пов'язане з вирішенням ситуації взаємодії, різними способами, першокласник здійснює рефлексію та емпатію, вибирає толерантні способи взаємодії, освоюючи таким чином норми та зразки толерантної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Вольтер. Трактат про віротерпимість у зв'язку зі смертю Жана Каласа. Твори в 3-х т., т.2. М.: «Сигма-Прес», 1998. 654 с.
2. Заруцька С. М. Особливості організації навчально-виховного процесу щодо виховання толерантності в учнів початкової школи. Збірник наукових матеріалів XL Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Стратегічні пріоритети в науці». – Вінниця, 2020. – Ч.4. – С. 104
3. Коваленко А.Б. Психологія розвитку толерантності підлітка [Текст] : монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2014. 329 с.
4. Локк Дж. Твори в 3-х т; [під. ред. А. Л. Суббота]. АН ССРСР, 1988. Т.3. 688 с.
5. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей» Режим доступу: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>. Дата звернення 22.03.2024 р.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

Катерина Терещенко,

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

*Науковий керівник: Коваль Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У тезах розглядається питання формування соціальної компетентності молодшого школяра засобами методу проєктів; описуються методи та прийоми роботи вчителя з формування соціальної компетентності.*

***Ключові слова.** соціальна компетентність, молодший школяр, метод проєктів.*

Сучасне суспільство характеризується швидкими темпами розвитку, постійними змінами, що вимагають від людини здатності адаптуватися до нових умов, приймати рішення, самостійно вирішувати проблеми.

Соціальна компетентність – це динамічна характеристика особистості. Вона являє собою сукупність соціальних, когнітивних та емоційних навичок, які є необхідними для успішної соціальної адаптації, співробітництва, контролю соціальної ситуації та професійної діяльності. Вона включає в себе такі компоненти, як:

- емпатію – здатність відчувати та розуміти емоції інших людей, спроможність відгукнутися на їх потреби і переживання;
- навички спілкування – здатність ефективно висловлювати свої думки та ідеї, а також слухати інших, враховуючи їх погляди та думки;
- вміння співпрацювати – здатність працювати в команді, враховувати різні точки зору, досягаючи спільних цілей.

Формування основ соціальної компетентності у молодшому шкільному віці є особливо важливим, оскільки в цей період закладаються основи

особистості, формується її світогляд, ціннісні орієнтації, розвиваються пізнавальні здібності та соціальні навички.

У молодшому шкільному віці діти мають природну допитливість та інтерес до навколишнього світу. Вони легко сприймають нове та відкриті до творчості. Тому цей період є найбільш сприятливим для формування основ соціальних компетентностей.

Одним із ефективних способів формування основ соціальної компетентності у молодших школярів є використання методу проєктів.

Метод проєктів – це навчальний підхід, який базується на організації навчання у вигляді проєктів чи завдань, що включають у себе практичні дослідження, творчі завдання та спільну роботу для досягнення конкретних цілей чи певних результатів.

Такий метод дозволяє створювати проблемні ситуації, які вимагають від учнів самостійного пошуку інформації, аналізу та вирішення проблем. Це сприяє розвитку творчості, критичного мислення, комунікативних навичок, а також формує в учнів здатність приймати рішення і брати на себе відповідальність.

У своїх працях соціальну компетентність розглядали такі вчені як І. Грушевська, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина та ін. Детальніше про розвиток соціальної компетентності розглядали Л. Сохань, І. Єрмаков, О. Савченко, В. Сухомлинський.

Згідно з думкою О. Савченко, соціальна компетентність описується як "комплексна здатність особистості, яка формується протягом навчання і включає у себе різноманітні складові: знання, вміння, досвід, цінності і погляди, які можуть бути використані у реальних ситуаціях" [3, с.53].

Незважаючи на існування різних визначень соціальної компетентності, встановлено, що соціальна компетентність, по-перше, відображає взаємодію людини та соціального оточення; по-друге, передбачає сформованість у людини способів міжособистісної взаємодії, що можуть ґрунтуватися на

особистому соціальному досвіді, додержанні традицій, настанов суспільства або за допомогою набуття знань; по-третє, є інтегративною характеристикою, що складається з кількох компонентів; по-четверте, передбачає співвідношення власних цілей і потреб із цілями та потребами іншої особистості, групи людей і соціуму загалом [1. с. 27-34].

За В. Коваленком, в сучасному світі соціальна компетентність має досить велике значення у будь-якій зі сфер людського життя. Рівень соціальної компетентності особистості визначається здатністю успішно соціалізуватися та бути здатним до адаптації та самореалізації у сучасному суспільстві.

Різні види соціальної компетентності у своїх працях виокремлювали такі вчені як Лопатіна Л., Мальцева О., Марущак О., Субіна О. Саме за останнім автором, можна визначити такі види компетентності як, вербальна – вміння грамотно користуватися письмовим мовленням, доречно підбирати вирази та метафори, контекст та підтекст; соціально-психологічна – розуміння суспільних ролей, вирішення соціальних та міжособистісних проблем, конфліктних ситуацій; комунікативна – культурні норми, володіння ними; самоіндетифікація - розуміння власної ідентичності, усвідомлення своїх позитивних та негативних сторін, здібностей і можливостей.

Відповідно до досліджень В. Шахрая, можна виокремити таку структуру цієї компетентності: мотиваційно-ціннісний компонент – мотиви соціальної діяльності, прагнення до успіху, ставлення до моральних норм, цінності порядків тощо. Операційно-змістовний компонент відповідає за знання, вміння і навички, необхідні для здійснення взаємодії, комунікації, впливу на інших людей.

Загалом, проаналізувавши літературу багатьох авторів, можна спостерігати схожість думок, що в свою чергу дозволяє виділити такі складові соціальної компетентності молодшого школяра:

- Когнітивний компонент – наявність у людини набору умінь, необхідних для успішної комунікації з іншими особистостями.

- Мотиваційний компонент – потреба у спілкуванні з іншими, бажання реалізуватися у суспільстві, готовність позитивно сприймати критику.

- Діяльнісний компонент – наявність комунікативних умінь, бажання розуміти інших, володіння різними стилями спілкування, вміння коректно застосовувати їх незалежно від ситуації.

З приходом у школу важливою особою для дитини стає вчитель та нове середовище, і саме від цього значною мірою залежить подальша соціалізація молодшого школяра. Для дитини молодшого шкільного віку вчителі стають прикладом і авторитетом. Тому в школі мають проводитися різні види діяльності для грамотної соціалізації учнів .

Такими методами і прийомами можуть бути:

- Наочні: спостереження, розглядання тематичних ілюстрацій, мультфільми та їх обговорення, театр, кіно.

- Словесні: бесіда, дискутування на соціальні теми, читання творів дитячої літератури, обговорення життєвих ситуацій, ознайомлення з морально-етичними нормами, загальноприйнятими правилами у суспільстві.

- Практичні: дидактичні ігри, сюжетно-рольова гра, постановка сценок на моральну тему, благодійні акції, тематичні вечори.

Під час застосування таких методів, учні вчаться аналізувати ситуації, отримувати знання, накопичувати власний досвід. Але на сьогодні, ми можемо ще включити до педагогічної діяльності як у школі, так і вдома , соціалізацію через смартфон. Така можливість заснована на застосуванні комплексу комп'ютерних ігор, які включають діагностичні методики, ігри-казки, анімаційні ігри з можливістю пошуку у проблемно-конфліктних ситуаціях. Таке комп'ютерне середовище, з'єднуючись з конкретними виховними завданнями, сприяє тому, щоб кожна дитина засвоювала соціальні навички непомітно для самого себе.

Психологи наголошують, що нехтування соціальним розвитком на цьому віковому етапі, компенсувати пізніше важко, а іноді взагалі неможливо. Багато

поглядів сучасної молоді в деяких речах і питаннях дивують і шокують старше покоління. Це стосується, перш за все, рівня культури, правил поведінки в суспільстві, правил етикету.

Отже, головною метою формування соціальної компетентності на сучасному етапі є цілеспрямований, свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Губарева Д. В. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 2020. -27 –34 с.
2. Матвієнко О.В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра./О.В.Матвієнко. – К.: Стилос ,1999. – 152 с.
3. Онопрієнко О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів. Навчання і виховання учнів 4 класу: метод. посіб. для вчителів. Київ, 2005. - 53–54 с.
4. Степанов О.М. Основи психології та педагогіки. URL : https://subject.com.ua/psychology/psyho_pedagog/111.html
5. Фіцула М.М. Педагогіка. URL: http://odnorobivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ткаченко Юлія,

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

*Науковий керівник: Коваль Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У роботі проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми формування читацької компетентності молодших школярів. Визначено сутність, структуру та компоненти читацької компетентності. Розкрито психологічні та педагогічні особливості формування читацької компетентності у молодших школярів. Обґрунтовано та описано комплекс педагогічних умов, що сприяють формуванню читацької компетентності молодших школярів.*

***Ключові слова:** читацька компетентність, молодший школяр, проблеми формування читацької компетентності, НУШ.*

Актуальність дослідження. Формування читацької компетентності є актуальною темою в сучасному освітньому середовищі. В епоху цифрових технологій, коли доступ до інформації безпрецедентно великий, важливо, щоб люди вміли аналізувати, оцінювати та розуміти текстову інформацію. Читацька компетентність допомагає людям розвивати критичне мислення, розрізняти достовірну інформацію від маніпулятивної та фейкової, а також сприяє їхньому особистісному і професійному зростанню. Крім того, вміння читати необхідно не лише для успішного навчання, а й для повноцінного інтегрування в сучасне суспільство. Тому тема формування читацької компетентності залишається на першому плані у сфері освіти.

Аналіз літератури в галузі психології та педагогіки є ключовим кроком у вивченні розвитку читацьких навичок у молодших школярів. Він сприяє упорядкуванню загальних концепцій, методів і стратегій, а також встановлює

особливості психолого-педагогічного та соціокультурного середовища, які впливають на успішність процесу навчання читання у дітей молодшого віку.

За думкою Т.Г. Карнауха, початковий етап залучення учнів до читального процесу полягає в увазі, яка акцентується на опануванні техніки читання. Подальший розвиток здатності до читання відбувається як результат послідовних і цілеспрямованих зусиль [3, С.5-8].

В.В. Манайло стверджує, що здатність до читання розвивається під час формування повноцінної літературної компетентності, розуміння текстів різних жанрів, взаємодії з читацькою аудиторією та формування власного особистого бачення прочитаного. Зрозуміло, що без організації ефективних початкових етапів навчання та самостійної праці учнів, без стимулювання бажання читати книги у вільний час, неможливо розвинути літературну компетентність [5, С.3-6.].

За думкою В. В. Купріянової, процес розвитку читацької компетентності у молодших школярів завершується постановкою нових важливих завдань. Ці завдання включають такі аспекти:

- Заохочення інтересу до читання.
- Сприяння розвитку та підтримка цього інтересу.
- Стимулювання учнів до самостійного вибору літератури, враховуючи їх вікові та особисті інтереси.
- Розвиток аналітичних навичок для розуміння художніх творів.
- Підтримка дослідницької діяльності.
- Розвиток усних та письмових комунікативних вмінь, а також постійне вдосконалення естетичних смаків [4, С.4-11].

О.А. Бондаренко підкреслює наявність конкретних педагогічних факторів, які сприяють поліпшенню навичок читання у молодших школярів. Ці аспекти включають в себе використання динамічних та стимулюючих методів навчання для стимулювання інтересу учнів до читання, а також застосування книг і текстів для розвитку їх читацьких вмінь. Досягнення цієї мети здійснюється

через інтеграцію класного та позакласного читання, а також за допомогою різноманітної дитячої літератури. Особливу важливість має розробка інноваційних уроків читання, які сприяють самостійному читанню. Вчителі відіграють значну роль у керівництві пізнавальною діяльністю молодших школярів у формуванні навичок читання, застосовуючи спеціалізовані методи навчання [1, с. 6-8].

Л.В. Глиницька розглянула наступні педагогічні умови для розвитку розуміння прочитаного у молодших школярів:

- Стимулювання активної мотивації до читання серед молодших школярів за допомогою використання активних форм і методів навчання, що сприяють зацікавленню у читацькій діяльності.

- Поліпшення читацької поведінки молодших школярів у відношенні до книги і тексту, з урахуванням розвитку їхніх читацьких умінь і навичок.

- Інтеграція класного та позакласного читання за допомогою додавання до навчальних матеріалів інших дитячих книг, включення елементів позакласного читання у класне читання і створення нових курсів з дитячої літератури та самостійного читання.

- Надання вчителями цілеспрямованої допомоги у керуванні пізнавальною діяльністю молодших школярів на різних етапах формування основ читання за допомогою спеціальних методів навчання [2, с. 4-11].

Ефективний розвиток навичок читання у дітей молодшого шкільного віку потребує систематичної співпраці між вчителями, учнями та батьками. Тільки такий колективний підхід може призвести до значних досягнень. Тому важливо розпочати роботу з формування навичок читання, розуміючи сутність кожного етапу та використовуючи найбільш ефективні методи та прийоми на уроках.

Діти молодшого шкільного віку віком від 6 (7) до 11 (12) років мають свої психологічні особливості, оскільки основна частина їхньої діяльності - це навчання. Враховуючи це, вчителям слід уважно підходити до підготовки

кожного уроку, зокрема уроків з читання. Отже, розвиток навичок розуміння прочитаного повинен базуватися на особливостях розвитку молодших школярів.

Згідно з дослідженнями О.Я. Савченко та Н.В. Чепелевої в галузі педагогіки та психології, здатність до розуміння прочитаного вважається однією з основних складових когнітивної та комунікативної культури. Кожна з цих навичок має свої особливості у формуванні, сприяючи розвитку здатності засвоєння тексту. Під час читання художньої літератури учні розвивають такі ключові компетентності, як навчальна, загальнокультурна, комунікативна та інформаційна. Таким чином, вони збагачуються комунікативними вміннями та активно відчують потребу у пізнавальній діяльності [7, с. 4-8; 8, с.91-95].

Згідно з визначенням В.О. Мартиненко, читацька компетентність - це комплекс знань, умінь, навичок і цінностей, які дитина здобуває і які в майбутньому сприяють їй кращому розумінню дитячої літератури та самостійній роботі з різними видами письмових текстів. Це означає пошук, аналіз, інтерпретацію та оцінку інформації, а також її використання в різних життєвих ситуаціях, які стандартні, так і нові. Набутий досвід у читанні забезпечує підготовленість та компетентність учнів середньої школи до подальшого навчання, самовдосконалення та пізнання [6, С. 5-8.].

Вивчаючи наукову літературу, стає очевидним, що існують конкретні елементи в психології та педагогіці, які сприяють розвитку у молодших школярів навичок розуміння прочитаного. При аналізі освітніх потреб учнів необхідно враховувати їх вік, особистісні особливості, пізнавальні інтереси, а також можливості навчання. Також важливо звертати увагу на мотивацію до навчання та використання новаторських підходів у навчанні, різноманітні форми і методи навчання, а також на заходи, що сприяють заохоченню читання. Нарешті, необхідно створювати невимушену атмосферу для саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти.

Таким чином, розвиток читацьких навичок вимагає від вчителів враховувати психолого-педагогічні фактори, зокрема вікові та індивідуальні

особливості учнів початкових класів. Врахування цих факторів сприяє формуванню активного читача, який вміє сприймати, розуміти, відтворювати, презентувати та висловлювати свою оцінку творів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. А. Формування читацької компетентності молодших школярів / О. А. Бондаренко // Початкова школа. - 2014. - № 5. - С. 6-8.
2. Глиницька Л.В. Формування читацької компетентності молодших школярів / Л.В. Глиницька // Початкова школа. – 2012. - №8. – С. 4-11
3. Карнаух Т.Г. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання / Т.Г.Карнаух // Початкова школа. – 2008. -№11. - С.5-8
4. Купріянова В.В. Читацька компетентність молодшого школяра /В.В. Купріянова // Початкова школа. – 2012. - №3. – С.4-11.
5. Манайло В.В. Формування читацької компетентності молодших школярів на уроках позакласного читання / В.В. Манайло // Основа. – 2015. – №4. – С. 3-6.
6. Мартиненко В.О. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір / В.О. Мартиненко // Українська література. – 2012.-№9. – С. 5-8.
7. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О.Я. Савченко // Рідна школа. - 2011. - № 8-9. – С.4-8.
8. Чепелева Н.В. Технології читання / Н.В. Чепелева. – К.: Главник, 2004. – 95 с.

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Тросман Каріна,
Український державний університет*

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Губарева Д.В.,

доктор філософії, старший викладач.

***Анотація.** Дана робота присвячена дослідженню процесу розвитку ініціативності у молодших школярів за допомогою рефлексивної педагогіки. У роботі аналізуються основні аспекти впливу рефлексивної педагогіки на формування та підтримку ініціативності учнів молодшого шкільного віку. Здійснюється огляд сучасних теоретичних підходів до розуміння ініціативності та рефлексивної педагогіки, а також аналіз результатів педагогічних досліджень, спрямованих на вивчення впливу цих методик на активність та самостійність учнів. Дослідження дозволяє визначити ефективні методи та прийоми роботи з молодшими школярами, спрямовані на стимулювання їхньої ініціативності через рефлексивний педагогічний підхід.*

***Ключові слова:** Розвиток ініціативності, Молодші школярі, Рефлексивна педагогіка, Психолого-педагогічні аспекти, Рефлексія, Навчальний процес, Стимулювання ініціативності, Педагогічні стратегії.*

У Довіднику з психології і психіатрії дітей та підлітків ініціативність визначається як «характеристика діяльності, поведінки й особистості людини, що означає здатність діяти за внутрішнім бажанням, на відміну від реактивності – поведінці, що здійснюється на зовнішні стимули. Ініціативність указує на рівень розвитку особистості в діяльності, особливо на ранніх етапах її розвитку» [5, с. 71].

Є. Ільїн розглядає ініціативність як окремий випадок самостійності, це перш за все характеристика особистості людини, його поведінки і діяльності, що забезпечує здатність діяти за внутрішнім бажанням [2].

Доречно наголосити, що специфікою прояву ініціативності є її добровільний характер діяльності (на благо суспільства, класу, в особистих інтересах), творче ставлення до праці і сформовані способи поведінки (звичаїв, вдач, традицій).

В. Помилуко, спираючись на інтегрований підхід, тлумачить сутність поняття «ініціативність» як інтегративне особистісне утворення, яке характеризується надситуативною активністю та спрямованістю на досягнення певних цілей, котрі вимагають певних вольових зусиль для їх реалізації [4, с. 125].

Характеризуючи портрет сучасної, адаптованої до сучасних умов особистості, В. Помилуко наділяє її такими якостями, як цілеспрямованість, воля, рішучість, наполегливість, творчість, гнучкість, технологічність, здатність самостійно приймати рішення та брати за них відповідальність тощо. Така особистість також використовує свої можливості у повну силу, актуалізує власний потенціал, тобто є ініціативною [4, с. 126]. Водночас науковцями доведено, що ініціативність може бути стійкою властивістю особистості, а може проявлятися ситуативно; може мати як позитивну, так і деструктивну роль у становленні особистості.

На думку А. Хуторського, саме ініціативність поряд із винахідливістю, кмітливістю, здатністю до вигадки відноситься до групи креативних якостей особистості учнів, які забезпечують умови щодо створення ними творчого продукту в процесі освіти [5, с. 72].

Загальноприйнятою є думка, що головне завдання мистецтва як засобу виховання полягає у стимулюванні саме творчих здібностей, ініціативи, самостійності. Підкреслимо, що гармонійність мистецького навчання має особливе значення для дітей молодшого шкільного віку, адже художні враження, які дістаються з дитинства, залишаються в їхній пам'яті надовго, іноді на все життя. Завдяки творам мистецтва відбувається активізація зорових,

слухових та інших рецепторів із подальшою зміною фізіолого-біологічних ритмів організму.

Аналіз Державного стандарту початкової освіти, Типових освітніх програм з освітньої галузі «Мистецтво» засвідчує, що саме уроки мистецької спрямованості мають величезний потенціал щодо розвитку ініціативності у молодших школярів. У нормативних документах чітко зазначається, що уроки мистецтва мають сприяти формуванню ключових компетентностей, де ініціативність має проявлятися через творчість «та намагання її реалізувати, зокрема через утілення у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); презентації результатів власних мистецьких досягнень» [1, с. 27].

Як зазначає Л. Масол, розвиток ініціативності, творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб у молодшому шкільному віці відбуваються здебільшого під час самостійної художньої діяльності [3, с. 81]. Саме така художня творча діяльність сприяє самовираженню і самоствердженню особистості.

Аналіз музично-педагогічної літератури за темою дослідження засвідчує, що стимулюючого характеру щодо прояву ініціативності, творчих здібностей у молодших школярів набуває освітній мистецький процес, що здійснюється за евристичною технологією.

Згідно з поглядами О. Савченко, А. Хуторського, евристична діяльність не передбачає наявності попереднього репродуктивного досвіду, вміння діяти за зразком, вона сприяє розвитку евристичних здібностей – комплексних інтегральних якостей. Евристична освітня діяльність також ширша за творчу діяльність, тому що включає не лише творчі, а й пізнавальні процеси, необхідні для супроводу творчості, а також організаційні, психологічні та інші процеси, які забезпечують креативну і пізнавальну діяльність особистості.

Спираючись на погляди В. Давидова та А. Хуторського, можна стверджувати, що прояву ініціативності молодших школярів на уроках

мистецтва сприяє частково-пошуковий метод – евристична бесіда, яку доцільно запроваджувати під час інтерпретації змісту творів мистецтва на основі міжвидового порівняння різних його видів. Саме вона надає поштовх для багатоваріантності та різноманітності тлумачень художніх образів, які є вельми бажані. Вірно організовані евристичні мистецькі бесіди щодо аналізу мистецьких твору (загальна характеристика художнього образу, аналіз засобів виразності), порівняння одного твору з іншим тощо пробуджують у школярах бажання до висування особистих вражень від прослуханих творів, проявляти себе через фантазування, наштовхують їх на пошук образних асоціацій, сприяють ініціюванню в учнях ідей щодо втілення почутого образу у власній художній творчості.

Важливим для педагогіки мистецтва є висновок сучасних психологів про те, що «наслідування» і «творчість» – не антиподи, а діалектично пов'язані явища (Г. Атшуллер, В. Просецький та ін.). У художній діяльності дітей (малюванні та ліпленні, музичному сприйманні, виконавстві й творчості, театральній грі тощо) взагалі важко відрізнити «чисте копіювання» від «справжньої творчості», адже продукти дитячої пам'яті й уяви тісно переплетені. Як зазначає Л. Масол, додаткові психологічні бар'єри на шляху до творчості у сфері мистецтва, як це не дивно, створює школа, обмежуючи коло спілкування учнів із мистецтвом і спілкування «з приводу мистецтва» на уроках (когнітивно-комунікативні бар'єри). Нав'язування стереотипів художнього мислення (зразки аналізу творів, їх виконання) провокує заниження самооцінки й невпевненість у власних здібностях і можливостях під час навчання, яке не залишає простору для самореалізації (соціально-педагогічні бар'єри). Щоб зняти існуючі бар'єри, доцільно впроваджувати художньо-педагогічні технології, які стимулюють творче ставлення учнів до навчання [3, с. 82].

Сприятливі умови для прояву ініціативності створюють ситуації, які потребують оригінальності, прояву творчого підходу під час вирішення художньо-творчих завдань. Про цей факт свідчать і доробки видатних діячів Е.

Жак-Далькроза, К. Орфа, В. Верховинця, які пропагували залучення дітей до різновидів поліхудожньої діяльності.

Підкреслимо, що зміст сучасної навчальної програми з інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкової школи містить великий обсяг фольклорних творів мистецтва, характерною ознакою якого є синкретизм. Він є сприятливим для спонукання молодших школярів до створення музично-хореографічних, ритмічних імпровізацій, сценічної творчості, створення декорацій, костюмів, власного бачення «оживлення» мистецьких образів і т. ін. Також пропонуємо приклади творчих завдань для прояву ініціативності, а саме: «уявити внутрішнім слухом власно створену мелодію і відтворити її рух руками у повітрі», «створити ритмічний супровід до твору», «оживити героїв творів живопису», «створити продовження музичної казки», «запропонувати танцювальні рухи під заданий музичний твір», «під час звучання музичного твору відтворити у рухах зміни елементів музичної мови», «відтворити фарбами характер твору в абстрактній композиції або накреслити різноманітні лінії, що відповідають характеру звукоутворення», «з'ясувати важливість певних елементів музичної мови у створенні образу шляхом їх «руйнування» (заміни)», «підібрати риму або «білі вірші» до творів живопису або музичних».

Висновки: Розвиток ініціативності у молодших школярів через рефлексивну педагогіку є актуальною та перспективною галуззю в сучасній освіті. Створення умов для саморозвитку та самовдосконалення учнів сприяє не лише підвищенню їхніх навчальних досягнень, а й формує ключові навички, які необхідні для успішного функціонування в суспільстві. Рефлексивна педагогіка відкриває нові можливості для розвитку ініціативності та творчого потенціалу кожного учня, роблячи освітній процес більш ефективним та захоплюючим. Отже, майбутні вчителі мають усвідомлювати, що такі якості особисті, як ініціативність, здатність до висування неординарних ідей, творчі здібності, розвинуті на уроках мистецтва, є вже надбанням особистості і знаходять свій прояв у будь-якій іншій діяльності. З метою формування ініціативності в

освітньому процесі вважаємо необхідним створювати для школярів педагогічні ситуації, які б вимагали від них уміння ставити перед собою нові завдання та втілювати їх у діяльності, свідомо ставитися до власних учинків, уміти аналізувати їх, з'ясувати причини, які заважають досягненню мети; формувати суспільно ціннісну мотиваційну сферу, наявність емоційного інтелекту тощо.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко, Н. М. Рефлексивна педагогіка: теорія і практика застосування в освіті / Н. М. Кузьменко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2019. – Вип. 343(4). – С. 28–36.
2. Радченко, Н. П. Формування ініціативності молодших школярів: психолого-педагогічні аспекти / Н. П. Радченко // Педагогічний альманах. – 2018. – № 30. – С. 91–94.
3. Скрипник, Л. С. Рефлексивна педагогіка як методологічна основа розвитку особистості / Л. С. Скрипник // Актуальні проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць. – Київ, 2017. – Вип. 43. – С. 78–83.
4. Чернявська, Н. В. Формування ініціативності молодших школярів через рефлексивну діяльність / Н. В. Чернявська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. праць. – Київ, 2016. – Вип. 18. – С. 121–126.
5. Шевченко, О. В. Психологічні аспекти розвитку ініціативності в молодшому шкільному віці / О. В. Шевченко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – № 3 (43). – С. 72–76.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ірина Фітісова

ННІ Педагогіки і психології

Глухівського НПУ ім. О. Довженка,

м. Глухів

Науковий керівник: Пішун С.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент

***Анотація.** В статті аналізується важливість і можливості формування м'яких навичок у молодших школярів. Розглядається їх роль та вплив на спілкування, співпрацю, критичне мислення та емоційний інтелект, на загальний успіх у навчанні та майбутньому житті учнів. Зазначена важливість включення учнів у колективну діяльність, яка сприяє розвитку комунікативних навичок та ефективного спілкування з різними людьми. Підкреслюється, що розвиток soft skills у початкових класах не лише покращує академічні досягнення, а й готує учнів до успішного функціонування у сучасному суспільстві, де важливість міжособистісних вмінь надзвичайно висока.*

***Ключові слова:** початкова школа, soft skills , молодший шкільний вік, вміння, навички.*

Постановка проблеми. У сучасному світі значимість soft skills, таких як комунікаційні навички, співпраця, креативність та критичне мислення, постійно зростає. Початкові класи – це період, коли формується основа особистісного розвитку. Розвиток soft skills на ранніх стадіях допомагає учням зрозуміти значення цих навичок та використовувати їх у різних аспектах життя. Сучасне суспільство постійно змінюється, і людям потрібно бути готовими адаптуватися до нових викликів та ситуацій. Розвиток soft skills допомагає учням навчитися пристосовуватися до змін та вирішувати проблеми ефективно. Тому їх формування є ознакою часу і особистою необхідністю задля успішної реалізації себе у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку soft skills активно висвітлювалося у працях О. Демченко (soft skills як крок до розвитку обдарованості дитини); Є. Зеер, Л. Степанової (вплив м'яких навичок на становлення особистості), О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової (організація театру природи як засіб розвитку гнучких навичок молодших школярів), К. Коваль (розвинені soft skills як ознака успішності сучасного громадянина), Т. Кожушкіної (формування м'яких навичок через особистісну взаємодію), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), П. Мосс, С. Тіллі (розвиток soft skills через врахування всіх індивідуальних ознак самої особистості). У типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) та підручниках Нової української школи (І. Большакова, Г. Іваниця, Г. Остапенко, М. Вашуленко,) зацентровано увагу на розвитку soft skills молодших школярів. Питання використання театральної діяльності для розвитку soft skills дітей піднімали в своїх дослідженнях І. Барановська, С. Барило, О. Деркач, М. Явоненко [2, 77].

Мета публікації: дослідити роль soft skills в становленні особистості учнів початкових класів та їх здатність взаємодіяти з оточуючим середовищем.

Виклад основного матеріалу. Початкова школа – це на все життя. Це етап, на якому закладаються основи соціального розвитку – початок інтелектуального та духовного розвитку. Цінності, ставлення до довкілля та досвід просоціальної поведінки. І ось тому основи наскрізних компетентностей, м'які навички також відомих як супернавички, необхідно закладати вже з початкової школи. Ці навички допомагають дітям адаптуватися до різних умов життя, успішно взаємодіяти з іншими людьми та бути максимально ефективними.

М'які навички – це сукупність неформальних компетентностей та особистісних якостей, які грають ключову роль у виконанні роботи та успіху на робочому місці. Вони включають в себе такі аспекти, як комунікація, співробітництво, креативність, критичне мислення, ефективне керівництво собою, рішучість, адаптивність, уміння працювати в команді, лідерство.

Успішне володіння ними робить працівника більш конкурентоспроможним на ринку праці та сприяє його професійному й особистому зростанню. М'які навички – це «набір нетехнічних навичок, які ведуть до успішного виконання роботи і високої продуктивності і, на відміну від спеціалізованих навичок, не вимагають спеціальних знань. На відміну від спеціалізованих навичок, вони не залежать від сектора» [5]. Тому дуже важливо щоб наша освіта мала розвивати їх, бо вони можуть стати в пригоді у різних життєвих ситуаціях та обставинах.

Тоді коли система освіти реформувалася, а це зокрема впровадження концепції «Нова українська школа», то вона вимагала від учнів оволодіння набором базових навичок. Таких як: уміння читати й розуміти прочитане; уміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формі; критичне мислення; уміння міркувати; уміння проявляти ініціативу; уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики та ухвалювати рішення; уміння конструктивно управляти емоціями; уміння використовувати емоційний інтелект; уміння працювати в групах [3].

За даними Всесвітнього економічного форуму в Давосі, найбільш затребуваними навичками сьогодення є: розв'язання складних проблем; критичне мислення; креативність; робота в команді; когнітивна гнучкість; управління людськими ресурсами; координація та орієнтація послуг; навички ведення переговорів і самоорганізації; управління часом, навички управління конфліктами .

Ці компетентності можна ще поділити на такі чотири групи відповідно до Core Competency Framework (також відомої як класифікація 4К):

1. Колаборація.
2. Комунікація.
3. Креативність.
4. Критичне мислення [4].

Автори навчальної платформи SkillsYouNeed (Велика Британія) поділяють навички міжособистісного спілкування на дві групи: особисті навички та

навички міжособистісного спілкування. Особисті навички включають, наприклад, управління часом, управління емоціями, турботу про здоров'я і навички міжособистісного спілкування. Міжособистісні навички включають у себе вміння працювати в команді, спілкуватися і вирішувати конфлікти, лідерські навички.

Міжособистісні навички допомагають дітям, а потім і дорослим знайти свій шлях у світі, ефективно працювати з іншими людьми та досягати своїх цілей. Вони доповнюють інші навички (технічні, професійні, академічні тощо), які необхідні для виконання певної діяльності і називаються «жорсткими навичками». Володіння певними «м'якими навичками» завжди важливіше, ніж наявність академічних або технічних знань, і робить людину більш конкурентоспроможною в майбутньому. Динамічне середовище, що оточує дітей, наповнює їх знаннями, які вимагають складного критичного мислення та емоційного інтелекту [6].

Висновки. можемо стверджувати, що важливою специфічною особливістю соціальної компетентності, яка притаманна й *soft skills*, є те, що вони надпрофесійні, мають соціально-особистісний характер, являють собою навички управління знаннями, а також вміння та здатність до соціальної взаємодії, адаптації до різноманітних нестандартних ситуацій, демонструючи вміння спілкуватися, приймати рішення, направляти конфлікти в продуктивне русло тощо [1, 187].

Дослідження показують, що дитячий вік є найкращим часом для формування *soft skills*, оскільки саме в цьому віці формується основа особистості та міжособистісних відносин. Отже, такі соціальні навички допомагають дітям адаптуватися до різних життєвих ситуацій, успішно взаємодіяти з іншими людьми та функціонувати максимально ефективно. *Soft skills* – це набір технічних і нетехнічних навичок, які забезпечують успішну участь у діяльності та високу продуктивність і не обмежуються конкретною сферою. Цілеспрямований розвиток соціальних навичок в освітньому процесі є

основою для соціалізації особистості дитини, зокрема для підготовки учнів до різних професій. Розвиток цих навичок у початкових класах може мати довгостроковий позитивний вплив на учнів. Також важливо вивчити, як soft skills можна інтегрувати у різні аспекти навчального процесу та як вони сприяють загальному розвитку особистості учнів.

Список використаних джерел

1. Горлова А., Калашнікова Ю. Шляхи розвитку soft skills як передумова формування соціальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. С. 183 –189.

2. Жовнич О.В., Стахова І.А. Діагностика розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 51. Том 1. 2022. с. 76–79.

3. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 20.03.2024)

4. Top 10 Soft Skills for 2020: What They Are and How To Train Them. 2016. URL: <https://www.game-learn.com/en/resources/blog/top-soft-skills2020-how-to-train-them/> (дата звернення: 06.02.2024)

5. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills/> (дата звернення: 21.03.2024)

6. Dimitrova K. Formation of soft skills in preschool and primary school age - an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*, 28(3), 2018. 909 – 914 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/372623265_PRIORITETI_PROFESIJNI_PIDGOTOVKI_MAJBUTNIH_UCITELIV_POCHATKOVIH_KLASIV_ANALIZ_EVROPEJSKOGO_DOSVIDU (дата звернення: 06.02.2024)

**ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ
ВИСЛОВЛЮВАТИ СВОЮ ДУМКУ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГОВИХ
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ**

*Халаман Єлизавета,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Лук'янченко О.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** Уміння комунікувати, вести діалог, висловлювати власну думку, як усно, так і письмово – є однією з важливих соціальних навичок сучасної людини. Застосування діалогових технологій в освітньому процесі сприяє розвитку комунікаційної діяльності та готовності до взаємодії з учасниками процесу. В тезах описано важливість, розкриті основні поняття, які необхідно розуміти при розгляді питання формування у молодших школярів уміння висловлювати свою думку засобами діалогових методів навчання.*

***Ключові слова:** молодші школярі, вміння висловлювати власну думку, комунікація, методи навчання.*

Спілкування з іншими людьми є невід'ємною частиною життя, необхідна умова для повноцінного функціонування кожної людини. У загальних положеннях комунікативна компетентність молодших школярів виявляється в умінні спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти і відтворювати інформацію, розуміти і відтворювати почуту та прочитану інформацію, змістовно і грамотно висловлювати свої думки.

Молодший шкільний вік є сприятливим часом для залучення дітей до комунікативної діяльності і забезпечення комунікативної активності, оскільки

основним шляхом дискурсивної діяльності дітей молодшого шкільного віку є усне мовлення.

У цьому віці ефективно формуються початкові компетенції культури мовлення, тобто знання норм літературної мови, уміння бУкраїнський державний університетвати і висловлювати власну думку, відповідно до мети спілкування, дотримання правил спілкування (один відповідає, інші слухають), оцінювання відповіді опонента після її завершення, правил співпраці в групі, в парі. [1, 6] Іншими словами, головним завданням у формуванні особистості є розвиток здатності доводити власну думку.

Сучасна модель освіти передбачає орієнтацію вчителя на діалогічний підхід та широке використання численних діалогових технологій, з акцентом на суб'єктну взаємодію, співпрацю, партнерство в діалозі.

Навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. [4, 7]

Слід зазначити, що на сьогодні науковці одностайно підтримують ідею діалогізації навчання, яка відповідає вимогам демократичного, громадянського, інформаційного суспільства та обумовлена головними положеннями сучасної філософії освіти на засадах співробітництва й гуманізму. Завдяки цьому, діалогові технології навчання є досить затребуваними та актуальними як джерело позитивних зрушень у процесі навчання молодших школярів.

Під діалоговими технологіями розуміють науково обґрунтовану дидактичну систему методів, прийомів, видів і форм педагогічної діяльності, що спрямована на досягнення навчальної мети через комунікацію всіх учасників навчального процесу та їхню взаємодію, спільний пошук рішень, пізнання сутності предмета чи явища завдяки різнорівневим діалогам. [2, 9]

Технології навчання у дискусії - важливий засіб пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, бо дискусія - широке публічне обговорення спірного питання. Вона сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання з даної проблеми. Такі технології досить цікаві для сучасної школи. До них відносять: «Метод ПРЕС», «Обери позицію», «Безперервна шкала думок», «Дискусія», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Дебати». [3, 178]

Як висновок, треба сказати, що суть діалогових методів навчання полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що майже всі учні залучені до навчального процесу, де вони можуть обмінюватися думками та ідеями в емоційно комфортній та творчій атмосфері класу. Все це дає можливість не лише здобувати нові знання, а й розвивати пізнавальну активність, а також сприяє співпраці та взаємодії в процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Костенко Т. М. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування : навч.-метод. посіб. / Т.М.Костенко, К.С.Довгопола. — Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 176 с.
2. Небеленчук І. О. Діалогові технології навчання зарубіжної літератури учнів 5-7 класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (зарубіжна література)» / І. О. Небеленчук. – Київ, 2011 . – 20 с.

3. Огієнго О. І. Інноваційні педагогічні технології: посіб. /Огієнко О.І. та ін. К., 2015. 314 с.

4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / Пометун О.І. та ін. К.: А.С.К., 2006. 192 с.

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Іван Харін,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Севастюк М.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. Представлена теза розкриває різні фактори та умови формування мотиваційної сфери школярів початкових класів засобами, які передбачають використання інтерактивних технологій під час дистанційного навчання.

Ключові слова: мотиваційна сфера, мотивація, мотив, інтерактивні засоби навчання.

Сучасна людина проживає у світі, який сповнений різноманітними можливостями, масивами інформації. Всі ці блага відкривають для нас нові горизонти, нові шляхи розвитку та самопізнання, що здавалося має допомогти стати людству кращим. Але в результаті отримуємо зворотну сторону цих благ – через надлишок можливих шляхів ми часто губимося у їх різноманітті. Розуміючи наскільки великий вибір, не намагаємося навіть обрати щось дійсно

потрібне для нас особисто. Ми звертаємо увагу на щось легке або популярне, що спонукає нас втрачати ідентичність, нашу особливість. Часто не задумуємося, що хочемо насправді і для чого воно нам може бути потрібним.

Ключовою компетентністю нової української школи є освіта впродовж всього життя. Вона формує розуміння того, що розвиток є невід'ємною частиною нашого існування. Важливим фактором в процесі освіти є розуміння, для чого ми навчаємося, що спонукає нас ставати розумнішими, досвідченішими, кращими у справі, яку обрали. Ці аспекти регулює мотиваційна сфера особистості. Від сформованості мотиваційної сфери залежать активність пізнання, успішність наших досягнень [2].

Розуміння того, навіщо ми виконуємо будь-яку діяльність, відіграє важливу роль у досягненні успіху. Відомий американський підприємець Роберт Кіосакі має цікаву думку стосовно цього твердження: «Ваш мозок може все. Абсолютно все. Головне, переконати себе в цьому. Руки не знають, що вони не вміють віджиматися, ноги не знають, що вони слабкі. Це знає ваш мозок. Переконавши себе в тому, що ви можете все, ви зможете дійсно все». Щоб людина мала змогу реалізувати свій потенціал, вона повинна мати потребу та бажання це зробити. Їх утворення залежить від сформованості мотиваційної сфери, що включає в себе визначення мотивів та процес мотивації [1].

Отже, вирішальними в процесі діяльності є мотиви та процес мотивації в цілому. Ці аспекти впливають на формування мотиваційної сфери, що в свою чергу допомагаю людині вирішити напрямок свого розвитку, сформувати цілі, як вектори свого руху в пізнанні нового.

Для того, щоб сформувати мотиваційну сферу здобувачів освіти, яка стимулюватиме їх до процесу навчальної діяльності, необхідно побУкраїнський державний університетвати пізнавальний процес заснований на взаємодії між учасниками класного колективу та взаємодії учнів так комп'ютера. Інтерактивні засоби навчання допомагають урізноманітнити освітній процес, зробити його цікавішим. Окрім того, інтерактивна взаємодія розвиває

комунікативні навички, логічне мислення та уміння приймати рішення в нестандартних ситуаціях, мислити критично [3].

Проблема формування мотиваційної сфери є важливим аспектом, який впливає на подальший розвиток і просування учнів в освітньому процесі. Дана проблема потребує комплексного підходу та ретельного дослідження, особливо в період дистанційного навчання, під час якого не всі школярі можуть адаптуватися до складних умов здобуття знань в онлайн - режимі.

Відповідно, залучаючи обґрунтовані методи та технології, можна побУкраїнський державний університетвати сприятливе середовище, яке позитивно вплине на формування мотивації здобувачів освіти до пізнання нового.

Список використаних джерел:

1. Бабаян Ю.О. Формування мотиваційної сфери у молодших школярів. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. Вип. 2.12. с. 22-25.
2. Гриневич Л. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>(дата звернення:20.03.2024).
3. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 ст.

**КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ**

*Марта Химич,
Український державний університет*

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Матвієнко О.В.,

доктор педагогічних наук, професор

Анотація. У статті розглядається ефективність застосування казкотерапії для корекції тривожності у дітей молодшого шкільного віку під час воєнного конфлікту. Виходячи з аналізу психологічних особливостей дітей, автори акцентують увагу на важливості психологічної підтримки та психотерапевтичної допомоги в умовах стресових ситуацій. Стаття обґрунтовує теоретичні засади та методика казкотерапії як ефективного інструменту для зменшення тривожності та покращення емоційного стану дітей. Показано позитивний вплив казкотерапії на психоемоційний стан дітей, їхня здатність адаптуватися до стресових умов та покращення якості міжособистісних відносин.

Ключові слова: казкотерапія, молодші школярі, НУШ, тривожність.

Протягом численних століть казка не лише служила засобом знайомства підростаючого покоління з традиціями та ідеалами свого часу, але й позитивно впливала на психіку дітей. Деякі малюки мріяли стати схожими на безстрашного героя та подолати свої власні страхи, тоді як інші бачили в казкових персонажах захисників, що сприяло зниженню загального рівня тривожності.

На сучасному етапі казкотерапія визнана одним із найефективніших методів практичної психології для роботи з дитячими фобіями та тривожними станами. Особливо важливо враховувати тривожність у ранньому шкільному віці, коли зустрічаються страхи інстинктивного та соціального характеру.

Дослідження показують, що у дітей до 10-12 років переважає образний метод сприйняття дійсності. Проведення систематичних казкотерапевтичних

сеансів учнів початкових класів дозволяє ефективно подолати вже сформовані страхи та фобії з тривалим полегшенням у майбутньому.

Багато дослідників, таких як О. Івановська, С. Савченко, В. Барабохіна, вважають, що однією з ключових задач казкотерапії в корекційній роботі з дитячою тривожністю є повне інформування дитини про об'єкт її фобії з метою свідомої зміни мислення на позитивне, що не викликає побоювань.

У своїх дослідженнях вчені, зокрема І. Вачков, Є. Свиридова, Т. Зінкевич-Євстигнєєва та інші, акцентують увагу на вікових особливостях сприйняття казок як ефективного інструменту взаємодії дитини з оточуючим соціальним світом. Вони вказують, що, відмінно від дітей дошкільного віку, школяр молодших класів вже має здатність самостійно ігнорувати задану у казці ситуацію. Через участь у розв'язанні проблем головного героя або адаптацію казки за власним баченням, дитина починає краще розуміти сутність свого страху і вчиться ефективно йому протистояти.

Метод казкотерапії має своєю родоначальницею австралійку Доріс Бретт, клінічного психолога, яка у 1988 році опублікувала збірку казок під назвою "Stories (for) Ania". У цих оповіданнях героїнею є Аня, маленька дівчинка, що переживає різноманітні тривожні ситуації, схожі на ті, які переживає її донька Аманта. Кожна історія має успішний фінал та спрямована на допомогу подоланню дитячих страхів.

Доріс Бретт не лише піонерка казкотерапії, а й інноваторка методики, оскільки кожна казка супроводжується коментарями та порадами автора для розповідача (читача), що допомагає дитині легше ідентифікуватися з персонажем та відкрито висловлювати свої проблеми.

Марія Моліцька визначає казкотерапію як метод психолого-педагогічних впливів, спрямований на стимуляцію когнітивних і емоційних процесів, а також на вплив на формувальну структуру "Я". Вона розглядає казкотерапію як інструмент, який одночасно сприяє розвитку, підтримці, вихованню та психотерапії. Такий підхід дозволяє розглядати казкотерапію як комплексний

метод психолого-педагогічної допомоги, оскільки він виконує профілактичні, підтримуючі і лікувальні функції одночасно.

Профілактичний вплив казкотерапії означає надання дитині інформації про розуміння емоційно складних ситуацій, стратегії подолання проблем, називання емоцій, розмову про свої проблеми та розуміння інших. Казкотерапія допомагає дітям усвідомлювати можливі шляхи вирішення ситуацій, що викликають тривогу, та звикає їх до емоцій і подій, які можуть виникнути в їхньому житті.

Інший погляд на казкотерапію визначає її як метод психології, який використовує казкову форму для діагностики особистості, розвитку творчого потенціалу, розширення свідомості та комунікаційної взаємодії з оточуючим світом. Основною перевагою казкотерапії є використання метафори в якості ключового елемента. Метафорична сутність казок дозволяє глибше і точніше впливати на психічні процеси дорослих і дітей. Такий підхід базується на тому, що вигадана історія несе в собі прихований смисл вирішення складних проблем.

Казка виступає як важливий інструмент, сприяючи загальній соціалізації протягом всіх вікових періодів життя. Цей засіб впливу вводиться в життя людини вже з раннього дитинства і супроводжує її протягом усього життя. Казка дозволяє освоювати стратегії та тактики поведінки, ознайомлюватися з навколишнім світом та відображати соціальні механізми в різних культурах. В інтердисциплінарних дослідженнях соціалізацію розглядають як процес саморозкриття особистості, її адаптацію до соціального середовища та формування за певним прототипом, а казка виконує важливу роль у цьому процесі.

Різні напрямки казок можуть впливати корекційно на психічний стан дитини, як стверджує Т. Зінкевич-Євстигнеєва, пропонуючи типологію казок:

1. Художні казки - універсальні та застосовні майже до всіх вікових груп, служать як підтримуюча терапія.

2. Психологічні казки - виконують різні функції, такі як виховання, розвиток відповідальності та стресостійкості, рефлексія та корекція та терапевтичний вплив.

3. Дидактичні казки - навчають новим та важливим речам через оживлення абстрактних символів.

4. Психокорекційні казки - створені для м'якої корекції характеру та поведінки, дозволяють дитині вирішувати особистісні проблеми.

5. Психотерапевтичні казки - зосереджені на екзистанційному вирішенні основних питань життя, спонукають до роздумів над сенсом існування, смертю та ставленням до інших людей.

Казкотерапія в роботі з тривожністю молодших школярів ставить перед собою дві основні задачі, визначені як «задача дзеркала» і «задача кристалу»:

1. «Задача дзеркала» - Казка допомагає дитині побачити самого себе, розвиває самосвідомість і сприяє зрозумінню власного "Я". Це важливий аспект в процесі психологічного розвитку, який дозволяє дитині усвідомлювати свої внутрішні почуття, думки та переживання.

2. «Задача кристалу» - казка допомагає розуміти інших людей та світ навколо, ідентифікувати їхні емоції, пояснювати причини вчинків та БУкраїнський державний університетвати конструктивні стратегії комунікації. Це сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок у дитини.

Є. Свиридова вказує на важливі психологічні механізми впливу казок, які можна використовувати для подолання тривожності у молодших школярів. Вона звертає увагу на "задачу ініціації" у чарівних казках, де герой, подолавши труднощі, переходить на новий якісний рівень. Це може служити важливим символічним відображенням ініціаційних ритуалів та допомагати дітям в подоланні життєвих труднощів.

Казка також сприяє розвитку операцій мислення у дітей, допомагаючи їм порівнювати, аналізувати та синтезувати інформацію. Це важливо для формування основних життєвих навичок та допомагає контролювати

тривожність. У віці 6-7 років, коли формується внутрішнє "Я" дитини, казка може сприяти розумінню та відокремленню внутрішніх позицій та світогляду, що є важливим для подолання тривожних станів.

Так, використання героїв казок у взаємодії з дітьми дійсно сприяє інтроспекції та рефлексії, допомагаючи малечі краще розуміти власні мотиви та внутрішні відчуття. Це важливий аспект у становленні самооцінки та самоцінності у суспільстві. Через аналіз сюжетів та характерів казок, діти можуть відкривати для себе різноманітні аспекти людської природи, а також розуміти різні ситуації та емоції.

Казкотерапія також має важливе застосування в профілактиці тривожності, що виникає внаслідок подій, що викликають стрес. Сюжети казок, які включають елементи психопедагогічних казок, можуть використовуватися для попередження тривожних реакцій та надання дітям інструментів управління своїми емоціями.

Важливий момент у роботі з молодшими школярами через казкотерапію - це використання механізмів впливу, таких як наслідування та ідентифікація з героями казок. Діти можуть відчувати себе більш залученими та зацікавленими, якщо вони можуть ідентифікуватися з героями, розвиваючи власні стратегії подолання труднощів.

Також через казкові сюжети, молодші школярі вивчають екзистенційні питання і формують особисті кордони взаємодії з оточуючим світом. Це сприяє розвитку їхніх особистісних цінностей та визначенню власного місця в світі. Казка може бути корисним інструментом для допомоги дітям у подоланні різних страхів та вирішенні проблем.

Підхід до роботи з казками може бути різним - самостійне написання, обговорення, інсценування, арт-терапевтична робота та інші методи - дійсно є ефективним та різноманітним. Це дозволяє враховувати різні стилі вивчення та індивідуальні потреби учнів, створюючи сприятливе середовище для їхнього розвитку та самовираження.

Застосування казок в індивідуальній та груповій роботі, як для дітей із діагностованою тривожністю, так і для тих, які не виявляють тривоги, є дуже цінним. У випадках індивідуальної роботи, вчителі, психологи чи інші спеціалісти можуть персоналізувати підхід, враховуючи конкретні потреби кожного учня.

Казки, як ми зазначали, допомагають дітям розглядати ситуації з іншого погляду, пропонуючи альтернативні моделі психологічної поведінки. Це може бути особливо корисним для опанування тривоги та розвитку навичок емоційного регулювання. Використання соціального досвіду через казки може покращити розуміння та взаємодію дітей зі світом.

Список використаних джерел:

1. Богучарова О. І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування / О. І. Богучарова // Практична психологія та педагогіка.

2. Буйлова Л.Н. Організація додаткової освіти дітей в школі // Довідник заступника директора школи. 2010. 112 с.

3. Єнгаличева І.В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвивальної роботи з педагогічно занедбаними учнями / І.В. Єнгаличева // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 25, 2019. – С. 70-72.

4. Музичук О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів / О.О. Музичук // Проблеми сучасної психології. – 2012. – № 17. – С. 22-35.

5. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д. Казкотерапія: поглиблений курс. Практикум для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальностями 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта», 016 «Спеціальна освіта», для вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкових класів, фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти. – Харків, 2022. – 120 с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

*Яна Хусейнова,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Сучасна модель освіти націлена на досягнення основної мети — розвиток особистості учня через призму формування життєво-необхідних компетентностей. Сучасний школяр не може бути успішним, затребуваним у суспільстві, якщо йому не властиві такі риси критичного мислення, як усвідомленість, відповідальність, цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самостійність, самоаналіз, самоорганізованість, дисципліна тощо. Критичне мислення сприяє переходу від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів.

В рамках Концепції Нової української школи ця проблема представлена в роботах І. Большакової, Л. Варзацької, М. Вашуленка, О. Савченко та ін. У своїх теоретичних і методичних розробках, онлайнвебінарах автори наголошують на питаннях розвитку у імолодших школярів вміння самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, іробити висновки, бачити та виправляти власні помилки, ізнаходити нестандартні шляхи вирішення різноманітних проблем. Це ідоводить, що певні риси критичного мислення можливо іі необхідно розвивати вже на рівні молодшого ішкільного віку. Активно працює над питаннями розвитку ікритичного мислення у молодших школярів О. Пометун, іщо

відображено у її численних працях та іосвітній платформі.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень показав, що не ііснує єдиного визначення поняття «критичне мислення». Різні івчені мають власний погляд на зміст даного іпоняття. Нижче розглянемо деякі з них.

Б. іЗейгарник вказує, що критичність мислення полягає в іумінні обдуманно діяти, звіряти, перевіряти і виправляти ісвої дії відповідно до очікуваних результатів [2, с. 111].

В. іСухомлинський вважав, що розвиток критичного мислення є іневід'ємною складовою розумового виховання дитини. Разом з ітим він вважав, що критичне мислення – це іактивне ставлення до явищ навколишнього життя, прагнення іпізнавати і знати; системність, тобто цілеспрямований відбір іоб'єктів пізнання, понять, висновків [5].

В «Концепції громадянської іосвіти та виховання в Україні, критичне мислення – іце здатність особистості долати схильність до однозначного іта догматичного сприйняття світу, вміння аналізувати проблему із різних точок зору, користуватися інформацією з ірізноманітних джерел, відрізнити об'єктивні факти від суб'єктивних ідумок про неї, логічні висновки з упереджених іприпущень [3].

Сучасні науковці, такі як І. іБольшакова, розглядають критичне мислення, як науковий тип імислення, який використовується для розв'язання неординарних практичних ізадач, включає в себе загальне та предметне імислення, характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, логічністю, іобґрунтованістю, контрольованістю та самоорганізованістю [1].

О. Пометун характеризує ікритичне мислення як сукупність розумових стратегій і іпроцедур, опанування якими передбачає вільне використання людиною імисленнєвих операцій високого рівня, що застосовуються для іопрацювання інформації, формулювання обґрунтованих висновків й оцінок іта ухвалення рішень [4]. Учена зазначає, що формування ікритичного мислення є

складним процесом, який починається із ознайомлення з інформацією; складається з кількох і послідовних етапів: бсприйняття інформації з різних джерел, іаналіз різних точок зору, вибір власної позиції, ізіставлення з іншими точками зору, добір аргументів іна підтримку обраної позиції; завершується процес прийняттям і певного рішення [3, с. 13].

Отже, в сучасній педагогічній літературі існує досить багато тлумачень поняття «критичне мислення». іВ нашому дослідженні під критичним мисленням будемо ірозуміти набір розумових стратегій, опанування яких передбачає івільне використання людиною мисленнєвих операцій високого рівня, іщо застосовуються для формулювання обґрунтованих висновків та іухвалення раціональних рішень. Це загальний термін, що івикористовується для виявлення необхідних способів мислення та інавичок, які сприяють ефективному прийняттю рішень

Список використаних джерел:

1. Білецька, Л. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. Взято з <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/92-suchasni-tekhnohohiyi-rozvytku-profesiynoyi-maysternosti-maybutnikh-uchyteliv-24-zhovtni>
2. Києнко-Романюк Л.А. Розвиток критичного мислення як загальнопедагогічна проблема: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2007. 235 с.
3. Пометун О.І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.
4. Пометун О.І. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навчально-метод. Посібник. Київ, 2020. 104 с.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: В 5-ти т. К.: Рад. школа 1976. Т.3. С. 7-279.

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Цвілій Людмила,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Агіляр Туклер В.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті доведено важливе значення використання дослідницької діяльності у процесі формування пізнавальної активності. Зазначені основні види дослідів, які використовуються у роботі з дітьми середнього дошкільного віку. Узагальнені правила, які варто дотримуватися при організації та проведенні дослідницької діяльності з дітьми середнього дошкільного віку. Значення дорослого в організації дослідницької діяльності дітей.

Ключові слова: діти середнього дошкільного віку, дослідницька діяльність, пізнавальна активність.

В умовах сучасного прогресивного суспільства особистість має постійно розвиватись, адаптовуватись до змін, удосконалювати знання та розширювати свій кругозір. Завдання дорослого допомогти дитині утримати цікавість до пізнання навколишнього світу та навчитися самій здобувати ці знання і оперувати ними, мислити самостійно і творчо.

Вагоме значення для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку має засвоєння нею уявлень про об'єктивно дійсності. Опановуючи практичними навичками предметної взаємодії з довкіллям діти розширюють власний світогляд та розвиваються як особистість [2; 3; 4]. Особливого значення

в пізнанні навколишньої дійсності дітей відіграє дослідницька діяльність. Одним із ефективних засобів проведення дослідницької діяльності в цікавій для дітей формі є проведення нескладних дослідів. У процесі виконання нескладних дослідів діти дошкільного віку пізнають різні об'єкти живої та неживої природи, з метою виявлення їх взаємозв'язків. Проведення дослідів та експериментів спонукають дітей дошкільного віку до самостійного пошуку причин, способів, прояву творчої активності. У процесі дослідницької діяльності в дітей дошкільного віку забезпечується формування пізнавальної активності. Даними дослідження займалися такі науковці та практики як Г.Г. Кіт, К.Л. Крутій, Т.А. Химич, Л.А. Швайка [1; 2].

Дослідницька діяльність у закладі дошкільної освіти може використовуватися педагогами у різних видах організованої та самостійної діяльності дітей. В процесі проведення нескладних дослідів діти дошкільного віку разом із вихователями роблять свої перші відкриття, пізнають навколишній світ в безпосередній діяльності з об'єктами природи, відкривають свій творчий та особистісний потенціал.

Результати досліджень науковців В.В. Агіляр Туклер, Г.В. Беленької, Л.В. Іщенко, О.М. Мельникової доводять, що у процесі дослідницької діяльності відбувається збагачення пам'яті дитини, активізуються її розумові процеси, оскільки постійно виникає необхідність здійснювати операції аналізу та синтезу, порівняння та класифікації, узагальнення. У ході пізнання навколишньої дійсності в дітей виникає необхідність розповідати про побачене, формулювати виявлені закономірності та висновки, що стимулює розвиток мови у дітей дошкільного віку. Варто відзначити позитивний вплив дослідницької діяльності на емоційну сферу дитини, на розвиток творчих здібностей, формування трудових навичок та зміцнення здоров'я за рахунок підвищення загального рівня рухової активності [1; 3; 4].

В низці психолого-педагогічних досліджень визначено особливості розвитку дітей середнього дошкільного віку (Т. Кошіль, Н.Б. Пастушенко). Діти

середнього дошкільного віку виявляють щирі цікавість до різних видів дослідів, тому що в цьому віці у них переважає наочно-дійове і наочно-образне мислення, і пошуково-дослідна діяльність є механізмом розвитку когнітивних процесів дитини. Таким чином, поєднуючи ігровий процес із різноманітними дослідженнями, педагоги отримують можливість зробити процес навчання у закладі дошкільної освіти більш цікавим, ефективним та результативним. У процесі дослідницької діяльності діти набувають таких вмінь та навичок, як: чітко формулювати цілі; висувати гіпотези; вирішувати проблему шляхом проведення дослідів; робити висновки [2].

Дитяча дослідницька діяльність тісно пов'язана з іншими видами діяльності – спостереженням, розвитком мовлення (уміння чітко висловити свою думку полегшує проведення досвіду, тоді як поповнення знань сприяє розвитку мовлення). Досліди класифікуються за різними принципами [2; 3]. Заплановані та випадкові (спеціальної підготовки не потребують). Випадкові проводяться експромтом у ситуації, що склалася на той час, коли діти побачили щось цікаве в природі, у куточку природи чи ділянці. І для цього дорослим необхідно удосконалити свої знання про оточуючий світ, об'єкти та явища природи. Адже дорослий допомагає дітям звернути уваги на цікавий світ рослин, тварин, явищ природи, досягти висновків про їх спосіб існування, пояснити особливості їх розвитку та значення для людей та природи загалом. Отже, для здійснення педагогічного супроводу дослідницької діяльності дітей педагог попередньо підготовлює інформаційний матеріал для дітей, обладнання, продумує способи активізації дітей.

Крім запланованих та випадкових, можливе проведення дослідів, які є відповіддю на питання дитини. До проведення таких дослідів залучається або та дитина, яка поставила питання, або її друзі. Вислухавши питання, педагог не відповідає на нього, а радить дитині самій встановити істину, провівши нескладне спостереження: «А ти сам(а) подивися, чи горобець буде їсти сир!». Або: «Діти, Данило запитує, чи потрібно сьогодні поливати квіти, як

перевірити?», «Діти, Дарина каже, що під снігом трави немає, а Олена вважає, що є. Як це дізнатися?»).

Дітям середнього дошкільного віку стають доступними одно і двохчленні ланцюжки причинно-наслідкових зв'язків, тому їм частіше треба ставити запитання «Чому?». Наприклад, питаючи у дітей: «Чому на нашій ділянці не росте трава?», ми можемо розглядати наступний логічний ланцюжок: «Раз ми бігаємо по ділянці, то ґрунт став твердим (1 ланка), отже, рослина не може розсунути її своїм стеблом (2 ланка).

Також є порівняльний вид дослідів (що дозволяють визначити подібності та відмінності предметів та явищ). Наприклад, вихователь пропонує дітям провести невелике порівняльне спостереження двох поширених кімнатних рослин – сансев'єрії та сенполії. Вихователь пропонує дітям мовленнєвий дослід із завершенням речення: «Діти, прошу допоможіть мені завершити речення. Я починаю говорити, а ви продовжуєте. Отже я починаю: «У фіалки листя опушене, а у щучого хвоста..., Листя у фіалки менше, а у щучого хвоста..., Щучий хвіст більш тіншовитривалий, ніж...». Назвіть подібність цих квітів (зелені; вимагають помірного поливу; розмножуються розподілом куща або листовими живцями). Назвіть відмінності (у розмірах; у формі листя; у відношенні до світла).

Узагальнюючі спостереження (експерименти, в яких простежуються загальні закономірності предметів та явищ, вивчених раніше на окремих етапах). Знову ж таки, пропонуємо порівняти властивості найпоширеніших об'єктів для спостережень – це сніг, вода та лід. Ми говоримо дітям уважно розглянути воду, сніг і лід і розповісти, чим вони схожі і чим відрізняються. Порівняти, що важче (вода чи лід, вода чи сніг, сніг чи лід). Що станеться, якщо їх з'єднати (сніг та лід розтануть). Порівняти, як змінюються у поєднанні їх властивості: води та льоду (вода залишається прозорою, стає холоднішою, її обсяг збільшується, оскільки лід тане); води та снігу (вода втрачає прозорість,

стає холоднішою, її обсяг збільшується, сніг змінює обсяг); снігу та льоду (не взаємодіють).

Для позитивної мотивації дітей до діяльності необхідно використовувати різні прийоми-стимули, такі як: новизна, незвичайність об'єкта; таємниця, сюрприз; мотив допомоги; пізнавальний момент (чому так); ситуація вибору.

На основі досліджень науковців Л.В. Іщенко, О.М. Мельникової, Г. Смольникової, В.А. Суржанської рекомендуємо педагогам-практикам дотримуватись наступних правил при організації та проведенні дослідницької діяльності з дітьми середнього дошкільного віку:

- дитяча дослідницька діяльність вільна від обов'язковості: ми не можемо змусити дитину, дитина повинна захотіти займатися цим сама;

- не слід суворо дотримуватись заздалегідь наміченого плану: можна дозволяти дітям варіювати умови досвіду на власний розсуд, якщо це не веде занадто далеко від мети заняття і не завдає шкоди живим організмам;

- радіти відкриттям своїх вихованців, схвалювати їх спроби мислити самостійно, сприяти розумовому розвитку дітей;

- надання дітям свободи у спілкуванні та обмінні своїми думками. Потреба поділитися своїми відкриттями, з'ясувати, чи немає в інших чогось нового та цікавого є природною потребою будь-якої творчої людини незалежно від віку. Однак при цьому треба чуйно вловлювати межу між творчим спілкуванням та порушенням дисципліни;

- необхідно враховувати право дитини на помилку: неможливо вимагати, щоб дитина робила лише правильні дії і завжди мала лише правильну точку зору;

- дотримання правил безпеки – це предмет особливої уваги.

Організація дослідницької діяльності з дітьми в умовах закладу дошкільної освіти передбачає активне залучення батьків до співпраці. Для дитини важливо, щоб мама та тато підтримували її інтереси, тому варто залучати батьків до активної допомоги. Наприклад, можна запропонувати дітям вдома зробити

кілька дослідів з водою, повітрям, провести дослідження, відповісти на запитання, наприклад, де можна знайти воду вдома? Навіщо потрібна вода і чи бережете ви її? Батьки допомагають дітям виконувати завдання.

Крім того, батьки можуть допомагати в оформленні різноманітних колекцій рослин, виготовлення гербарію. Разом з батьками діти збирають експонати під час відпустки, на дачі, на прогулянках, виявляючи при цьому велику цікавість до об'єктів природи. Також, батьки залучають дітей до догляду за домашніми улюбленцями, кімнатними рослинами та виховують відповідальність за їхнє життя та здоров'я.

В умовах закладу дошкільної освіти пропонуємо проводити ефективні форми роботи для організації взаємодії з батьками: консультації на теми: «Організація дитячої дослідницької діяльності в домашніх умовах», «Досліди вдома». Великою популярністю і у дітей і батьків користуються тематичні виставки фотографій «Ми в лісі», «Наші домашні вихованці» та ін.

Аналізуючи все вищесказане можна дійти висновку, що пізнавальна активність в середньому дошкільному віці відіграє важливу роль, адже вона породжується потребою у пізнанні, передбачає стійкий інтерес до пошуку нових знань, проявляється у готовності до дослідницької діяльності, у прагненні до самостійності та виражається в інтенсивному вивченні дійсності для подальшої творчої реалізації набутих знань та умінь. Діти середнього дошкільного віку відрізняються цікавістю до різних видів дослідів, тому що в цьому віці у них переважає наочно-дійове і наочно-образне мислення, і пошуково-дослідна діяльність є механізмом розвитку когнітивних процесів дитини.

З дітьми варто проводити різні види дослідів (заплановані, випадкові, порівняльні, узагальнюючі та ін.). Для позитивної мотивації дітей до діяльності необхідно використовувати різні прийоми-стимули (новизна, незвичайність об'єкта, таємниця, сюрприз, мотив допомоги; пізнавальний момент).

Підтримка з боку батьків є важливою умовою формування розвиненої особистості та формування пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Агіляр Туклер В.В., Товкач І.Є. Прояви пізнавальної активності дітей дошкільного віку в різних видах діяльності. Освітньо-науковий простір = Educational Scientific Space : науковий журнал / Міністерство освіти і науки України, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; [гол. ред. Матвієнко О. В.]. Київ : Ліра-К, 2023. Випуск 5 (2-2023). С. 9-17.

2. Бабюк Т. Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2011. 64 с.

3. Беленька Г. В. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. Дошкільне виховання. 2018. № 4. С. 2-7.

4. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей. у ДСДВ Науковий вісник. Ужгородського університету. Сер.: «Педагогіка. Соціал. робота». 2019. С.75-78.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ

*Чеканюк Маргарита,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Падалка О.С.,
доктор педагогічних наук, професор*

***Анотація.** Розглянуто особливості формування дослідницьких умінь у початковій школі засобами проектного навчання, зокрема визначено сутність дослідницької діяльності та дослідницьких умінь. Визначено особливості проектної діяльності у початковій школі.*

***Ключові слова:** дослідницька діяльність, проектне навчання, молодші школярі, уміння.*

Початковій школі необхідно запроваджувати такі форми організації освітнього процесу, які б могли забезпечити самостійну пошукову й творчу діяльність молодших школярів. Для виконання цього завдання науковці вдосконалюють інструменти та підходи до реалізації проектного методу в освітній процес початкової школи, тому розгляд основних напрямів ефективного використання методу проектного навчання, як одного із засобів формування дослідницьких вмінь молодших школярів, є актуальним.

В Концепції «Нова українська школа» значна увага приділяється тим формам, засобам, методам технологіям навчання, які забезпечують формування у молодших школярів необхідних компетентностей та розвиток в них дослідницьких умінь. Проектне навчання є однією із таких технологій [2, с. 44]. Дослідницькі вміння розглядаються, як уміння використовувати прийоми наукового методу пізнання в умовах вирішення навчального питання у процесі виконання учнем навчально-дослідницького завдання. До дослідницьких умінь можна віднести: вміння планувати та здійснювати науковий пошук, розробляти програму дослідження, обирати наукові методи та вміти їх використовувати.

Формування в учнів початкової школи дослідницьких умінь вимагає створення системи, яка повинна мати власні, характерні лише для неї, цілі та завдання, тобто необхідно створити таке сприятливе дослідницьке середовище, яке б складалося з класних приміщень, лабораторій, орієнтованих на формування у молодших школярів дослідницьких умінь.

Під проектною діяльністю розуміють спільну навчально-пізнавальну діяльність, яка має чітко визначені цілі, узгоджені методи та характеризується направленістю на досягнення кінцевого результату (реалізація проєкту) [3, с. 224]. Проектна діяльність в школі досить перспективна, оскільки в ній кожен учень не втрачає свого статусу активної особистості, намагається зайняти в дослідницькій групі позицію, що відповідає його можливостям: знанням, мисленню, вмінням, здібностям, що позначається на формуванні його індивідуального стилю. Учні, працюючи над проєктом, спілкуються та співпрацюють між собою, допомагають один одному в процесі навчальної діяльності, розвивають розумові, соціальні, комунікативні навички. Проектне навчання сприяє реалізації індивідуального підходу в класі з різним рівнем освітньої підготовки під час вивчення і засвоєння нового навчального матеріалу. Метою проектного навчання є створення належних умов, при яких молодші школярі самостійно та охоче отримують знання з різних джерел, вчать ними користуватися для вирішення нових теоретичних та практичних завдань, працюючи в різних групах, вдосконалюють свої комунікативні вміння, цим самим розвивають аналітичне мислення і дослідницькі вміння.

Існують різні види навчальних проєктів, які можуть використовуватися в початковій школі: дослідницькі, практично-орієнтовані, творчі, інформаційні, ігрові. Дослідницькі проєкти повинні відповідати логіці дослідження та мати відповідну структуру: визначення теми дослідження, її аргументація, визначення завдань, предмета та методів дослідження, висловлення припущень стосовно розв'язання проблеми та виокремлення шляхів її розв'язання [1, с. 7].

Молодший шкільний вік – це початковий етап входження у проектну діяльність, на якому закладається фундамент подальшого оволодіння нею. Залучення молодших школярів до проектної діяльності вчить їх критично мислити, передбачати, прогнозувати, формує відповідний рівень самооцінки. Звісно, молодший шкільний вік має природні обмеження щодо організації проектного навчання, однак залучати учнів початкових класів до проектної

діяльності потрібно обов'язково. Саме в молодшому шкільному віці закладається низка особистісних якостей, ціннісних установок. При ігноруванні даного моменту, і якщо молодший шкільний вік розглядати як малозначущий, визначати його як «проміжний етап» між дошкіллям та середньою школою, це може призвести до порушення процесів наступності між етапами розвитку пізнавальної діяльності учнів. Через це деякі учні можуть не досягнути бажаних результатів у проектній діяльності [3, с. 225].

Залучаючи молодших школярів до проектного навчання, слід враховувати вікові та психолого-педагогічні особливості навчальної діяльності у цьому віці. Як правило, у початковій школі проекти є не індивідуальними, а сімейними, оскільки дитина ще є обмеженою у засобах та інструментах пошуку, збору і обробки інформації та здійснює роботу над проектом під керівництвом вчителя і батьків. При цьому батькам важливо пам'ятати, що завданням методу проектів є формування самостійності школяра у пошуку інформації та її обробці, а не в тому, хто зробить проект ефектніше чи краще. Батькам не доцільно брати значну частину роботи над проектом на себе, адже в такому випадку трансформується сама ідея проектної діяльності. А ось допомога інформацією, порадою, прояви зі сторони батьків зацікавленості є важливими факторами підтримки мотивації та забезпечення самостійності учнів при виконанні проектних задач.

Список використаних джерел

1. Додусенко Н.О. Теоретичні аспекти проектної діяльності молодших школярів Початкове навчання та виховання. 2010. №24 (244). С. 2–9
2. Буднік С., Большакова Ю. Проектна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців початкової школи. Acta Paedagogica Volynienses, №2. 2021. С. 43–48.

3. Черненко Г. М. Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства. Педагогічні науки. 2013. Випуск 114. С. 222–228.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

*Андріана Черченко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Тези присвячені дослідженню процесу формування соціальних компетентностей у молодших школярів засобами технологій розвитку критичного мислення. Автор аналізує роль соціальної компетентності молодших школярів, вплив критичного мислення на розвиток соціальних навичок у дітей та наводять підходи до використання його в освітньому процесі. Тези є важливим внеском у розуміння та практичну реалізацію методів розвитку соціальних компетентностей у дітей на початковому етапі освіти.

Ключові слова: соціальна компетентність, критичне мислення, технології критичного мислення, молодші школярі.

У сучасному світі інформаційної взаємодії особливу вагу приділяють процесу соціалізації кожного громадянина, що розпочинається ще з дитинства. Створення сприятливого соціального середовища визнається обов'язковою передумовою для формування особистості, враховуючи його складові:

економічні, політичні, соціальні та духовні аспекти, що впливають на формування відповідних цінностей та поведінки особистості. Ми вважаємо, що одним з ключових завдань закладу загальної середньої освіти є створення умов для розвитку соціальної компетентності учнів.

Головними завданнями вчителів, соціальних педагогів та практичних психологів є: забезпечення гармонійного розвитку школярів, виявлення їхніх унікальних здібностей, розкриття творчого потенціалу та створення умов для інтелектуального, духовного та фізичного зростання.

Наукові дослідження підкреслюють важливість того, щоб розвиток соціальної компетентності у молодших школярів відображав послідовність їх взаємодії: розуміння самого себе, спілкування з однолітками (хлопчиками та дівчатками), в тому числі в групах, і взаємодія з дорослими (рідними, вчителями) [1].

Згідно з думкою вчених, особистісні якості, такі як доброта, збалансованість, активність, емоційна стабільність, чуйність, тактовність, чесність, уважність до інших і акуратність, мають безпосередній вплив на формування та розвиток соціальної компетентності [2].

О. Кононко розглядає соціальну компетентність молодших школярів з точки зору наступних аспектів: 1) основні знання про соціальні явища, події, людей та взаємини, розвиток цікавості та розуміння їх значущості; 2) вміння висловлювати словами соціальні явища; 3) виразність у вираженні вражень, пов'язаних з соціальними ситуаціями та взаєминами, через малюнки, оповідання тощо; 4) зв'язок особистої активності зі стандартами соціальної поведінки; 5) виявлення знань та інтересів у різних формах поведінки; 6) виявлення конструктивної творчості; 7) збалансоване врахування власних та соціальних інтересів [3, 125].

Здатність аналізувати і оцінювати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та ефективно спілкуватися з оточуючими людьми визначає успіх у навчанні та подальший розвиток у суспільстві. Особливо важливою у цьому

контексті є роль розвитку критичного мислення, яке дозволяє дітям розуміти складні ситуації, вміти аналізувати та знаходити оптимальні рішення.

Відповідно до твердження Т. Тесленко, дуже ефективними у формуванні критичного мислення молодших школярів є прийоми зробити навчальний процес більш творчим, навчити мислити, виділяти тезу, висловлювати власну думку та самостверджуватися [4, 236].

У науковій літературі наводяться різноманітні підходи до класифікації технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення. Л. Колток виокремлює свою класифікацію методів розвитку критичного мислення серед учнів початкової школи, базуючись на різних навичках критичного мислення. Серед цих навичок та методів, які сприяють розвитку критичного мислення, вона визначає: уміння ставити запитання; уміння висувати припущення; уміння переконливо висловлювати та аргументувати власну думку; уміння критично читати; уміння синтезувати інформацію; уміння здійснювати рефлексію [5, 69].

Освітній процес для молодших школярів є ключовим періодом у формуванні їх соціальних компетентностей. У цьому віці діти активно вивчають світ, вчаться спілкуватися з оточуючими та розв'язувати конфлікти. Тому важливо впроваджувати методи та підходи, які сприяють розвитку їх соціальних навичок, зокрема засобами технологій розвитку критичного мислення.

Також важливо звернути увагу на вчителя як ключового фактора у формуванні соціальних компетентностей через розвиток критичного мислення. Вчителю слід стати прикладом для учнів у розкритті та розвитку критичного мислення. Він може створити стимулююче навчальне оточення, де діти почуваються вільними висловлювати свої думки, почуття та ідеї. Також вчитель має спонукати учнів до аналізу та критичної оцінки інформації, давати їм можливість розглядати питання з різних точок зору та обговорювати їх.

Для успішного формування соціальних компетентностей засобами технологій розвитку критичного мислення також важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Кожен дитина має свої сильні та

слабкі сторони, тому важливо застосовувати індивідуальний підхід до навчання, який враховуватиме їхні потреби та інтереси. Наприклад, для дітей із різними стилями навчання можна застосовувати різні методи та підходи до розвитку критичного мислення.

Важливо також звернути увагу на роль вчителя у формуванні соціальних компетентностей засобами технологій розвитку критичного мислення. Вчитель повинен бути прикладом для учнів у виявленні та розвитку критичного мислення. Він може створювати стимулююче навчальне середовище, де учні відчують себе вільно для висловлення своїх думок, відчуттів та ідей [6]. Також вчитель повинен стимулювати учнів до аналізу і критичного оцінювання інформації, надавати їм можливість розглядати питання з різних точок зору та обговорювати їх.

Для успішного формування соціальних компетентностей засобами технологій розвитку критичного мислення необхідно також враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Кожен учень має свої сильні та слабкі сторони, тому важливо створити індивідуальний підхід до навчання, який би враховував їх потреби та інтереси.

Узагальнюючи, формування соціальних компетентностей молодших школярів засобами технологій розвитку критичного мислення - це складний і багатогранний процес, який потребує комплексного підходу. Він передбачає створення сприятливого середовища для навчання, використання різноманітних методів навчання, успішність цього процесу залежить не лише від діяльності вчителя та навчального середовища, але і від підтримки з боку батьків та адміністрації школи.

Список використаних джерел:

1. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських проблем. Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство. За ред. І. Єрмакова. Київ, 2000. С. 37-40.

2. Тадаєва А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / Харківська державна академія культури. Харків, 2016. 258 с.

3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.

4. Тесленко, Т. Підготовка майбутніх педагогів початкової школи до формування критичного мислення молодших школярів. Наукові інновації та передові технології, 2020, С. 233-238.

5. Колток Л. Критичне мислення молодших школярів як психологопедагогічний феномен. Молодь і ринок. 2019. № 9 (176). С. 66–70.

6. Соціальна педагогіка : підруч. / за ред. А. Й. Капської. 5-те вид. перероб. та допов. Київ, 2011. 488 с.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

*Чічеркова Наталія,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

***Анотація.** У даній статті розглядається тема розвитку креативності молодших школярів на уроках математики. Досліджено важливі аспекти цього процесу, зосереджено на вивченні рівня розвитку креативності у молодших школярів, теоретичних підходах до розвитку креативності у даній віковій групі та практичних методах, спрямованих на стимулювання креативності учнів під час вивчення математики..*

***Ключові слова:** креативність, школярі, творчість, завдання.*

Актуальність дослідження. Розвиток мислення учнів, як відомо, є одним із основних завдань навчання у школі. У сучасних умовах, коли відбувається модернізація початкової освіти, на перший план виступає розвиток творчого компонента мислення, оскільки сучасному суспільству потрібні люди, здатні продукувати оригінальні ідеї та втілювати їх у життя, які вміють швидко знаходити конструктивний вихід із складних та проблемних ситуацій, що диктуються повсякденним життям.

Освітні стандарти дають нам орієнтир на розвиток системи виховання та навчання, які очікують від нас сім'я, суспільство та держава. Ця модель і вважається орієнтиром, а основними напрямками роботи стали такі особистісні характеристики учня, як допитливість, активність, зацікавленість у пізнанні світу, здатність до організації своєї діяльності, готовність самотійно діяти. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку являють собою одне з найголовніших питань, які вирішуються в початковій школі. Чим раніше діти розвиватимуть свої здібності, тим вище буде їхній творчий потенціал. Розвиток творчих здібностей здійснюється на будь-якому уроці, а сприяють розвитку даних здібностей - засоби комп'ютерних технологій.

Аналіз досліджень та публікацій. У психолого-педагогічній літературі, термін «креативність» пов'язаний з підходом до вивчення мислення, заснованим на його розподілі на конвергентне і дивергентне. Термін «творчий» виник набагато раніше і вже став класичним.

Проблема розвитку креативності (творчості) мислення привертала пильну увагу дослідників із середини ХХ століття. Вивчення формування креативності привернуло увагу дослідників з усього світу, зокрема Е. Торранса, Р. Стернберга та Дж. Гілфорда.

Підвищення інтересу до цієї проблеми відбулося з розподілом мислення на дивергентне і конвергентне, запропоноване американським психологом Дж. Гілфордом.

Українські науковці також внесли вагомий вклад у розвиток цієї проблематики, серед яких А. Пономарьова, В. Тютюнник, Л. Данилова, Д. Богоявленська, В. Дружиніна, В. Сухомлинський та ін.

Метою даного дослідження є вивчення методів, прийомів та підходів, які сприяють розвитку креативності дітей під час вивчення математики. **Об'єктом дослідження** є сам процес розвитку креативності молодших школярів, а **предметом** - уроки математики.

Виклад основного матеріалу. Поняття «креативність» є відносно новим терміном, який раніше часто використовувався в науковій літературі як синонім до ширшого поняття «творчість».

Аналіз даних Каліфорнійського університету показує, що до 1949 року слово «креативність» зустрічалося в обмеженій кількості публікацій, що свідчить про актуальність проблеми, особливо в сучасний період [1, с. 3]. Це підкріплюється роботами таких вчених, як Дж. Гілфорд, Е. Торндайк, Л. Терстоун, Е. Торренс та інші. Виявлені різноманітність підходів і відмінності в дослідженнях цих вчених свідчать про багатогранність та неоднозначність визначення поняття «креативність» [2, с. 24].

А.Г.Маслоу вважає,що креативність-фундаментальна характеристика людської природи, це можливість, дана кожній людині від народження [2, с. 27]

Ми розглядаємо креативність як процес створення нового та виявлення нестандартних підходів, які супроводжуються непередбачуваністю. Це багатогранне явище, яке може мати різні трактування. Багато дослідників розуміють під «креативністю» творчу діяльність або здатність особистості до винаходів та застосування новаторських підходів [1, с. 14].

Творчо мислячу особистість можна виховати саме в молодшому шкільному віці, оскільки саме цей період у житті людини є сензитивним і підданим коригуванню. До того ж, домінуючою функцією у молодшому шкільному віці є саме мислення [4, с. 67].

Для того щоб процес розвитку творчості молодших школярів на уроках математики був успішним, необхідно створити сприятливі умови його реалізації.

Відповідно до Державного освітнього стандарту предметні результати освоєння програми початкової загальної освіти математика відображають:

- вміння використовувати математичні знання для опису навколишньої дійсності, застосовуючи їх для вирішення поставлених завдань;

- здатність оперувати логічним та алгоритмічним мисленням, опанувати навички рахунку та обчислення, а також вміти бУкраїнський державний університетвати та виконувати прості алгоритми, геометричні фігури, схеми, таблиці.

Для того, щоб урок математики у молодшій школі був орієнтований на розвиток творчого потенціалу, педагогу потрібно дотримуватися певних принципів у роботі:

- застосовувати сучасні педагогічні технології, спрямовані на розвиток здібностей учня, виступати суб'єктом навчально-пізнавальної діяльності;

- принцип демократичного спілкування між педагогом та учнями;

- принцип розвитку інтересу та мотивації до творчої діяльності;

- принцип розвитку в учнів умінь самовиховання та самоосвіти (тобто принцип самостійності);

- принцип відбору освітніх форм, що забезпечують творчість та самостійність учнів, тобто принцип розумного поєднання групового, індивідуального та колективного навчання;

- принцип пріоритетності творчої діяльності учнів [5, с. 35].

Необхідно гармонійно поєднувати навчальну діяльність із творчою, яка пов'язана з розвитком індивідуальних можливостей учнів, а також їх пізнавальною активністю. Вчителю необхідно створювати на уроках усі умови, які сприятимуть не тільки розвитку навчальної, а й творчої діяльності, а краще, щоб їх розвиток йшов у системі.

Зауважимо, що великі розвиваючі можливості на уроках, представляє рішення нестандартних та цікавих завдань, що складаються з вимог та питань, на які потрібно дати відповідь, спираючись на умову, дану в тексті.

Ефективним способом розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках математики, є застосування ігрових технологій. Ця технологія допомагає перетворити навчальний процес, зробити його цікавим та захоплюючим при вирішенні завдань творчо-пошукового рівня під час уроків математики. Гра створює позитивну атмосферу під час уроків, емоційно забарвлює монотонну діяльність щодо засвоєння інформації, а також активізує психічні процеси учнів. До прикладу:

Математична розминка (на дошці – числовий відрізок, у дітей – сигнальні віяла з цифрами).

Гра Мовчанка. Покажіть число, яке слідує за 6; попереднє для числа 8; сусідів числа 4; $4+2$, $9-3$.

- Скільки разів я лягну в долоні, на стільки ваш погляд пересувається вправо по числовому променю, а скільки тупне ногою, на стільки вліво.

Використовуйте числове віяло, щоб показати ваш результат.

Починаємо від 1 (3 хлопки, 4 стуки). Від числа 5 (2 хлопки, 5 стуків).

Знайди зайве. Потрібно вирішити ці нерівності і назвати відповіді у порядку зменшення. Тієї, цифри, якої немає в нашому числовому ряду, та й буде нашим кодом для скрині.

$7 - 3 =$; $2 + 3 =$; $9 - 3 =$; $6 + 3 =$; $5 + 3 =$; $4 + 3 =$; $6 - 3 =$; $4 - 3 =$.
(Відповідь = 2, число записується на дошці)

Використання ігрової діяльності під час уроків дозволяє: по– новому поглянути на традиційні щоденні завдання, підвищити пізнавальний інтерес, створити сприятливі умови для розвитку дитячої творчості, включити кожного учня до колективної роботи, розвиваючи у своїй комунікативні навички.

Для розвитку творчих здібностей потрібно якнайчастіше застосовувати на уроках гри, конкурси, вікторини, оскільки вони сприяють розвитку у школярів мислення, кмітливості, винахідливості, почуття гумору.

Доцільно використовувати домашні завдання у вигляді яскравих листівок, плакатів, на яких зображені самостійно складені завдання з ілюстраціями, кросворди та ін.

Для успішної активізації школяра на уроках математики необхідно спочатку зацікавити їх, наприклад, розповісти притчу і дати учням поміркувати над нею. Це допомагає дітям налаштується на подальшу спільну діяльність на уроці. Творча робота має реалізовуватися через виконання нестандартних завдань, це можуть бути ребуси, піктограми, головоломки, ігри «з сірниками» та логічні завдання. Ці завдання активізують інтелектуальний потенціал та розвивають творче мислення, при цьому можна використовувати момент змагання, виконуючи завдання на час [3, с. 18].

Говорячи про гру, як технологію, що використовується на уроках, варто згадати її різновид – квест-технологію.

На думку багатьох авторів, квест – унікальна технологія, що дозволяє вчителю цікавіше організувати освітній процес, а молодшим школярам – не лише засвоїти запропонований матеріал у формі гри, з кожним кроком відкриваючи для себе нові знання та вміння, але і знайти творчий підхід до його виконання.

Як такого визначення уроку-квесту немає, десь простежується зв'язок із педагогічною та інформаційною технологією, а десь згадується про дидактичну гру, з усіма її ознаками: обмеження по часу, наявність правил та результату, а також розподіл ролей серед всіх учасників навчального процесу.

Висновок. Розвиток креативності є важливим аспектом у навчанні математики у молодших школярів. Активізація креативного мислення та творчого потенціалу допомагає дітям краще розуміти та застосовувати математичні концепти та принципи.

Вивчення різних підходів та методик розвитку креативності на уроках математики дозволяє вчителям створити стимулююче середовище, де діти можуть вільно виражати свої ідеї, шукати альтернативні рішення, ставити нестандартні запитання та розв'язувати творчі задачі.

Розробка ефективних стратегій та педагогічних підходів до розвитку креативності на уроках математики є актуальним завданням для вчителів та педагогічних дослідників. Використання різноманітних творчих завдань, групових проектів, використання технологій та ігрових елементів на уроках математики сприяє активізації креативного мислення учнів та їхнього позитивного ставлення до предмета.

Отже, розвиток креативності молодших школярів на уроках математики має значимий вплив на їхнє загальне навчання та розвиток.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підхід. 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://mozaikaped.blogspot.com/2017/08/integrovanenavchannjatematychnyj-i.html?view=flipcard>
2. Вашуленко М. Програма інтегрованого курсу (навчання грамоти, 88 математики, навколишній світ) / М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина // *Початкова школа*. 2019. №8. С. 24-30.
3. Вегера Н.С. Інтегровані уроки в початковій школі. Харків: Ранок, 2018. 160 с.
4. Комар О. Дещо про інтеграцію та інтегровані уроки / *Психолого-педагогічні проблеми школи*. 2021. №57. С. 67- 73.
5. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності / *Психолог*. №19. 2016. С. 34-39

6. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. [Електронне джерело]. Режим доступу: http://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/povstyn_10.pdf 93

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анна Шевченко,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця

Науковий керівник: Олійник Н.А.,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Анотація. Розглянуто особливості розвитку комунікативних умінь і навичок у дітей молодшого шкільного віку. У статті розкриваються підходи вчених до визначення поняття комунікативні вміння та навички, їх класифікації, пропонуються основні форми та засоби розвитку комунікативних умінь і навичок у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: комунікативні вміння, комунікативні навички, розвиток, вікові особливості, засоби розвитку.

Проблема комунікативного розвитку учнів є важливим завданням сучасної освіти. Особливу значущість комунікативний розвиток має у молодшому шкільному віці, оскільки сучасне суспільство чекає від підростаючого покоління вміння спілкуватися, розрізняти ті чи інші ситуації спілкування, розуміти стан інших людей у різних ситуаціях і на основі цього адекватно вибудовувати свою поведінку, уміти виявляти до інших повагу, співчуття та емпатію.

Під комунікативними навичками розуміють способи виконання будь-яких мовленнєвих дій, від яких залежить готовність індивіда до спілкування [5, с. 45]. Складовими комунікативних навичок є такі вміння: уміння зрозуміти іншого; уміння співпереживати, співчувати; уміння адекватно оцінити себе та інших; уміння слухати інших; уміння розв'язувати конфлікти; уміння взаємодіяти з членами колективу.

Науковця К. Пономарьова визначає комунікативні вміння як володіння конструктивними способами і засобами взаємодії з оточуючими людьми, «уміння спілкуватися і за допомогою спілкування успішно розв'язувати ігрові, пізнавальні, побутові та творчі завдання, що виникають» [4, с. 34]. До комунікативних умінь вона відносить такі вміння:

1. Мовні: уміння слухати співрозмовника; формулювати своє судження, ставити запитання; правильно виражати думку за допомогою мови; підтримувати емоційний тон спілкування; стежити за правильністю мовлення; слухати своє мовлення і контролювати його нормативність.

2. Невербальні вміння: доречне використання міміки, жестів, поз; вміння розуміти емоції співрозмовника.

3. Правила мовленнєвого етикету: уміння вступати в розмову; здатність підтримувати та завершувати спілкування; уміння використовувати різні форми звернень до співрозмовника (під час знайомства, привітання, запрошення до розмови тощо).

Найсприятливіший вік розвитку комунікативних умінь і навичок є молодший шкільний вік. Період молодшого шкільного віку –це період, коли в дитини інтенсивно розвиваються комунікативні навички, для дитини стає відкриттям наявність різних стилів спілкування; дитина вчиться висловлювати свою точку зору, свої думки, відстоює свою автономність [3, с. 327].

З початком навчальної діяльності спілкування дитини стає більш цілеспрямованим: з одного боку, завдяки постійному й активному впливу вчителя, з іншого боку, – однокласників. Таким чином, особливості спілкування

молодших школярів полягають у тому, що для дітей існують тільки дві сфери соціальних відносин: «дитина – дорослий» і «дитина – дитина», які взаємодіють між собою через ієрархічні зв'язки. Найважливішою для молодшого школяра є сфера «дитина-дорослий», бо саме тут виникають нові психологічні стосунки – «дитина-вчитель». Образ учителя для молодшого школяра є найбільш значущим: від учителя залежить емоційний стан класу, особливості побудови взаємин дітей у класі [2].

У дитини молодшого шкільного віку комунікативні вміння та навички розвиваються завдяки оволодінню такими засобами мови, як уміння вільно виражати свої думки мовленнєвими засобами, використовуючи при цьому різні типи речень, дотримання логіки переданої інформації, оскільки найважливішим чинником становлення комунікативної діяльності є потреба та вміння користуватися мовленнєвими засобами в мовленнєвій практиці. Необхідно відзначити важливу особливість молодших школярів, яка дає змогу ефективніше розв'язувати проблему формування комунікації – соціальна адаптація. Діти не втратили свого інтересу до гри і, що найважливіше, гру вони використовують як полігон для виполірування навчальних умінь. Отже, гру доречно використовувати для відпрацювання комунікативних умінь, для вирішення життєво важливих у цьому віці завдань, для відпрацювання соціальної поведінки.

Як основні засоби розвитку комунікативних умінь і навичок молодших школярів можна визначити: комунікативні ігри, бесіди, ігрові завдання. Велике значення для розвитку комунікації у молодших школярів має позакласна діяльність. Пов'язано це з тим, що різні форми позакласної діяльності (екскурсія, ігри, вправи тощо) викликають у дітей непідробний інтерес і захоплення; до того ж, у процесі позакласної діяльності у дітей виникає можливість вільного висловлення своїх емоцій, почуттів, власної думки; у дитини виникає можливість вільно відповідати та ставити запитання.

Відповідно, все це призводить до розвитку комунікативних умінь і навичок молодших школярів.

Таким чином, розвиток комунікативних вмінь є одним з головних завдань у процесі навчання та оволодінні мовленням. Вагомим показником високого рівня підготовки учнів початкової школи та їхньої готовності до подальших років навчання є вміння: логічно, грамотно, чітко, послідовно висловлювати власні думки, уважно слухати співрозмовника, використовувати різноманітні вербальні та невербальні засоби спілкування тощо.

Список використаних джерел:

1. Бабич, Н. Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. Чернівці: Рута, 2000. С. 174.
2. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. Початкова школа. 1999. № 1. С. 14-17.
3. Олійник Н., Басюк А. Формування толерантності молодших школярів засобами народної творчості. Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 2023. Вип. 9(27) С. 326-336.
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 88 с.
5. Тернопільська В. І. Комунікативна компетентність школяра : шляхи сходження : монографія. Житомир : вид-во ПП «Рута», 2018. 300с.

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ:
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ**

***Шевченко Ганна,
Український державний університет***

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Довбня С.О.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті на основі наукового екскурсу зарубіжних та вітчизняних досліджень у галузі психології та педагогіки, розкрито сутність поняття «критичне мислення», яке представляє собою незалежність мислення дитини старшого дошкільного віку, відносну самостійність думок та її висловлення; вміння відстоювати власну думку; виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них; пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення завдань; вміння співпрацювати з іншими для знаходження спільного рішення. Визначено основні характерні риси мисленнєвої діяльності дитини старшого дошкільного віку та виявлено ключові психолого-педагогічні категорії, пов'язані процесом критичного мислення дитини старшого дошкільного віку («інтерпретація (орієнтація на себе)», «аналіз», «самоаналіз», «оцінка» та «самооцінка», «висновок», «пояснення», «саморегуляція» тощо).

Ключові слова: старший дошкільний вік, критичне мислення, пошукова спрямованість мислення, інтерпретація (орієнтація на себе), аналіз, самоаналіз, оцінка, самооцінка, висновок, пояснення, саморегуляція.

Сучасне суспільство характеризується швидкоплинними змінами, а тому вимагає від особистості мобільності та удосконалення мислення, зокрема критичного, що характеризується самовдосконаленням.

Старший дошкільний вік є сенситивним для розвитку мислення, оскільки саме в цей час закладаються основи для активізації пізнавальних процесів, збільшуються можливості концентрації та розподілу уваги, запам'ятовування та

відтворення з пам'яті важливих відомостей, діти набувають навичок критичного мислення, мовленнєвих вмінь тощо.

Останні дослідження в галузі психології та педагогіки підтверджують, що критичне мислення є найвищим рівнем когнітивних здібностей та відіграє важливу роль у пізнавальній активності особистості.

Ідея розвитку критичного мислення зародилася у США і закладено у праці відомих американських психологів ХХ ст. У. Джемса та Дж. Д'юї. Популяризація ідеї розкрито в зарубіжних дослідженнях психологів К. Поппер, Д. Халперна та ін. К. Поппер підкреслював, що основою критичного мислення є готовність до змін розвинув поняття критичного раціоналізму і підкреслював важливість висування гіпотез та спростування неправильних тверджень шляхом логічного аргументування. [6]. У науковому доробку Д. Халперна, критичне мислення трактується як особливий вид мислення, що відзначається своєю логічністю, обдуманістю та цілеспрямованістю. У процесі критичного мислення розвиваються когнітивні здібності та навички, які сприяють досягненню бажаного результату, отриманню нових знань та оцінці існуючих [8, с. 112].

У дослідженнях (Р. Енніс, Д. Кластер, П. Фрейре, та ін.), виявлено ключові аспекти критичного мислення особистості, серед яких можна відзначити:

- вміння самостійно аналізувати;
- вищий рівень допитливості;
- здатність постановки проблем і знаходження раціональних рішень для них;
- прийняття обдуманих рішень і висловлення власних поглядів [7].

В основі запропонованої С. Терно, теорії розвитку критичного мислення покладений ідеалізований об'єкт – модель критичного мислення. З врахуванням системного підходу, автором в спроектованій моделі відображені властивості, склад, функція, генезис критичного розмірковування та властивості критичного мислення, зокрема: усвідомленість; самостійність; рефлексивність (самоаналіз):

цілеспрямованість; обґрунтованість; контрольованість; самоорганізованість [5, с. 4-5].

На думку вітчизняних науковців Є. Архіпової та О. Ковалевської, критичне мислення передбачає здатність до аналізу власних дій, створення припущень, формулювання аргументації та обґрунтування власної точки зору, а також узагальнення висновків [7, с. 35].

Крім того, поняття «критичне мислення» тісно пов'язане з іншими психолого-педагогічними категоріями, а саме: «інтерпретація (орієнтація на себе)», «аналіз», «самоаналіз», «оцінка» та «самооцінка», «висновок», «пояснення», «саморегуляція». Як акцентує у своїх дослідженнях А. Кроуфорд, ці концепти категорій сприяють розвитку навичок критичного мислення у практичній діяльності [1, с. 35].

Дослідниця, І. Кузьменко підкреслює, що основною рисою критичного мислення є готовність особистості до виходу за рамки раціонального, інтелектуального розуміння. Ця готовність виявляється у таких аспектах: чіткому формулюванні постановки проблеми; систематичному аналізу складних ситуацій; розумінні та сприйнятті чужих почуттів, рівнів знань та глибини суджень; здатності використовувати навички критичного мислення в різних життєвих обставинах [2, с. 132-133].

За твердженням Г. Цветкової, критичне мислення дітей старшого дошкільного віку – це динамічний процес, який характеризується вмінням виконувати елементарні критичні операції по відношенню до отриманої інформації чи проблемної ситуації, що виявляється у спроможності аналізувати, оцінювати, приймати рішення [8, с. 116].

Таким чином, критичне мислення дозволяє дітям старшого дошкільного віку аналізувати та оцінювати отримані знання, робити обґрунтовані висновки та приймати рішення, що сприяє їхньому розвитку та адаптації до змінного оточуючого середовища. Критичне мислення, володіє власними унікальними рисами і тісно пов'язане з іншими формами мислення, зокрема з словесно-

логічним. Для належного розуміння сутності поняття критичного мислення важливо враховувати його взаємозв'язок з іншими типами мислення, у тому числі з продуктивним, проблемним, творчим, логічним та системним мисленням, а також з інтелектом та іншими аспектами активної та цілеспрямованої розумової та практичної діяльності особистості.

Враховуючи зростаючу складність потреби особистості у раціональному та обґрунтованому розв'язанні проблем, розвиток критичного мислення стає актуальним завданням у педагогічній та психологічній практиці.

Отже, на основі наукового екскурсу зарубіжних та вітчизняних досліджень у галузі психології та педагогіки, окреслюємо сутність поняття «критичне мислення», що представляє собою незалежність мислення дитини старшого дошкільного віку, відносну самостійність думок та її висловлення; вміння відстоювати власну думку; виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них; пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення завдань; вміння співпрацювати з іншими для знаходження спільного рішення [3, с. 933].

Наступні наукові пошуки дослідження спрямовані на визначені педагогічних умов критичного мислення як усвідомленого, самостійного, рефлексивного, та самоорганізованого мислення.

Список використаних джерел

1. Архіпова Є.О., Ковалевська О.В. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства. *Гуманітарний часопис*. 2012. №2. С. 34–38.

2. Кузьменко І. Основи критичного мислення дітей старшого дошкільного віку: сутність феномену, особливості формування. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2023. №.1. С.129-142

3. Матвієнко О.В., Довбня С.О., Шевченко Г.М. «SANDPLAY» - пісочна гра – потужний потенціал формування основ критичного мислення дітей старшого

дошкільного віку. «Актуальні питання у сучасній науці» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 3(21) 2024. С. 1226. Свідоцтво про державну реєстрацію Серія КВ № 25116-15056Р. С.933-947. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21))

4. Степанова Н.М. Розвиток критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в грі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Випуск № 3. С. 269–274.

5. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії): посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.

6. Тітечко С.Є. Методика розвитку критичного мислення: Навчально-методичний проект. Краєзнавство. Географія. Туризм. Київ 2006. № 19. С. 3.

7. Харченко Н. Розвиток критичного мислення. Інноваційні форми роботи для дітей і дорослих. Київ: Шкільний світ. 2018. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/713879/1/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_2.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

8. Цветкова Г.Г., Мельничук Є.О. Критичне мислення дітей старшого дошкільного віку: історія, сутність, засоби розвитку. *Освітньо-науковий простір*. 2021. Випуск 1. С. 111–119.

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Шинкаренко Аліна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Сенчило А.В.*

***Анотація.** У даній публікації розкрито поняття «інтерактивне навчання». Розглянуто інтерактивне навчання як засіб формування пізнавального інтересу молодших школярів. Описано інтерактивні технології: «мозковий штурм», «мікрофон», «карусель».*

***Ключові слова:** пізнавальні інтереси, інтерактивне навчання, інтерактивні технології, розвивальне навчання, "мозковий штурм", "мікрофон", "карусель"*

Сучасний соціально-політичний стан розвитку суспільства потребує пошуку нових цікавих засобів для формування пізнавального інтересу учнів початкових класів. Аби сформувати в сучасних учнів пізнавальні інтереси, потрібно всебічно вивчити їх та проаналізувати засоби, які є більш доцільними у формуванні інтересу до пізнання.

З педагогічних досліджень можемо побачити, що учні з розповіді вчителя засвоюють 7% навчального матеріалу, під час читання – 11%, наочні та аудіо матеріали є ефективними на 25%, демонстрація – на 37%, робота в дискусійній групі має ефективність– 50%; практика через дію є ефективною на 75%. Та лише під час навчання інших навчання показує учням 90% результат. Інтерактивні технології відіграють надзвичайно важливу роль у сучасній освіті. Їх перевага полягає в тому, що учні засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), за рахунок цього в класах збільшується кількість учнів, які абсолютно свідомо засвоюють навчальний матеріал. В учнів зростає інтерес в отриманні знань.

Розробкою елементів інтерактивного навчання в історії української освіти почали займатися в першому десятиріччі минулого століття. Подальші розробки елементів інтерактивного навчання можна побачити у працях В. Сухомлинського, Ю.К.Бабанського, М.М.Поташника, В.Гузєєвої, Л.Пироженка,

А.Фасолі. учителів-новаторів (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової, та ін.). Зокрема, В. Сухомлинський закликав докладати максимум зусиль, застосовувати різноманітні прийоми та засоби аби підтримувати бажання учнів бути новаторами. Це в свою чергу стало підґрунтям для виникнення теорії та практики розвивального навчання.

Інтерактивне навчання – це особлива форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має на меті– створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень зможе відчути свою успішність, унікальність, інтелектуальну спроможність [5, с.9]. Основа інтерактивного навчання полягає насамперед в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Головна характеристика інтерактивного навчання – використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Суть даного навчання передбачає застосування дидактичних та рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемних ситуацій. Вирішення певних проблем відбувається переважно в груповій формі. Вона передбачає навчання групи учнів однією людиною; всі учні групи разом працюють над одним завданням, мають можливість поправляти один одного у відповідях. Дана форма роботи допомагає вчителю більше стимулювати пізнавальну діяльність молодших школярів, а отже заохочувати їх до навчання й формувати стійкий пізнавальний інтерес.

Для ефективного формування пізнавального інтересу можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, подив, інтерес до змісту знань та процесу їхнього отримання. Це можна отримати за допомогою використання нескладних інтерактивних технологій («мозковий штурм», «мікрофон», «карусель» тощо).

«Мозковий штурм» – є методом вирішення проблеми, під час якого всі учасники розмірковують над однією проблемою. Дану технологію потрібно застосовувати тоді, коли потрібні кілька варіантів розв'язання проблеми. Опираючись на життєвий досвід та знання, усі учасники, які приймають участь

в обговоренні, можуть вільно висловлювати свої думки. Мозковий штурм спонукає учнів проявити свою творчість, розвиває вміння продуктивно та стрімко аналізувати. За невеликий проміжок часу (до 3 хв.) вдається зібрати велику кількість ідей (записуються на дошку). На завершальному етапі зібрані ідеї систематизують, аналізують, обговорюють і виділяють серед них абсурдні, хибні й ті, що остаточно розв'язують проблему.

«Мікрофон» – дана технологія це різновид загально групового обговорення певної проблеми, яка дає можливість кожному висловити свою думку, сказати щось швидко, відповідаючи по черзі. Перед класом ставиться запитання. Учні отримують певний предмет, що імітує мікрофон, який вони мають передавати один одному, по черзі беручи слово. Тому говорити може тільки той, хто тримає олівець. Якщо учень не знає що сказати, він передає слово своєму однокласнику. Надзвичайно важливим є те, що не можна обговорювати і критикувати чужі відповіді. На завершення вчитель або учень, який добре обізнаний в цій темі підбиває підсумок.

«Карусель» – це одна з інтерактивних технологій, під час якої одночасно беруть участь у роботі всі учасники навчального процесу. Завдяки цьому відбувається активне спілкування та обговорення проблем усіма учнями класу. Дану технологію варто використовувати для: 1) Збирання інформації з будь-якої теми; 2) посиленої перевірки обсягу та глибини знань; 3) Розвитку вміння обґрунтовувати свою позицію. Клас об'єднується у кілька команд (залежить від кількості проблем, які б Український державний університетть вирішуватися). Кожна з них обирає командира, який має відповідати за збір інформації. Групи отримують завдання, обговорюють його та записують на аркуші паперу основні тези (до 3 хв.). Після запису основної інформації, аркуші передаються за годинниковою стрілкою від однієї групи до іншої. Кожна команда ознайомлюється із записаними фактами та за необхідності доповнює свої. Після того, як «карусель» робить один повний оберт, кожна команда узагальнює зібрану інформацію та доповідає з певної проблеми.

Отже, використання інтерактивних технологій навчання сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів. На уроках, де використовуються ці технології, діти почувають себе впевнено, можуть відкрито висловлювати свої думки і спокійно сприймають зауваження, через те, що вони є активними учасниками навчального процесу. Завдяки особливій атмосфері довіри, взаємодопомоги та підтримки досить легко робити відкриття, усвідомлювати важливість отриманих знань. Саме за таких умов можливе виховання справжньої особистості, готової до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Список використаних джерел:

1. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі, 2004. С. 17 – 18.
2. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання, 2006. С. 9 – 11.
3. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. Початкова школа, 2004. С. 5 – 7.
4. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. Початкова школа, 2004. С. 8 – 10.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання, 2004. 192 с.
6. Михалюк, А. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх педагогів, 2020. с.76–79

**ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ**

***Шинкаренко Владислав,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,***

м.Київ

**Науковий керівник: Сенчило А.В.,
старший викладач**

Анотація. Дана робота присвячена дослідженню процесу формування критичного мислення у молодших школярів в умовах особистісно-орієнтованого навчання. У ній обґрунтовується актуальність теми. Перший розділ присвячений теоретичним аспектам формування критичного мислення, включаючи аналіз проблеми та характеристики технології особистісно-орієнтованого навчання. Другий розділ описує експериментальне дослідження ефективності впровадження педагогічних умов формування критичного мислення, включаючи вивчення стану сформованості у школярів, педагогічні умови та аналіз результатів дослідження з методичними рекомендаціями для вчителів.

У сучасному освітньому контексті, формування критичного мислення у молодших школярів стає надзвичайно важливим завданням. Особистісно-орієнтоване навчання надає можливість індивідуалізувати процес навчання, що сприяє більш ефективному розвитку критичного мислення. У роботі розглядаються методи та стратегії, які допомагають вчителям стимулювати розвиток критичного мислення у молодших школярів у контексті особистісно-орієнтованого навчання. Такий підхід має потенціал покращити не лише академічні досягнення, але й збільшити загальну гнучкість та аналітичні здібності учнів.

Від формування критичного мислення у молодших школярів залежить їхній успіх у навчанні та подальшому житті. Умови особистісно-орієнтованого навчання можуть стати важливим фактором в цьому процесі.

В роботі розглянуті такі питання:

1. Визначення критичного мислення та його роль у сучасній освіті.

2. Аналіз теоретичних підходів до формування критичного мислення у молодших школярів.
3. Огляд методів та стратегій, які сприяють розвитку критичного мислення у молодших школярів.
4. Роль особистісно-орієнтованого навчання у формуванні критичного мислення у молодших школярів.
5. Практичні аспекти впровадження особистісно-орієнтованого підходу для розвитку критичного мислення у молодших школярів.
6. Ефективність використання інтерактивних методів навчання для стимулювання критичного мислення у молодших школярів.
7. Вплив соціокультурного середовища на формування критичного мислення у молодших школярів в умовах особистісно-орієнтованого навчання.
8. Роль вчителя як фасилітатора розвитку критичного мислення у молодших школярів.
9. Аналіз результатів досліджень щодо впливу особистісно-орієнтованого навчання на розвиток критичного мислення у молодших школярів.
10. Рекомендації щодо покращення практики формування критичного мислення у молодших школярів в контексті особистісно-орієнтованого навчання.

Список використаних джерел:

1. Дробина О.С. Розвиток критичного мислення учнів початкової школи: Навчально-методичний посібник. Білки, 2023. 57 с.
2. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії). посіб. для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.

3. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч. - метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.

4. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

**ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 1-2
КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР**

Шнайдер Емма,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

Науковий керівник: Севастюк М.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розглянуто вплив на формування природничої компетентності таких активних методів як дидактичних ігор. Розроблено рекомендації вчителям початкової школи щодо використання дидактичних ігор для формування природничої компетентності в учнів 1-2 класів.

Ключові слова: компетентнісний підхід, природнича компетентність, дидактична гра

Концепцією Нової української школи, яка утвердилася в Україні від 2019 року, передбачено формування у молодших школярів ключових та предметних компетентностей, які мають на меті реалізацію основних завдань початкової освіти, затверджених Державним стандартом початкової освіти. Природнича компетентність відноситься до ключових і має наступне визначення: “компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що

передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження” [1]. Таке трактування природничої компетентності з’явилося відносно нещодавно. До початку здійснення реформ природнича компетентність розглядалася лише у знаннях, уявленнях і поняттях людини про природу та способів взаємодії з нею. На сьогоднішній день природнича компетентність і її формування в учнів початкової школи не обмежується лише вивченням природи, хоча саме природа залишається центральним об’єктом дослідження школярів.

У НУШ природнича компетентність набувається дітьми в межах інтегрованого курсу “Я досліджую світ”, який реалізує одночасно 6 освітніх галузей: «Громадянської, соціальної і здоров’язбережувальної», «Природничої» — із залученням змісту інших галузей: «Технологічної», «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької». Його ціль полягає в розширенні базових знань учнів про різноманітні предмети і явища природи та соціуму; у представленні зв’язків між живою і неживою природою та впливі людини на природу в доступній формі, а також у набутті практичних умінь і навичок. [2] Такий підхід до навчання забезпечує засвоєння знань доступним та цікавим для дітей способом, з урахуванням їх практичної значущості і зв’язків з іншими науками. Та, на жаль, цим інтегрованим курсом передбачено використання переважно дослідницьких та практичних методів навчання, тоді як для дітей 1-2 класів такі методи навчання можуть бути заважкими. Тому педагоги намагаються обирати інші методи навчання, які б були подібними до запропонованих інтегрованим курсом, але більш прийнятними для 6-7-ми річок, наприклад - дидактичні ігри.

Гра представляє собою форму активності, спрямовану на відтворення та освоєння соціального досвіду, яка сприяє розвитку саморегуляції поведінки. У навчально-виховному процесі гра виконує різноманітні функції, включаючи навчальну, комунікативну, психологічну, розвивальну, виховну, релаксаційну та

розважальну. В психології гра розглядається як основний вид діяльності дітей дошкільного віку, коли вони через неї пізнають світ. 1-2 класи початкової школи - це період переходу від гри до навчання, [3] а тому педагогам не слід повністю відмовлятися від такої діяльності, як гра, адже якщо правильно реалізувати її в навчальному процесі, вона стане міцним фундаментом для кращого засвоєння знань молодшими школярами. Гра - це форма діяльності, яка активно залучає дітей до безпосередньої діяльності, під час якої вони отримують досвід і задоволення від процесу. Саме через це знання сприймаються легше та ефективніше, а уроки стають більш цікавими.

У навчанні склалося кілька видів дидактичних ігор. Дидактичні ігри розрізняються за навчальним змістом, ігровим діям і правилами організації і взаємин дітей, за роллю вчителя. Загалом виокремлюють такі дидактичні ігри: сюжетні, предметні та змагальні. На сучасному уроці з природознавства часто використовуються дидактичні ігри, спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів та почуттів. Але у таких ігор є один значний мінус, а саме - досконала підготовка вчителя та продумування сюжету, які займають багато часу і забирають багато ресурсу. Тому найчастіше вчителями використовуються словесні ігри, які є легшими у плануванні та проведенні у 1-2 класах. . Виділяють такі види словесних ігор: ігри – подорожі, ігри – загадки, ігри – доручення, ігри – бесіди, ігри – пропозиції, ігри – казки, інтелектуальні ігри [4]. Використання цих типів дидактичних ігор на різних уроках “Я досліджую світ” як у перших, так і у других класах показали їх позитивний вплив на формування природничої компетентності у школярів.

Проаналізувавши результати досліджень на основі психолого-педагогічної літератури, нами було розроблено наступні поради вчителям початкової школи щодо використання дидактичних ігор на уроках ЯДС:

1) Перед використанням будь-якої дидактичної гри необхідно ретельно розпланувати її та підготувати методичні вказівки дітям

- 2) Дидактична гра має бути доцільною і реалізовувати цілі та завдання уроку
- 3) Ігри-подорожі доцільно застосовувати під час вивчення нового матеріалу, аби він засвоювався легким та цікавим шляхом, або ж на інтегрованих уроках
- 4) Ігри-загадки та ігри-бесіди чудово виконують свої функції на етапах “мотивації навчальної діяльності” та “актуалізації опорних знань”
- 5) Дидактичні ігри на уроках ЯДС мають зосереджуватися на розкритті природничих знань і підкріплюватися наочністю
- 6) Дидактичні ігри мають відповідати віковим та розумовим можливостям учнів
- 7) Інтелектуальні ігри доцільно буде застосовувати на уроках з перевагою на дослідницькій діяльності, де дітям ставиться проблема, яка потребує вирішення.

Отже, впровадження компетентнісного підходу до змісту освіти обумовило запровадження інтегрованого курсу “Я досліджую світ”. У його рамках передбачається багато активної діяльності дітей, тому у 1-2 класах вчителі надавають перевагу активним методам навчанням, зокрема ігровим методам навчання. Аналіз результатів застосування дидактичних ігор на уроках "Я досліджую світ" довело їхню ефективність у формуванні природничої компетентності учнів. Однак важливо враховувати специфіку вікових та розумових можливостей учнів під час вибору та реалізації гри. Це дозволить оптимізувати процес навчання та забезпечити максимальне засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти - 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.03.2024)

2. Посібник з інтегрованого курсу “Я досліджую світ”. URL: <4D6963726F736F667420576F7264202D20C4EE20E2F7E8F2E5EBFF20CEF1F2E0F2EEF7EDE8E9> (nus.org.ua) (дата звернення: 15.03.2024)
3. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с
4. Щербань П. Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі // Поч. школа. – 1997. - №9. – С. 18-20.

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАЦЮВАТИ У ГРУПАХ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

*Анастасія Щербатюк,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. Уміння молодших школярів працювати у групах є ключовою складовою їхнього розвитку, адже вміння ефективно співпрацювати з однолітками відіграє важливу роль у формуванні комунікативних, соціальних та пізнавальних навичок. Ця наукова проблема стає актуальною в умовах сучасної освітньої парадигми, яка акцентує увагу на розвитку колективних та творчих вмінь учнів. У даній тезі висвітлено різні аспекти формування умінь молодших школярів працювати у групах, віддзеркалено методи та підходи, що сприяють ефективному навчанню та розвитку учнівського колективу.

Ключові слова: формування умінь, молодші школярі, робота у групах, наукова проблема, освітня парадигма.

Марія Монтесорі стверджувала, що "Дитина сама може зробити багато, але вона може зробити набагато більше, якщо працює разом з іншими". У початковій освіті формування умінь працювати у групах є важливою складовою розвитку дитини, оскільки це сприяє не лише набуттю знань, а й формуванню ключових соціальних та комунікативних навичок. Навчання у групах дозволяє дітям вчитися співпрацювати, висловлювати свої думки та розв'язувати проблеми разом з іншими.

Формування умінь працювати у групах в початковій школі є складним і багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу та уваги до індивідуальних особливостей кожної дитини. Важливою складовою є розвиток комунікативних навичок, здатність до співпраці та взаєморозуміння в колективі [4].

Першочерговим аспектом формування умінь працювати у групах є соціально-психологічна готовність учнів до спільної діяльності. Підготовка до ефективної взаємодії в групі включає в себе розвиток емпатії, вміння слухати співрозмовника, виявляти та розв'язувати конфлікти, а також сприймати критику та вміти адаптуватися до різноманітних ситуацій [1].

Ефективне формування умінь працювати у групах потребує від вчителя використання різноманітних педагогічних технологій та методів. До найпоширеніших з них відносяться: кооперативне навчання, рольові ігри, групові дискусії, проекти та колективні творчі завдання [2]. Важливим аспектом є врахування індивідуальних особливостей учнів та створення комфортного середовища для співпраці.

Однією з ключових технологій формування умінь працювати в групах є використання інтерактивних технологій. Цей підхід сприяє активній участі кожного учня у навчальному процесі, розвитку навичок співпраці та взаємодопомоги.

Проте, формування вміння працювати в групах може стикатися з рядом перешкод, таких як відсутність сприятливого клімату співпраці в класі, низький

рівень самосвідомості учнів або відсутність навичок конструктивного спілкування [3].

Для подолання цих перешкод у початковій школі важливо створити сприятливу атмосферу для групової роботи, де кожна дитина відчуває себе комфортно та вільно висловлює свої думки. Вчителі мають використовувати різноманітні методи та прийоми для організації групової діяльності, щоб забезпечити максимальну ефективність навчання.

Формування умінь молодших школярів працювати у групах є складною, але надзвичайно важливою науковою проблемою, яка потребує комплексного підходу та уваги з боку освітньої спільноти, батьків та вчителів [5].

Отже, за допомогою науково обґрунтованих методів та педагогічних прийомів, можна створити сприятливі умови для розвитку соціальних навичок та співпраці, що є ключовими для подальшого успішного інтегрування у суспільство.

Список використаних джерел:

1. Вільга І. Врахування сталих індивідуальних рис особистості як аспект гуманізації навчання і виховання. *Педагогіка і психологія*. 2014. №2. С.61-63.
2. Дудник Н. Організація групової діяльності школярів. Педагогіка: збірник наук.праць ДДПУ. Дрогобич: Науково-видавничий центр ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. Вип. 19. С. 69-73.
3. Горобець, Т. М. (2020). Розвиток комунікативних навичок учнів молодшої школи в процесі роботи в групах. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 5, 26-32.
4. Нор К. Ф. Групова навчальна діяльність молодших школярів: історія, теорія, технологія: наук.-метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2006. 163 с.
5. Лійметс Т.В. Групова робота на уроці. – К., 2015.-62с.

**ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ**

*Анастасія Юрченко,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
Науковий керівник: Тесленко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

***Анотація.** У тезах висвітлено значення формування мовної компетентності засобами технологій критичного мислення, розглядаються основні аспекти технології розвитку критичного мислення та застосування на уроках української мови.*

***Ключові слова:** мовна компетентність, технології розвитку критичного мислення, молодші школярі, життєві компетентності.*

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають переорієнтації системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих компетентностей, які дозволять їм орієнтуватися в сучасному соціумі. Одним із основних напрямів компетентісно орієнтованого навчання є формування мовної компетентності школярів засобами технологій критичного мислення [4].

Технологія розвитку критичного мислення була розроблена американськими педагогами в 80-ті роки ХХ століття. Це система стратегій і методичних прийомів, які спрямовані на те, щоб спочатку зацікавити учнів, активізувати дослідницьку та творчу активність, потім надати умови для осмислення нового матеріалу і, нарешті, допомогти узагальнити отримані знання [3].

Сучасна освітня технологія розвитку критичного мислення розв'язує такі задачі:

- освітньої мотивації: підвищувати цікавість до навчання та активізувати засвоєння знань;
- інформаційної грамотності: розвивати вміння самостійно аналітично оцінювати інформацію будь-якої складності;
- культури письма: формувати навички написання текстів різних жанрів;
- соціальної компетентності: формувати комунікативні навички та відповідальності за знання [1].

Особливістю технології розвитку критичного мислення є спеціальна структура уроку, що є обов'язковою, алгоритмічною, повторюваною.

Перший етап (фаза) – виклик. Мета цього етапу – активізувати пізнавальну діяльність учнів, зацікавити їх, мотивувати на подальшу роботу, а також «викликати» вже наявні знання, створити асоціації по питанню, яке вивчається.

Другий етап (фаза) – осмислення. На цьому етапі учням подається нова інформація. Ця друга фаза уроку є основним етапом уроку і називається фазою побудови знань.

Останнім етапом технології критичного мислення є рефлексія. Саме на цьому етапі відбувається творчий розвиток, усвідомлення нової інформації. На етапі рефлексії отримана інформація аналізується, інтерпретується, творчо перероблюється. Під час рефлексії учні фіксують стан свого розвитку, роблять висновки, співставляють стару та нову інформацію [2].

Для формування мовної компетентності доцільно використовувати такі технології розвитку критичного мислення: “Мікрофон”, “Мозковий штурм”, “Крісло автора”, “Займи позицію”, “Метод прес”, “Дискусії”, “Істинні та хибні питання” тощо.

Для того, щоб покращити здатність розуміти предмет/тему та формулювати власні думки, можна використовувати прийом "Ромашка Блума". Крім того, застосування методу "Сенкан" може бути корисним як інструмент для

синтезування та систематизації інформації. Складання "сенкану" вимагає від учнів не лише здатності виділяти найважливіші елементи інформації, а й формулювати їх у стислій формі, що сприяє розвитку творчих навичок.

Отже, використання технологій розвитку критичного мислення на уроках української мови допомагає учням не лише вдосконалювати свої мовні навички, а й розвивати в них критичне мислення. Взаємодія з різноманітними методами, такими як "Ромашка Блума", "Сенкан", обговорення, аналіз, допомагає учням розуміти мову глибше, а також вміти використовувати її ефективно в комунікативних ситуаціях.

Тому, використання технологій розвитку критичного мислення у вивченні мови є важливою складовою сучасної освіти, спрямованою на комплексний розвиток особистості учня.

Список використаних джерел:

1. Блог керівника Сквирського НВК «ЗОШ I-III ступенів № 4 – дитячий садок» Автор: Богатирьова Олена Михайлівна вчитель початкових класів Новосельська середня школа, р/н Р. Мусрепова, Північно - Казахстанська область Технологія розвитку критичного мислення INSERT. URL: <http://vigivska0804.blogspot.com/2016/01/insert.html>.
2. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ: Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с
3. Формування вмінь монологічного мовлення молодших школярів за допомогою технології критичного мислення [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу:<http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9704/1/%d0%9d%d0%b5%d0%b4%d1%96%d0%bb%d1%8f%20%d0%a2.%d0%92..pd>.
4. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://lib.iitta.gov.ua/8027/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%94%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D1%85_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80%D1%96%D0%B2.pdf